

Міністерство освіти і науки України
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука

**ЗАПОБІГАННЯ ПОТРАПЛЯННЮ
У МІСЦЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ
ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ:
КРИМІНОЛОГІЧНІ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ
ЗАСАДИ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

УДК 343.368(075.8)

Б 83

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних
закладів (протокол № 9 від 27.10.2021 року)*

*Рекомендовано до друку вченою радою
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
(протокол № 10 від 24.06.2021 року)*

Рецензенти:

Кельман Михайло Степанович – доктор юридичних наук, професор;

Пузирьов Михайло Сергійович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Чернявський Сергій Сергійович – доктор юридичних наук, професор; заслужений діяч науки і техніки України.

Боровик А. В.

Б 83 **Запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів: кримінологічні та кримінально-виконавчі засади:** навч. посіб./А. В. Боровик, К. Г. Махніцька, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2021. 400 с.

ISBN 978-966-992-562-6

Викладений у навчальному посібнику матеріал присвячений комплексному дослідженню кримінологічних та кримінально-виконавчих засад запобіганню потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів.

Наведено міжнародно-правові підходи та зарубіжну практику запобігання потраплянню до засуджених заборонених предметів та сформульовано основні напрями запобігання їх потраплянню до засуджених, позбавлених волі в Україні.

Для здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, працівників правоохоронних органів, адвокатів, суддів, представників громадських правозахисних організацій, аспірантів, студентів юридичного профілю, а також всіх тих, хто цікавиться питаннями удосконалення кримінально-виконавчого законодавства.

УДК 343.368(075.8)

© Боровик А. В., Махніцька К. Г.,
Колб О. Г., Богатирьов І. Г.,
Головкін Б. М., Белкіна Д. С.,
Дерев'янко Н. З., Махніцький О. І.,
Микулець В. Ю., Журавська З. В.,
Томчук А. В., 2021

© Боровик А. В. (обкладинка), 2021

© Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана
Дем'янчука, 2021

ISBN 978-966-992-562-6

DOI:

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	5
Вступ	6

Розділ 1. Теоретичні та методологічні засади дослідження змісту діяльності, пов'язаної із запобіганням потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів .....

1.1. Стан дослідження у науці та методологія пошуку проблем, що стосуються запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів	9
1.2. Поняття запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів	59
1.3. Міжнародно-правові підходи та зарубіжна практика запобігання потраплянню до засуджених заборонених предметів	97
<i>Контрольні запитання і завдання до розділу I .....</i>	<i>140</i>

Розділ 2. Поняття, види та вплив заборонених предметів на стан правопорядку в місцях позбавлення волі України .....

2.1. Поняття предметів, зберігання і використання яких засудженими, позбавленими волі, заборонено	143
2.2. Заборонені для використання засудженими предмети: сутність і джерела небезпеки для виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі	180
2.3. Про суспільну небезпеку заборонених предметів, які тримають при собі засуджені до позбавлення волі в Україні	192
2.4. Про соціально-правову природу заборон щодо продуктів харчування для засуджених, позбавлених волі, які вони мають право зберігати при собі	205
2.5. Вплив заборонених предметів на формування та реалізацію протиправної поведінки засуджених у місцях позбавлення волі	213
2.6. Про роль заборонених у місцях позбавлення волі предметів у механізмі вчинення злочинів засудженими ...	223
<i>Контрольні запитання до розділу II .....</i>	<i>234</i>

Розділ 3. Основні напрями запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі в Україні, заборонених предметів	236
3.1. Загальносоціальне запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин	236
3.2. Спеціально-кримінологічне запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, виробів і речовин	285
3.3. Індивідуальне запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин	319
<i>Контрольні запитання до розділу III .....</i>	<i>344</i>
Висновки	347
Список використаних джерел	363

Перелік умовних скорочень

БК – Бюджетний кодекс

ВТК – Виправно-трудоий кодекс

ГК – Господарський кодекс

ГУВП – Головне управління виконання покарань

ДДУПВП – Державний департамент України з питань виконання покарань

ДІЗО – дисциплінарний ізолятор

ДПтС – Державна пенітенціарна служба

ДКВС – Державна кримінально-виконавча служба

ЄПП – Європейські пенітенціарні правила

ЄКПТ – Європейський комітет по запобіганню тортурам

КВК – Кримінально-виконавчий кодекс

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінально процесуальний кодекс

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ПКТ – приміщення камерного типу

ПВР УВП – Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань

УВП – установи виконання покарань

п. – пункт

ст. – стаття

ч. – частина

Вступ

Як показує практичне виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, її ефективність є низькою не тому, що не в повній мірі відповідає меті і завданням кримінально-виконавчого законодавства, які закріплені в ст. 1 КВК України¹. Мова, у першу чергу, ведеться про високий рівень кримінальних правопорушень, що вчиняються засудженими (у розрахунку на 1 тис. осіб це складає 4,91 випадки)²; значну питому вагу у структурі осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, злісних порушників режиму відбування покарання (більше 3,3 тис. засуджених або 5 % у зазначеній їх кількості)³, а також велику кількість засуджених, щодо яких щорічно встановлюється адміністративний нагляд після звільнення з виправних колоній, як таких, що не стали на шлях виправлення (майже 9 % у структурі всіх осіб, які відбували покарання у кримінально-виконавчих установах закритого типу⁴. При цьому, у механізмі протиправної поведінки зазначеної категорії засуджених немаловажну роль

---

¹ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 6.

³ Там само, с. 16.

⁴ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду... С. 24; Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

відіграють так звані фонові явища (вживання алкоголю, наркотичних та інших сильнодіючих психотропних речовин; використання заборонених колючо-ріжучих предметів, т. ін.)¹. Зокрема, щорічно як в каналах потрапляння у колонії, так і безпосередньо у засуджених, позбавлених волі, вилучається майже 500 літрів спиртних напоїв та більше 2 тис. літрів браги, а також до 7 тис. грамів наркотичних речовин та 1,5 тис. заборонених колюче-ріжучих предметів².

Поряд з іншими детермінантами, що спричинюють та обумовлюють вчинення злочинів у місцях позбавлення волі, існуючі в життєдіяльності кримінально-виконавчих установ закритого типу фонові явища, як свідчить практика, грають роль корелятивів (такого зв'язку між зазначеними вище суспільно небезпечними подіями, явищами та процесами, за якою їх зміна супроводжується (не спричинюється чи обумовлюється) зміною інших явищ)³.

Означена тематика дослідження лише частково розробляється у роботах учених. Зокрема, досить

---

¹ Роль фонових явищ у детермінації злочинності. Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головіна. Харків: Право, 2014. С. 80–81.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 17–19.

³ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 189.

продуктивно у цьому сенсі працюють такі науковці, як: К. А. Автухов, В. А. Бадира, Є. Ю. Бараш, І. Г. Богатирьов, В. В. Василевич, А. П. Гель, Б. М. Головкін, О. М. Гумін, О. М. Джужа, Т. А. Денисова, Ю. В. Кернякович-Танасійчук, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, О. В. Лисодед, С. Ю. Лукашевич, А. А. Музика, Є. С. Назимко, О. І. Осауленко, М. С. Пузирьов, О. П. Рябчинська, А. В. Савченко, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, С. Я. Форенюк, П. Л. Фріс, О. Г. Фролова, Ю. В. Чакубаш, Ю. А. Чеботарьов, Ю. В. Шинкарьов, О. О. Шкута, І. С. Яковець та інші учені.

Без сумніву, не можна було обійти стороною й історичні напрацювання науковців, які створили методологічні засади для подальших наукових досліджень з означеної проблематики, а саме – роботи: З. А. Астемірова, Л. В. Багрій-Шахматова, Е. Д. Блувштейна, В. М. Бризгалова, С. Є. Віцина, М. І. Гернета, А. І. Гурова, В. К. Дуюнова, А. П. Закалюка, К. Є. Ігошева, І. І. Карапеця, С. І. Курганова, В. Г. Лихолоба, В. В. Лунеева, В. А. Львовичка, М. П. Мелентьєва, Г. М. Міньковського, П. П. Михайленка, А. І. Міхліна, А. А. Наташеви, І. С. Ноя, М. І. Паше-Озерського, А. А. Ременської, І. А. Сперанського, М. С. Строговича, М. О. Стручкова, Д. Є. Тихомирова, Ю. М. Ткачевського, В. С. Трахтерєва, Б. С. Утевського, П. А. Фефелова, М. Д. Шаргородського, Є. Г. Ширвінта, І. В. Шмарова, В. Е. Южаніна та інших учених.

Розділ 1

Теоретичні та методичні засади дослідження змісту діяльності, пов'язаної із запобіганням потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів

1.1. Стан дослідження у науці та методологія пошуку проблем, що стосуються запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів

Наукові розробки, що в тій чи іншій мірі мали відношення до вивчення питань, пов'язаних із запобіганням потрапляння до осіб, які відбували покарання у кримінально-виконавчих установах закритого типу, заборонених предметів, мали тісний зв'язок з правовими реформами та процесом удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України, який розпочався у зв'язку із здобуттям нашою державою незалежності у 1991 р.¹ та прийняттям у 1996 р. Конституції України².

Отже, якщо за основу взяти історико-правовий критерій пізнання досліджуваного явища, то мож-

---

¹ Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року: схвалений 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>

² Конституція України: офіц. текст. Київ: Алерта, 2019. 80 с.

на вивести наступну періодизацію (типологію) наукових пошуків у даній сфері суспільних відносин:

1. Перший період припадає на 1991–1998 роки, коли органи та установи виконання покарань знаходились у підпорядкуванні МВС України, яке й організувало нормативно-правове забезпечення та реалізацію заходів, спрямованих на запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів.

Особливістю цього періоду є те, що наукові дослідження з означеної проблематики займалися фахівці на рівні закритих наукових праць (з грифом «таємно») або з обмеженим режимом доступу («для службового користування»).

У цьому контексті варто виокремити наукові розробки: О. М. Ключова та О. Є. Судакова (1996 р.), які займались питаннями оцінки ефективності і стимулювання результатів діяльності оперативних підрозділів і підрозділів карного розшуку¹, що було важливо у контексті удосконалення запобіжної діяльності у місцях позбавлення волі з питань потрапляння до засуджених заборонених предметів.

При цьому, слід зазначити, що методологічною основою для проведення досліджень з питань ОРД стали результати наукових розробок учених радянської доби та зарубіжних фахівців. До таких, зокрема, можна віднести наступні із них:

а) дисертацію Т. А. Боголюбової «Наркотизм: основи приватної кримінологічної теорії» (1991 р.), у

---

¹ Ключев О. М., Судаков О. Є. Оцінка ефективності і стимулювання результатів діяльності оперативних підрозділів і підрозділів карного розшуку. *Вісн. ун-ту внутр. справ.* 1996. Вип. 1. С. 130–137.

якій визначені теоретико-правові засади запобігання даному суспільно небезпечному явищу, що мало прикладне значення для здійснення відповідних заходів у цьому напрямі й у сфері виконання покарань України¹;

б) навчальний посібник, підготовлений А. Ф. Возним «Полицейський розшук і кружок петрашівців» (1976 р.), у якому закріплені положення про необхідність підвищення ефективності запобігання злочинам за допомогою відповідних сил і засобів ОРД², що мало принципове відношення до організації аналогічної діяльності в органах та установах виконання покарань;

в) навчальний посібник В. В. Дедюхіна «Становлення і розвиток організації боротьби зі злочинністю у виправно-трудових установах» (1984 р.), у якому сформульовані концептуальні засади оперативно-розшукового запобігання злочинам, що вчиняються засудженими до позбавлення волі, у тому числі й із використанням заборонених предметів (колючо-ріжучих, наркотиків, спиртних напоїв тощо)³, що стало важливим методологічним підґрунтям для персоналу цих УВП при розробці та реалізації заходів, спрямованих на нейтралізацію

---

¹ Боголюбова Т. А. Наркотизм: основы частной криминологической теории: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва: Акад. МВД СССР, 1991. 32 с.

² Возный А. Ф. Полицейский сыск и кружок петрашевцев: учеб. пособие. Киев: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1976. 86 с.

³ Дедюхин В. В. Становление и развитие организации борьбы с преступностью в исправительно-трудовых учреждениях: учеб. пособие. Москва: РИО МВД СССР, 1984. 112 с.

впливу зазначених фонових явищ на правопорядок у сфері виконання покарань України;

г) розробки А. В. Зозулі (1986 р.), в яких він акцентував увагу на необхідність вирішення проблем взаємодії оперативних підрозділів виправних колоній і територіальних органів внутрішніх справ по розкриттю злочинів¹, що дало можливість у тому числі визначити перспективні напрями діяльності у сфері виконання покарань з питань запобігання проникнення до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів;

г) наукові праці А. А. Музики (1998 р.), у яких він обґрунтував теоретичні та правові засади відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, що мало практичне значення і для сфери виконання покарань України²;

д) дисертація дослідження С. В. Панова «Кримінологічна характеристика і запобігання наркотизму серед неповнолітніх» (1998 р.), результати якого використовувались у запобіжній діяльності з означених питань у виховних колоніях³;

е) наукові праці А. Ю. Шумілова (1998 р.), у яких він вивів теоретичні уявлення про сутність і

---

¹ Зозуля А. В. Некоторые аспекты проблемы взаимодействия оперативных аппаратов ВТК и территориальных органов внутренних дел по раскрытию преступлений: сб. науч. тр. Минск: МН ВШ МВД СССР, 1986. С. 67–70.

² Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. Київ: Логос, 1998. С. 3–10.

³ Панов С. В. Криминалогическая характеристика и предупреждение наркотизма среди несовершеннолетних: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Омск: Омск. гос. ун-т, 1998. 19 с.

зміст кримінально-розшукового права¹, основні положення якого мали пряме відношення до запобігання злочинам у місцях позбавлення волі;

є) інші наукові розробки з питань ОРД, які слугували методологічним підґрунтям для розробки та реалізації заходів запобіжного характеру у в'язницях і виховних колоніях України².

Свої особливості мали й нормативно-правові акти, які регулювали перелік предметів, виробів і речовин, збереження і використання яких засудженими заборонено.

У першу чергу, мова ведеться про те, що такий перелік аж до 2003 р. (часу прийняття КВК³) визначався ВТК України, прийнятому ще у грудні 1970 р.⁴ Зокрема, у ст. 28 даного Кодексу «Основні вимоги режиму в місцях позбавлення волі» було зазначено, що перелік і кількість предметів та речей, які засуджені можуть мати при собі, а також

---

¹ Шумилов А. Ю. О возникновении и становлении научных представлений об уголовно-розыскном праве. Проблемы формирования уголовно-розыскного права. *Актуальные вопросы правового регулирования оперативно-розыскной, контрразведывательной, частной сыскальной, уголовно-процессуальной и уголовно-исполнительной деятельности: ведомств. сб. науч. работ.* Москва: Изд. Шумилова И. И., 1998. Вып. 1. С. 4–10.

² Обушевский И. Ф. Правовые и криминологические проблемы борьбы с незаконной передачей запрещенных предметов лицам, содержащимся в исправительно-трудовых колониях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Киев: КВШ МВД СССР, 1991. 18 с.

³ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України.* 2004. № 3–4. Ст. 21.

⁴ Про затвердження Випрано-трудового кодексу Української РСР від 23 грудня 1970 року. № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР.* 1971. Ст. 6.

порядок вилучення предметів, які заборонено використовувати у виправно-трудоxих установах, встановлюються Правилами внутрішнього розпорядку виправно-трудоxих установ.

Враховуючи, що у червні 1996 р. була прийнята Конституція України, у ч. 3 якої було визначено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду, а також те, що ст. 28 ВТК залишилась практично незмінною аж до прийняття КВК, навряд чи можна такий законодавчий підхід, що стосується обмежень прав засуджених на рівні підзаконних нормативно-правових актів, визнати правильним.

Як показали результати зазначеного наукового пошуку, саме порушення принципу верховенства права, відповідно до якого Конституція України має найвищу юридичну силу, у першому періоді (1991–1998 рр.) формування правових засад запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, нерідко ставали однією з детермінант, які обумовлювали вчинення таких правопорушень, як: групова відмова засуджених від приймання їжі; злісна непокора вимогам адміністрації виконання покарань; дій, що дезорганізують роботу колоній; інші¹.

Звертає у зв'язку з цим на себе увагу й той факт, що у розділі 11 Основних напрямів реформи

---

¹ Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: інформ. бюл. Київ: Державний департамент України з питань виконання покарань, 1999. № 2. С. 16–19.

кримінально-виконавчої системи в Українській РСР «Удосконалення законодавства про виконання кримінальних покарань», яке затверджене постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 11 липня 1991 р. № 88, було зазначено, що з метою укріплення правової регламентації порядку відбування покарання замість Правил внутрішнього розпорядку виправно-трудова установ слід ввести Статут виконання покарань у колоніях та тюрмах Української РСР, у якому встановити повноваження адміністрації та установ, правила поведінки засуджених і форми відповідальності за їх порушення¹ (до речі, це завдання не виконано до сьогоднішнього часу (2020 р.)).

Щодо Правил внутрішнього розпорядку виправно-трудова установ, то цей відомчий нормативно-правовий акт був затверджений наказом МВС України від 20 грудня 1991 р. № 453 та діяв до 1996 р., коли була прийнята нова редакція цих Правил, затверджена наказом МВС України від 8 липня 1996 р. № 478, а також наказом МВС України від 22 грудня 1997 р. № 865². При цьому, у всіх зазначених варіантах цих Правил перелік предметів, виробів і речовин, зберігання яких засудженими

---

¹ Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинетом Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года. № 88. Киев: РИО МВД Украинской ССР, 1991. 18 с.

² Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ МВС України від 20 грудня 1991 року № 453 (із змінами, внесеними наказами МВС України від 8 липня 1996 року № 478, від 22 грудня 1997 року № 865). URL: zakon.rada.gov.ua

було заборонено були незмінними та по суті відображали ті підходи, що були закріплені в аналогічних Правилах, які діяли на території України до 1991 р.¹

Більш того, у жодних зазначених Правилах не було закріплене поняття «предмети, вироби і речовини, зберігання яких засудженим заборонено», що також виступало однією з обставин, яка використовувалась цими особами у ході вчинення протиправних діянь у місцях позбавлення волі.

У той самий час, у наукових розробках того часу (1991–1998 рр.) ця проблематика також не досліджувалась, хоча певні її аспекти кримінального, кримінологічного та кримінально-виконавчого характеру учені у загальних рисах у своїх працях розглядали, створюючи таким чином відповідне методологічне підґрунтя для подальших, більш глибоких і системних наукових розвідок у цьому напрямі. У цьому сенсі досить активно та результативно працювали такі учені, як:

1) А. А. Музика, який, зокрема, у своїй докторській дисертації розробив науково обґрунтовані заходи кримінально-правового та кримінологічного характеру, спрямовані на запобігання незаконному обігу наркотичних засобів в Україні (1998 р.)², що

---

¹ Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб./за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 82.

² Музика А. А. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1998. 44 с.

мало пряме відношення і до аналогічної діяльності в місцях позбавлення волі, враховуючи проблеми, які були пов'язані з потраплянням до засуджених цих заборонених предметів, а також те, що у їх загальній чисельності більше 22 % склали особи, хворі на алкоголізм і наркоманію¹;

2) С. А. Гадоїбоев, який у своїх працях, включаючи кандидатську дисертацію², обґрунтовано довів необхідність активізації діяльності по запобіганню контрабанди наркотиків з урахуванням кримінально-правових й кримінологічних можливостей у цьому сенсі, що також створило відповідні умови для удосконалення організаційно-правових засад протидії наркотизму у сфері виконання покарань та підвищення рівня взаємодії оперативних підрозділів установ виконання покарань з іншими правоохоронними органами;

3) І. О. Никифорчин, який у своїх працях з'ясував зміст та соціально-правову природу кримінальної відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів (1994 р.)³, що мало прикладне значення й для удосконалення практичних засад діяльності по запобіганню потрапляння до засуджених,

---

¹ Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинетом Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года. № 88. Киев: РИО МВД Украинской ССР, 1991. С. 2.

² Гадоїбаев С. А. Уголовно-правовые и криминологические меры предупреждения контрабанды наркотиков: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Киев: Укр. акад. внутр. дел, 1996. 21 с.

³ Никифорчин І. О. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Укр. держ. юрид. акад., 1994. 22 с.

позбавлених волі, зазначених заборонених предметів;

4) В. В. Голіна, який у своїй докторській дисертації (1994 р.)¹ та інших наукових розробках науково обґрунтовані засади спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, одним із суб'єктів якого виступають оперативні підрозділи органів та установ виконання покарань;

5) О. М. Джужа, який розглянув питання запобігання поширенню СНІДу (1996 р.)², що було важливо у контексті реалізації в місцях позбавлення волі заходів, спрямованих на недопущення потрапляння до засуджених, позбавлених волі, наркотичних засобів, які виступали носіями та джерелами захворювань цих осіб на зазначену хворобу;

6) В. Г. Лихолоб, у роботах якого доведена необхідність підвищення ефективності правозастосовної діяльності органів внутрішніх справ, у складі яких функціонували й органи та установи виконання покарань, у боротьбі із злочинністю з урахуванням кримінологічних можливостей (1992 р.)³, що мало прикладне значення в організації запобі-

---

¹ Голіна В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Укр. держ. юрид. акад., 1994. 44 с.

² Джужа О. М. Запобігання поширенню СНІДУ: кримінологічні та кримінально-правові проблеми: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1996. 47 с.

³ Лихолоб В. Г. Проблемы эффективности правоприменительной деятельности органов внутренних дел в борьбе с преступностью (кримінологический и теоретико-правовой аспект): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Киев: Киев. ун-т им. Тараса Шевченко, 1992. 41 с.

гання потрапляння у місця позбавлення волі наркотичних та інших заборонених предметів;

7) В. І. Шакун, який у своїй докторській дисертації дослідив вплив на злочинність, включаючи пенітенціарну, процесів урбанізації (1996 р.)¹, що дало можливість підвищити взаємодію всіх правоохоронних органів з питань, які мали відношення й до виконання покарання у виді позбавлення волі (запобігання наркотизму; організованій злочинності; злісній непокорі адміністрації установ виконання покарань; ін.);

8) В. М. Всеволодів, який розробив основи індивідуальної кримінологічної профілактики відносно організованих злочинних груп (1998 р.)², які стали організаційно-методологічним підґрунтям щодо запобігання створення таких протиправних формувань у місцях позбавлення волі, а також запобігання їх участі у розповсюдженні заборонених предметів серед засуджених;

9) О. М. Гумін, який у своїй кандидатській дисертації обґрунтував комплекс заходів, спрямованих на вирішення проблем боротьби з наркотизмом серед засуджених у виправно-трудовах колоніях (1997 р.)³;

---

¹ Шакун В. І. Урбанізація і злочинність в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 1996. 56 с.

² Всеволодів В. М. Індивідуальна кримінологічна профілактика відносно організованих злочинних груп: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1998. 20 с.

³ Гумін О. М. Проблеми боротьби з наркотизмом серед засуджених у виправно-трудовах колоніях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 18 с.

10) І. Х. Ф. Мостафа, у дисертації якого було здійснено порівняльно-правове дослідження кримінологічних та кримінально-правових питань боротьби з наркоманією (на матеріалах України, Йорданії та Єгипту) (1994 р.)¹, що було важливо з огляду удосконалення як правового механізму, так і практики запобігання зазначеному суспільно небезпечному явищу у місцях позбавлення волі;

11) О. Г. Колба, який розробив організаційно-правові засади запобігання правопорушенням серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України (1997 р.)², що мало практичне значення у контексті реалізації заходів по недопущенню потрапляння до цих осіб заборонених предметів;

12) О. М. Литвак, у дисертації якого піддано аналізу стан злочинності, включаючи пенітенціарну, на протязі 1992–1995 рр. та встановив закономірності їх розвитку в Україні (1997 р.)³, що стало основою для розробки запобіжних заходів в органах та установах виконання покарань, у тому числі з питань заборонених предметів у місцях позбавлення волі;

---

¹ Исса Халед Фахед Мостафа. Криминологические и уголовно-правовые вопросы борьбы с наркоманией (на материалах Украины, Иордании, Египта): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Киев: Киев. ун-т им. Тараса Шевченко, 1994. 15 с.

² Колб О. Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 23 с.

³ Литвак О. М. Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992–1995 роки): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. ун-т внутр. справ, 1997. 26 с.

13) О. М. Тарасенко, який з'ясував стан ефективності запобіжної діяльності органів внутрішніх справ, включаючи органи та установи виконання покарань (1996 р.)¹, що мало практичне значення з огляду оцінки результативності тих заходів, які були пов'язані із запобіганням потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів.

Ще однією особливістю першого періоду формування теоретико-правових та прикладних засад запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів (1991–1998 рр.) було те, що досить інертно у цьому напрямі працювали науковці кримінально-виконавчого профілю.

У той самий час, серед кандидатських робіт у контексті досліджуваної тематики звертають на себе увагу лише окремі аспекти, що стосувались запобіжної діяльності, пов'язаної із створенням перешкод по проникненню на охороняемі об'єкти кримінально-виконавчої системи України, а саме – дослідження Т. А. Шулежко «Особливості карально-виховного впливу на неодноразово судимих до позбавлення волі жінок, які відбувають покарання у виправно-трудових установах» (1996 р.), у якій одним із напрямів кримінально-виконавчої діяльності визначено запобігання злочинам з боку значеної категорії засуджених, у тому числі визначеними у законі (глава 5 ВТК України) засобами

---

¹ Тарасенко О. М. Ефективність попередження злочинності органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1996. 24 с.

режиму¹, одним із яких був закріплений порядок зберігання засудженими при собі грошей та цінних речей, а також предметів, які заборонено використовувати у виправно-трудовах установах (ст. 28 ВТК)².

Отже, не дивлячись на високий рівень злочинності та інших правопорушень, а також значну кількість самогубств, членоушкоджень і випадків травматизму серед засуджених у місцях позбавлення волі у першому періоді (1991–1998 рр.)³, що були у тому числі скорельовані наявністю у цих осіб заборонених предметів (спиртних напоїв, наркотичних речовин, колюче-ріжучих предметів, ін.), на науковому рівні зазначеній проблематиці приділялось недостатньо уваги, а окремі наукові розробки мову про неї вели лише у загальних рисах, створюючи таким чином перспективні умови для подальших пошуків у цьому напрямі.

2. Другий період формування організаційно-правових засад запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів розпочався з утворення у квітні 1998 р. Держав-

---

¹ Про затвердження Випрано-трудового кодексу Української РСР від 23 грудня 1970 року. № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. Ст. 6.

² Шулежко Т. А. Особливості карально-виховного впливу на неодноразово судимих до позбавлення волі жінок, які відбували покарання у виправно-трудовах установах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1996. 24 с.

³ Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: інформ. бюл. Київ: Державний департамент України з питань виконання покарань, 1999. № 2. 83 с.

ного департаменту України з питань виконання покарань¹, повного його виведення з підпорядкування МВС України у березні 1999 р.² та завершився прийняттям у липні 2003 р. КВК України³.

При цьому, навіть при внесенні численних змін у чинний на той час ВТК України⁴, суттєво підходить щодо переліку предметів, які було заборонено використовувати у виправно-трудових установах, не змінилися, включаючи й на відомчому рівні. Мова, у першу чергу ведеться про Правила внутрішнього розпорядку виправно-трудових установ, які були затверджені наказом ДДУПВП від 6 липня 2000 р. № 395/65⁵ та діяли аж до 25 грудня 2003 р., коли вступили у силу нові ПВР УВП⁶.

Боком обійшли це питання й у постанові Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р.

---

¹ Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22 квітня 1998 року № 344/98. *Урядовий кур'єр*. 1998. № 82–83. 30 квіт. С. 3.

² Про виведення Державного департаменту України з питань виконання покарань з підпорядкування МВС України: Указ Президента України від 12 березня 1999 року № 248/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 11. Ст. 24.

³ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

⁴ Про затвердження Випрано-трудового кодексу Української РСР від 23 грудня 1970 року. № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. Ст. 6.

⁵ Правила внутрішнього розпорядку випрано-трудових установ: затвердж. наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 6 липня 2000 року № 395/65. URL: zakon.rada.gov.ua

⁶ Про затвердження правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 р. № 275. URL: zakon.rada.gov.ua

№ 167, що була затверджена Програма подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002–2005 рр., один із розділів якої передбачав вдосконалення законодавчої бази¹.

Цікавим у зв'язку з цим був і той факт, що у ВТК України з моменту його затвердження у грудні 1970 р.² до його відміни на підставі Закону України від 11 липня 2003 р. та прийняття КВК³, до джерел кримінально-виконавчого законодавства не було віднесено як Конституцію України, так і міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких було надано Верховною Радою України⁴, що можна віднести до особливостей правового регулювання другого періоду (1998–2003 рр.) формування організаційно-правових засад запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів.

Отже, як і в попередньому, у другому періоді пріоритетними нормативно-правовими актами, які регулювали сферу виконання покарань України, були підзаконні та відомчі правові джерела. І, це

---

¹ Про затвердження Програми подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002–2005 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 167. URL: zakon.rada.gov.ua

² Про затвердження Випрано-трудоного кодексу Української РСР від 23 грудня 1970 року. № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. Ст. 6.

³ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

⁴ Про міжнародні договори: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

при тому, що в розділі 14 ст. 92 Конституції України 1996 р. було зазначено, що організація діяльності органів та установ виконання покарань визначається виключно законами¹.

Такий підхід дозволив і в подальшому керівництву ДДУПВП «закривати» очі на проблеми, які виникали у ході виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зв'язку з потраплянням до засуджених заборонених предметів, позаяк статистичні дані з цих питань щорічно залишались незмінними², а також реалізовувати на практиці сформований ще у радянську епоху погляд на її вирішення³.

Щодо наукових розробок з означеної тематики дослідження другого періоду, то їх зміст у цілому відображає ті тенденції, що склались на протязі 1991–1998 рр., хоча й мав деякі особливості. У цьому сенсі варто виокремити ті наукові праці, що у певній мірі створили відповідні методологічні засади для подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

До таких, зокрема, можна віднести наступні наукові праці учених кримінально-виконавчого профілю:

1) докторську дисертацію А. Х. Степанюка (2002 р.) та інші його наукові праці, у яких він

---

¹ Конституція України: офіц. текст. Київ: Алерта, 2019. 80 с.

² Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. № 4. 84 с.

³ Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб./за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 60–83.

визначив актуальні проблеми виконання покарань, з'ясував сутність, зміст та принципи кримінально-виконавчої діяльності, а також запропонував низку теоретико-прикладних заходів, спрямованих на їх вирішення, включаючи питання, що стосуються режиму виконання та відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі, створивши таким чином досить ґрунтовне методологічне підґрунтя для розробки і наукових пошуків проблем, пов'язаних із запобіганням потрапляння до засуджених заборонених предметів, а також для удосконалення організаційно-правових засад з означеної тематики дослідження на практиці¹;

2) кандидатську дисертацію В. А. Львовчкіна (2002 р.), а також його інші наукові розробки, у яких він здійснив аналіз нормативно-правових та організаційних засад, які регулювали на той час реалізацію в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі², що мало прикладне значення у контексті для розробки на практиці відповідних заходів, спрямованих на виконання Україною рішень Ради Європи та її Статуту, членом якої наша держава стала у листопаді 1995 р.³;

---

¹ Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2002. 34 с.

² Львовчкін В. А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 18 с.

³ Статут Ради Європи від 5 травня 1949 року. *Офіційний вісник України*. 2004. № 26. Ст. 17.

3) кандидатську дисертацію О. Б. Пташинського (2002 р.) та інші його наукові праці, у яких він розробив правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні та обґрунтував шляхи їх вирішення на практиці, включаючи питання удосконалення режиму виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, які у тому числі стосувались й змісту запобіжної діяльності щодо недопущення потрапляння до засудженого заборонених предметів¹;

4) кандидатську дисертацію М. В. Романова «Правове регулювання заходів стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі» (2003 р.), у якій він на підставі результатів застосування у ході дослідження статистичного методу пізнання встановив, що в структурі правопорушень, які вчиняються засудженими, відповідну питому вагу щорічно (до 10–12 %) мають ті із них, що пов'язані із незаконним володінням заборонених предметів²;

5) кандидатську дисертацію І. С. Сергєєва (2000 р.), який розробив теоретичні та практичні засади діяльності відділів спеціального обліку установ виконання покарань, які використовувались оперативними підрозділами місць позбавлення волі у ході реалізації заходів по запобіганню по-

---

¹ Пташинський О. Б. Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 18 с.

² Романов М. В. Правове регулювання заходів стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.

траплення до засуджених заборонених предметів та організації профілактичних обліків такої категорії осіб¹; ін.

Отже, як і в попередньому періоді, у наукових розробках фахівців кримінально-виконавчого права 1998–2003 рр. у прямій постановці питання щодо запобігання потраплення до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів не досліджувалась, що можна віднести до однієї з особливостей другого періоду наукових пошуків з означеної проблематики.

Що стосується результатів інших наукових розвідок, проведених у межах спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, то у них лише у загальних рисах створено методологічні засади запобіжної діяльності, пов'язаної з недопущенням потраплення у місце позбавлення волі заборонених для засуджених предметів.

У цьому сенсі заслуговують на увагу такі праці науковців, як:

1) докторська дисертація О. П. Литвина «Кримінально-правова охорона громадської безпеки і народного здоров'я» (1999 р.), що було важливо з огляду розробки аналогічних заходів у сфері виконання покарань України, враховуючи проблеми постійної наявності у засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів (у першу чергу, нар-

---

¹ Сергеев І. С. Теоретичні та практичні питання діяльності відділів спеціального обліку установ виконання покарань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 17 с.

котичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; тощо)¹;

2) докторська дисертація В. О. Навроцького «Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації» (2000 р.), що мало велике практичне значення при правовій оцінці правопорушень засуджених, позбавлених волі, пов'язаних із незаконним володінням цими особами забороненими предметами²;

3) докторська дисертація Н. М. Ярмиш «Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз)», результати якої використовувались при встановленні аналогічного зв'язку при вчиненні злочинів у сфері виконання покарань засудженими із застосуванням заборонених для них предметів (наркотичних засобів, спиртних напоїв, колюче-ріжучих предметів, т. ін.)³;

4) кандидатська дисертація Ю. В. Гродецького «Добровільна відмова від співучасті» (2002 р.), у якій розроблені науково обґрунтовані заходи, спрямовані на запобігання злочинам, що було вкрай

---

¹ Литвин О. П. Кримінально-правова охорона громадської безпеки і народного здоров'я: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 1999. 46 с.

² Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2000. 35 с.

³ Ярмиш Н. М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 40 с.

важливим результатом для організації та підвищення рівня спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у місцях позбавлення волі, предметом яких виступають заборонені для засуджених предмети¹;

5) кандидатська дисертація Л. М. Демидової «Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації» (2003 р.), результати якої дали можливість більш ефективно здійснювати запобіжну діяльність, спрямовану на недопущення створенню у місцях позбавлення волі зазначених злочинних угруповань та їх впливу і ролі на розповсюдження серед засуджених заборонених предметів (наркотиків, спиртного, грошей, т. ін.)²;

6) кандидатська дисертація О. О. Кваші «Організатор злочину» (1999 р.), теоретико-прикладні засади якої стали методичним підґрунтям при розробці та реалізації запобіжних заходів щодо так званих злочинних «авторитетів» в установах виконання покарань, які були основними суб'єктами зберігання, використання та розповсюдження заборонених предметів серед засуджених, позбавлених волі³;

---

¹ Градецький Ю. В. Добровільна відмова при співучасті: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2002. 20 с.

² Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.

³ Кваша О. О. Організатор злочину (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. 18 с.

7) кандидатська дисертація О. В. Козаченка «Поняття предмету наркотизму і його кримінально-правове значення» (2000 р.)¹, у якій визначені основні кримінологічно значущі ознаки даного забороненого предмета для засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, що мало важливе значення для підвищення рівня результативності запобігання потраплянню цих та інших заборонених предметів до осіб, що тримались в УВП закритого типу;

8) кандидатська дисертація О. М. Лемешко «Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину» (2001 р.), доктринальні засади якої використовувались у сфері виконання покарань при організації запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів та при правовій кваліфікації дій осіб, причетних до їх зберігання, використання та розповсюдження²;

9) кандидатська дисертація О. В. Наден «Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» (2003 р.), результати якої дали можливість більш активно запобігати потраплянню у місця позбавлення волі зазначених заборонених

---

¹ Козаченко О. В. Поняття предмету наркотизму і його кримінально-правове значення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. держ. юрид. акад., 2000. 19 с.

² Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2001. 20 с.

предметів, а також підвищити рівень ОРД у цьому напрямі¹;

10) кандидатська дисертація Р. С. Орловського «Кримінальна відповідальність за посібництво вчиненню злочину» (2000 р.), результати якої мали велике значення при організації запобіжної діяльності у місцях позбавлення волі, предметом якої у тому числі є заборонені засоби, знаряддя, т. ін., які не вправі зберігати та використовувати засуджені²;

11) кандидатська дисертація О. І. Плужник «Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою» (2003 р.), у якій були розроблені науково обґрунтовані заходи, спрямовані у тому числі на запобігання вчиненню злочинів, пов'язаних з використанням заборонених у місцях позбавлення волі предметів (наркотичних речовин, спиртних напоїв, колюче-ріжучих знарядь, т. ін.), зберігання, використання та розповсюдження яких згідно чинного на той час кримінально-виконавчого законодавства (зокрема, статті 28, 67 ВТК України³)

---

¹ Наден О. В. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.

² Орловський Р. С. Кримінальна відповідальність за посібництво вчиненню злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2000. 19 с.

³ Про затвердження Випрано-трудового кодексу Української РСР від 23 грудня 1970 року. № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. Ст. 6.

відносились до дисциплінарних, адміністративних та кримінальних правопорушень¹;

12) кандидатська дисертація С. Ю. Романов «Обман як спосіб злочинної діяльності» (1998 р.)², результати якої використовувались у запобіжній діяльності у місцях позбавлення волі для недопущення у тому числі поступлення до засуджених заборонених предметів;

13) кандидатська дисертація О. П. Рябчинської «Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості» (2003 р.), в якій були розроблені теоретико-прикладні напрями запобігання даному виду злочинів, включаючи й сферу виконання покарань, враховуючи, що зазначені предмети відносяться до заборонених у місцях позбавлення волі³;

14) кандидатська дисертація В. І. Терентьєва «Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України» (2003 р.)⁴, окремі положення якої використовувались у запобіжній діяльності, пов'язаній з незаконним зберіган-

---

¹ Плужнік О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 20 с.

² Романов С. Ю. Обман як спосіб злочинної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. ун-т внутр. справ, 1998. 16 с.

³ Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. 20 с.

⁴ Терентьєв В. І. Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. акад., 2003. 20 с.

ням та розповсюдженням заборонених предметів у місцях позбавлення волі, враховуючи, що засуджені згідно чинного на той час Закону про кримінальну відповідальність (ст. 18 КК України) відносились до спеціальних суб'єктів злочину¹;

15) кандидатська дисертація В. В. Федусик «Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми)» (2001 р.)², яка на практиці дозволяла враховувати особливості даного суб'єкта злочину при організації запобіжних заходів, включаючи й УВП, у яких відбували покарання у виді позбавлення волі засуджені зазначеної категорії, а також при потраплянню до цих осіб заборонених предметів;

16) кандидатська дисертація С. А. Шалгунової «Кримінально-правові та кримінологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ» (1999 р.), результати якої мали прикладне значення у запобіганні використання засудженими у ході відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк заборонених предметів (грошей, наркотиків, спиртного тощо) для підкупу та отримання неправомірної вигоди персоналом УВП³;

---

¹ Кримінальний кодекс України: прийнятий 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

² Федусик В. В. Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. акад., 2001. 22 с.

³ Шалгунова С. А. Кримінально-правові та кримінологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 16 с.

17) кандидатська дисертація Л. М. Шестопаолової «Самогубство та доведення до самогубства: заходи протидії» (2001 р.)¹, у якій були розроблені науково обґрунтовані шляхи запобігання даному суспільно небезпечному явищу, включаючи й місця позбавлення волі, одним із корелянтів вчинення якого були такі заборонені для засуджених предмети, як наркотики та алкогольні напої, а також психотропні речовини та їх аналоги;

18) кандидатська дисертація О. І. Шинальського «Покарання в системі засобів протидії злочинності» (2003 р.), результати якої мали велике значення у підвищенні рівня та активізації заходів, спрямованих на досягнення такого елемента мети покарання, як запобігання вчиненню нових злочинів засудженими, корелянтами спричинення та обумовлення яких виступали у тому числі заборонені предмети у місцях позбавлення волі²; ін.

Як встановлено в ході даного дослідження, відповідне методологічне підґрунтя для подальших наукових розробок та удосконалення правового механізму і практики з питань запобігання поступленню до засуджених, позбавлених волі, створили у другому періоді (1998–2003 рр.) й учені-кримінологи. Зокрема, у цьому контексті варто виокремити наукові розробки:

---

¹ Шестопаолова Л. М. Самогубство та доведення до самогубства: заходи протидії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 20 с.

² Шинальський О. І. Покарання в системі засобів протидії злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 20 с.

– О. М. Литвака (2003 р.), який довів необхідність посилення державного контролю за злочинністю, що у тому числі стосувалась і проблем, пов'язаних із змістом запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів¹;

– В. О. Тулякова, який вивів вчення про жертву злочину (2001 р.)², одним із видів якої є юридичні особи, якими згідно чинного на той час кримінально-виконавчого законодавства України були органи та установи виконання покарань. При цьому, у випадках вчинення злочинів в УВП, у тому числі з використанням заборонених предметів для засуджених, перші визнавались жертвами (але не потерпілими згідно КПК) злочинів та мали право на відшкодування збитків, завданих у результаті протиправних діянь осіб, які їх вчинили (статті 72, 73 ВТК України)³;

– А. Б. Благої, яка сформулювала кримінологічні особливості жіночої злочинності (2001 р.), що мало прикладне значення для організації заходів по запобіганню злочинам, які вчинялись в УВП, де відбували покарання засуджені до позбавлення волі жінки, у тому числі з використанням заборо-

---

¹ Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. 39 с.

² Туляков В. О. Вчення про жертву злочину: соціально-правові аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. акад., 2001. 36 с.

³ Про затвердження Випрано-трудоного кодексу Української РСР від 23 грудня 1970 року. № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. Ст. 6.

нених предметів (наркотиків; спиртного, грошей, колюче-ріжучих засобів; ін.)¹;

– В. В. Вітвіцької, яка з'ясувала сутність і зміст кримінологічних проблем, пов'язаних із запобіганням злочинних посягань на моральний і фізичний розвиток неповнолітніх (2002 р.)², що було важливо у сенсі недопущення до зазначеної категорії засуджених заборонених для них у ході відбування покарання у виді позбавлення волі предметів, які, у свою чергу, нерідко використовуються останніми під час вчинення пенітенціарних злочинів³;

– С. М. Корецького, який здійснив кримінологічну характеристику девіантної поведінки неповнолітніх (2003 р.)⁴, окремі прояви якої мають місце й у виховних колоніях, включаючи порушення у виді зберігання, використання та розповсюдження заборонених для засуджених у місцях позбавлення волі предметів;

– Л. В. Левицької, яка здійснила ґрунтовний аналіз змісту запобігання насильницьким злочи-

---

¹ Блага А. Б. Кримінологічні особливості жіночої злочинності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. ун-т внутр. справ, 2000. 16 с.

² Вітвіцька Р. В. Кримінологічні проблеми попередження злочинних посягань на моральний і фізичний розвиток неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 20 с.

³ Колб О. Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 23 с.

⁴ Корецький С. М. Кримінологічна характеристика девіантної поведінки неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 20 с.

нам щодо неповнолітніх в Україні, що було вкрай необхідно та актуально у сенсі спеціально-кримінологічного запобігання аналогічним суспільно небезпечним діям у виховних колоніях, у тому числі з використанням заборонених предметів для засуджених (2003 р.)¹;

– С. Ю. Лукашевича, який вивів кримінологічну характеристику та розробив низку науково обґрунтованих заходів запобіжного характеру, спрямованих на запобігання злочинності засуджених в місцях позбавлення волі (2001 р.)², створивши таким чином відповідні теоретико-прикладні умови для підвищення у тому числі ефективності тієї діяльності, що стосувалась недопущення потрапляння заборонених предметів до зазначеної категорії осіб;

– В. О. Негодченко, який здійснив всебічний аналіз діяльності органів внутрішніх справ щодо запобігання злочинам у сучасних умовах (2003 р.)³, що дозволило визначити існуючі з цих питань проблеми, у тому числі ті, які стосувались місць позбавлення волі, а також розробити відповідні заходи реагування на випадки готування до вчинен-

---

¹ Левицька Л. В. Запобігання насильницьким злочинам щодо неповнолітніх в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. 24 с.

² Лукашевич С. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. 2001. 19 с.

³ Негодченко В. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 20 с.

ня суспільно небезпечних і карних діянь, вчинених, зокрема, з використанням заборонених для засуджених предметів;

– О. С. Новакова, який по результатах виведеної ним кримінологічної характеристики розробив комплекс заходів, спрямованих на запобігання злочинам з боку працівників міліції у сфері службової діяльності (2003 р.)¹, що мало практичне значення для підвищення ефективності аналогічної роботи серед персоналу органів та установ виконання покарань, особливо у контексті причетності окремих із них до передачі засудженим, позбавленим волі, заборонених предметів²;

– В. Ф. Оболенцева, який дослідив сутність і зміст латентної злочинності (2001 р.)³, що дало можливість на практиці більш реально та предметно підходити правоохоронними органами до вирішення завдань по запобіганню злочинам, включаючи й сферу виконання покарань, а також по перешкодженню потрапляння до засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, заборонених предметів;

---

¹ Новаков О. С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 19 с.

² Кримінологічні та оперативно-розшукові заходи запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: монографія/В. В. Василевич, О. М. Джужа, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., члена-кор. НАПРНУкраїни В. В. Коваленка. Київ: АТІКА, 2011. С. 50–94.

³ Оболенцев В. Ф. Актуальні проблеми латентної злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2001. 19 с.

– Н. М. Пісоцької, яка з'ясувала соціально-правову природу рецидивної злочинності молоді та розробила заходи по її запобіганню (2001 р.)¹, що мало пряме відношення й до недопущення випадків рецидиву серед засуджених, позбавлених волі, включаючи й протиправну діяльність, пов'язану із запобігання потрапляння до цих осіб заборонених предметів;

– Т. Серватко, який здійснив порівняльно-правовий аналіз боротьби з організованою злочинністю в Польщі та Україні (2002 р.)², що було важливо з огляду розробки та реалізації на практиці, у тому числі у місцях позбавлення волі, запобіжних заходів щодо злочинних «авторитетів», а також відносно зниження їх впливу на інших засуджених, включаючи й шляхи розповсюдження серед цих осіб заборонених предметів (наркотичних засобів, спиртних напоїв, грошей, ін.);

– М. В. Стрюк, яка вивела науково обґрунтовану кримінологічну характеристику жіночої злочинності та на її основі розробила низку заходів, спрямованих на її запобігання, у тому числі у місцях позбавлення волі (2001 р.)³;

---

¹ Пісоцька Н. М. Рецидивна злочинність молоді та її попередження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 17 с.

² Серватко Т. Проблеми боротьби з організованою злочинністю в Польщі та в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 19 с.

³ Стрюк М. В. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2001. 18 с.

– О. М. Храмцов, який з'ясував соціально-правову природу вербальної агресії та обґрунтував кримінологічні засади її запобігання, включаючи сферу виконання покарань, враховуючи як склад засуджених, позбавлених волі, серед яких майже 30 % – психопати¹, так і наявність у них заборонених предметів (2003 р.)², ін.

Таким чином у другому періоді (1998–2003 рр.) формування правових засад запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів до особливостей даної діяльності можна віднести наступні:

1) не дивлячись на вимоги Конституції України (зокрема, статті 19, 92), й надалі суспільні відносини з означеної проблематики регулювались не законами, а відомчими нормативно-правовими актами (ПВР УВП; інструкціями, положеннями тощо), що, в кінцевому підсумку, впливало на ефективність запобіжної діяльності та, в цілому, на правопорядок у місцях позбавлення волі з означених питань, а саме: кількість вилучених у каналах потрапляння та безпосередньо у засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів не зменшилась як в абсолютних цифрах, так і в розрахунку на 1 тис. осіб³;

---

¹ Кубрак Р. М., Лень В. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. 272 с.

² Храмцов О. М. Кримінологія вербальної агресії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2003. 19 с.

³ Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. № 4. С. 19–21.

2) у структурі детермінант пенітенціарної злочинності, знову ж таки, значну роль і вплив на формування протиправної поведінки засуджених у місцях позбавлення волі мали заборонені предмети, які вони використовували як необхідні засоби або знаряддя для вчинення злочинів та інших правопорушень у ході відбування покарання¹, тобто й надалі ці предмети виступали своєрідними корелянтами, що зв'язували причини та умови, які сприяли вчиненню повторних злочинів особами, позбавленими волі;

3) як і в попередньому періоді (1991–1998 рр.), у даному часовому відрізку (1998–2003 рр.) досить пасивно до вирішення зазначеної проблематики підходили учені кримінально-виконавчого профілю, а їх розробка іншими фахівцями (спеціалістами кримінального права та кримінологами) не дозволяла всебічно, активно та об'єктивно з'ясувати сутнісні впливи та роль заборонених предметів у місцях позбавлення волі на процес виправлення та реалізації засуджених (ст. 7 ВТК), а також на ефективність запобігання потрапляння до них заборонених предметів.

3. Третій період формування організаційно-правових засад запобіжної діяльності з питань недопущення потрапляння в УВП закритого типу заборонених для засуджених предметів розпочався із вступу у законну дію з 1 січня 2004 р. прий-

---

¹ Плужнік О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 20 с.

нятого у 2003 р. КВК України¹ та закінчився у грудня 2010 р., у зв'язку з підпорядкування ДКВС України Міністру юстиції².

У цьому ж періоді був прийнятий Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»³, а також нові Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань⁴, які у певній мірі впорядкували суспільні відносини, пов'язані із запобіганням потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів.

Поряд з цим, варто зазначити, що, як і попередні періоди, у третьому часовому відрізку й надалі продовжувались реалізовуватись на науковому, нормативно-правовому, організаційному та інших рівнях ті підходи, що сформувались у так звану радянську епоху та повністю ігнорували права людини і громадянина при виконанні, зокрема, кримінального покарання у виді позбавлення волі⁵.

---

¹ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

² Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 травня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

³ Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. С. 4–10.

⁴ Про затвердження правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 року № 275. URL: zakon.rada.gov.ua

⁵ Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб./за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 60–83.

Знову ж таки, закріпивши у главі 2 КВК правовий статус засуджених та відобразивши у ній конституційні положення з цього приводу (зокрема, ч. 3 ст. 63 Основного закону щодо обмежень прав цих осіб тільки на підставі закону та вироку суду), законодавець залишив на розгляд ДДУПВП питання щодо нормативного врегулювання питань, пов'язаних з визначенням Переліку предметів, виробів і речовин, зберігання яких засудженими було заборонено. При цьому, слід звернути увагу на те, що визначений у додатку № 9 до п. 29 ПВР УВП перелік заборонених предметів залишився без змін по зрівнянню з аналогічними переліками, що були затверджені у ПВР УВП зразка 1991 р.¹ та 2000 р.²

Такий підхід свідчив про те, що ті стереотипи та «перекуси» у відношеннях персоналу органів та установ виконання покарань і засудженими, позбавленими волі, які склались історично та сформува-лись у виді негативних тенденцій, й надалі були пріоритетними та визначали зміст «реформ» у сфері виконання покарань України, що можна віднести до особливостей третього періоду (2004–2010 рр.) формування нормативно-правових засад запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів.

---

¹ Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ МВС України від 20 грудня 1991 р. № 453 (із змінами, внесеними наказами МВС України від 8 липня 1996 року № 478, від 22 грудня 1997 року № 865). URL: zakon.rada.gov.ua

² Правила внутрішнього розпорядку випрано-трудоустанов: затвердж. наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 6 липня 2000 року № 395/65. URL: zakon.rada.gov.ua

Ще однією особливістю зазначеного періоду та, одночасно, закономірного розвитку досліджуваного у цій роботі явища, було те, що розробкою даної проблематики й надалі більш активно займалися учені кримінального права та кримінології, і менш наполегливо та компетентно – фахівці кримінально-виконавчого напрямку.

Якщо узагальнити опубліковані у той час наукові праці, які стосувались означеної тематики та створити відповідне методологічне підґрунтя для удосконалення нормативно-правової бази та практики з питань запобігання потрапляння до засуджених, що тримались у місцях позбавлення волі України, то можна виокремити наступні доктринальні розробки:

а) О. Г. Колба, у яких він визначив зміст діяльності УВП як суб'єкта запобігання злочинам, включаючи й ті, предметом яких були заборонені для засуджених, позбавлених волі, виробу, речовини, зняряддя тощо (2007 р.)¹;

б) В. А. Бадири, яка з'ясувала зміст процесу виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, а також довела його зв'язок з іншими елементами мети покарання, що було досить важливо у контексті запобігання потраплянню до цих осіб заборонених предметів (2006 р.)²;

---

¹ Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.

² Бадира В. А. Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2006. 17 с.

в) О. В. Романенко, який довів необхідність впровадження пенітенціарної функції держави у зміст існуючої на той час кримінально-виконавчої, а також встановив роль громадянського суспільства в механізмі її реалізації, що давало можливість на законодавчому та практичному рівнях суттєво видозмінити визначений у ПВР УВП перелік предметів, виробів і речовин, які були заборонені для засуджених, позбавлених волі (2004 р.)¹;

г) Ю. А. Чеботарьової, яка сформулювала науково обґрунтовану модель правового статусу засуджених до позбавлення волі (2005 р.)², що створило відповідні передумови для видозміни переліку заборонених предметів, які були закріплені в ПВР УВП зразка 2003 р.³;

г) І. С. Яковець, яка розробила теоретико-прикладні алгоритми первинної класифікації засуджених до позбавлення волі та їх розподілу в установи виконання покарань (2006 р.)⁴, що мало практичне значення для удосконалення діяльності по запо-

---

¹ Романенко О. В. Пенітенціарна функція демократичної правової держави та роль громадянського суспільства в механізмі її реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 19 с.

² Чеботарьова Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2005. 22 с.

³ Про затвердження правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 року № 275. URL: zakon.rada.gov.ua

⁴ Яковець І. С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2006. 20 с.

біганню пенітенціарних злочинів, а також потрапляння до цих осіб заборонених предметів;

д) інших учених – фахівців спеціальності 12.00.08 (кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право), які лише у загальних рисах у своїх працях вели мову про запобігання злочинам у місцях позбавлення волі, але, тим не менше, розширили межі знань і можливостей, пов'язаних з недопущенням потрапляння до засуджених заборонених предметів¹.

4. Четвертий період формування організаційно-правових засад запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів припадає на 2011–2013 рр., коли ДКВС України з підпорядкування Міністру юстиції у 2010 р.² у порядку координації дій з іншими державними органами, повністю була підпорядкована Міністерству юстиції України у жовтні 2012 р.³

І, це при тому, що у квітні 2011 р. було затверджено Положення про Державну пенітенціарну службу України⁴ та діяв Закон України «Про Дер-

---

¹ Довідник про автореферати виконаних за 1991–2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук/уклад. В. К. Гришук, Б. О. Кириш, О. Ф. Паська. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. С. 312–359.

² Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 травня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

³ Про внесення змін і доповнень у нормативно-правові акти, що стосуються сфери виконання покарань України: Закон України від 16.10.2012 р. № 5461-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 5. Ст. 62.

⁴ Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України: Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 394/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 28. Ст. 1161.

жавну кримінально-виконавчу службу України», відповідно до ст. 1 якого ДКВС України визначалась центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань України.

Звичайно, що при такому «двовладді» та постійній конфронтації (від латин. *Confrontation* – протиборство; протиспівставлення; зіштовхнення)¹ зазначених державних органів «руки» до суттєвих видозмін з питань, що стосувались запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів не дійшли, у зв'язку з чим їх кількість щорічно не зменшувалась та відображала ті тенденції, що склались у попередні періоди (1991–2020 рр.)².

Таку ж «ваду» носили у той час і наукові розробки, які лише у загальних рисах торкались питань у контексті змісту режиму виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі (А. М. Авраменко³; К. А. Автухов⁴; О. А. Гриценко⁵;

---

¹ Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 291.

² Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2011 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2011. Кн. 1. С. 6–9.

³ Авраменко А. М. Кримінально-виконавча характеристика покарання у виді арешту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 20 с.

⁴ Автухов К. А. Виконання покарання у виді арешту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. ун-т «Юридична академія» ім. Ярослава Мудрого, 2012. 20 с.

⁵ Гриценко О. А. Дисциплінарна практика в жіночих кримінально-виконавчих установах мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання: теоретичні та соціально-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. акад., 2012. 23 с.

З. В. Журавська¹; В. А. Кирилюк²; І. О. Колб³;
І. М. Копотун⁴; І. С. Михалко⁵; М. С. Пузирьов⁶;
О. П. Рябчинська⁷; І. В. Саленков⁸; О. О. Стулов⁹;
О. О. Шкута¹⁰; І. С. Яковець¹¹; ін.).

¹ Журавська З. В. Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 20 с.

² Кирилюк В. А. Слідчий ізолятор як суб'єкт виконання попереднього ув'язнення та кримінального покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС, 2011. 18 с.

³ Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС, 2013. 20 с.

⁴ Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.

⁵ Михалко І. С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2012. 20 с.

⁶ Пузирьов М. С. Диференціація та індивідуалізація виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС, 2012. 252 с.

⁷ Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови: монографія. Запоріжжя: Акцент Інвес-трейд, 2012. 448 с.

⁸ Саленков І. В. Режим виконання і відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2011. 20 с.

⁹ Стулов О. О. Реалізація принципу законності при виконанні та відбуванні покарання у виді позбавлення волі на певний строк: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2011. 20 с.

¹⁰ Шкута О. О. Виправлення та ресоціалізація засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях середнього рівня безпеки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2011, 20 с.

¹¹ Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія. Харків: Право, 2012. 392 с.

Таким чином, до особливостей формування організаційно-правових засад запобігання потрапляння заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, у четвертому періоді (2011–2013 рр.) слід віднести наступні:

а) безсистемне та алогічне реформування кримінально-виконавчої системи України, у результаті якої на нормативно-правовому рівні було створено два центральні органи виконавчої влади, що реалізували державну політику у сфері виконання покарань України (ДПтС та Міністерство юстиції України), що вкрай негативно впливало не тільки на ефективність запобіжної діяльності, але й на стан правопорядку в місцях позбавлення волі;

б) як і в попередні періоди, право обмеження для засуджених, всупереч вимог статей 19, 63 та 92 Конституції України, включаючи й ті, що стосувались переліку заборонених для засуджених, позбавлених волі, предметів, й надалі регулювались відомчими нормативно-правовими актами, зокрема ПВР УВП зразка 2003 р.¹, які були відмінені у 2014 р. у зв'язку із затвердженням їх нової редакції², а тому суттєво не змінили підходи щодо змісту і переліку предметів, виробів і речовин, збе-

---

¹ Про затвердження правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 року № 275. URL: zakon.rada.gov.ua

² Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 29 грудня 2014 року № 2186/5. URL: ips.ligazakon.net

рігання, використання та розповсюдження яких для осіб, які тримались у кримінально-виконавчих установах закритого типу;

в) у такому ж руслі та спрямованості проводились й наукові розробки, які так і визначились у прямій постановці з питаннями, які стосувались запобіжної діяльності по недопущенню потрапляння у місця позбавлення волі заборонених для засуджених предметів, при тому, що їх вплив на стан злочинності та правопорушень останніх був очевидним та доведеним офіційними статистичними даними¹.

При цьому, такий підхід знайшов своє відображення і в навчально-методичній літературі кримінально-виконавчого характеру (підручниках²; навчальних посібниках³; науково-практичних коментарях до КВК⁴; ін.), у якій досліджуваному у цій роботі питанню не було виділено жодного окремого підрозділу, параграфу тощо, що свідчило про нерозуміння їх авторами сутності та змісту явищ і процесів, пов'язаних з потраплянням до засудже-

---

¹ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2011 році: інформ. бюл. Київ: ДПТС України, 2011. Кн. 1. С. 1–5.

² Кримінально-виконавче право України: підручник/О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2010. 752 с.

³ Кримінально-виконавче право України (схеми і таблиці): навч. посіб./за заг. ред. О. В. Лісіцкова, О. М. Литвинова, Є. Ю. Бараша. Харків: Тім Пабліш Груп, 2012. 328 с.

⁴ Кримінально-виконавчий кодекс України: наук.-практ. коментар/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Коваленка та д-ра юрид. наук, проф. А. Х. Степанюка. Київ: Атіка, 2012. 492 с.

них, позбавлених волі, заборонених предметів, а також про їх вплив на кримінально-виконавчі правовідносини у цілому.

5. П'ятий період формування та розвитку організаційно-правових засад запобігання потрапляння на охоронювані об'єкти УВП та безпосередньо до осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі, розпочався з квітня 2014 р., коли був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів»¹, та триває по цей час (умовно цей період можна назвати активним та системним реформуванням сфери виконання покарань України, що було обумовлено наслідками Революції Гідності²).

Зокрема, у зазначений історичний відрізок було прийнято низку нормативно-правових актів, які мали пряме відношення до досліджуваної у цій роботі тематики, та створили відповідний перспективний напрям вирішення існуючих проблем запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів на нормативно-правовому, організаційно-управлінському, науковому та інших рівнях, а саме:

---

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

² Про Майдан 2013–2014 рр. Незламні/уклад. В. Медвідь. Луцьк: Твердиня, 2014. 122 с.

а) Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», яка була затверджена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015¹;

б) Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015–2020 рр. (затверджена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015)²;

в) Національна стратегія у сфері прав людини (затверджена Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015)³;

г) Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р⁴ та відмінила таким чином Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України зразка 2012 р.⁵;

---

¹ Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 6. 15 січ. С. 2–4.

² Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 13. Ст. 864.

³ Про затвердження Національної стратегії у сфері права людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 160. 2 верес. С. 2–4.

⁴ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

⁵ Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: Указ Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 87. Ст. 750.

г) ПВР УВП (затверджені наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5)¹;
д) інші нормативно-правові акти.

Та досі незмінними залишились підходи, що стосуються правообмежень засуджених, пов'язаних із закріпленням у ПВР УВП переліку заборонених предметів, виробів і речовин, а також з підвищенням запобіжної діяльності з означених питань, хоча статистичні дані про їх кількісно-якісні показники свідчать про необхідність їх негайного вирішення, враховуючи значну роль цих предметів у механізмі злочинної поведінки особи².

Щодо наукових досліджень з означеної тематики у п'ятому періоді формування та розвитку організаційно-правових і теоретичних засад запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, то і в цьому напрямі тенденції були незмінними – в основному, ці питання розглядались у загальному контексті змісту того об'єкта, який був пов'язаний із сферою виконання покарань України.

Поряд з цим, значне методологічне підґрунття для подальших наукових розвідок у цьому напрямі

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 17–21.

створили у п'ятому періоді (2014 р. – по теперішній час) такі учені, як:

1) І. Г. Богатирьов, який сформулював доктринальну модель пенітенціарної системи України нового типу (2014 р.)¹;

2) В. Я. Конопельський, який вивів кримінально-виконавчі засади диференціації та індивідуалізації виконання покарань у виді позбавлення волі (2015 р.)²;

3) О. О. Шкута, який обґрунтував теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України (2018 р.)³;

4) І. С. Яковець, яка розробила теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання покарань (2014 р.)⁴;

5) Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, яка з'ясувала зміст кримінально-виконавчої політики України (2019 р.)⁵;

---

¹ Богатирьов І. Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи України нового типу: інноваційний проект. Київ: Ін.-т крим.-вик. служби, ДПТС України, 2014. 53 с.

² Конопельський В. Я. Кримінально-виконавчі засади диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2015. 36 с.

³ Шкута О. О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь: Ун-т держ. фіскальної служби України, 2018. 38 с.

⁴ Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2014. 36 с.

⁵ Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.

6) І. О. Колб, який з'ясував соціально-правову природу застосування в Україні до засуджених, позбавлених волі, заходів угамування¹;

7) інші наукові результати досліджень, що стосувались процесу виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Зокрема, у цьому контексті звертає на себе увагу колективна монографія В. В. Шаблистого та Л. Г. Якименко «Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань» (2017 р.), в якій розроблені науково обґрунтовані заходи кримінологічного спрямування з означеної проблематики, проте не дослідженими залишилися кримінально-виконавчі аспекти з означеної діяльності, що стало додатковим аргументом при виборі теми даного дисертаційного дослідження².

Загальний підхід до проблем, що стосувались запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів були також викладені як у науково-методичних джерелах кримінально-виконавчого права³, так і кримінології⁴.

---

¹ Колб І. О. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних заходів і зброї до засуджених в Україні: теоретичні, правові та практичні засади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2019. 35 с.

² Шаблистий В. В., Якименко Л. Г. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань: монографія/за заг. ред. В. В. Шаблистого. Дніпро, 2017. 168 с.

³ Кримінально-виконавче право України: підручник/В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодєд та ін.; за ред. В. В. Голіни та А. Х. Степанюка. Харків: Право, 2015. 392 с.

⁴ Корупційні дії та інші злочини, що вчиняються у сфері виконання покарань: кримінологічна характеристика та запобігання: навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Київ: Вид. дім «Кондор», 2019. 444 с.

Поряд з цим, на ефективність нормотворчої та наукової діяльності впливали такі особливості державної політики у сфері виконання покарань та її реалізації на правовому і організаційному рівнях, як:

1) зниження рівня управління та контролю за діяльністю органів та установ виконання покарань, яке стало результатом ліквідації територіальних управлінь ДПтС України та створення замість них 5-ти міжтериторіальних управлінь Міністерства юстиції у 2016 р.¹, позаяк відповідних нормативно-правових актів з означених питань у цьому напрямі на той час підготовлено не було;

2) залучення до роботи у сфері виконання покарань України осіб без відповідної фахової підготовки, професійного досвіду та морально-психологічних якостей, що вкрай негативно відобразилось на стані правопорядку, зокрема у місцях позбавлення волі, та привело до того, що майже у 10 % УВП їх «управління» здійснювали злочинні авторитети²;

3) волюнтаристські (від латин. *voluntaris* – вольовий; визнання волі, а не розуму вирішальним

---

¹ Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1117.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 12.

фактором психологічної діяльності)¹ як законодавця, так і Міністерства юстиції України до вирішення складних проблем, пов'язаних з процесом виконання та відбування покарань, в умовах тотального дефіциту коштів (фінансування цієї системи щорічно сягало ледь 40 % від потреб)² та відсутності належного громадського контролю за сферою виконання покарань³, об'єктивно не могли забезпечити реалізацію завдань, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 1 КВК);

4) ліквідація Науково-методичної ради при ДПтС України у 2014 р. та не створення її аналога при Міністерстві юстиції України до теперішнього часу фактично «закрила» двері науковців до статистичних даних цього відомства та знищила у зв'язку з цим ефективність наукових розробок, що стосуються вирішення проблем кримінально-виконавчої діяльності України.

Слід зазначити, що у даній науковій розробці під *кримінально-виконавчими засадами запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі заборонених предметів розуміється сукупність правових норм, принципів, форм і засобів реалізації їх на практиці, що закріплені у крими-*

---

¹ Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 125.

² Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України/О. Г. Колб, О. М. Джужа, В. Я. Конопельський та ін.; за заг. ред. проф. О. Г. Колба та проф. О. М. Джужи. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. С. 105.

³ Держава і громадянське суспільство: грані взаємодії: матеріали круглого столу (Київ, 12 черв. 2017 р.)/відп. ред. О. В. Сокальська. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2017. 118 с.

нально-виконавчому законодавстві України та стосуються змісту діяльності, пов'язаної із кримінологічною профілактикою, відверненням та припиненням зазначених правопорушень і злочинів у виправних і виховних колоніях, арештних домах і слідчих ізоляторах, а також з усуненням, блокуванням, нейтралізацією тощо детермінант, які їх спричиняють та обумовлюють.

1.2. Поняття запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів

Необхідність розгляду даного питання обумовлена декількома обставинами, а саме:

- 1) закріпленням у ч. 2 ст. 50 КК України такої мети покарання, як запобігання вчиненню нових злочинів засудженими;
- 2) визначенням такої ж мети у ч. 1 ст. 1 КВК;
- 3) сучасним станом злочинності, та рівнем правопорушень та інших у сфері виконання покарань України¹;
- 4) необхідністю наукового супроводу та забезпечення тих реформ, що здійснюються у даній галузі державної діяльності²;

---

¹ Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало недели. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

² Крикушенко О. Г. Трансформація поглядів на процес виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі. *Вісн. пенітенціарної Асоціації України*. 2019. № 2 (8). С. 114–124.

5) вирішенням проблем, пов'язаних із з'ясуванням змісту понять «запобігання» та «протидія» злочинності, дискусія щодо яких продовжується у науковій літературі¹;

6) потребою у науковому обґрунтуванні тих розроблених у цій роботі заходів, що стосуються удосконалення правового механізму та практики запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів;

7) завданнями щодо адаптації національного законодавства до законодавства ЄС², а також введення правового статусу засуджених до позбавлення волі в Україні до європейський стандартів³.

При цьому, варто зазначити, що кожна із приведених вище обставин, має прикладне значення як з огляду дотримання правил юридичної техніки⁴, так і з урахуванням принципів нормотворчості⁵.

Крім цього, важливість цих обставин полягає у тому, що через з'ясування їх змісту можна знайти додаткові аргументи щодо пріоритетності норм матеріального права (у даному випадку – кримі-

---

¹ Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. коментар/за ред. С. В. Петкова. Київ: Центр учб. л-ри, 2015. С. 4–5.

² Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2–3.

³ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

⁴ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 216–220.

⁵ Там само, с. 212–214.

нального права) по відношенню процесуальних (процедурних, зокрема – кримінально-виконавчих) норм¹, а, отже, дати відповідь на питання: який термін слід вживати у законодавчих актах, що стосуються боротьби зі злочинністю – «запобігання» чи «протидія».

Без сумніву, що зазначені обставини є визначальними й у контексті вимог, що пред'являються до дефініцій (латин. *definition* – коротке визначення будь-якого поняття, яке містить у собі найбільш суттєві його ознаки)² правового характеру³.

Якщо звернути увагу до змісту першої із визначених обставин (завдань по запобіганню злочинам з боку засуджених), то слід зауважити, що мета кримінально-виконавчого законодавства (ст. 1 КВК) дещо не співпадає з метою покарання, мова про яку ведеться у ч. 2 ст. 50 КК України. Зокрема, якщо у нормах матеріального права закріплена чітка ціль, заради чого мають застосовуватися їх положення – запобігання злочинам як засудженими, так й іншими особами, то, зокрема, у ч. 1 ст. 1 КВК ця мета дещо звужена – до створення умов для запобігання злочинам, що, як свідчить практика, негативно впливає на діяльність, пов'я-

---

¹ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 180–181.

² Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 191.

³ Трастюк З. А. Вимоги до термінологічного апарата Особливої частини КК України та їх загальна характеристика. *Проблеми пенітенціарної теорії на практиці: бюлетень*. Київ: Київ. ін-т внутр. справ, 2001. № 6. С. 102–107.

зану з недопущенням потраплення заборонених предметів у місця позбавлення волі.

Сутність цієї проблеми полягає у тому, що при такому підході адміністрація УВП не несе відповідальності за факти вилучення в осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, заборонених предметів, а тому їх кількість у всіх виведених у цій роботі періодах формування нормативно-правових засад діяльності з означених питань є сталою як в абсолютних показниках, так і в розрахунку на 1 тис. засуджених¹.

З іншого боку, закріплений в ч. 1 ст. 1 КВК законодавчий підхід не зобов'язує ДКВС України, його територіальні управління та адміністрацію УВП здійснювати конкретні, реально діючі заходи по запобіганню зазначеному суспільно небезпечному явищу, яке є об'єктивною загрозою для встановленого порядку виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, сутність якого полягає в ізоляції засудженого та поміщення його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу (ч. 1 ст. 63 КК України).

Як у зв'язку з цим зробив висновок С. Я. Фаренюк, вираженням ізоляції є саме позбавлення фізичної свободи через поміщення засуджених у місця позбавлення волі на строк, встановлений вироком суду, що передбачає перебування їх на території, що охороняється, обмеження цих осіб у

---

¹ Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. С. 20–24.

свободі вибору соціального спілкування, їхніх соціально корисних зв'язків з особами, які перебувають на волі, права вільного пересування, вибору місця проживання, характеру і роду занять за своїм розсудом, роздільне тримання різних категорій засуджених, порядок їх спілкування в межах однієї УВП¹, що, апріорі (латин. *apriori* – з попереднього; незалежного від досвіду; без перевірки чого-небудь)² мало б забезпечувати недопущення потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів.

У науковій літературі можна зустріти й більш розширене тлумачення терміну «ізоляція», який у широкому змісті розуміють в аспекті двох її взаємозв'язаних видів: фізичної, тобто ізоляції у фізичному аспекті, та духовної (інтелектуальної), яка поєднує в собі соціологічний та соціально-психологічний аспекти³. Остання, на думку учених, проявляється в обмеженні можливостей спілкування, отримання та створення засудженими наукової, культурної та політичної інформації⁴. При цьому, закон виходить з того, що духовне спілкування засуджених підтримується під час побачень з родичами, близькими, друзями, колегами по ко-

---

¹ Фаренюк С. Я. Поняття режиму та його основні вимоги. Кримінально-виконавче право/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2010. С. 567.

² Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 54.

³ Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб./за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 395.

⁴ Там само, с. 396.

лишній роботі на волі тощо, а також у ході зустрічей цих осіб з представниками громад кості та різних її організацій, адвокатами, шляхом листування, одержанням посилок і передач (бандеролей), т. ін.¹, що, звичайно, знижує, з одного боку, рівень фізичної ізоляції засуджених у місцях позбавлення волі, а, з іншого, створює умови для вчинення ними та іншими особами діянь, пов'язаних з передачею засудженим заборонених предметів.

Зокрема, як встановив А. А. Музика, саме необхідність зниження об'єму духовної ізоляції засуджених, позбавлених волі, й розширює межі і способи передачі та транспортування до цих осіб заборонених предметів ззовні².

Отже, цілком очевидним є у зв'язку з цим висновок про те, що слід не створювати умови для запобігання вчиненню злочинів і правопорушень з використанням засудженими заборонених предметів, як це закріплено в ч. 1 ст. 1 КВК України, а здійснювати контрольні заходи запобіжного характеру по недопущенню потраплянь у місцях позбавлення волі цих предметів.

З огляду цього, та, власне, з урахуванням необхідності реалізації на практиці інших змістовних елементів мети покарання (кари, виправлення та запобігання тортурам, нелюдському або такому,

---

¹ Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб./за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 396.

² Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. С. 25–26.

що принижує гідність, поводження із засудженими (частини 2, 3 КК), варто у ч. 1 ст. 1 КВК України словосполучення «створення умов» виключити та викласти її в новій редакції.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають ті статистичні дані про стан і рівень злочинності та правопорушень у місцях позбавлення волі, які склались на протязі 1991–2019 рр.¹ та свідчать про необхідність більш предметного та цілеспрямованого підходу до організації на нових засадах запобіжної діяльності у цілому у сфері виконання покарань, та, зокрема, в УВП закритого типу (ч. 3 ст. 11 КВК).

Як у зв'язку з цим слушно зауважив С. Я. Фаренюк, ізоляція засуджених до позбавлення волі від суспільства не є абсолютною. Про повну ізоляцію можна говорити лише в тому разі, коли засуджений втратив би будь-який зв'язок із зовнішнім світом, із своїми близькими, з суспільством², ще раз підтверджує необхідність більш акцентовано та комплексно здійснювати діяльність по запобіганню потрапляння у місця позбавлення волі (фізичної ізоляції засуджених) заборонених предметів.

Ще на одну особливість запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України варто звернути

---

¹ Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань: навч. посіб./ А. В. Боровик, О. Г. Колб, І. М. Копотун та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В.; друкарня «Волиньполіграф», 2020. С. 127–156.

² Фаренюк С. Я. Поняття режиму та його основні вимоги. Кримінально-виконавче право/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2010. С. 568.

увагу, а саме: її нормативно-правове забезпечення здійснюється на підставі лише підзаконних (відомчих) джерел, що суперечить принципу законності, визначеному в статтях 19, 63 та 92 Конституції України. Крім цього, у цих актах вживаються одночасно такі терміни, як «запобігання», «профілактика», «протидія» та «попередження», що не тільки не відповідає сучасним законодавчим підходам з означеної проблематики, але й змісту запобіжної діяльності.

І, хоча, на переконання А. П. Закалюка, всі зазначені терміни мають загальну змістовну діяльнісну основу, яка пролягає у вчиненні дій для недопущення якогось явища, події, вчинку¹. Разом з тим, як вважає цей науковець, деякі із них мають різне функціональне та отримали на практиці окреме смислове навантаження².

Зокрема, термін «профілактика» вживається, як у кримінології, так і в нормативно-правових актах як діяльність для недопущення формування, розвитку та реалізації причин і умов злочинності та злочинних проявів загалом³.

Саме у такому сенсі варто розуміти закріплене в ч. 2 ст. 1 КВК словосполучення «профілактика асоціальної поведінки засуджених».

У свою чергу, термін «попередження» вживається у науковій юридичній літературі та у норма-

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 319.

² Там само.

³ Там само.

тивно-правових джерелах у контексті діяльності, що пов'язана з повідомленням про якусь небезпеку (попереджувати про щось)¹, хоча, як вірно зазначає А. П. Закалюк, досі ряд авторів ототожнюють його з поняттям «запобігання злочинам», вживаючи поряд з цим саме термін «попередження»².

Виходячи з цього, напевно чи можна визнати вдалим закріплення у ч. 1 ст. 104 КВК України словосполучення «попередження злочинів» при тому, що варто було б у законі визначити інше та змінити його у цій правовій нормі, а саме – «запобігання злочинам», що в даному випадку було б логічним з огляду вимог такого принципу нормотворчості (законотворчості), як системність побудови правових норм, який передбачає забезпечення логічної послідовності, узгодженості та збалансованості положень нормативно-правових актів³.

Не менш запитань та дискусій викликає і термін «протидія», який все частіше вживається у наукових працях⁴ та у джерелах нормативно-правового характеру (наприклад, у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»⁵).

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 320.

² Там само.

³ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 214.

⁴ Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. Київ: Ін Юре, 2014. 564 с.

⁵ Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року (в редакції від 16.01.2020 р.). URL: zakon.rada.gov.ua

Теоретико-методологічні засади терміну «протидія» обґрунтували у своїх працях О. О. Бандурка та Л. М. Давиденко¹.

На їх переконання, враховуючи, що розглядувані аналогічні поняття носять переважно кримінологічний характер, слід використовувати об'єднуючий для всіх них термін «протидія злочинності», який включає два аспекти: кримінально-правовий і кримінологічний².

Зокрема, кримінально-правовий елемент «протидії» складає діяльність правоохоронних органів по виявленню і розслідуванню злочинів, виявленню винуватих осіб та притягнення їх до встановленої законом відповідальності, судовому розгляду кримінальних проваджень, призначенню та виконанню покарань³.

У той самий час, кримінологічний аспект «протидії» утворює діяльність правоохоронних органів по виявленню причин і умов злочинності (криміногенних факторів), їх усунення, ослаблення або нейтралізації⁴.

Обґрунтовано заперечуючи такий підхід, А. П. Закалюк зазначив, що термін «протидія» в етимологічному смислі тлумачиться як дія, що чинить супротив (російське – наперекор) іншій дії або явищу, а діяльність з виявлення причин та умов злочинності у цьому кримінологічному кон-

---

¹ Давиденко Л. М., Бандурка А. А. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы: монография. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2005. 302 с.

² Там само, с. 12.

³ Там само.

⁴ Там само.

тексті цього терміну навряд чи етимологічно адекватно відповідає сутності поняття «супротив»¹. Виходячи з цього, зазначений науковець зробив висновок про те, що термін «протидія» може бути використаний для відтворення загального впливу на злочинність, але він лише однобічно (у виді «супротиву») відображає останній та не містить однозначної оцінки поняття «запобігання злочинності», тобто не може вживатися як такий, що за сутністю тотожний поняттю «запобігання» навіть у тих випадках, коли він вживається у широкому значенні².

З таким підходом слід погодитись, якщо в основу покласти теорію запобігання злочинності та етимологічне значення слова «запобігання».

У тлумачних словниках термін «запобігання» означає не допускати, заздалегідь відвертати щонебудь неприємне, небажане³.

У науковій літературі під запобіганням злочинності розуміють різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає у перешкоджанні дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливістю усунення їхньої дії⁴.

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 322.

² Там само.

³ Словник української мови в 11-ти томах. Київ: Наука, 1972. Т. 3. С. 267.

⁴ Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем/упоряд. С. Ф. Денисов та ін. Чернігів: ПАТ «ПВК “Десна”», 2015. С. 305.

У свою чергу, один із сучасних вітчизняних робників теорії запобігання злочинності В. В. Голіна вивів таке його визначення – це соціальна політика держави, спрямована на подолання кримінально небезпечних протиріч у суспільних відносинах з метою їх позитивного вирішення і поступового витиснення (так зване загальносоціальне запобігання), а також спеціальна випереджальна практика протидії формуванню і реалізації на різних стадіях злочинних проявів (спеціально-кримінологічне запобігання)¹. При цьому, у структурі спеціально-кримінологічного запобігання злочинності він виокремив наступні елементи:

- 1) кримінологічну профілактику;
- 2) відведення злочинів;
- 3) припинення злочинів².

Кримінологічна профілактика, на його думку, – це сукупність заходів щодо завчасного виявлення та усунення негативних явищ, які виникли і детермінували злочинність або окремі її видів³.

Виходячи з цього, В. В. Голіна обґрунтував такі види кримінологічної профілактики:

а) профілактику випередження, під якою він розуміє таку запобіжну діяльність спеціалізованих суб'єктів, що спрямована на недопущення виник-

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 16.

² Там само, с. 22.

³ Голіна В. В. Поняття і система запобігання злочинності, класифікація запобіжних заходів. Кримінологія: підручник/за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. С. 144.

нення і поширення криміногенних явищ і процесів у суспільному житті¹;

б) профілактику обмеження, яка передбачає вжиття таких запобіжних заходів, що перешкоджають поширенню в країні, регіоні або місті кримінальних явищ, детермінації окремих видів злочинності та формування типових рис різних категорій злочинців²;

в) профілактику усунення, яка визначає таку діяльність суб'єктів, яка послабляє або ліквідує негативні явища та процеси, що активізують суспільно-небезпечні прояви злочинності³;

г) профілактику захисту, яка розглядається як сукупність заходів, що здійснюються з метою ліквідації умов, які сприяють виникненню злочинних проявів, та (опосередковано) антигромадських поглядів⁴.

Щодо змісту другого елемента кримінологічного запобігання злочинності – відвернення злочинів, то його сутність проявляється у здійсненні сукупності спеціально-кримінологічних заходів запобіжного характеру, спрямованих на окремі групи та конкретних осіб, які виношують злочинні наміри, замислюють вчинення злочинів і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою дискредитування злочинної поведінки, добровільної відмови від злочинної мотивації та наміру або

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 24.

² Там само, с. 26.

³ Там само, с. 27.

⁴ Там само, с. 29.

продовження злочинної діяльності¹. При цьому, у структурі цього напрямку запобігання злочинності науковці виокремлюють:

1) заходи переорієнтації антисуспільної настанови (спеціальні економічні та соціально-психологічні програми; заходи, спрямовані на формування у громадян антикриміногенної культури; кримінальна поінформованість населення; організаційно-правові заходи; т. ін.)²;

2) активні контрзаходи, а саме: переконання; застосування різних форм примусу; застереження (попередження); надання допомоги для осіб, звільнених з УВП закритого типу³.

Крім цього, В. В. Голіна у змісті запобіжної діяльності по відведенню злочинів виокремлює:

а) заходи загального відвернення злочинів, під якими він пропонує розуміти сукупність спеціальних заходів, спрямованих на певне коло або групу осіб щодо усунення або нейтралізації їх злочинних намірів, добровільної відмови від злочинної поведінки⁴;

б) заходи індивідуального відвернення злочинів, сутність яких проявляється через специфічний комплекс заходів, які здійснюються різними суб'єктами запобіжної діяльності, щодо осіб, про яких достовірно відомо, що вони замислюють вчи-

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 144.

² Голіна В. В. Поняття і система запобігання злочинності, класифікація запобіжних заходів. Кримінологія: підручник/за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. С. 145.

³ Там само.

⁴ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика)... С. 31–32.

нення злочинів з метою активного втручання і впливу на свідомість, волю, поведінку та спосіб життя¹.

Не менш специфічними по змісту та спрямованості є й заходи, які здійснюються у межах третього елементу кримінального запобігання – діяльністю по припиненню злочинних проявів, під якою в науці розуміють сукупність видів діяльності по недопущенню завершення розпочатого злочину шляхом розроблення і здійснення спеціальних заходів² (у даному випадку мова ведеться про запобігання вчиненню злочинів на стадії готування та замаху на вчинення злочину (статті 13–15 КК)).

Структурно зазначений елемент кримінологічного запобігання передбачає наявність:

1) заходів спонукання, які здійснюються з метою досягнення відмови кримінальної особи (осіб) від продовження злочинної діяльності («тактика переляку»); спонукання до добровільної відмови від вчинення злочину (ст. 17 КК); проведення різних заходів у межах ОРД³; т. ін.⁴;

2) заходів перестереження (обережності), які застосовуються для того, щоб створити умови, які виключають можливість чи перешкоджають продовженню розпочатої злочинної діяльності (обладнання об'єктів права власності сигналізацією; за-

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 32.

² Голіна В. В. Поняття і система запобігання злочинності, класифікація запобіжних заходів. Кримінологія: підручник/за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. С. 145.

³ Про оперативну-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

⁴ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика)... С. 38.

собами відеоспостереження; посилення охорони шляхом залучення додаткових сил; т. ін.)¹;

3) заходів активного втручання, які передбачають негайну реакцію відповідних правоохоронних органів² у разі, якщо зволікання може призвести до безпосереднього злочинного посягання (як от: затримання злочинця; проведення аудиту; огляд нежилых приміщень; т. ін.)³.

Як показали результати вивчення наукової літератури, кримінологи, крім зазначених, виокремлюють та обґрунтовують й інші критерії поділу на групи (види) заходи кримінального запобігання, а саме:

1. За рівнями функціонування злочинності та її проявів ці заходи поділяються на:

а) загальносуспільні – здійснюються стосовно причин і умов злочинності загальносуспільного рівня;

б) групові – реалізуються стосовно причин і умов злочинних проявів певної соціальної групи (правоохоронців; державних службовців; неповнолітніх; т. ін.);

в) індивідуальні – спрямовуються щодо причин і умов конкретного злочинного прояву⁴.

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 38–39.

² Кримінологія: навч. посіб./О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. 312 с.

³ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика)... С. 39.

⁴ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 326.

2. За масштабом – на:

- загальнодержавні – здійснюються у межах всієї держави;

- регіональні (галузеві) – реалізуються у межах міста, району тощо або у певній галузі суспільної діяльності;

- об'єктові – спрямовуються відносно конкретного об'єкта (підприємства, установи, організації, т. ін.);

- індивідуальні – здійснюються стосовно конкретної фізичної особи та її мікросоціальних умов¹.

3. За цільовим призначенням – на:

- 1) цільові або спеціальні (спеціально-кримінологічні), що мають спеціальну мету запобігання злочинності;

- 2) загальносоціальні, здійснення яких спрямовується на вирішення інших соціальних проблем, але побічно має ефект і щодо запобігання злочинності².

У наукових джерелах можна зустріти й інші класифікаційні види заходів кримінологічного запобігання злочинам³.

У цілому, якщо узагальнити зазначені та інші наукові підходи та врахувати, що досі на доктринальному і нормативно-правовому рівні не сформу-

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 327.

² Там само.

³ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50. С. 55–62.

льовано поняття «запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів», то можна вивести наступний його зміст – це сукупність заходів, які здійснюються різноманітними суб'єктами запобіжної діяльності у межах, визначених у законі повноважень, при наявності фактичних, правових і кримінологічних підстав з метою недопущення доставки різними способами до осіб, які тримаються у місцях позбавлення волі, тих виробів, речовин, знарядь, засобів та інших тому подібних предметів, збереження і використання яких у ході відбування покарання не допускається та виступає приводом для притягнення їх до відповідних видів юридичної відповідальності.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст даного поняття, слід віднести наступні:

1. Це сукупність різних кримінологічних заходів.

У тлумачних словниках під сукупністю розуміють неподільну єдність чого-небудь, загальну кількість; разом, загалом, у цілому¹.

У даному визначенні вжито слово «сукупність», а це не система, бо, як вірно зробив висновок А. П. Закалюк та що підтверджується практикою запобігання злочинам, в Україні досі не створено систему кримінологічного запобігання, а правове забезпечення діяльності з цих питань ще не має системного характеру та складається з низ-

---

¹ Словник української мови в 11-ти томах. Київ: Наука, 1972. Т. 3. 768 с.

ки норм галузевого законодавства, інколи не узгодженого між собою, та відомчих правових актів¹.

Щодо змісту цих заходів, то у залежності від тих суб'єктів запобігання, які їх реалізують, вони змістовно спрямовані на вирішення проблем фінансування сфери виконання покарань (а, це функція Верховної Раби України (п. 1 ч. 2 ст. 92 Конституції України) та Кабінету Міністрів України (пункти 6, 7 Основного закону); матеріально-технічного забезпечення органів та установ виконання покарань (пункти 1, 2 Положення про Міністерство юстиції України)²; реалізацію мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства силами, формами і засобами ОРД (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»³; процеси організаційно-управлінського характеру⁴; інші заходи загальносоціального та спеціально-кримінологічного характеру, мова про які ведеться у науковій літературі⁵.

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 335–336.

² Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228. URL: zakon.rada.gov.ua

³ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

⁴ Про ліквідацію територіальних органів управління Держаної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1117.

⁵ Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посібник/за ред. О. М. Джужі. Київ: НАВС, 2013. С. 557–575.

2. Зазначені заходи здійснюються різноманітними суб'єктами запобігання злочинам, повноваження яких визначені у законі.

В кримінології зазначені суб'єкти поділені на класи за такими критеріями:

а) за місцем у державній і суспільній системі – на:

– державні (зокрема, всі органи державної влади, мова про які ведеться в ст. 6 Конституції України, діяльність яких у тій чи іншій мірі стосується сфери виконання покарань);

– недержавні (неурядові), у тому числі підприємства, установи і організації інших форм власності, громадські об'єднання та спеціалізовані формування (зокрема, це благодійні організації (Всеукраїнська благодійна організація «КОНВІКТУС України», «Сто відсотків життя», «Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД»); реабілітаційні центри; т. ін.¹;

– окремі громадяни (відповідно до чинного кримінально-виконавчого законодавства України, це – родичі засуджених та інші особи, які вправі залучатись до виправно-ресоціалізаційної діяльності в УВП (священнослужителі, меценати, спонсори, т. ін.)²;

---

¹ Квацук В. А. Взаємодія Уповноваженого органу з питань пробації з громадськими організаціями як умова дотримання прав засуджених. *Держава і громадянське суспільство: грані взаємодії: матеріали круглого столу (Київ, 12 черв. 2017 р.)*. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2017. С. 72.

² Кримінологія: навч. посіб./О. М. Джу́жа, В. В. Васи́левич, О. Г. Ко́лб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джу́жи. Київ: Атіка, 2009. С. 64.

б) за завданнями, компетенцією і змістом запобіжної діяльності:

– органи влади загальної компетенції (їх установи, організації, підприємства) (зокрема, досить тісно співпрацюють з органами та установами виконання покарань органи охорони здоров'я¹; освіти²; центри зайнятості³; ін.);

– неспеціалізовані суб'єкти запобігання злочинам (це, наприклад, суб'єкти господарювання, які задіяні до процесу працевлаштування засуджених, позбавлених волі, збуту продукції, виготовленої в УВП; органи пенсійного забезпечення⁴; засоби масової інформації⁵; інші);

– частково спеціалізовані суб'єкти запобіжної діяльності (контрольно-ревізійні та інші контролюючі органи⁶; органи соціального забезпечення⁷; ін.);

---

¹ Про основи охорони здоров'я в Україні: Закон України від 19 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

² Про освіту: Закон України від 27 вересня 2017 року (в редакції від 16.01.2020). URL: zakon.rada.gov.ua

³ Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року (в редакції від 01.01.2020). URL: zakon.rada.gov.ua

⁴ Про пенсійне забезпечення: Закон України від 6 грудня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.

⁵ Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 року (в редакції від 04.11.2018 р.). URL: zakon.rada.gov.ua

⁶ Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 грудня 2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 9. Ст. 50.

⁷ Про загальнообов'язкове державне соціальне забезпечення (в редакції від 27.12.2019): Закон України від 23 вересня 1999 року. URL: zakon.rada.gov.ua

– спеціалізовані суб'єкти запобігання злочинам (суд¹; прокуратура² та інші правоохоронні органи³)⁴.

Відповідно до чинного законодавства України (зокрема, ст. 104 КВК та ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»⁵) безпосередньо ОРД та кримінологічним запобіганням злочинам і правопорушенням в місцях позбавлення волі займаються оперативні підрозділи органів та установ виконання покарань.

Поряд з цим, варто зазначити, що належних правових засад у КВК для цієї діяльності не створено. Зокрема, у цьому Кодексі відсутня глава, у якій були б визначені принципи, об'єкти та інші правові механізми, які змістовно відображали сутність реалізації такої мети покарання, як запобігання злочинам, на що систематично наголошують у своїх роботах науковці⁶.

Крім цього, застосування у КВК різних по функціональному значенню термінів, (запобігання злочинам (у ч. 1 ст. 1); «профілактика асоціальної

---

¹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. (в редакції від 01.01.2020). URL: zakon.rada.gov.ua

² Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року (в редакції від 31.10.2019). URL: zakon.rada.gov.ua

³ Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 року (в редакції від 04.11.2018). URL: zakon.rada.gov.ua

⁴ Кримінологія: навч. посіб./О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. С. 64–65.

⁵ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

⁶ Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт профілактики злочинів: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 113–122.

поведінки» (ч. 2 ст. 1); «попередження злочинів і правопорушень» (ст. 104) ін.), не тільки не сприяє підвищенню ефективності кримінологічного запобігання та відповідальності УВП з цих питань, але й дезорганізує їх роботу, позаяк кожен з цих термінів, про що мова велась вище, у кінцевому підсумку передбачає досягнення різних результатів.

3. Для здійснення діяльності по запобіганню злочинам у місцях позбавлення волі мають бути фактичні, правові та кримінологічні підстави.

Під фактичними підставами здійснення заходів кримінологічного запобігання злочинам у науковій літературі розуміють загальну поведінку особи, в якій закладений потенційний злочин¹.

До таких можна віднести випадки вилучення у конкретно взятих засуджених заборонених у місцях позбавлення волі предметів (спиртних напоїв, грошей, мобільних телефонів, т. ін.), крім тих, за придбання, використання та збут яких встановлена кримінальна відповідальність (вогнепальна та холодна зброя; наркотичні речовини, психотропні засоби; т. ін.).

Зокрема, як встановив А. А. Музика, найбільш активними у цьому сенсі є наступні категорії осіб, які причетні до процесу потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, а саме:

а) члени сім'ї та близькі родичі засудженого – 30 %;

---

¹ Голіна В. В. Поняття і система запобігання злочинності, класифікація запобіжних заходів. Кримінологія: підручник/за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. С. 146.

б) знайомі, друзі засуджених, серед яких нерідко трапляються колишні засуджені – 27 %;

в) вільнонайманий персонал УВП і СІЗО – 20 %;

г) інші особи з числа персоналу УВП і СІЗО (ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»¹ – 14 %;

г) інші особи, що мають доступ на територію УВП (їх перелік визначено в ст. 24 КВК України) – 9 %².

Саме фактичні підстави є основним приводом для здійснення оперативно-розшукових заходів відповідними оперативними підрозділами правоохоронних органів України, включаючи органи та установи виконання покарань (ст. 6 Закону України «Про оперативно розшукову діяльність»³, а також для проведення негласних слідчих (розшукових) дій (глава 21 КВК України)⁴.

Аналогічний підхід характерний при оцінці фактичних підстав для здійснення запобіжної діяльності й для правоохоронних органів держав Європи та США⁵.

---

¹ Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. С. 4–10.

² Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. С. 19.

³ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України: офіц. текст. Київ: Алерта, 2017. 292 с.

⁵ Савченко А. В., Матвійчук В. В., Никифорчук Д. Й. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: посібник/за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 60 с.

Щодо правових підстав реалізації заходів кримінологічного запобігання, то їх зміст складає його урегульованість норм права¹. Якщо розглянути це питання через призму діяльності, пов'язаної із запобіганням потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, то такі підстави визначені:

1) у Конституції України (статті 1, 3, 13, 14, 27, 29, 30, 31, 50; ін.).

Поряд з цим, варто погодитись з висновком А. П. Закалюка, який у свій час вважав, що в Конституції України, на жаль, немає норм, які б прямо визначали обов'язки держави та її органів щодо запобігання злочинності. Проте містяться ряд статей, аналіз яких дає змогу визначити ставлення Конституції до цієї державної і, загалом, суспільної діяльності, конституційні основи її здійснення².

Такий висновок ґрунтується також не результатах так званого розширеного тлумачення норм Основного закону³. Так, закріпивши у ст. 1 Конституції України положення про те, що Україна є правова держава, а в ст. 3 – про те, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 40.

² Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 336.

³ Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Загальна теорія держави і права: підручник/за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. С. Кельмана. Тернопіль: Терно-граф, 2018. С. 480–481.

головним обов'язком держави, Україна фактично визнала право державних органів у тому числі й на здійснення діяльності по запобіганню злочинам;

Як у зв'язку з цим зазначено в п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», конституційні права та свободи людини і громадянина, є безпосередньо діючими. Вони визначають цілі і зміст законів та нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечується законом правосуддя¹ [171, с. 136];

2) у Законі України від 21 червня 2018 р. «Про національну безпеку України», в якому одним із її елементів закріплено її об'єкт, як громадська безпека і порядок², який має пряме відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики. Так, у п. 10 ч. 1 ст. 1 даного закону сформульовано наступний зміст терміну «національні інтереси України» – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробуту її громадян.

---

¹ Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальній справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 136.

² Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

Знову ж таки, розширене тлумачення цієї правової норми дозволяє стверджувати, що забезпечення національних інтересів здійснюється й шляхом заходів запобіжного характеру;

3) у Законі України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ «Про оперативно-розшукову діяльність», головним завданням якого є припинення (а, це один із напрямів кримінологічного запобігання¹) правопорушень (ст. 1)²;

4) у Законі України від 23 червня 2005 року № 2713-ІV «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», у п. 10 ст. 18 якої закріплено обов'язок персоналу ДКВС України запобігати вчиненню злочинів та дисциплінарних проступків в органах і установах виконання покарань і СІЗО³;

5) в інших законах та кодексах, мова про які велась у цій роботі (КК (статті 1, 50); КВК (статті 1, 104); Закон України «Про Національну поліцію» (ст. 2)⁴; ін.), у яких закріплено завдання по запобіганню злочинам.

Крім цього, пряме відношення до визначеного у цій роботі предмета дослідження має й Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII «Про за-

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 22.

² Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

³ Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. С. 4–10.

⁴ Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. коментар/за ред. С. В. Петкова. Київ: Центр учб. л-ри, 2015. 240 с.

побігання корупції»¹, враховуючи, що в органах та установах виконання покарань працюють ті суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону (ст. 3);

б) у ПВР УВП, у якому закріплено спеціальний розділ XXIII «Нагляд за засудженими», присвячений змісту запобіжної діяльності в місцях позбавлення волі².

Зокрема, у п. 1 даного розділу зазначено, що з метою підтримання належного правопорядку в установах виконання покарань, попередження злочинів і правопорушень серед засуджених здійснюється комплекс спеціальних профілактичних заходів щодо виявлення, постановки на облік, схильних до вчинення правопорушень.

Такий підхід дещо не кореспондується з положеннями інших правових джерел з означеної тематики дослідження, аналіз яких здійснено вище, позаяк процес попередження та профілактики, на що зорієнтовані оперативні підрозділи УВП у ПВР УВП, не співпадає по змісту з діяльністю по запобіганню злочинам і правопорушенням, яке включає зазначені елементи (попередження та профілактику) як змістовні частини та розпочинається на більш ранніх стадіях з метою попередження формування у засуджених злочинного наміру та мотивації, а також їх реалізації ще до стадії готування до вчинення злочину (ст. 14 КК)³.

---

¹ Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Офіц. текст. Київ: Алерта, 2018. 76 с.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

³ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 21–22.

Все це не тільки обумовлює необхідність видозміни п. 1 розділу XXIII ПВР УВП та приведення його положень до змісту ст. 1 КВК, яка закріпила такий елемент мети кримінально-виконавчого законодавства України, як запобігання (а не «попередження» чи «профілактику») злочинам, але й зобов'язує суб'єктів даної діяльності (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») враховувати ті правові прогалини¹, що допущені, зокрема, у ПВР УВП.

Такий підхід дозволить не тільки гармонізувати (від грец. *harmonia* – гармонія; відповідати чому-небудь)², але й удосконалить на практиці кримінологічні засади запобіжної діяльності у сфері виконання покарань.

У науці під кримінальними підставами розуміють наявність певного рівня кількісно-якісних показників криміногенної особи, що дозволяє виділити з маси відповідної категорії осіб саме тих, від кого з високим ступенем імовірності слід очікувати вчинення злочину³.

Якщо виходити з цієї теоретичної «моделі», то кримінологічними підставами для здійснення запобіжної діяльності в УВП слід вважати наступні:

---

¹ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./ О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 271–281.

² Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 133.

³ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 146.

а) наявність в особи, яка відбуває покарання в місцях позбавлення волі, двох і більше судимостей, згідно яких вона трималась в УВП;

б) відбування в місцях позбавлення волі покарання засудженими за злочини, вчинені у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прокурсорів або інші злочини проти здоров'я населення (розділ XIII Особливої частини КК України);

в) вчинення особою, яка відбуває покарання у місцях позбавлення волі, злісного порушення встановленого порядку відбування покарання (ст. 133 КВК України);

г) вчинення засудженими до позбавлення волі інших правопорушень у ході відбування даного покарання (злісна непокора адміністрації УВП; спроба організації азартних ігор під матеріальну зацікавленість; розповсюдження традицій і правил злочинної субкультури; т. ін.).

Як з цього приводу зазначено в п. 1 розділу XXIII ПВР УВП, виявлення та постановка на профілактичний облік засуджених (якщо для цього, звичайно, є кримінологічні підстави), які вчинили правопорушення або мають намір їх вчинити, здійснюється персоналом оперативного підрозділу УВП шляхом досконалого вивчення матеріалів особових справ засуджених, перевірки відомостей щодо їх поведінки в ізоляторах тимчасового тримання, СіЗО, лікарняних закладах, закладах охорони здоров'я тощо, документації, у якій фіксуються порушення режиму, перегляду кореспонденції, а також інформації персоналу підрозділів

соціально-виховної та психологічної роботи та нагляду і безпеки. При цьому постановка на профілактичний облік здійснюється на підставі достатніх даних про зміну поведінки засуджених¹.

4. Метою запобіжної діяльності є діяльність по недопущенню до засуджених, позбавлених волі, потрапляння заборонених предметів.

Під метою в науці розуміють те, до чого хтось прагне; чого хоче досягти; ціль².

У досліджуваному випадку мова ведеться про два види мети, що стосується змісту запобіжної діяльності, а саме – про:

а) ту, що закріплена в статтях 1, 104 КВК та пов'язана із запобіганням злочинам, правопорушенням та жорстокому або такому, що принижує гідність, поводження із засудженими, тобто про загальну мету кримінального запобігання;

б) ту, що витікає із змісту діяльності, спрямованої на недопущення потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, тобто про спеціальну мету, яка є різновидом загальної мети.

При цьому, як і при досягненні загальної, так і спеціальної мети змістовно та по формі здійснюються одні і ті ж запобіжні заходи (як правило, оперативно-розшукового характеру (ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»³),

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

² Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 1012. С. 367.

³ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

а також отримується спільний результат – недопущення суспільно небезпечних наслідків для об'єктів правової охорони.

Враховуючи зазначене та відсутність офіційного тлумачення¹ такої мети покарання, як запобігання злочинам, логічно було б ст. 1 КВК України доповнити приміткою наступного змісту:

«Метою запобігання злочинам у сфері виконання покарань є недопущення посягань на охоронювані у цьому законі об'єкти та настання у зв'язку з цим суспільно небезпечних наслідків».

Такий підхід дозволить на практиці більш предметно підходити до реалізації запобіжних заходів, спрямованих на досягнення мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства (ст. 1 КВК), та підвищити рівень запобіжної діяльності в УВП, що на сьогодні є актуальною проблемою, яка до того ж, набула хронічного характеру².

5. Зміст даного виду запобіжної діяльності полягає у недопущенні потрапляння до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, заборонених виробів, речовин, знарядь, засобів і тому подібних предметів, зберігання і виготовлення яких не допускається.

Їх перелік і види визначені у відповідних додатках до ПВР УВП, хоча, якщо чітко дотримуватись вимог п. 14 с. 92 Конституції України про

---

¹ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./ О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 289.

² Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало неділи. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

те, що діяльність органів та установ виконання покарань визначається виключно законами.

У ПВР УВП встановлено такі типи заборонених предметів:

а) предмети, вироби і речовини, збереження і використання яких засудженими заборонено (додаток 3 (п. 3 розділу II цих Правил «Основні права та обов'язки засуджених в установах виконання покарань»));

б) продукти харчування, вироби і речовини, які засуджені не можуть отримувати в посылках (передачах), (додаток 5 (п. 1 розділу V Правил «Порядок прийняття засуджених та повідомлення про їх прибуття до установ виконання покарань»));

в) продукти харчування, вироби і речовини, які засуджені не можуть купувати в крамницях УВП (додаток 5 (п. 1 розділу X Правил).

Таким чином, враховуючи, що правовий статус засуджених визначається тільки на підставі закону (ст. 7 КВК), варто визнати необхідність закріплення у КВК переліку тих заборонених предметів, мова про які ведеться у ПВР УВП, доповнивши його ст. 107-1 «Перелік предметів, виробів і речовин, зберігання яких засудженими заборонено», взявши за основу положення Правил з цих питань.

6. Придбання, збереження, використання та розповсюдження заборонених предметів у місцях позбавлення волі є підставою для притягнення винних осіб до передбачених законом видів юридичної відповідальності.

У теорії права під юридичною відповідальністю розуміють передбачені санкціями норм права не-

сприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких зазнає особа за вчинене правопорушення¹, а під підставами цієї відповідальності – певну сукупність обставин, за наявності яких її застосування є можливим².

Підстави юридичної відповідальності науковці поділяють на: а) юридичні; б) фактичні; в) процесуальні³.

Юридичною підставою відповідальності є правові норми, які містять необхідні та суб'єктивні ознаки поведінки, що кваліфікується як правопорушення, а також перелік санкцій, що можуть застосовуватися до правопорушників⁴. Зокрема, в ст. 133 КВК України встановлено, що вживання засудженими спиртних чи наркотичних, психотропних чи інших одурманюючих засобів визнається злісним порушенням встановленого порядку відбування покарання.

Поряд з цим, жодним словом, як, власне, у ч. 4 ст. 107 КВК, не сказано, що за порушення встановлених у законі заборон засуджений притягається до відповідних видів юридичної відповідальності.

У свою чергу, в ст. 188 Кодексу України про адміністративні правопорушення закріплено положення про те, що прихована від огляду передача або спроба передачі будь-яким способом особам,

---

¹ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./ О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 255.

² Там само, с. 256.

³ Там само.

⁴ Там само.

яких тримають у слідчих ізоляторах, установах виконання покарань, алкогольних напоїв, лікарських та інших засобів, що викликають одурманювання, а так само інших для передачі предметів – тягне за собою попередження або накладання штрафу від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією заборонених предметів¹.

У КК України, зокрема в ст. 307, встановлена кримінальна відповідальність у виді позбавлення волі на строк від чотирьох до восьми років за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що має пряме відношення і до вирішення аналогічних проблем й у сфері виконання покарань.

Крім цього, у випадках, передбачених законом, за вчинення дій, пов'язаних з постачанням засудженим, позбавленим волі, заборонених предметів може наступити цивільно-правова та матеріальна відповідальність.

Таким чином, зміст підстав юридичної відповідальності, що стосується правової оцінки діянь, пов'язаних з потраплянням у місця позбавлення волі заборонених предметів, чітко визначений у законі, крім випадків, коли за такі дії чи бездіяльність засуджені притягаються до дисциплінарної відповідальності, позаяк у нормах КВК мова про це не ведеться.

---

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий 7 грудня 1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1123.

Виходячи з цього, варто було б ст. 107 КВК доповнити частиною п'ятою такого змісту:

«За невиконання чи неналежне виконання визначених у законі обов'язків і порушення заборон засуджені притягаються до встановлених видів юридичної відповідальності».

Такий підхід дозволить не тільки підвищити рівень ефективності кримінологічного запобігання злочинам, але й удосконалити процедуру притягнення засуджених до дисциплінарної відповідальності, що передбачено статтями 131-1, 131-2, 133 та 134 КВК України.

Щодо фактичних підстав юридичної відповідальності, то їх зміст складають ті життєві обставини, за наявності яких норми права пов'язують настання юридичної відповідальності¹. Так, у ч. 1 ст. 131-1 КВК зазначено, що дисциплінарним проступком особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, є протиправне, вчинене діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на встановлений порядок у сфері виконання покарань, вчинене цією особою. При цьому, як це витікає із змісту ч. 2 ст. 131-1 даного Кодексу, відсутність таких ознак виключає застосування до особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, заходів стягнення.

Отже, тільки при наявності всіх ознак правопорушення у діяннях винної у його вчиненні особи, настає фактична юридична відповідальність.

---

¹ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./ О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 256.

Після цього у дію вступають процесуальні підстави юридичної відповідальності, тобто рішення уповноваженого суб'єкта про застосування до правопорушника конкретних заходів даної відповідальності, ухвалене з додержанням необхідної процедури¹.

Зокрема, щодо засуджених, у яких були вилучені заборонені предмети, процедура притягнення їх до дисциплінарної відповідальності визначена в ст. 134 КВК «Порядок застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі».

Таким чином, проведений аналіз усіх ознак поняття «запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів» дає підстави стверджувати, що вони мають системний взаємозв'язок поміж собою, не дивлячись на те, що кожна із них має свої особливості, специфіку та процедуру реалізації у запобіжній діяльності, а також на те, що кожна із них забезпечується різними правовими джерелами. При цьому варто зазначити, що сформульоване у цій роботі поняття має як теоретичне, так і практичне значення, що слід врахувати при удосконаленні правових, фактичних, кримінологічних засад діяльності, пов'язаної із запобіганням потрапляння у місця позбавлення волі заборонених законом предметів, виробів і речовин.

---

¹ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./ О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 256.

Теоретичне значення виведеного у цьому посібнику поняття «запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів» полягає у тому, що вперше на доктринальному рівні з'ясовано сутність і зміст даного виду запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, а також розроблені науково обґрунтовані заходи щодо її удосконалення на правовому рівні.

У свою чергу, практичне значення даного поняття виражається у тому, що при реалізації теоретико-прикладних засад, які стосуються його змісту, може значно підвищитись рівень ефективності запобігання потраплянню до осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, заборонених предметів, а також результативність притягнення винних осіб до відповідальності. При цьому, незважаючи на низку розроблених в Україні¹ та за кордоном² методичних рекомендацій з означених питань, досі у такому контексті зміст досліджуваної тематики на науковому рівні не з'ясувався, у тому числі й у галузі ОРД³.

---

¹ Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. 94 с.

² Пенін О. В. Противодействие проникновению запрещенных предметов в учреждения, исполняющие наказание в виде лишения свободы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва: Акад. МВД РФ, 2010. 17 с.

³ Каширин Р. М. Оперативно-розыскное предупреждение незаконного оборота наркотических средств в исправительных учреждениях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Псков: Псков. ун-т внутр. дел РФ, 2012. 18 с.

1.3. Міжнародно-правові підходи та зарубіжна практика запобігання потраплянню до засуджених заборонених предметів

Проголошення Україною незалежності у 1991 р.¹, її вступ у 1995 р. до Ради Європи², прагнення до рівноправного партнерства з Європейським Союзом³, членство в ООН⁴ та інших міжнародних організаціях визначає необхідність докорінної перебудови національної правової системи відповідно до загально визнаних міжнародно-правових стандартів охорони прав і свобод людини⁵, включаючи й сферу виконання покарань.

У зв'язку з цим на передній план виходять порівняльно-правові (компаративістські (від латин. *comparativus* – порівняльний))⁶ наукові дослідження, у ході яких створюється теоретико-прикладні та методологічні засади щодо удосконалення та гармонізації національного законодавства з нормами міжнародного права, які регулюють однорідні суспільні відносини.

---

¹ Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.: схвалений 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>

² Вступ України до Ради Європи. URL: sfs.gov.ua

³ Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 16 вересня 2014 року. URL: <https://www.ukrinform.ua.2078074>

⁴ Вступ України в ООН: матеріали е-бібліотеки «Україніка». URL: www.nbu.gov.ua

⁵ Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз): монографія. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ; Одісей, 2013. С. 11.

⁶ Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 281.

Як з цього приводу слушно зауважив М. І. Хавронюк, порівняльне правознавство дає можливість оцінити стан раціональної правової системи зі світовими тенденціями у розвитку права, на основі зіставлення відібрати кращі з правового досвіду для удосконалення національних правових систем, так і міжнародного законодавства, призводить до нової інтерпретації положень законодавства і до появи нових смислів, які реалізуються у людській діяльності, дає можливість виявити спільні риси та особливості, взаємовплив, тенденції і закономірності розвитку законодавства різних країн в умовах інтеграційних процесів, які відбуваються нині в Європі та світі¹.

У повній мірі зазначені завдання стосуються й кримінально-виконавчої діяльності, що й обумовило вибір даної теми дослідження у зазначеній науковій розробці.

При цьому, якщо застосовувати для вивчення даної проблематики історичний метод пізнання, то можна визначити декілька періодів, які стали визначальними для здійснення порівняльно-правових досліджень у сфері виконання покарань України та змістовно визначити сутність завдань у цьому контексті, а саме:

а) перший період розпочався із затвердженням Кабінетом Міністрів Української РСР у липні 1991 р. «Основних напрямів реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР», в розділі 1 «Управління кримінально-виконавчою системою»

---

¹ Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації: монографія. Київ: Істина, 2005. С. 6.

було закріплено завдання щодо вивчення та впровадження зарубіжного пенітенціарного досвіду, організаційного та правового забезпечення перетворень, які проводяться у сфері виконання покарань¹, а в розділі 3 «Режим, комунально-побутове та медичне забезпечення» – завдання щодо розробки, з урахуванням міжнародних стандартів, республіканських норм умов виконання кримінальних покарань, які б гарантували нормальне забезпечення життєдіяльності засуджених²;

б) другий період припадає на 1995 р., коли Україна стала членом Ради Європи та приєдналась до її Статуту³, одним із завдань якого була закріплена діяльність по гармонізації національного та європейського законодавства, включаючи й сферу виконання покарань (статті 1, 15, 23, ін.);

в) третій період розпочався у 2004 р. у зв'язку з прийняттям Закону України «Про міжнародні договори»⁴ та затвердженням Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу⁵, у розділі V якої

---

¹ Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинетом Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года. № 88. Киев: РИО МВД Украинской ССР, 1991. С. 4.

² Там же, с. 7.

³ Статут Ради Європи від 5 травня 1949 року. *Офіційний вісник України*. 2004. № 26. Ст. 17.

⁴ Про міжнародні договори: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

⁵ Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2–3.

«Мета та завдання першого етапу виконання програми» було визначено завдання щодо проведення порівняльно-правового дослідження відповідності законодавства України асguis Європейського Союзу у пріоритетних сферах, включаючи й сферу виконання покарань;

г) четвертий період бере свій початок з квітня 2014 р., коли був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів»¹, та триває по даний час.

При цьому, варто визнати, що незважаючи на прийняття зазначених вище нормативно-правових актів та проведення відповідних реформ у сфері виконання покарань України², а також здійснення низки фундаментальних порівняльно-правових досліджень³, досі стан кримінально-виконавчої діяльності, включаючи й питання, пов'язані із запобіганням потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів не тільки носить кри-

---

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

² Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

³ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. 514 с.

тичний характер¹, але й не відповідає вимогам міжнародного права².

Все це виступає додатковим аргументом щодо необхідності розгляду змісту предмета даного дослідження через призму міжнародно-правових підходів і зарубіжної практики запобігання потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів.

Як показали результати вивчення наукової літератури, питання, що стосуються процесу виконання та відбування покарань у виді позбавлення волі, регулюють різноманітні міжнародно-правові акти, які ученими класифіковані за трьома підставами:

- а) масштабом дії;
- б) спеціалізацією;
- в) ступенем обов'язковості для держав-учасниць³.

Зокрема, за масштабом дії зазначені джерела поділяються на:

1) універсальні, тобто ті, що встановлені ООН (у контексті досліджуваної проблематики – це: Мінімальні стандартні правила поведіння із засудженими⁴; Кодекс поведінки посадових осіб по

---

¹ Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало недели. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

² Богатирьов І. Г., Копотун І. М., Пузирьов М. С. Порвіняльне кримінально-виконавче право: навч. посіб./за заг. ред. І. Г. Богатирьова. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2013, 140 с.

³ Уголовно-исполнительное право: учебник/А. С. Михлин, П. Г. Пономарев, И. В. Шмаров и др.; под ред. И. В. Шмарова. Москва: Новый юрист, 1998. С. 345–346.

⁴ Мінімальні стандартні правила поведіння із засудженими: ухвалені 30.08.1955 р. на I Конгресі ООН. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведіння з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 18–36.

підтриманню правопорядку¹; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання²; ін.);

2) регіональні – ті, що приймаються Радою Європи та іншими регіональними об'єднаннями (Європейська конвенція по запобіганню катуванням чи нелюдському або такому, що принижують гідність, поводженню чи покаранню³; Європейські Пенітенціарні правила⁴; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод⁵; ін.)⁶.

---

¹ Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17.12.1979. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 53–58.

² Конвенція проти катувань та інших жорстоких, не людських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 39/46 від 10 грудня 1984 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями/упоряд.* О. І. Шинельський та ін. Київ: Анна-Т, 2008. С. 63–69.

³ Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижують гідність, поводженню чи покаранню: прийнята 26.11.1987 р. Кабінетом Міністрів Ради Європи. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 267–273.

⁴ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Кабінетом Міністрів Ради Європи 17.07.1997 р. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 219–234.

⁶ Степанюк А. Х., Яковець І. С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: монографія. Харків: Кроссрод, 2007. С. 51–52.

У свою чергу, за спеціалізацією міжнародно-правові акти у сфері виконання покарань поділяються на джерела:

а) загального характеру – ті, що не містять спеціальних норм, що регламентують поведження із засудженими, проте містять стандарти щодо прав людини взагалі, які стосуються і засуджених (загальна декларація прав людини¹; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права²; Конвенція про передачу осіб, які страждають психічними розладами, для проведення примусового лікування³; ін.);

б) спеціального спрямування – ті, що безпосередньо регламентують стандарти поведження із засудженими (Звід принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі⁴; Правила ООН щодо захисту неповнолітніх,

---

¹ Загальна декларація прав людини: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 12–17.

² Степанюк А. Х., Яковець І. С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: монографія. Харків: Кроссроуд, 2007. 184 с.

³ Конвенція про передачу осіб, які страждають психічними розладами, для проведення примусового лікування: прийнята 28.03.1997. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 428–432.

⁴ Звід принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 43/173 від 09.12.1998. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 75–85.

позбавлених волі¹; Основні принципи поводження із засудженими²; ін.)³.

Крім цього, за ступенем обов'язковості міжнародні стандарти поводження із засудженими поділяються на:

1) акти, які є обов'язковими для застосування національними системами виконання покарань (Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання⁴; Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі⁵; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод⁶; ін.);

---

¹ Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/113 від 14.12.1990. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 98–117.

² Основні принципи поводження з в'язнями: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/111 від 14.12.1990. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 96–97.

³ Степанюк А. Х., Яковець І. С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: монографія. Харків: Кроссроуд, 2007. С. 52.

⁴ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, не людських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 39/46 від 10 грудня 1984 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями/упоряд.* О. І. Шиньський та ін. Київ: Анна-Т, 2008. С. 63–69.

⁵ Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/113 від 14.12.1990...

⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Кабінетом Міністрів Ради Європи 17.07.1997 р. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 219–234.

2) акти, які містять рекомендаційний характер (Європейські пенітенціарні правила¹; основні принципи поводження із засудженими²; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку³; ін.)⁴.

Таким чином, виходячи із проведеної в науці класифікації міжнародно-правових актів, що стосуються сфери виконання покарань, а також враховуючи результати аналізу їх змісту, можна констатувати, що зазначені джерела лише у загальних рисах ведуть мову про заборони, які встановлюються для засуджених, позбавлених волі.

У першу чергу, це стосується міжнародно-правових актів загального характеру. Зокрема, у ст. 5 Загальної декларації прав людини закріплено положення про те, що ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження і покарання, а

---

¹ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

² Основні принципи поводження з в'язнями: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/111 від 14.12.1990. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 96–97.

³ Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17.12.1979. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 53–58.

⁴ Степанюк А. Х., Яковець І. С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: монографія. Харків: Кроссруд, 2007. С. 52.

в ст. 6 – положення про те, що кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності¹.

Аналогічні підходи закріплені й в інших міжнародно-правових актах загального характеру. Так, у ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права «зазначено, що всі особи позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі², а в ч. 3 цієї ж норми – про те, що пенітенціарною системою передбачається режим для засуджених, істотною метою якого є їх виправлення і соціальне перевиховання³.

Отже, і в актах загального спрямування мова ведеться про режим відбування покарання у виді позбавлення волі, який, у свою чергу, має пряме відношення до діяльності, пов'язаної із запобіганням потраплянню до засуджених заборонених предметів.

Як свідчать результати вивчення змісту міжнародних нормативно-правових актів, які носять рекомендаційний характер для України, у них також закріплено низку положень, які стосуються вказаної проблематики. Зокрема, у п. 2 ч. 1 Євро-

---

¹ Загальна декларація прав людини: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 13.

² Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 2200 А(XXI) від 16.12.1966. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 41.

³ Там само.

пейських пенітенціарних правил з цього приводу вказано, що особи, позбавлені волі, зберігають усі права, яких вони не були позбавлені за рішенням суду, відповідно до якого вони засуджені до позбавлення волі чи взяті під варту, а в п. 2 ч. 1 – про те, що обмеження, накладені на осіб, позбавлених волі, повинні бути мінімально необхідними та відповідати тій обґрунтованій меті, з якої вони накладались¹.

Крім цього, у ЄПП є низка й інших норм, що мають відношення до вирішення проблем, які пов'язані із потраплянням до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, а саме:

1. У підпункті «d» п. 15.1 ч. 2, у якому зазначено, що при прийнятті до пенітенціарного закладу щодо кожного прийнятого засудженого негайно реєструються наступні відомості – перелік особистого майна, яке належить цій особі та прийняте на відповідальне зберігання згідно Правила 31.

Відповідно до положень п. 31 ч. 2 цих Правил, все майно засуджених, яке згідно внутрішнього розпорядку їм не дозволяється мати при собі, після прибуття до пенітенціарної установи здається на збереження (підпункт 1).

У свою чергу, у підпункті 5 п. 31 зазначених Правил, зазначено що засуджені повинні мати право, з урахуванням вимог гігієни, порядку та безпеки, купувати або в інший спосіб придбавати

---

¹ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

для особистого користування товари, включаючи харчі та напої, за цінами, які не перевищують надмірно ціни на аналогічні товари на волі.

Якщо порівняти положення ЄПП з аналогічними нормами, зокрема, КВК України та ПВР УВП, то можна побачити як спільні так і відмінні риси. Так, у ч. 1 ст. 91 КВК вказано, що прийняття засуджених до виправних і виховних колоній проводиться адміністрацією колоній у порядку, встановленому нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України.

Такий порядок визначено в розділі VПВР УВП, у п. 1 яких мова ведеться про те, що прийняття засуджених до УВП здійснюється комісією з прийняття та розподілу засуджених під керівництвом начальника установи. При цьому засуджені підлягають особистому обшуку з роздяганням у порядку, встановленому розділом XXIV цих правил, а їх речі – огляду.

Крім цього, у п. 1 р. V Правил зазначено, що речі, продукти харчування, вироби і речовини, не передбачені переліком продуктів харчування і речовин, які засуджені можуть отримувати в посылках (передачах), купувати в крамницях УВП та зберігати при собі (додаток 5), у засуджених вилучаються в порядку, передбаченому ст. 102 КВК та п. 1 р. XXV ПВР УВП. Вилучені речі та предмети здаються для зберігання на склад УВП, а засудженому видається корінець квитанції про передання речей на склад.

Отже, у загальних рисах як в ЄПП, так і в нормативно-правових актах України положення

щодо долі предметів, речовин і виробів при прийомі засуджених в УВП співпадають.

У той самий час, слід визнати, що у національних правових джерелах жодним словом не обмовлено про ті норми, які є в ЄПП. Зокрема, у підпункті 7 п. 31 цих правил зазначено, що якщо засудженим дозволяється тримати майно при собі, адміністрація повинна вживати заходи для забезпечення його збереження.

Виходячи з цього, ч. 1 ст. 107 КВК «Права і обов'язки засуджених до позбавлення волі» варто доповнити реченням такого змісту:

«Адміністрація місць позбавлення волі зобов'язана вживати заходи для забезпечення збереження предметів першої потреби, які засуджені вправі зберігати при собі».

Цікавими у зв'язку з цим є положення підпункту 6 п. 31, яке стосується того, що якщо засуджений приносить із собою будь-які медикаменти, лікар має вирішити, як далі бути з їх використанням.

Знову ж таки, ні в КВК України, ні в ПВР УВП (зокрема, у додатках 3 та 5) про це нічого не сказано.

Враховуючи зазначене, необхідно ч. 1 ст. 107 КВК доповнити реченням такого змісту:

«Засуджений вправі зберігати при собі медичні препарати, дозвіл на використання яких йому надано відповідним медичним працівником».

Додатковим аргументом з приводу запропонованих видозмін до кримінально-виконавчого законодавства України виступають як положення Закону України від 8 квітня 2014 р., згідно яких наша держава зобов'язалась привести порядок і

умови відбування та виконання покарання у виді позбавлення волі до Європейських стандартів¹, а також інших міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною (Статут ООН, Статут Ради Європи, Концепція про захист прав людини і основоположних свобод, ін.)².

2. У підпункті 3 п. 54 ч. IV ЄПП, у яких зазначено положення про те, що персонал має бути навчений проведенню обшуків таким чином, аби виявити та запобігти будь-якій спробі втечі або приховуванню заборонених предметів з дотриманням гідності осіб, які обшукуються, та збереженню їхніх особистих речей.

Крім цього, у контексті змісту даного положення, у підпункті 8 п. 54 Правил визначено, що засуджені зобов'язані бути присутніми під час обшуку їхніх особистих речей, якщо тільки цьому не перешкоджають методи розслідування або потенційна загроза персоналу.

У той самий час, ні в КВК України (ч. 5 ст. 102), ні в ПВР УВП (розділ XXIV) такої ремарки (від фр. *remarque* – примітка; пояснення автора до тексту)³ немає.

---

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

² Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань пенітенціарних установ і поводження з в'язнями/упоряд. О. І. Шинальський та ін. Київ: Анна-Т, 2008. 502 с.

³ Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 497.

Виходячи з цього, логічно було б ч. 1 ст. 107 КВК доповнити наступним реченням:

«Засуджений вправі бути присутнім при проведенні обшуків тих приміщень, у яких вони проживають та працюють на законних підставах. У випадках проведення обшуків в порядку, визначеному в кримінальному процесуальному законодавстві України, присутність засудженого є обов'язковою».

Таким чином, варто констатувати, що в ЄПП перелік предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких засудженими заборонено, не визначено, а в певних нормах цих Правил вживаються без будь-яких пояснень словосполучення «заборонені предмети», надаючи при цьому право національним законодавцям вирішувати це питання самостійно¹.

Як встановлено в ході даного дослідження, аналогічно сформульовано зміст й інших міжнародно-правових актів, що стосуються даної проблематики, хоча й є деякі особливості у цьому сенсі. Так, у підпункті 1 п. 43 Мінімальних стандартних правил поводження із засудженими, зазначено, що гроші, цінні предмети, одяг та інше майно, яке згідно з діючими в закладі правилами засуджений не має права тримати при собі, здаються при його прийнятті на зберігання². При цьому, як у ЄПП, у

---

¹ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

² Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими: ухвалені 30.08.1955 р. на I Конгресі ООН. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 18–36.

даних Правилах також не визначено перелік предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких засудженими у ході відбування покарання у виді позбавлення волі заборонено, що, як видається, створює умови для зловживання національним законодавцям з цих питань, враховуючи, що в жодному нормативно-правовому акті, зокрема України, не тільки не сформульовано визначення поняття «заборонені предмети», але не пояснено, з яких причин вони включені у Перелік виробів і речовин, які не вправі тримати при собі та використовувати засуджені.

Щодо зарубіжної практики з означеної проблематики, то, як свідчать результати даного дослідження, за кордоном також відсутні як поняття, так і пояснення з приводу соціально-правової природи заборони зберігання і використання засудженими у місцях позбавлення волі тих чи інших предметів, виробів і речовин¹. Як у зв'язку з цим влучно зауважив Н. М. Оніщенко, питання прав людини є найважливішою проблемою внутрішнього та зовнішнього правового розвитку. Їх забезпечення, на думку цієї ученої, це той критерій, за яким оцінюється досягнутий рівень демократії в державі².

У контексті реалізації України завдань щодо адаптації національного законодавства до законо-

---

¹ Оніщенко Н. М. До питання про розвиток доктрини прав людини в Україні (роки незалежності). Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція/В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 331–357.

² Там само, с. 331.

давства Європейського Союзу¹, теоретико-прикладне значення з питань запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів має досвід Республіки Польщі (РП). Зокрема, у § 1 ст. 73 КВК РП закріплено положення про те, що у кожному закладі підтримується дисципліна і порядок з метою гарантування безпеки та реалізації завдань покарання у виді позбавлення волі, в тому числі охорони суспільства перед злочинністю², що без сумніву має пряме відношення до питань, які є предметом даного наукового дослідження та визначення заборон для зазначеної категорії засуджених.

Цікавим у зв'язку з цим, є положення, що знайшло своє відображення у п. 5 ст. 90 КВК Польщі, а саме – засуджені можуть користуватися власною білизною та взуттям, а з дозволу директора карного закладу – також одягом, чого немає ні в КВК України (ст. 107), ні в ПВР УВП (розділ II, додатки 3 та 5).

У той самий час, слід звернути увагу на те, що на відміну від кримінально-виконавчого законодавства України у відділі 4 КВК РП «Право і обов'язки засудженого» нічого не сказано про право цієї особи на зберігання і використання у

---

¹ Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2–3.

² Юхим'юк О. М., Колб О. Г., Косило А. Б. Кримінально-правова характеристика Кримінально-виконавчого кодексу Польщі: метод. рек. для студ. юрид. ф-ту. Луцьк: РВВ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. С. 25.

ході відбування покарання у виді позбавлення волі тих предметів, виробів і речовин, які не заборонені для них.

Поряд з цим, у § 1 ст. 106 КВК Польщі закріплено положення про те, що засуджений має право користуватися релігійними послугами та володіти необхідними для цього книжками, записками та предметами, чого немає в ст. 107 КВК, яка визначає право засуджених, позбавлених волі в Україні, але є у додатках 5 до ПВР УВП, який безпідставно (на рівні не закону, а відомчого нормативно-правового акту) розширив права зазначених осіб, у тому числі з питань релігійної діяльності.

Як і в КВК України (ст. 102), так і в КВК Польщі (п. 6 ст. 116) зазначено, що засуджений, позбавлений волі, може піддаватись, у випадках і на засадах, передбачених окремими правилами, особистому контролю, обшуку, здійснюваному за допомогою особи тої самої статі, під час відсутності осіб протилежної статі та фотографуванню з метою ідентифікації, що має практичне значення з огляду реалізації заходів по запобіганню потрапляння до засуджених заборонених предметів.

Однією з підстав дисциплінарної відповідальності засуджених в карних закладах Польщі є порушення ними заборон, які виникають із закону, статуту чи інших документів, виданих на їх підставі, або існуючого в карному закладі чи місці роботи порядку (§ 1 ст. 142 КВК РП), що не тільки відображає підхід, який закріплений у нормотворчій діяльності сфери виконання покарань України (заборони встановлюються у підзаконних норма-

тивно-правових актах (ПВР УВП, інструкціях, положеннях тощо)), але й встановлюють додатковий порядок введення заборон на рівні директора карного закладу.

У загальних рисах про предмети, речі і вироби, які тимчасово може зберігати директор карного закладу чи СІЗО, мова ведеться й у § 1 ст. 247 КВК РП (це випадки режиму особливих умов у місцях позбавлення волі), чого немає, зокрема, в ст. 105 КВК України.

Отже, слід констатувати, що в КВК Польщі відсутнє поняття «заборонені предмети» та не визначений перелік виробів і речовин, які не вправі засуджені тримати при собі та використовувати у ході відбування покарання у виді позбавлення волі – всі ці питання регулюються підзаконними нормативно-правовими актами (це т. зв. європейський підхід до нормотворчої діяльності).

По такому ж шляху пішов й законодавець Республіки Білорусь (РБ). Так, у ч. 5 ст. 73 КВК РБ закріплено положення про те, що перелік і кількість речей, предметів, які дозволяється мати при собі засудженим, встановлюється Правилами внутрішнього розпорядку виправних установ¹. Разом з тим, на законодавчому рівні затверджено положення про те, що зберігання засудженими при собі грошей, цінних паперів та інших цінностей, а також предметів, не зазначених у переліку, не допускається (ч. 5 ст. 73 КВК Білорусі), що можна

---

¹ Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь. Минск: Нац. центр прав. информ. Республики Беларусь, 2000. 144 с.

віднести до особливостей правового регулювання з означеної проблематики, а також методологічних засад і аргументів видозміни у цьому напрямі кримінально-виконавчого законодавства України.

До інших таких особливостей, як це витікає із змісту КВК РБ, слід також зарахувати:

а) ПВР виправних установ, крім центрального органу виконавчої влади у сфері виконання покарань (а, це – Міністерство внутрішніх справ), затверджується й Генеральним прокурором Республіки Білорусь (ч. 2 ст. 73);

б) при введенні особливого режиму у виправних установах їх начальники вправі призупинити вручення для засуджених посилок, бандеролей і прийом передач, а також продажу продуктів харчування і першої необхідності (п. 1 ч. 2 ст. 76), чого немає в аналогічній нормі КВК України (ст. 105);

в) згідно вимог ч. 2 ст. 89 КВК РБ, засудженим забороняється отримання, зберігання та розповсюдження видань, які пропагують війну, розпалюють расову, національну, релігійну ворожнечу чи конфлікти, насильство або жорстокість, видання порнографічного характеру, а також підписки на них, що не передбачено ні серед заборон, які закріплені в ч. 4 ст. 107 КВК, ні в Переліках заборонених предметів, мова про які ведеться в додатках 3 та 5 ПВР УВП.

Як видається, аналогічним положенням можна було б доповнити й КВК України, закріпивши їх у виді окремого абзацу в ч. 4 ст. 107 даного Кодексу.

Аналогічні законодавчі підходи застосовані й у КВК Російської Федерації (РФ), а саме: в ч. 8 ст. 82

зазначено, що перелік речей і предметів, які заборонено засудженим мати при собі, отримувати в посылках передачах і бандеролях або купувати, встановлюється Правилами внутрішнього розпорядку виправних установ¹.

До особливостей КВК РФ, які не характерні для КВК Білорусь, слід віднести те, що порядок отримання засудженими посилок, передач і бандеролей та порядок їх догляду визначається федеральним органом виконавчої влади, який здійснює функції по визначенню і реалізації державної політики та нормативно-правовому регулюванню у сфері виконання покарань (ч. 5 ст. 90 цього Кодексу).

Іншою особливістю КВК РФ є те, що до злісного порушника встановленого порядку відбування покарання віднесено вживання засудженими спиртних напоїв або наркотичних засобів чи психотропних речовин, які віднесені до заборонених у місцях позбавлення волі (ч. 1 ст. 116).

Поряд з цим, у ПВР виправних установ РФ також відсутнє поняття «заборонені предмети» та його пояснення і тлумачення².

Виходячи з результатів даного аналізу, слід у КВК України внести наступні зміни і доповнення:

а) доповнити ст. 105 «Режим особливих умов у колоніях» ч. 4 такого змісту:

---

¹ Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации. Москва: Омега-Л, 2012. 91 с.

² Правила внутреннего распорядка изоляторов временного содержания, следственных изоляторов, исправительных учреждений и воспитательных колоний. Новосибирск: Сиб. университет. изд-во, 2011. 111 с.

«При затвердженні режиму особливих умов у колоніях судом, на підставі письмового клопотання начальника цієї установи виконання покарань, можуть бути введені право обмеження для засуджених у межах, визначених кримінально-виконавчим законодавством України»;

б) доповнити ч. 1 ст. 107 КВК «Права і обов'язки засуджених до позбавлення волі» реченням наступного змісту:

«Перелік продуктів харчування, які засуджені можуть мати при собі, зберігати та отримувати в посылках, передачах, бандеролях або отримувати іншим законним чином може бути обмежений по рішенням санітарно-епідеміологічної служби».

У контексті запропонованих науково обґрунтованих видозмін чинного кримінально-виконавчого законодавства України та необхідності реалізації завдань даного наукового пошуку, важливе значення мають також й положення закону ФРН «Про виконання покарання у виді позбавлення волі, а також пов'язаних із ним заходів виправлення і безпеки»¹.

Зокрема, у ч. 2 ст. 4 даного закону зазначено, що якщо законом не передбачено іншого, обмеження прав засудженого до позбавлення волі можливе лише для підтримання безпеки та порядку у кримінально-виконавчій установі.

---

¹ Act concerning the execution of prison sentences of measures of rehabilitation and prevention involving deprivation of liberty (Prison Act). 45 p. URL: <http://www.gesetre-im-internet.de/englisch-stvolizy/end-lisch-stvoling.pdf>

Крім цього, у ст. 102 зазначеного закону закріплено положення про те, що підставою для притягнення засудженого до дисциплінарної відповідальності є лише вчинене невиконання засудженим покладених на нього обов'язків.

Цікавим, у сенсі змісту предмета даного дослідження, є й положення ч. 1 ст. 103 вказаного закону, відповідно до якого до стягнень, що застосовуються до осіб, позбавлених волі, віднесені:

а) обмеження або позбавлення права розпорядження власними грошовими коштами на строк до 3-4 місяців;

б) обмеження або позбавлення права володіння коштами, журналами та іншою друкованою продукцією на строк до 2-х тижнів, а також позбавлення права слухати радіо або дивитися телевізор на строк до 3-х місяців;

в) обмеження або позбавлення права володіння предметами, призначеними для занять у вільний час, а також позбавлення права участі у спільних заходах на строк до 3-х місяців.

Як видається, з огляду вирішення проблем спеціально-кримінологічного характеру запобігання в Україні потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, варто було б ч. 1 ст. 132 КВК доповнити аналогічними положеннями.

Щодо переліку заборонених предметів, то в даному Законі ФРН він не закріплений, а рішення щодо цього покладається на директора виправної установи (ст. 3).

Не визначено у цьому законі й зміст поняття «заборонені предмети» та не дано його офіційне тлумачення¹.

Як встановлено в ході даного дослідження, багато прикладних моментів є й у законодавстві Франції (Закон «Про врегулювання питань відбування превентивного ув'язнення та про виконання покарань у метрополії»; Закон «Про застосування покарань»; Закон «Про тюремні відвідування»; ін.)².

Зокрема, у ст. 22 Пенітенціарного закону 2009 р., в якій зазначено, що пенітенціарна адміністрація гарантує кожній засудженій особі повагу до її гідності та її прав. Здійснення цих прав не може піддаватись іншим обмеженням, ніж тим, що є результатом іманентних в ув'язненні ущемлень, необхідності підтримки безпеки і належного порядку установ, запобігання рецидиву та захисту інтересів жертв³.

У той самий час, особливістю законодавства Франції у сфері виконання покарань є те, що питання режиму у виправних установах регулюється не окремим законом чи КВК, а КПК. При цьому у КПК (ст. Д-242) зазначено, що керівництво тюрми зобов'язане суворо виконувати інструкції з підтримання в пенітенціарній установі порядку та гаран-

---

¹ Бурцев А. Н. Пенитенциарная система Германии в XVI – нач. XXI в.: историко-юридическое исследование: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Екатеринбург: Екатеринбург. гос. ун-т, 2007. 223 с.

² Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 141–169.

³ Човган В. О. Обмеження прав в'язнів: правова природа та обґрунтування: монографія. Харків: Права людини, 2017. С. 309–310.

тування безпеки, а також доводити до відома кожного засудженого правила внутрішнього розпорядку¹, тобто у Франції до джерел законодавства відносяться й підзаконні нормативно-правові акти.

Саме у відомчих правових джерелах, включаючи й рішення директора виправної установи, й визначається перелік і види заборон, що встановлюються для засуджених, позбавлених волі. Проте, і в цих нормативно-правових актах ні поняття «заборонені предмети», ні його тлумачення не здійснено².

Багато прикладних аспектів, що стосуються змісту предмета даної наукової розробки, є у пенітенціарному законодавстві Швейцарії³. При цьому, однією з його особливостей є те, що у цій країні не існує федеральних виправних установ – це питання регулюється нормативно-правовими джерелами територіальних формувань (кантонів). Враховуючи зазначене, О. Р. Шайхисламова небезпідставно вважає, що в Швейцарії існує 26 систем виконання покарань⁴.

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 157.

² Стручков Н. А., Шутилов В. П. Исполнение уголовного наказания в капиталистических странах: учеб. пособие. Москва: Акад. МВД СССР, 1977. Вып. 1. С. 48–49.

³ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах... С. 169–206.

⁴ Шайхисламова О. Р. Назначение осужденным к лишению свободы вида исправительного учреждения: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов: Саратов. гос. ун-т, 2005. С. 84.

Ще однією особливістю Швейцарії є те, що фінансування сфери виконання покарань здійснюється на основі Закону «Про інвестиції держави в систему виконання покарань» (40 % – це здійснюється за рахунок бюджетних асигнувань, а 60 % – кошти кантонів)¹.

Крім цього, звертає на себе увагу той факт, що в дані країні відсутнє кримінально-виконавче законодавство – питання виконання покарань регулюється КК Швейцарії. При цьому, як це витікає із змісту ст. 377 даного Кодексу, організація та порядок виконання покарань встановлюється як на федеральному рівні, так і законодавством кантонів². Більш того, поряд з Федеральною Конституцією Швейцарії та КК, до джерел права у сфері виконання покарань відносяться й міжкантонні угоди³.

Немаловажним у контексті змісту запобіжної діяльності, пов'язаної із недопущенням потрапляння до засуджених заборонених предметів, є той факт, що на рівні КК Швейцарії (статті 74–75) закріплені принципи виконання покарання у виді

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 172.

² Пузирьов М. С. Особливості виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у Швейцарії. *Кримінальне право: традиції та новації : матеріали III Міжнар. круглого столу, присвяч. вшануванню пам'яті В. В. Сташиса (м. Чернігів, 7–8 верес. 2017 р.)*. Чернігів: Десна-Поліграф, 2017. С. 162.

³ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах... С. 173–174.

позбавлення волі, зміст одного із яких стосується того, що права засуджених можуть бути обмежені лише в тій мірі, в якій це вимагається, виходячи з призначеного покарання та перебування таких осіб у виправній установі¹, тобто право обмеження для засуджених можуть встановлюватися й директором такої УВП.

У цьому сенсі цікавими є ті положення, що стосуються дисциплінарної практики серед засуджених, позбавлених волі, у Швейцарії. Зокрема, на відміну від України, у цій країні підставою застосування дисциплінарних стягнень до осіб, які тримаються у місцях позбавлення волі, є не лише вчинене порушення встановленого порядку відбування покарання, але й положень індивідуального плану відбування покарання (ч. 1 ст. 91 КК Швейцарії). При цьому, одним із заходів стягнення є тимчасове позбавлення або обмеження права для засуджених користуватися грішми, що має пряме відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики (ч. 2 ст. 91 КК). А, відповідно до вимог ч. 3 ст. 91 КК Швейцарії, кантони приймають дисциплінарні правила у сфері виконання покарань, які, у свою чергу, деталізують дисциплінарні проступки, санкції за їх вчинення, порядок призначення і виконання².

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 175.

² Swiss Criminal Code of 21 December 1937 (Status as of 1 July 2013). P. 42. URL: https://www.unodc.org/res/cid/document/che/1937/swiss_criminal_code_en_htm1/Swiss_CC_1937_am_2013_en.pdf

Зазначені дисциплінарні правила включають у себе й ті положення, що стосуються й заборонених предметів, тримання яких при собі та використання відносяться до дисциплінарних проступків¹.

У такому ж напрямі сформульовані нормативно-правові акти, які регулюють сферу виконання покарань, й у державах англо-американської правової сім'ї (Англії, Уельсі, США, Канаді, т. ін.)² та скандинавської правової сім'ї³.

Саме тому, у даному дослідженні відображені лише ті положення, що стосуються його предмета та мають змістовні відмінності від кримінально-виконавчого законодавства України. Зокрема, в англо-американській правовій сім'ї відсутні кодифіковані законодавчі акти, проте є стандартне право, що передбачає наявність несистематизованих законів і судових прецедентів (від латин. *praecedens* – попередній; рішення суду яке приймається за зразок при вирішенні аналогічних справ в подальшому⁴)⁵.

Крім цього, до джерел кримінально-виконавчого права, зокрема в Англії та Уельсі, відносяться й підзаконні нормативно-правові акти, у яких і визначено перелік заборонених предметів, які не

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 200–201.

² Там само, с. 207–302.

³ Там само, с. 303–374.

⁴ Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 465.

⁵ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах... С. 207–208.

можуть тримати при собі та використовувати засуджені у місцях позбавлення волі¹.

Ще однією особливістю законодавства цих країн є те, що у них відсутні КК – кримінальна відповідальність встановлюється в основному нормами загального права, рідше – законами².

Аналогічний підхід застосований в Англії та Уельсі при регулюванні сфери виконання покарань. При цьому, як вірно зробив висновок М. С. Пузирьов, відсутність кодифікації у кримінально-виконавчій галузі та віднесення до джерел права судового прецеденту розширює, як показує практика, можливості суду під час індивідуалізації призначення покарання та його виконання і відбування³.

Крім цього, слід зазначити, що закони, які стосуються кримінально-виконавчої діяльності (зокрема «Про тюрми»), не містять достатнього опису того, як має функціонувати пенітенціарна система а також їх норми мають бланкетний характер (відсилають до інших галузей права⁴)⁵. Зокрема,

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 211.

² Марунов А. Ф. Тюремная политика Англии и Уэльса: историко-правовое исследование: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Санкт-Петербург: Санкт-Петербург. гос. ун-т, 2001. С. 113.

³ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах... С. 210–211.

⁴ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 168.

⁵ Андреященко Р. А. Пенитенциарная система Англии и Уэльса в XVI–XX вв.: историко-юридическое исследование: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург: Екатеринбург. гос. ун-т, 2006. С. 84.

відповідно до вимог п. 1 ст. 4 Закону «Про тюрми», на Голову Служби тюрем і пробації покладено обов'язок щодо здійснення загального нагляду за функціонуванням тюремної системи який вправі видавати розпорядження, а також вчиняти інші дії, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування сфери виконання покарань та утримання засуджених до позбавлення волі, включаючи питання, пов'язані з визначенням переліку заборонених предметів, які не можуть тримати при собі та використовувати засуджені у місцях позбавлення волі¹.

Однак, як встановив Р. А. Андріященко, конкретні механізми реалізації Головою Служби тюрем і пробації своїх повноважень, що передбачені ст. 4 Закону «Про тюрми», законодавчо не визначені, що, як показує практика створює умови для зловживань і порушень законності².

Поряд з цим (і це важливо з огляду видозміни кримінально-виконавчого законодавства України), Голова даної Служби щорічно подає Міністерству юстиції України річний звіт, з яким останній звітує перед Парламентом. Одним із обов'язкових розділів даного звіту є інформація про стан правопорушень серед засуджених та дисциплінарну практику³.

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 211.

² Андріященко Р. А. Пенитенциарная система Англии и Уэльса в XVI–XX вв.: историко-юридическое исследование: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург: Екатеринбург. гос. ун-т, 2006. С. 85.

³ Prison Act. 1952. P. 2–3. URL: http://www.legislation.gov.uk/ukrga/1952/52/pdfs/ukrga_19520052_en.pdf

Враховуючи зазначене положення та відсутність його у КВК України, можна було б ст. 11 цього Кодексу доповнити частиною 9 такого змісту:

«Керівники органів та установ виконання покарань зобов'язані подавати щорічні звіти про результати кримінально-виконавчої діяльності Міністру юстиції України, який їх доповідає на спеціальному засіданні Верховної Ради України».

Знову ж таки, у контексті змісту предмета даного дослідження, важливими є положення Закону «Про тюрми», що стосуються відповідальності засуджених за порушення, вчинені у ході відбування покарання у виді позбавлення волі. Так, згідно вимог ст. 40 даного закону, незаконна передача алкогольних напоїв або тютюнових виробів особам, яких тримають у тюрмах, карається позбавленням волі на строк до шести місяців або штрафом, або одночасно тим і тим покаранням¹.

У випадках, коли незаконна передача інших предметів, якщо дії винних не охоплюються ст. 40 та за відсутності складу іншого злочину, карається штрафом (ст. 41 даного закону)².

Цікавим є той факт, що ч. 1 та 3 ст. 47 Закону «Про тюрми» Міністр юстиції Англії та Уельса уповноважені видавати Правила з питань управління тюрмами, СІЗО, установами для засуджених неповнолітніх та осіб молодого віку, а також з питань організації кримінально-виконавчого процесу³.

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 214.

² Там само.

³ Там само, с. 214–215.

Крім цього, як це витікає із змісту ст. 47 Закону «Про тюрми», його положення уточнюються та доповнюються Тюремними правилами¹. Так, у ч. 1 ст. 6 цих Правил міститься положення про те, що порядок і дисципліна мають твердо підтримуватись, однак без використання більших обмежень, ніж це необхідно для гарантування засуджених, персоналу й інших осіб – все це має пряме відношення до досліджуваної у даній роботі проблематики.

Більш того, саме у Тюремних правилах, а не в Законі «Про тюрми», визначено перелік предметів, виробів і речовин, зберігання яких при собі та використання засудженими у місцях позбавлення волі заборонено². За такі проступки, як це витікає із змісту ст. 51 зазначених Правил, наступає відповідна юридична відповідальність, а саме:

а) за поширення та вживання наркотичних засобів (п. 9);

б) перебування у стані алкогольного сп'яніння (як результат свідомого вживання алкогольних напоїв) (п. 10);

в) умисне вживання будь-яких засобів, що містять алкоголь, окрім тих із них, які були визначені засудженому медичним працівником відповідно до письмової вказівки, згідно з ч. 1 ст. 25 цих Правил (п. 11);

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 215.

² Там само, с. 225.

г) наявність у засудженого: 1) будь-якого забороненого предмета; 2) більшої кількості будь-яких предметів, які йому дозволено мати при собі (п. 12);

г) продаж або передача будь-якій особі заборонених предметів (п. 13);

д) продаж або передача (без відповідного дозволу), будь-якій особі будь-якого предмета, який засудженому було дозволено мати тільки для власного користування (п. 14);

е) привласнення будь-якого предмета, що належить іншій особі або є власністю установи (п. 15); ін.¹

У сенсі підвищення ефективності запобіжної діяльності, пов'язаної з недопущенням потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, важливим є й положення Тюремних правил, які серед заходів стягнення передбачають заборону для засуджених на певний період користуватися книжками, газетами, письмовим приладдям й іншими предметами, визначеними ч. 1 ст. 43 цих Правил (п. 7 ч. 1 ст. 55)².

Якщо у цілому оцінювати нормативно-правові підходи, що склались в Англії та Уельсі з питань кримінально-виконавчої діяльності та запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, то слід у цьому сенсі погодитись з висновком Р. О. Андріященко, який зауважив, що основною проблемою, зокрема Закону

---

¹ The Prison Rules. 1999. P. 16–17. URL: <https://www/Legislation.gov/uk/uks/1999/728/made/data>

² Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 228.

«Про тюрми», є те, що він дає тільки загальний опис системи, а всі поточні питання делегуються Міністру юстиції, а формуючи таким чином тільки контур пенітенціарної системи, наповнення її змісту віддається на відкуп керівництва тюрми¹, що нерідко призводить до зловживань та інших правопорушень у цій сфері суспільних відносин².

Подібною, як встановлено в ході даного дослідження, є й нормотворча діяльність і практика виконання покарання у виді позбавлення волі у США, включаючи й питання, які пов'язані із запобіганням потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів³.

Поряд з цим, особливістю США є те, що пенітенціарну систему цієї країни становить сукупність 50 пенітенціарних систем штатів, Федерального округу Колумбія та федерації⁴.

Іншою особливістю у цьому контексті є те, що майже 40 % засуджених до позбавлення волі відбувають це покарання у приватних виправних установах⁵.

---

¹ Андрященко Р. А. Пенитенциарная система Англии и Уэльса в XVI–XX вв.: историко-юридическое исследование: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург: Екатеринбург. гос. ун-т, 2006. С. 77.

² Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 239.

³ Там само, с. 242–267.

⁴ Чакубаш Ю. В. Социально-педагогические основы деятельности пенитенциарной системы США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Москва: Академия МВД РФ, 1993. С. 7.

⁵ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах... С. 264.

Зазначені та інші особливості кримінально-виконавчої діяльності в США й визначають сутнісні ознаки запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, бо, зокрема, у приватних тюрмах пріоритетними є не правовий підхід, а економічний (збільшення кількості засуджених та прибуток від їх працевлаштування, що, в кінцевому результаті, приводить до посилення репресії, включаючи й питання, пов'язані з недопущенням потрапляння до цих осіб заборонених предметів¹.

Як представник англо-американської правової сім'ї, Канада також відобразила у своїй нормативній практиці всі ознаки, що характерні для тих держав, мова про які велась вище².

Поряд з цим, особливістю покарання у виді позбавлення волі в Канаді є те, що йому, властиві всі цілі покарання, які закріплені у ст. 718 КК Канади³, на відміну від КВК України, у якому закріплено положення про створення умов для реалізації тих цілей, які визначені у КК (відповідно – ч. 1 ст. 1 та ч. 3 ст. 50).

Поряд з цим, в Канаді створено й низку законодавчих актів, які безпосередньо регулюють сферу виконання покарань (зокрема, Закони «Про ви-

---

¹ Ананиан Л. Л., Долович Ш. Наказание именем государства и частные тюрьмы (Dolovich Sh. State punishment and private prisons). *Dukelaw/Durhat*. 2005. Vol. 55. № 3. P. 437–546.

² Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 267–302.

³ Criminal Code of Canada. P. 888–889. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/c-46.Polf>

правну систему та умови звільнення»¹ та «Про тюрми і реформаторії»², де перший регламентує порядок виконання покарання у виді позбавлення волі для повнолітніх засуджених, а другий – щодо неповнолітніх осіб³. Важливим при цьому є той факт, що в цих законах визначені принципи виконання покарань (наприклад, у ст. 4 Закону «Про виправну систему та умовне звільнення», у якій одним з пріоритетних є принцип відкритості своєї діяльності та обмеження прав засуджених лише на підставі закону⁴.

У той самий час, компетенція з виконання покарань розділена у Канаді між федеральним урядом та урядами окремих провінцій (територій)⁵, чого, зокрема, немає в Україні, де функції щодо формування та реалізації єдиної політики у сфері виконання покарань покладені включно на Міністерство юстиції України (ч. 1 ст. 11 КВК).

У контексті реалізації завдань даного дослідження, цікавим є положення, що закріплені в ч. 1 ст. 15 Закону Канади «Про виправну систему та умовне звільнення» та зобов'язують пенітенціарну

---

¹ Corrections and Conditional Release Act. 161 p. URL: <http://Laws-lois.gc.ca/PDF/c-44.6.pdf>

² Prisons and Reformatories Act of Canada. 10 p. URL: <http://Laws-lois.gc.ca/PDF/p-20.pdf>

³ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 277.

⁴ Corrections and Conditional Release Act...

⁵ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах... С. 273.

установу складати на кожного засудженого індивідуальний план відбування покарання, у формуванні якого участь останнього є обов'язковою. Серед іншого цей план має передбачати й заходи, пов'язані з обмеженням прав і свобод засудженого¹, що можна віднести й до діяльності, що стосується запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів.

Крім цього, в Канаді на практиці застосовується широкий спектр аналогічних типових програм, які здійснюють структурований вплив на фактори, що безпосередньо впливають на протиправну поведінку засуджених і покликані підвищити шанс повернення цієї особи в суспільство законослухняним громадянином (наприклад, програма запобігання наркозалежності; програма володіння собою і своїми емоціями; програма лікування психічних відхилень; т. ін.)².

Звертають на себе увагу положення ст. 40 Закону Канади «Про виправну систему та умовне звільнення», у якій у переліку дисциплінарних проступків засуджених чільне місце займають такі із них, як:

- а) володіння викраденим майном (п. 5);
- б) володіння майном здобутим шляхом контрабанди, або інша причетність (п. 9);
- в) придбання, володіння, користування й розповсюдження заборонених предметів (п. 10);

---

¹ Corrections and Conditional Release Act. 161 p. URL: <http://Laws-lois.gc.ca/PDF/c-44.6.pdf>

² Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 281–282.

г) вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів (п. 11);

г) гра в азартні ігри (п. 17); ін.¹

У той самий час, у зазначеному законі Канади відсутнє визначене поняття «заборонені предмети» або його коментар (тлумачення на офіційному рівні), а також не закріплений їх перелік – все це визначено у відомчих нормативно-правових актах².

Немало повчального та прогресивного, що стосується запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, є у нормотворчій і практичній діяльності скандинавської правової сім'ї³.

У першу чергу, мова йде про Норвегію, яка на переконання В. О. Жабського (і це не викликає заперечень), відноситься до країн, що досягли значних результатів у питаннях застосування та виконання кримінальних покарань, а також реалізації міжнародних стандартів у поводженні із засудженими⁴.

Правовою основою виконання покарання у виді позбавлення волі в Норвегії є Закон «Про виконан-

---

¹ Corrections and Conditional Release Act. 161 p. URL: <http://Laws-lois.gc.ca/PDF/c-44.6.pdf>

² Вступ України в ООН: матеріали е-бібліотеки «Україніка». С. 300–302. URL: www.nbu.gov.ua

³ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 303–374.

⁴ Жабский В. А. Наказания по уголовному законодательству зарубежных стран: теоретико-прикладное исследование: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Рязань: Акад. М-ва юстиции РФ, 2011. С. 63.

ня покарань»¹ та Правила «Про виконання покарань»².

Крім цього, відповідно до зазначеного закону (абз. 1 ст. 5), правом нормотворчої діяльності наділялась й Виправна служба Данії³, яка регулює питання, що пов'язані з недопущенням потрапляння до засуджених у місцях позбавлення волі заборонених предметів.

Серед особливостей кримінально-виконавчої діяльності Норвегії звертає на себе той факт, що у деяких виправних установах (наприклад, тюрми «Halden Fengsel») наглядачі ходять без зброї, регулярно обідають з особами, позбавленими волі, та займаються із ними спортом. При цьому, половина наглядачів – жінки, оскільки на переконання керівництва тюрми, це знижує агресивність засуджених⁴ та, без сумніву, зменшує потяг до заборонених предметів⁵.

До особливостей процесу виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі в Норвегії можна віднести й те, що у нормативно-правових

---

¹ Act relating to the execution of sentences etc. (The Execution of Sentences Act): 19 p. URL: <http://img3.custompublish.com/getfile.php/2018208.823.ytdxsvbibe/straffegien-nomforingstolen+engelsk.Pdf>

² Regulations to the Execution of Sentences Act. 20 p. URL: <http://img3.custompublish.com/getfile.php/2018212.823.rctufbagcu.Pdf>

³ Act relating to the execution of sentences etc...

⁴ Богунов С. О., Копотун І. М., Пузирьов М. С. Пенітенціарні системи України та Норвегії: порівняльно-правовий аналіз: посібник/за заг. ред. О. М. Джузі. Київ: ДПТС України, 2012. С. 26.

⁵ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 316.

актах відсутні заходи заохочення, а серед дисциплінарних стягнень немає тих, що пов'язані з поміщенням засудженого в ДІЗО чи ПКТ, але є те, що має пряме відношення до досліджуваної у цій роботі тематики – дисциплінарне стягнення у виді позбавлення пільг засудженого (користування книгами, телевізором, комп'ютером, т. ін.)¹.

Певні позитивні моменти та особливості мають й нормативно-правові акти, які регулюють порядок виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі у Швеції². До таких, зокрема, відносяться наступні:

а) цей вид покарання регламентується як КК³, так і спеціальними законами «Про позбавлення волі»⁴, а також відомчими правовими джерелами, які видає Служба тюрем і пробації Швеції⁵;

б) КК не містить мети покарання – вона визначена в законі Швеції «Про позбавлення волі» (§ 1 ст. 5 глава 1)⁶;

в) у законодавстві, яке стосується виконання покарання у виді позбавлення волі, до мінімуму

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 327.

² Там само, с. 328–348.

³ The Swedish Penal Code. Stockholm, 1999. 182 p. URL: <http://www.gov.uk.Pgf>

⁴ Act on Imprisonment. Swedish Code of Statutes, 2010. 17 p. URL: <http://www.kriminalvarlden.se.pgf>

⁵ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах... С. 328–333.

⁶ Там само, с. 329.

зведений перелік дисциплінарних стягнень, що застосовуються до засуджених, а також вони передбачають такі стягнення, як поміщення цих осіб у ДІЗО або ПКТ¹;

г) у законодавстві не визначено поняття «заборонені предмети».

Цікавим у цьому сенсі та з огляду на вирішення проблем, пов'язаних із запобіганням потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів, є досвід Фінляндії².

Зокрема, питання, що стосуються виконання покарань у виді позбавлення волі, регулюються як КК і спеціальними законами Фінляндії («Про позбавлення волі», «Про звільнення засуджених до тривалих строків позбавлення волі», «Про попереднє ув'язнення»), так і Указами («Про позбавлення волі»)³, а також відомчими нормативно-правовими актами Агентства кримінальних санкцій⁴, яке й вирішує проблеми, пов'язані із запобіганням потрапляння до засуджених заборонених предметів.

Однією з особливостей Фінляндії є те, що відповідно до Закону «Про позбавлення волі» кожна тюрма повинна мати конкретні правила, які затверджуються директором окружної тюрми та

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 348.

² Там само, с. 349–374.

³ Prison policy, prison regime and rights in Finland, 2008. Vol. 42. P. 317–338.

⁴ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах... С. 350.

передбачають у тому числі перелік заборонених предметів, які не мають право тримати при собі, використовувати та збувати засуджені у місцях позбавлення волі¹.

Характерною та, одночасно, відмінною рисою нормативно-правових актів Фінляндії, які відносяться до сфери виконання покарань, є те, що у них не закріплені принципи виконання та відбування кримінальних покарань, як це, зокрема, передбачено в ст. 5 КВК України².

Крім цього, відповідно до вимог § 6 ч. II «Початок виконання покарання та поміщення до тюрми» Закону Фінляндії «Про позбавлення волі», на кожного засудженого складається план відбування покарання, участь у формулюванні якого в обов'язковому порядку приймає особа, яка поміщена у тюрму³.

Щодо додаткових правообмежень, які встановлюються для засуджених, позбавлених волі, у ході відбування покарання, то ці питання вирішує пенітенціарний суддя Фінляндії⁴.

Серед інших особливостей нормотворчої діяльності Фінляндії, яка стосується порядку і умов виконання покарання у виді позбавлення волі, є те, що засуджені мають право носити власний одяг⁵,

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 451.

² Там само, с. 355.

³ Там само, с. 359.

⁴ Там само, с. 362.

⁵ Там само, с. 363–364.

а також те, що особи, які виявили бажання працювати отримують грошову винагороду, яка у разі вчинення дисциплінарного правопорушення може бути зменшена до мінімуму¹.

Отже, проведений аналіз змісту нормативно-правових підходів, що склались за кордоном у сфері виконання покарань та з питань запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, дозволяє зробити висновок про те, що як і в Україні, до джерел права у цій галузі відносяться й відомчі нормативно-правові акти, у яких і визначається перелік тих виробів, речовин та інших предметів, які вправі засуджені тримати при собі та використовувати у ході відбування покарання.

Поряд з цим, ні в правових приписах, ні в законах, включаючи кодифіковані (КК, КПК тощо), поняття «заборонені предмети» не сформульовано, що, нерідко, як свідчить, зокрема, практика Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ)², призводить до зловживань з боку персоналу виправних установ та порушень прав засуджених з означених питань.

Показовим у цьому контексті є рішення ЄСПЛ у справах «Калашніков проти Російської Федерації»³ та «Лопата проти Росії»⁴, у яких доведено пору-

---

¹ Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 373–374.

² Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

³ Там само, с. 15–19.

⁴ Там само, с. 19–21.

шення даною державою ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод¹, які були пов'язані з необґрунтованими правообмеженнями, що вводились адміністрацією виправних установ відносно засуджених.

Таким чином, актуальність та, одночасно, необхідність виведення на доктринальному рівні змісту поняття «заборонені предмети, які не вправі засуджений, позбавлений волі, тримати при собі та використовувати у ході відбуванні покарання», а також закріплення його у нормативно-правових актах, що регулюють сферу виконання покарань, є очевидними та такими, що мають велике прикладне значення у контексті організації та реалізації заходів по запобіганню потрапляння у місцях позбавлення волі заборонених предметів.

Контрольні запитання та завдання до розділу 1

1. Зазначте періодизацію (типологію) наукових пошуків у сфері питань, пов'язаних із запобіганням потрапляння до осіб, які відбували покарання у кримінально-виконавчих установах закритого типу, заборонених предметів взявши за основу історико-правовий критерій пізнання досліджуваного явища.

---

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Кабінетом Міністрів Ради Європи 17.07.1997 р. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 219–234.

2. Які особливості державної політики у сфері виконання покарань та її реалізації на правовому і організаційному рівнях впливали на ефективність нормотворчої та наукової діяльності?

3. Що автори розуміють під кримінально-виконавчими засадами запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі заборонених предметів?

4. Який термін варто вжити у ч. 1 ст. 104 КВК України «попередження злочинів» чи «запобігання злочинам»?

5. В чому полягає кримінально-правовий аспект «протидії злочинності»?

6. В чому полягає сутність відвернення злочинів?

7. Які є критерії поділу на групи (види) заходи кримінального запобігання?

8. Що автори розуміють під поняттям «запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів»?

9. Які є кримінологічні підстави для здійснення запобіжної діяльності в УВП?

10. За якими підставами класифіковані різноманітні міжнародно-правові акти які регулюють питання, що стосуються процесу виконання та відбування покарань у виді позбавлення волі?

11. Чим цікавий досвід Республіки Польщі щодо питань запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів?

12. Яка особливість законодавства Франції у сфері виконання покарань?

13. В чому полягає особливість пенітенціарного законодавства Швейцарії?

14. В чому відмінність англо-американської правової сім'ї від кримінально-виконавчого законодавства України?

15. Яка особливість пенітенціарної системи США?

16. Що прогресивного у нормотворчій і практичній діяльності скандинавської правової сім'ї щодо запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів?

Розділ 2

Поняття, види та вплив заборонених предметів на стан правопорядку в місцях позбавлення волі України

2.1. Поняття предметів, зберігання і використання яких засудженими, позбавленими волі, заборонено

Необхідність розгляду даного питання у зазначеному дослідженні обумовлена декількома обставинами, а саме:

а) сучасним станом злочинності та правопорушень, що склались у сфері виконання покарань України, та об'єктивною потребою, пов'язаною з підвищенням рівня і ефективності запобіжної діяльності у даному напрямі¹;

б) завданням зменшення впливу злочинних авторитетів, що проживають на волі², на виправно-ресоціалізаційний процес у місцях позбавлення волі, які використовують відсутність у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 2 КВК) поняття «заборонені предмети», та інших прогалин і колізій правового характеру як

---

¹ Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало недели. Украина*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

² Закон України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо відповідальності для «злочинців у законі») та за проект № 1188 від 12.12.2014. URL: W1.C1.radegov.ua/webproc4-1

привід до протиправної діяльності у виді непокори вимогам адміністрації установ виконання покарань (ст. 391 КК) або дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392 КК)¹;

в) потребою наукового супроводу сучасних реформ, які проводяться у сфері виконання покарань України та пов'язані у тому числі з уніфікацією, гармонізацією і розширеним тлумаченням певних термінів і понять, що вживаються у нормативно-правових актах²;

г) рішеннями ЄСПЛ, що стосуються даної проблематики³;

г) результатами анонімного опитування персоналу УВП та засуджених до позбавлення волі. Так, на питання «Чи вмотивованим на нормативно-правовому рівні є перелік заборонених предметів, речовин і засобів для засуджених у місцях позбавлення волі?» перші респонденти відповіли наступним чином: «так» – 119 осіб (23 % від загальної кількості персоналу, який взяв участь в опитуванні (522 особи)); «ні» – 97 осіб (18 %); «частково» – 306 осіб (59 %). У свою чергу, засуджені на це питання дали такі відповіді : «так» – 232 особи (18 % у структурі всіх респондентів (1266 осіб));

---

¹ Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.

² Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

³ Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

«ні» – 802 особи (64 %); «частково» – 232 особи (18 %).

При цьому, відсутність досліджуваного поняття у правових джерелах, включаючи й зарубіжні, що регулюють порядок виконання покарання у виді позбавлення волі, ускладнюють процес пізнання сутності і змісту заборонених для засуджених предметів, а тому за основу даного наукового пошуку та формулювання авторського варіанту даного поняття взято їх перелік, що визначений у додатках 3 та 5 ПВР УВП¹.

Зокрема, у додатку 3 до ПВР УВП (п. 3 розділу II) визначений наступний перелік предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких засудженими заборонено:

1. Предмети, вироби та речовини, вилучені з цивільного обігу.

Як з цього приводу зазначено в ч. 1 ст. 178 Цивільного кодексу (ЦК) України, об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи².

Крім цього, в ч. 2 ст. 178 ЦК вказано, що види об'єктів цивільних прав, перебування яких у ци-

---

¹ Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.

² Цивільний кодекс України. Харків: ПП «ІГВІНІ», 2008. 400 с.

вільному обороті не допускається (об'єкти, вилучені з цивільного обороту), мають бути прямо встановлені у законі.

При цьому, види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти, обмежено оборотні), встановлюються законом¹.

Зокрема, перелік предметів, виробів та речовин, що вилучені з цивільного обігу визначений у п. 2 розділу 1 «Загальні положення» Положення про дозвільну систему, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576 (в редакції від 30.01.2020 р.)².

До таких об'єктів відноситься:

- а) вогнепальна зброя та бойові припаси до неї;
- б) вибухові матеріали і речовини;
- в) сильнодіючі отруйні речовини;
- г) збудники інфекційних захворювань;
- г) інші (пункти 2, 9 з зазначеного Положення).

Видача дозволів на ці об'єкти надається відповідними органами державної виконавчої влади України (п. 10 Положення)³.

2. Будь-яка зброя, а також спеціальні засоби активної оборони, оптичні прилади.

Порядок носіння, зберігання, придбання, передачі чи збут зброї (включаючи гладкоствольну мис-

---

¹ Цивільний кодекс України. Харків: ПП «ІГВІНІ», 2008. 400 с.

² Про затвердження положення про дозвільну систему: постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 1992 року № 576. URL: Zakon.rada.gov.ua

³ Там само.

ливську), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв визначений як у Положенні про дозвільну систему¹, так і в спеціальній Інструкції, що затверджена МВС України².

У свою чергу, види і перелік спеціальних засобів та засобів активної оборони, а також Порядок і Правила їх застосування затверджені у постанові Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1024³ [247].

Зокрема, до засобів активної оборони, мова про які ведеться у Переліку спеціальних засобів, відносяться:

- а) гумові та пластикові кийки;
- б) електрошокові пристрої контактної та контактно-дистанційної дії;
- в) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- г) інші (всього є 15 таких видів)⁴.

---

¹ Про затвердження положення про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 1992 року № 576. URL: Zakon.rada.gov.ua

² Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до неї, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 (в редакції від 06.12.2019 року). URL: Zakon.rada.gov.ua

³ Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань: постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1024. URL: <https://Zakon.rada.gov.ua>

⁴ Там само.

Більш розширений перелік засобів активної оборони був закріплений у Правилах застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку, які були затверджені 27 лютого 1991 р. постановою Ради Міністрів Української РСР № 49, яка втратила свою чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1024¹.

Як з цього приводу зазначено в п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами», при вирішенні питання, чи є незаконним носіння, зберігання, придбання, тощо зброї слід керуватись Положенням про дозвільну систему, відповідною Інструкцією МВС України з цих питань та іншими нормативно-правовими актами².

Щодо оптичних приладів, тобто таких приладів, будова яких ґрунтується на законах поши-

---

¹ Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку: постанова Ради Міністрів Української РСР від 27 лютого 1991 р. № 49 (втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1024). URL: <https://Zakon.rada.gov.ua>

² Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими патронами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах/* упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 176.

рення світла або на використання властивостей світла¹, то до таких, зокрема, відносяться: фотоапарат, телескоп, бінокль, лазер тощо², зберігання і використання яких також заборонено для засуджених, позбавлених волі.

3. Пересувні засоби.

Відповідно до положень ст. 17 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» до пересувних засобів відносяться транспортні та інші пересувні засоби³.

У свою чергу, в ч. 2 ст. 181 ЦК України зазначено, що рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі⁴.

4. Гроші та цінності.

Мова у даному випадку ведеться про гривню та іноземну валюту.

Як у зв'язку з цим зазначено в ч. 1 ст. 192 ЦК України, законним платіжним засобом, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня, а в ч. 2 цієї правової норми – про те, що іноземна валюта може використовуватись в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом⁵.

Крім цього, як це впливає із змісту ст. 199 КК України, за виготовлення, зберігання, придбання,

¹ Оптичні прилади – Вікіпедія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>

² Оптичні прилади. URL: [Wikipedia.uk.m.wikipedia.org](https://uk.m.wikipedia.org/wiki)

³ Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 року (із змінами станом на 21.06.2001). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 50. Ст. 678. URL: lps.liga-zakon.net

⁴ Цивільний кодекс України. Харків: ПП «ІГВІНІ», 2008. 400 с.

⁵ Там само.

перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товару, збуту або збут піддроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів передбачена кримінальна відповідальність¹.

У той самий час, відповідно до вимог ч. 7 ст. 102 КВК, виявлені у засуджених гроші та цінності вилучаються, про що складається протокол, а їх зберігання забезпечується адміністрацією УВП.

Щодо цінностей, то під ними розуміють властивості того чи іншого предмета, явища задовольняти потреби, бажання, інтереси соціального суб'єкта (індивіда, групи людей, суспільства)². У даному випадку, тобто в додатку № 3 до ПВР УВП, мова ведеться про матеріальні цінності – речі, що мають певну цінність у вигляді майна, предметів, товарів³.

До таких, зокрема, відносяться й цінні папери (глава 14 ЦК України), а також майно (ст. 190 ЦК)⁴.

5. Будь-які вироби з дорогоцінних матеріалів.

Дорогоцінними матеріалами вважаються метали, що входять до групи кольорових металів, які мають високу хімічну стійкість та є одним із видів благородних металів⁵.

---

¹ Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т./ за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 236–246.

² Цінність. Вікіпедія. URL: uk.m.wikipedia

³ Там само.

⁴ Цивільний кодекс України. Харків: ПП «ІГВІНІ», 2008. 400 с.

⁵ Благородні метали. Вікіпедія. URL: uk.m.wikipedia

В Україні ринок дорогоцінних металів, крім банківських металів, регулює Мінфін України. За нормативами Національного банку України, банки не мають права працювати з дорогоцінними металами. Усі банки працюють з продуктом «банківські метали».

До них належать: золото; срібло; платина та колодій, доведені до найвищих проб, у зливках і порошках, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів¹.

Вилучені у засуджених вироби з дорогоцінних металів при прийомі цих осіб в УВП здаються на зберігання у фінансовий підрозділ установи виконання покарань, а під час відбування покарання це питання вирішується відповідно до вимог ч. 7 ст. 102 КВК та розділу VIIIКПК України.

6. Будь-які напої із вмістом алкоголю та енергетичної дії, пиво, дріжджі, одеколон та інші вироби на спиртовій основі.

До напоїв із вмістом алкоголю відносяться зокрема: квас, брендї, коньяк, лікер, горілка, т. ін.²

До напоїв енергетичної дії, у той самий час, належать безалкогольні напої, що здатні стимулювати центральну нервову систему людини та/або підвищувати працездатність, а також не дають людині заснути (кофеїн, теобромін, теофілін, таурін, т. ін.³).

Інші вироби на спиртовій основі – це ті із них, поняття щодо яких визначені в ст. 1 Закону Укра-

---

¹ Благородні метали. Вікіпедія. URL: uk.m.wikipedia

² Напої із вмістом алкоголю. Вікіпедія. URL: Elitalcohol.com.ua

³ Напої енергетичної дії. Вікіпедія. URL: uk.m.wikwpedia.org

їни «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» (спирт етиловий-сирець; технічний спирт; спирт плодovий; біостанол; ін.)¹.

За вживання зазначених напоїв (алкогольних, «енергетиків», т. ін.) засуджених визнають злісними порушниками встановленого порядку відбування покарання у виді позбавлення волі (ст. 133 КВК) та притягають до дисциплінарної відповідальності (ст. 132 КВК України).

7. Психотропні речовини, наркотичні та лікарські засоби, медичні вироби (за винятком медичних виробів, технічних та інших засобів реабілітації, а також лікарських засобів, необхідних для підтримання життєдіяльності організму за наявності відповідного медичного висновку).

Поняття та ознаки вказаних предметів визначаються в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»².

Відповідно до вимог даного Закону, наркотичні засоби – це речовини природні чи синтетичні препарати, рослини, що включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

---

¹ Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального: Закон України від 19.12.1955 р.) (в редакції від 13.02.2020). URL: Zakon.rada.gov.ua

² Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 22 грудня 2006 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 10. Ст. 89.

Зокрема: наркотичні засоби природного походження – похідні різних сортів конопель (анаша, марихуана, гашиш тощо); опійні препарати, кокаїн;

б) синтетичні наркотики – наркотики, що синтезовані в хімічних лабораторіях (часто в кустарних) з різних хімічних речовин (перетин, метадон, фентаніл, ін.)¹.

У свою чергу, під психотропними речовинами розуміються природні чи синтетичні препарати, природні матеріали, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (мескалін, амфетамін, барбітал, т. ін.)².

Прекурсори наркотичних засобів та психотропних речовин – це речовини та їх солі, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку (ацетон, етиловий ефір, соляна кислота, ін.)³.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені для обігу на території України речовини синтетичні чи природні, що не включені до Переліку, хімічна структура та властивості яких побідні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють (це нові фармацевтичні препарати (наркотики-аналоги))⁴.

---

¹ Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 614.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само, с. 614–615.

Відповідно до вимог ст. 1 Закону України від 4 квітня 1996 р. «Про лікарські засоби», лікарський засіб – це будь-яка речовина або комбінація речовин (одного або декількох активних фармацевтичних інгредієнтів (АФІ) та допоміжних речовин), що мають властивості та призначена для лікування або профілактики захворювань у людей, чи будь-яка речовина або комбінація речовин (одного або декількох АФІ та допоміжних речовин), яка може бути призначена для запобігання вагітності, відновлення, корекції чи зміни фізіологічних функцій у людини шляхом здійснення фармакологічної, імунної або метабіологічної дії або для встановлення медичного діагнозу¹.

До лікарських засобів відносяться, зокрема, наступні:

- а) АФІ; продукція «inbulk»;
- б) готові лікарські засоби (лікарські препарати, ліки, медикаменти);
- в) гомеопатичні засоби;
- г) засоби, які використовуються для виявлення збудників хвороб, а також боротьби із збудниками хвороб або паразитами;
- г) лікарські косметичні засоби та лікарські домішки до харчових продуктів².

---

¹ Про лікарські засоби: Закон України від 4 квітня 1996 року № 123/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 22. Ст. 86.

² Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 615.

Саме зазначені психотропні та інші речовини й заборонені для використання засудженими у місцях позбавлення волі.

8. Будь-яка теле-, радіо-, аудіо- та відеоапаратура, відеокасети, CD та DVD-диски (за винятком: гучномовець – один на жилу секцію (камеру), телевізор – один на відділення соціально-психологічної служби на жилу секцію (камеру), DVD-програвач – один на відділення соціально-психологічної служби або на жилу секцію (камеру)).

При цьому, слід звернути увагу на те, що не дивлячись на прийняття у 2014 р. Закону України, спрямованого на приведення умов виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі до європейських стандартів¹, зазначений у додатку 3 до ПВР УВП перелік заборонених предметів залишився незмінним. Наприклад, чому дозволено лише один телевізор на відділення соціально-психологічної служби в УВП?

Таке ж питання можна задати «авторам» ПВР УВП й щодо програвача, який також дозволено в одному екземплярі на відділення соціально-психологічної служби.

9. Радіоелектронні засоби, призначені для передавання чи приймання радіосигналів (радіостанцій, мобільні телефони та зарядні пристрої до них, SIM-картки, скретч-картки поповнення рахунку мобільного зв'язку, пейджери тощо), друкарські

---

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

машинки, розмножувальні прилади (засудженим, які тримаються у виправних центрах, дозволяється зберегти та користуватися мобільними телефонами у порядку, встановленому п. 2 розділу XIV ПВР УВП).

Як видається, перелік зазначених заборонених предметів у місцях позбавлення волі є обґрунтованим, позаяк, як свідчить практика, вони нерідко використовуються засудженими для вчинення злочинів¹.

10. Комп'ютерна техніка (за винятком комп'ютерної техніки, встановленої у комп'ютерних класах. При цьому, засудженим, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації, дозволяється мати при собі портативні комп'ютери та аксесуари до них); ігрові консолі та приставки.

У цьому контексті базовими нормативно-правовими актами в Україні є закони України:

- а) «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 5 липня 1994 р.²;
- б) «Про зв'язок» від 16 травня 1995 р.³;
- в) «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 р.⁴

---

¹ Годлевська-Коновалова А. В. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2019. 20 с.

² Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 5 липня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.

³ Про зв'язок: Закон України від 16 травня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12. Ст. 155.

⁴ Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12. Ст. 155.

Крім цього, зазначене питання регулюється й підзаконними нормативно-правовими джерелами, зокрема:

1) Положенням про технічний захист інформації, яке затверджено Указом Президента України від 27 вересня 1999 р. № 1229¹;

2) наказом Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації СБУ від 24 грудня 2001 р. № 76 «Про затвердження Порядку захисту інформаційних ресурсів у інформаційно-телекомунікаційних системах»² (на сьогодні (з 23 лютого 2006 р.) відносини у сфері захисту інформації регулюється Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України³).

Об'єктом захисту у даному випадку виступають суспільні відносини, що забезпечують нормальне функціонування електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж, комп'ютерної інформації та мереж електрозв'язку⁴, що й обумовило включення

---

¹ Положення про технічний захист інформації в Україні: затверджено Указом Президента України від 18 листопада 2003 року (в редакції від 04.05.2008). URL: Zakon.rada.gov.ua

² Про затвердження Порядку захисту державних інформаційних ресурсів у інформаційно-телекомунікаційних системах: наказ Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації СБУ від 24 грудня 2001 року № 76 (в редакції від 08.07.2006 року: втратив чинність). URL: Zakon.rada.gov.ua

³ Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3475-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 258.

⁴ Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 768.

до Переліку заборонених предметів у місцях позбавлення волі саме зазначеної у ПВР УВП комп'ютерної техніки.

11. Ножі, бритви (крім електричних, механічних та безпечних з касетною головкою) та інші гострорізальні і колючі предмети.

Вказані заборонені предмети внесені у Перелік як на підставі положень нормативно-правових актів, що регулюють питання дозвільної системи¹, так і з метою запобігання їх використання при вчиненні злочинів та інших правопорушень у місцях позбавлення волі².

12. Гральні карти.

Необхідність внесення цих предметів у перелік заборонених обумовлена проблемами запобігання у місцях позбавлення волі азартних ігор з метою отримання матеріальної вигоди, а також недопущення у зв'язку з цим конфліктів серед засуджених³.

13. Фотоапарати, фотоматеріали, хімікати.

Включення цих заборонених предметів у Перелік пов'язано виключно з метою запобігання вчи-

---

¹ Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до неї, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 (в редакції від 06.12.2019 року). URL: Zakon.rada.gov.ua

² Богатирьов А. І. Антикримінальний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Херсон: Вид. дім. «Гельветика», 2019. С. 159–180.

³ Пирожков В. Ф. Криминальная психология. Москва: Ось-89, 2013, С. 206–209.

ненню засудженими до позбавлення волі різноманітних правопорушень, включаючи й злочини¹.

14. Сокири, молотки та інші інструменти.

Зазначені предмети включені у Перелік з метою запобігання злочинам і правопорушенням у місцях позбавлення волі, але можуть видаватись для засуджених для виконання ними господарських, виробничих, ремонтних та інших завдань в УВП та використовуються останніми тільки під наглядом відповідних представників персоналу установ виконання покарань і СІЗО (розділ XVIII ПВР УВП).

15. Будь-які документи (крім копій вироків і ухвал судів, квитанцій на зберігання грошей, речей та цінностей, а також кореспонденції від органів та осіб, зазначених у п. 1 розділу XIII ПВР УВП).

Заборона з цього приводу обумовлена тим, щоб також запобігти вчиненню злочинів з використанням документів як засобів для досягнення протиправної мети.

16. Топографічні карти, компаси.

Правова природа включення цих предметів до переліку заборонених пов'язана виключно із запобіганням втеч засуджених з місць позбавлення волі².

17. Військовий та інший формений одяг, обладнання до нього, а також верхній одяг, головні убо-

---

¹ Изучение факторов, влияющих на состояние, структуру и динамику преступности в исправительно-трудовых учреждениях/М. П. Журавлев, И. В. Каретников, А. Я. Марков и др. Москва: РИО МВД СССР, 1978. 98 с.

² Каретников И. В. Предупреждение преступлений в исправительно-трудовых колониях: учеб. пособие. Москва: Акад. МВД СССР, 1987. 88 с.

ри та взуття (за винятком тапочок) невстановлених законодавством зразків.

Питання про носіння військового та іншого форменого одягу регулюються відомчими актами.

Зокрема, наказом МВС України від 19.08.2017 р. № 718 затверджені Правила носіння однострою поліцейських та відповідні заборони у зв'язку з цим¹.

Наказом Міністра оборони України від 09.12.2013 р. № 850 затверджені Правила носіння форменого одягу особового складу органів і підрозділів цивільного захисту².

Зазначені та інші підзаконні нормативно-правові джерела не розповсюджуються на засуджених, позбавлених волі, а тому відносяться до заборонених у силу запобігання їх використання при вчиненні злочинів.

У свою чергу, Порядок забезпеченням речовим майном та норм його належності для засуджених затверджений Міністерством юстиції України (наказ від 20.02.2012 р. № 280/5), серед якого військовий та інший формений одяг для цих осіб не передбачений³.

---

¹ Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських: наказ МВС України від 19.08.2017 року № 178. URL: Zakon.rada.gov.ua

² Про затвердження Правил носіння форменого одягу особового складу органів і підрозділів цивільного захисту: наказ Міністерства оборони України від 09.12.2013 року № 850 (втратив чинність згідно з наказом від 25.08.2016 р. № 437). URL: Ips.Liga-zakon.net

³ Про затвердження Порядку забезпечення речовим майном та норм належності речового майна для засуджених, які відбувають покарання в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах: наказ Міністерства юстиції України від 20.02.2012 № 280/5. URL: Zakon.rada.gov.ua

18. Музичні інструменти.

Заборона цих предметів носить локальний характер і чітко кореспондується із змістом затвердженого в УВП розпорядку дня з тим, щоб не перешкоджати та не створювати інших перепон для реалізації інших заходів, що визначені у цьому розпорядку дня.

19. Будь-яке спортивне знаряддя, у тому числі для заняття бойовими мистецтвами (боксерські рукавички для заняття рукопашним боєм, маківари тощо).

Заборона цих предметів обумовлена необхідністю забезпечення особистої безпеки як засуджених (ст. 10 КВК), так і інших осіб, включаючи персонал УВП (ч. 1 ст. 104 КВК)¹.

Виходячи з проведеного вище аналізу та враховуючи те, що у примітці до додатку 3 ПВР УВП відсутні будь-які пояснення щодо соціально-правової природи визначених у Переліку заборонених предметів, необхідно було б у примітці до даного додатку закріпити ту інформацію, якою він доповнений у цій роботі.

Такий підхід дозволить не тільки розширити обсяг відомостей щодо визначених у Переліку заборонених предметів, речовин і виробів, тобто здійснити так зване поширене тлумачення правової норми у межах її змісту², але й запобігти виникненню

---

¹ Хохоряков Г. Ф. Парадоксы тюрьмы. Проблемы, дискуссии, предложения. Москва: Академия МВД СССР, 1991. 224 с.

² Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смородянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 288.

штучних конфліктів між засудженими і персоналом колоній, що важливо з огляду налагодження партнерських відносин між цими суб'єктами кримінально-виконавчої діяльності¹.

Тим більше, що у примітці до додатку 3 ПВР УВП така спроба розробників цих Правил вчинена. Зокрема, у п. 1 примітки зазначено, що музичні інструменти, які є у власності засудженого, здаються на зберігання до складу або клубу УВП. При цьому, користування ними дозволяється у спеціально визначених приміщеннях у встановлений розпорядком дня час.

У свою чергу, у п. 2 примітки закріплено положення про те, що засудженим до довічного позбавлення волі забороняється мати при собі та зберігати в камерах дзеркала, бритви для гоління (крім електричних та механічних) та інші гострорізальні і колючі предмети. При цьому дозволяється мати годинники в пластмасовому корпусі, запальничку разового використання без залізної основи та поролонову губку для чищення взуття.

У п. 3 примітки мова ведеться про те, що засудженим до довічного позбавлення волі, які навчаються у вищих навчальних закладах, за необхідності використання у навчанні комп'ютерної техніки у визначений адміністрацією УВП час може видаватися ноутбук без доступу до мереж Інтернет.

Разом з тим, у п. 4 примітки до додатку 3 зазначено, що CD та DVD-диски зберігаються в адмі-

---

¹ Койл Э. Подход к управлению тюрьмой с позиции прав человека: пособие для тюремного персонала. Лондон: Междунар. центр тюремных исслед., 2002. 156 с.

ністрації УВП та видаються засудженим у вільний час, відведений розпорядком дня, а в п. 5 – положення про те, що гроші, цінності, будь-які вироби з дорогоцінних металів та музичні інструменти можуть тримати засуджені, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації¹.

Як показали результати аналізу змісту додатку 5 до ПВР УВП, у ньому також є ряд прогалин і недоречностей, які негативно впливають на стан взаємовідносин між засудженими і персоналом УВП, а також на ефективність кримінально-виконавчої діяльності. Так, у розділі I «Продукти харчування» визначеного у даному додатку Переліку продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посилках (передачах), купувати в крамницях установ виконання покарань та зберігати при собі, зазначено, що до таких віднесені продукти харчування фабричного (заводського) виготовлення не в скляній або металевій тарі з діючим терміном реалізації, які не потребують додаткового приготування шляхом термічної обробки та можуть зберігатися за кімнатної температури, свіжі фрукти та овочі (огірки, помідори, цибуля, часник, перець, капуста, морква та зелень), а також чай та тютюнові вироби фабричного розфасування.

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

При цьому засудженими, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації, дозволяється мати при собі продукти харчування фабричного (заводського) виготовлення в скляній або металевій тарі з діючим терміном реалізації, які не потребують додаткового приготування шляхом термічної обробки та можуть зберігатися за кімнатної температури.

У даному випадку мова ведеться про ті заборони, що пов'язані з вимогами щодо безпечності продукції, які встановлені для певних видів продукції у Законі України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР «Про безпечність та якість харчових продуктів»¹, а також у Законі України від 2 грудня 2010 року № 2736-VI «Про загальну безпечність нехарчової продукції»² та у Законі України від 2 грудня 2010 р. № 2735-VI «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»³.

Крім цього, заборони, що визначені в розділі I додатку 5 ПВР УВП, обумовлені й вимогами Законів України, пов'язаних із стандартизацією, тех-

---

¹ Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 року № 771/ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 19. Ст. 98.

² Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2736-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 22. Ст. 145.

³ Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2735-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 101. Ст. 3602.

нічними умовами та технічним регламентом товарів і продуктів харчування, а саме:

а) Законом України від 17 травня 2001 року № 2408-ІІ «Про стандартизацію»¹;

б) Законом України від 1 грудня 2005 року № 3164-ІV «Про технічні регламенти та процедуру оцінки відповідності»²;

в) Законом України від 17 травня 2001 року № 2406-ІІІ «Про підтвердження відповідності»³.

При цьому слід зазначити, що відповідно до вимог розділу 3 ПВР УВП «Порядок приймання засудженими їжі» засуджені, які написали заяви про зняття їх з котлового забезпечення та прийняттям рішення харчуватися продуктами, отриманими в посылках (передачах), бандеролях або придбаними в крамницях, відвідують їдальню разом з іншими засудженими, де приймають їжу, отриману в посылках (передачах) чи бандеролях або придбану в крамницях⁴.

І, що найбільш парадоксально, у цій ситуації: у приміщеннях, де проживають засуджені, обладнані

---

¹ Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 року № 2408-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 31. Ст. 145.

² Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 року № 3164-ІV (втратив чинність на підставі Закону від 15.01.2015 року). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 14. Ст. 96.

³ Про підтвердження відповідності: Закон України від 17 травня 2001 р. № 2406-ІІІ (втратив чинність на підставі Закону від 15.01.2015 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 14. Ст. 96.

⁴ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

кімнати для зберігання продуктів харчування, а також холодильники (у розрахунку один на відділення соціально-виховної служби, електричні чайники (три – на відділення), мікрохвильові печі (дві – на відділення), які ні у додатку 3, ні в додатку 5 ПВР УВП не зазначені.

Мова про ці предмети ведеться у додатку 6 до цих Правил, у якому визначена загальна форма розписки, яку підписує кожен засуджений, що прибуває в УВП.

Таким чином, в наявності правова колізія¹, що виникла на відомчому нормативно-правовому рівні та потребує вирішення у зв'язку з необхідністю забезпечення права засуджених на зазначені предмети загального користування, яке закріплено в додатку 6 до ПВР УВП².

Цю проблему можна подолати шляхом доповнення примітки до додатку 5 зазначених Правил пунктом 8 такого змісту:

«У кожному приміщенні, де проживають засуджені (відділенні соціально-виховної служби), обладнується кімната для вживання ними їжі та зберігання продуктів харчування, у якій дозволяється користуватися електричними чайниками потужністю не більше 2 Квт та мікрохвильовими пічками у розрахунку: три чайники на відділення со-

---

¹ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 275–281.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

ціально-психологічної служби (один – на камеру), дві мікрохвильові печі – на відділення соціально-психологічної служби; один холодильник – на відділення (у ПКТ виправних колоній (секторів) максимального рівня безпеки холодильники встановлюються у приміщеннях для зберігання продуктів харчування)».

Додатковим аргументом з цього приводу є положення п. 2 ч. VIII Європейських пенітенціарних правил, у яких визначено, що засудження до позбавлення волі саме по собі є покаранням, а тому режим для цих осіб не повинен збільшувати їх страждання¹.

Аналогічні вимоги передбачені й у п. 25.3 ч. 2 ЄПП, відповідно до яких режим утримання засуджених у місцях позбавлення волі повинен забезпечувати потреби добробут цих осіб, а також у п. 1 ч. 1 цих Правил, де зазначено, що при поводженні з усіма особами, позбавлених волі, необхідно дотримуватись їхніх прав людини².

Немало запитань, у зв'язку з деякою недоречністю певних заборон у сьогоденні³ виникають і по розділу II додатку 5 до ПВР УВП, у якому закріплено перелік предметів першої потреби та засоби

---

¹ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

² Там само.

³ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

особистої гігієни, які вправі зберігати при собі, отримувати в посилках (передачах) та купувати в крамницях УВП. Зокрема, незрозумілим є те, що до спортивного взуття не віднесені кросівки, а до натільної білизни – термобілизна.

Не має також логіки у тому, що дозволяючи креми до та після гоління, ПВР УВП не дають право засудженим зберігати при собі креми для рук або ніг, а також фени для сушіння волосся на голові.

Не дає певної ясності й вжите у розділі II додатку 5 до цих Правил словосполучення «навчальне приладдя».

У Вікіпедії під навчальним приладдям розуміють предмети та матеріали, які використовуються у процесі навчання, щоб забезпечити краще засвоєння знань, умінь і навичок¹.

До навчального приладдя належать: підручники, навчальні посібники, методичні вказівки, словники, довідники, навчальні карти, таблиці, кінофільми, діафільми, прилади, моделі, макети тощо².

Виходячи з цього та з метою ліквідації даної правової прогалини, варто було б додаток 5 до ПВР УВП доповнити пунктом 9, у якому дати визначення поняття «навчальне приладдя» по аналогії того, яке виведено на науковому рівні.

Не зовсім зрозумілим є й вжите у даному додатку до Правил слово «література».

У наукових джерелах це слово означає (від латин. *litterae* – буква, літера) (тоді це ще називають

---

¹ Навчальне приладдя. URL: Encyclopedia.com.ua

² Там само.

книжництво, письменство) сукупність писаних і друкованих творів певного народу, епохи, людства¹.

Поряд з цим, слід зазначити, що не всі літературні джерела засуджені мають право отримувати у посилках (передачах), купувати в крамницях УВП та зберігати при собі, а саме:

Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію².

Зокрема, Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI «Про культуру»³, від 20 листопада 2003 р. № 1296-IV «Про захист суспільної моралі»⁴ та від 5 червня 1997 р. № 318/97-ВР «Про видавничу справу»⁵ забороняють розповсюдження вказаної вище літератури;

б) ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів⁶.

---

¹ Література. URL: uk.m.wikipedia.org

² Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 597–600.

³ Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-IV. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 24. Ст. 168.

⁴ Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року № 1296-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.

⁵ Про видавничу справу: Закон України від 5 червня 1997 року № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206.

⁶ Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов... С. 600–603.

До таких предметів відносяться різні друковані чи рукописні твори, малюнки з натури, натуралістичні, фотомонтажні та інші матеріальні предмети, змістом яких є непристойне зображення порнографічного характеру¹. Разом з тим, варто зазначити, що до таких літературних творів не відносяться ті, які мають науково-пізнавальний зміст².

Враховуючи, що у примітці додатку 5 ПВР УВП відсутня інформація та розширене тлумачення слова «література», логічно було б її доповнити пунктом 10 наступного змісту:

«Засудженим до позбавлення волі забороняється ввозити (отримувати від будь-кого та в будь-який спосіб, виготовляти або розповсюджувати твори, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, а також вчиняти такі ж дії з предметами порнографічного характеру».

Як у зв'язку з цим зазначено в п. 102.1 ч. VIII ЄПП, режим для засуджених у місцях позбавлення волі має бути спрямований на те, щоб вони вели відповідальний спосіб життя без вчинення злочинів³. При цьому, як це витікає із змісту п. 30.1 ч. II

---

¹ Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 601.

² Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Вид. 2-ге, допов. і виправл. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В., друкарня «Волинь-поліграф», 2020. 400 с.

³ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

ЄПП, при прийомі до установи виконання покарань засуджених потрібно в письмовій формі та усно інформувати зрозумілою для них мовою про правила внутрішнього розпорядку, про їхні права і обов'язки у цій установі¹.

Аналогічний принцип закріплений й в Конституції України. Так, в ч. 2 ст. 57 основного Закону з цього приводу зазначено, що закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Правовий механізм реалізації даного конституційного принципу встановлений у КВК України та ПВР УВП. Зокрема, у ч. 1 ст. 91 даного Кодексу зазначено про те, що прийняття засуджених до в'язниць і виховних колоній проводиться адміністрацією колоній у порядку, встановленому нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України.

У свою чергу, у п. 1 розділу V ПВР УВП «Порядок прийняття засуджених та повідомлення про їх прибуття до установи виконання покарань» закріплено положення про те, що вимоги КВК, КПК, КК та нормативно-правових актів, що регламентують порядок і умови відбування покарання засудженими доводяться до їх відома за формою згідно з додатком 6 до цих Правил². При цьому, варто

---

¹ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

звернути увагу на той факт, що ні в КВК, ні в ПВР УВП не зазначено яка посадова особа з числа персоналу УВП та у який часовий проміжок ознайомлює новоприбулих засуджених з їх правами, обов'язками та заборонами, мова про які ведеться у ст. 107 КВК та у розділі II ПВР УВП.

Виходячи з цього та з метою вдосконалення порядку інформування засуджених у місцях позбавлення волі про їх основні права і обов'язки, необхідно абзац перший на початку п. 5 розділу II ПВР УВП доповнити реченням наступного змісту:

«Основні права та обов'язки засуджених до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі доводяться начальником установи виконання покарань відразу після їх прийняття комісією цієї установи відповідно до положень розділу V Правил внутрішнього розпорядку установи виконання покарань».

Як у зв'язку з цим зазначено в п. 15.2 ЄПП при прийомі всім засудженим має бути надана інформація, передбачена в Правилі 30, тобто відомості про їх права і обов'язки в пенітенціарній установі¹.

Знову ж таки, враховуючи вимоги п. 30.1 ЄПП, слід було б ч. 1 ст. 95 КВК України «Тримання засуджених до позбавлення волі в дільниці карантину, діагностики і розподілу» доповнити у кінці речення словосполученням «а також здійснюється поглиблене вивчення ними положень Правил вну-

---

¹ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

трішнього розпорядку установ виконання покарань та основних прав і обов'язків засуджених до позбавлення волі визначених у законі» та викласти зазначену норму права в новій редакції:

«Засуджені, поміщені в дільницю карантину, діагностики і розподілу протягом чотирнадцяти діб піддаються повному медичному обстеженню для виявлення інфекційних, соматичних і психічних захворювань, первинному психолого-педагогічному та іншому вивченню, а також здійснюється поглиблене вивчення ними положень Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань та основних прав і обов'язків засуджених до позбавлення волі, визначених у законі».

У цілому ж, якщо узагальнити всі наукові розробки з означеної проблематики¹ та результати аналізу нормативно-правових актів з означеної проблематики дослідження, то можна вивести наступне визначення поняття *«предмети, зберігання і використання яких засудженим до позбавлення волі заборонено»*, а саме – *це такі вироби, речовини, продукти та інші предмети, які визначені в нормативно-правових актах, що вилучені з цивільного обігу, або несуть у собі велику суспільну небезпеку та можуть посягати на встановлений порядок виконання відбування даного кримінального покарання, а також на особу всіх залучених*

---

¹ Кримінально-виконавче право України: підручник: у 2-х т. Т. II./ А. А. Музика, В. Я. Конопельський, Є. О. Письменний та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. Київ: Нац. акад. внутр. справ; ФОР Кандиба Т. П., 2018. С. 285–313.

до кримінально-виконавчої діяльності суб'єктів і учасників цього процесу.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст даного поняття, можна віднести наступні:

1. Це предмети, вироби, речовини тощо, які вилучені з цивільного обороту.

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 178 ЦК України такі об'єкти цивільного права прямо встановлюються у законі (вогнепальна зброя, наркотичні речовини, радіоактивні засоби, т. ін.).

2. Це предмети та таке інше, що несуть у собі велику суспільну небезпеку.

У науці кримінального права під суспільною небезпечністю (об'єктивною матеріальною ознакою злочину) розуміють властивість діяння спричиняти суттєву шкоду або створювати загрозу заподіяння такої шкоди суспільним відносинам, які охороняються законом про кримінальну відповідальність¹.

Як з цього приводу правильно зауважив П. П. Петрушко, злочином суспільно небезпечне діяння стає тоді, коли ступінь і характер його небезпечності для панівних у суспільстві відносин змушують законодавця вести з ним боротьбу кримінально-правовими заходами, тобто коли законом про кримінальну відповідальність воно визнається злочином².

---

¹ Кримінальне право України. Загальна частина. Альбом схем: навч. посіб. Київ: Алерта, 2015. 212 с.

² Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. юрид. вузів і ф-тів/Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Беньківський та ін.; за ред. П. С. Митишевського. Київ: Юрінком Інтер, 1997. С. 61.

Саме з цих міркувань зазначена ознака включена у зміст виведеного у цьому посібнику поняття, що стосується заборонених у місцях позбавлення волі предметів.

Щодо розміру суспільної небезпеки (великий, значний, тяжкий, т. ін.), то він щодо кожного окремого предмета злочину визначається у законі або судовою практикою (наприклад, у п. 20 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»)¹.

3. Вказані заборонені предмети, вироби, речовини тощо визначені у нормативно-правових актах України, включаючи й ті, що стосуються сфери виконання покарань.

До таких, зокрема, відносяться: КВК, ПВР УВП, інструкції та інші нормативно-правові акти.

4. Зазначені заборонені предмети можуть посягати на встановлений порядок виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі.

Цей порядок визначений у розділі III КВК України та у ПВР УВП².

---

¹ Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2008 року № 4. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 192.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

При цьому, під виконанням покарання науковці розуміють застосування до засуджених адміністрацією УВП державного примусу, тобто цей процес полягає в процедурі обмеження їх прав та свобод, які є в змістотворчості покарань, визначених у КК України, а під відбуванням покарання – забезпечений державним примусом правовий статус засудженого, що настає після того, як обвинувальний вирок суду набрав законної сили, та яке полягає в підпорядкуванні поведінки засудженого обмеженням прав та свобод, передбачених у КК України відповідними покараннями¹.

Показовим у цьому контексті є рішення Європейського суду з прав людини від 8 квітня 2010 р. у справі «Фельдман проти України», який встановив порушення пункту 4 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме – суди не розглядали клопотання заявника про звільнення з-під варти без зволікань, а постанови суду про звільнення залишалися невиконаними².

5. Зазначені заборонені предмети можуть посягати на життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих правовідносин, які згідно закону залучені до процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

---

¹ Кримінально-виконавче право: підручник/Б. М. Головкін, О. Г. Колб, А. Х. Степанюк та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна, А. Х. Степанюка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2019. С. 12.

² Фельдман проти України (Feldman v Ukraine): рішення Європейського суду з прав людини. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі*. 2011. № 3 (04). С. 164–190.

У наукових джерелах, до суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин відносять персонал ДКВС України та засуджених¹, а до їх учасників – інших фізичних і юридичних осіб, участь яких у процесі виконання покарань є не обов'язковою (прокурори, громадськість, релігійні організації тощо)².

Щодо процесу виконання покарань, то як правильно з цього приводу зробили висновок А. Х. Степанюк та А. К. Автухов, його формою є сукупність однорідних процедурних вимог, що висувуються до дій адміністрації органів та установ виконання покарань і спрямовані на досягнення результату у вигляді реалізованої кари. Саме тому, на їх переконання, облаштування діяльності адміністрації цих органів і установ у відповідну процедурну форму дозволяє характеризувати її як особливу юридичну конструкцію, що втілює принципи найбільш доцільної процедури здійснення кари³.

Одночасно, як довели науковці, процесуальна форма є однією з юридичних гарантій забезпечення прав і свобод засуджених. Вона сприяє підвищенню ефективності кримінально-виконавчої діяльності, тому що містить правила організації процесу вико-

---

¹ Кримінально-виконавче право: у схемах та таблицях: навч. посіб./ О. Г. Колб, В. І. Олефір, Н. З. Рогатинська та ін.; за заг. ред. проф. В. І. Олефіра та О. Г. Колба. Київ: Центр учб. л-ри, 2016. С. 12.

² Дудко Є. В., Колб І. О., Савченко А. В. Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джузи та д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. С. 24.

³ Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. Правова доктрина України: у 5 т. Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку/за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 793.

нання – відбування покарання, реалізації адміністрацією органів та установ виконання покарань наданих їй владних повноважень із застосуванням державного примусу в кримінально-виконавчій (правоохоронній) діяльності¹.

Ось чому так важливо з'ясувати зміст і сутність тих правообмежень і заборон, що встановлюються щодо засуджених до позбавлення волі, та дати ґрунтовне, повне та всебічне роз'яснення у нормативно-правових актах з цього приводу.

Теоретичне значення сформульованого у даному навчальному посібнику поняття полягає у тому, що воно, з одного боку, може стати предметом для подальших наукових пошуків у сфері виконання покарань, а з іншого дозволяє розробити науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення правового механізму з означених питань.

У свою чергу, практичне значення проведеного аналізу змісту системоутворюючих ознак запропонованого у цій науковій розробці авторського варіанту досліджуваного поняття полягає у тому, що вперше на прикладному рівні дано розширене тлумачення та роз'яснення тих правових норм, що стосуються заборон, пов'язаних із зберіганням і використанням засудженими до позбавлення волі відповідних предметів, виробів, речовин, що дасть можливість запобігати штучним конфліктам останніх із персоналом УВП з цього приводу, а також наблизить умови виконання – відбування

---

¹ Кримінально-виконавче право: підручник/Б. М. Головкін, О. Г. Колб, А. Х. Степанюк та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна, А. Х. Степанюка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2019. 288 с.

покарання у виді позбавлення волі в Україні до міжнародних стандартів¹.

Крім цього, сформульоване поняття «предмети, зберігання і використання яких засудженими до позбавлення волі заборонено» дозволяє по-новому підійти до організації та реалізації на практиці різноманітних заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання злочинам і правопорушенням, які вчиняються зазначеними забороненими у місцях позбавлення волі предметами.

Як у зв'язку з цим слушно зауважили окремі дослідники, значення характеристики процесуальної форми будь-якої діяльності як наукового інструменту пізнання кримінально-виконавчої діяльності (у цій роботі у формі встановлення на нормативно-правовому рівні відповідного переліку предметів, виробів і речовин, зберігання яких засудженими до позбавлення волі заборонено) полягає в тому, що та чи інша процедура постає як модель, необхідна при вивченні інших напрямів діяльності органів та установ виконання покарань (соціально-психологічної, педагогічної, запобіжної, оперативно-розшукової, т. ін.)².

Отже, подальше осягнення досліджуваних проблем, у тому числі процесуального характеру,

---

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

² Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. *Правова доктрина України: у 5 т. Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку/за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 798.*

наочно доводять, що ця ознака має досить стійкий характер і знаходить свій вияв не тільки і не стільки у змісті режиму виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, але й у змісті та сутності тих право обмежень щодо придбання, використання і зберігання засудженими до позбавлення волі визначених на нормативно-правовому рівні відповідних предметів, виробів і речовин, які забезпечують безпечні умови життєдіяльності усіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчих правовідносин в Україні.

2.2. Заборонені для використання засудженими предмети: сутність та джерело небезпеки для виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі

Як свідчить практика виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, однією з проблем, що негативно впливає на цей процес, а також спричиняє та обумовлює вчинення злочинів засудженими та персоналом колоній, є наявність в обігу осіб, які відбувають зазначене кримінальне покарання, заборонених предметів.

Зокрема, розпочинаючи з 1991 р.¹ по даний час (2020 р.)², у засуджених щорічно вилучається

---

¹ Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинетом Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года. № 88. Киев: РИО МВД Украинской ССР, 1991. С. 13–15.

² Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки виконавчих установ у 2018 році. Київ: ДПтС України, 2019. 59 с.

різноманітна кількість непередбачених законом предметів, виробів і речовин (додаток № 3 до Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань¹, збереження і використання яких не дозволяється у місцях позбавлення волі.

Так, у 1991 р. у зазначених осіб було вилучено 2964 г наркотичних речовин або у 6,8 раза більше, ніж у 1990 р., а також 398,5 л (у 1990 р. – 117,3 л) спиртних напоїв та 289 тис. 324 крб (у 1990 р. – 176 212 крб) (ріст відповідно у 3,4 раза та на 64,2 %) ².

У той самий час, у 2016 р. не дивлячись на проведене у сфері виконання покарань реформи, кількість зазначених вище предметів, що були вилучені у засуджених, не зменшилась (при тому, що кількість засуджених, які відбували покарання у виправних і виховних колоніях, зменшилась з 1991 р. (152 тис. осіб)³ у 2016 р. (56 тис.)⁴ майже втричі). Зокрема, у 2016 р. у засуджених, позбавлених волі, було вилучено 9 тис. 479 грн, 55 л спиртних напоїв, 164 г наркотичних засобів, т. ін. ⁵

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

² Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинетом Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года. № 88. Киев: РИО МВД Украинской ССР, 1991. С. 2.

³ Там же, с. 1.

⁴ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 1–2.

⁵ Там само, с. 17–18.

Суттєво не змінилася ситуація й у 2017–2020 рр. при зменшенні при цьому кількості засуджених до позбавлення волі до 55 тис. осіб¹.

При цьому, як у попередні роки (1991–2016 рр.), так і в даний час (2017–2020 рр.) наявність у засуджених, які тримались у виправних і виховних колоніях, заборонених законом предметів, виробів і речовин виступала однією з детермінант, що спричиняла та обумовлювала вчинення злочинів як з боку цих осіб, так і персоналу зазначених установ виконання покарань (УВП). Так, у 1991 р. було зареєстровано 800 злочинів (у 1990 р. – 1038) з боку засуджених² та 19 – з участю персоналу цих УВП³.

У свою чергу, у 2016 р. ці показники мали наступний вигляд: засуджені вчинили 298 злочинів⁴, а персонал колоній – 102 злочини⁵.

Як зазначено в ч. 7 ст. 106 КВК України, перелік і кількість предметів та речей, які засуджені можуть мати при собі визначаються нормативно-

---

¹ Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: дані Департаменту ДКВС України. 2019. URL: <http://www.Kvs.gov.ua>

² Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинетом Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года. № 88. Киев: РИО МВД Украинской ССР, 1991. С. 1.

³ Там же, с. 22.

⁴ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 1.

⁵ Там само, с. 12.

правовими актами Міністерства юстиції України. При цьому зберігання цими особами при собі речей, а також предметів, які заборонено використовувати в колоніях, не допускається¹.

Зокрема, такий перелік предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких засудженими заборонено, встановлено в додатку № 3 ПВР УВП (предмети, вироби та речовини, вилучені з цивільного обліку; будь-яка зброя; пересувні засоби; гроші та цінності; інші)².

Такий підхід законодавця до регулювання даного питання визнати правильним не можна, він суперечить вимогам чинного законодавства України (ст. 2 КВК). Зазначена позиція ґрунтується на таких аргументах:

1. Відповідно до положень п. 14 ст. 92 Конституції України, виключно законами визначається організація і діяльність органів та установ виконання покарань.

Як з цього приводу зазначено в ст. 8 Основного закону, Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймалися на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Більш того, як це випливає із змісту п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», конституційні права та свободи людини і громадянина є безпосередньо

---

¹ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

діючими. Вони визначають цілі і зміст законів та інших нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечується захистом правосуддя¹.

Виходячи з цього, навряд чи можна вважати введення заборони для засуджених, позбавлених волі, на рівні підзаконних правових джерел Міністерства юстиції України.

2. Згідно рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 (справа про офіційне тлумачення терміну «законодавство»), підзаконні нормативно-правові акти до джерел законодавства України не відносяться².

Більш того, на науковому рівні також доведено, що регулювати питання виконання – відбування покарання відомчими правовими актами не можна, позаяк це не тільки суперечить чинному законодавству України, але й створює умови для зловживань і злочинів з боку персоналу УВП³.

---

¹ Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 136.

² Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про офіційне тлумачення терміну законодавство)». № 12-рп/98 від 9 липня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

³ Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.

Як у зв'язку з цим слушно зауважив А. Х. Степанюк, як уявляється, те, що в Конституції України знайшло свій вияв розуміння виконання покарань саме як діяльності, дозволяє не просто пізнати реальність у нових межах кримінально-виконавчої системи, але й вказує на законодавче джерело її регулювання, доцільності, розвитку, змін, удосконалення, причому джерело, яке може досягнути розумом, позбавлене будь-якої містифікації, бо на місці вірування в можливість превиховання кожного засудженого має возвеличитися Закон¹.

Враховуючи зазначене, знову ж таки, варто визнати, що регулювання питань, які стосуються заборонених предметів в УВП, підзаконними нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України є такою, що не відповідає вимогам Конституції України.

3. Відповідно до вимог ч. 4 ст. 7 КВК України, правовий статус засуджених визначається законами України, а також цим Кодексом, виходячи із порядку і умов виконання та відбування конкретного виду покарання.

Більш того, як це впливає із змісту ч. 1 ст. 7 КВК, держава поважає і охороняє права, свободи і законні інтереси засуджених.

Виходячи з цього, також слід констатувати, що визначення переліку предметів, зберігання та використання яких заборонено для засуджених у місцях позбавлення волі, не на рівні закону, а на підставі ПВР УВП, є діяльністю неконституційною.

---

¹ Степанюк А. Х. Вибрані праці/уклад. К. А. Автухов. Харків: Право, 2017. С. 424.

Такий висновок, крім цього, ґрунтується на положеннях ч. 3 ст. 63 Конституції України, у якій зазначено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Враховуючи зазначене та з метою приведення норм КВК до вимог Основного закону, варто ч. 1 ст. 102 цього Кодексу виключити та викласти у новій редакції, а саме:

«Перелік і кількість предметів і речей, які засуджені можуть мати при собі, визначаються законом».

Виходячи з цього, КВК України слід доповнити ст. 102-1 «Перелік предметів, виробів і речовин, збереження і використання яких засудженими заборонено», виклавши її в редакції, що зазначена в додатку № 3 ПВР УВП, а саме:

«Предмети, вироби та речовини, вилучені з цивільного обігу.

Будь-яка зброя, а також спеціальні засоби та засоби активної оборони, оптичні прилади.

Пересувні засоби.

Гроші та цінності.

Будь-які вироби з дорогоцінних металів.

Будь-які напої із вмістом алкоголю та енергетичної дії, пиво, дріжджі, одеколон та інші вироби на спиртовій основі.

Психотропні речовини, наркотичні та лікарські засоби, медичні вироби (за винятком медичних виробів, технічних та інших засобів реабілітації, а також лікарських засобів, необхідних для підтри-

мання життєдіяльності організму за наявності відповідного медичного висновку).

Будь-яка теле-, радіо-, аудіо- та відеоапаратура, аудіо-, відеокасети, CD та DVD-диски (за винятком: гучномовець – один на жилу секцію (камеру), телевізор – один на відділення соціально-психологічної служби або на жилу секцію (камеру), DVD-програвач – один на відділення соціально-психологічної служби або на жилу секцію (камеру)).

Радіоелектронні засоби, призначені для передавання чи приймання радіосигналів (радіостанції, мобільні телефони та зарядні пристрої до них, SIM-картки, скретч-картки поповнення рахунку мобільного зв'язку, пейджери тощо), друкарські машинки, розмножувальні прилади (засудженим, які тримаються у виправних центрах, дозволяється зберігати та користуватися мобільними телефонами у порядку, встановленому п. 2 розділу XIV Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань).

Комп'ютерна техніка (за винятком комп'ютерної техніки, встановленої у комп'ютерних класах. Засудженим, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації, дозволяється мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них), ігрові консолі та приставки.

Ножі, бритви (крім електричних, механічних та безпечних з касетною головкою) та інші гостро-різальні і колючі предмети.

Сокири, молотки та інші інструменти.

Гральні карти.

Фотоапарати, фотоматеріали, хімікати.

Будь-які документи (крім копій вироків і ухвал судів, квитанцій на зберігання грошей, речей та цінностей, а також кореспонденції від органів та осіб, зазначених у п. 1 розділу XIII Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань).

Топографічні карти, компаси.

Військовий та інший формений одяг, обладнання до нього, а також верхній одяг, головні убори та взуття (за винятком тапочок) невстановлених законодавством зразків.

Музичні інструменти.

Будь-яке спортивне знаряддя, у тому числі для заняття бойовими мистецтвами (боксерські рукавички та груші, рукавички для заняття рукопашним боєм, маківари тощо)».

Крім цього, ст. 102-1 КВК слід доповнити приміткою наступного змісту:

«1. Музичні інструменти, які є у власності засудженого, здаються на зберігання до складу або клубу установи виконання покарань. Користування ними дозволяється у спеціально визначених приміщеннях у встановлений розпорядком дня час.

2. Засудженим до довічного позбавлення волі забороняється мати при собі та зберігати в камерах дзеркала, бритви для гоління (крім електричних та механічних) та інші гострорізальні і колючі предмети. Дозволяється мати годинники в пластмасовому корпусі, запальничку разового використання без залізної основи та поролонову губку для чищення взуття.

3. Засудженим до довічного позбавлення волі, які навчаються у вищих навчальних закладах, за необхідності використання у навчанні комп'ютерної техніки у визначений адміністрацією установи виконання покарань час може видаватися ноутбук без доступу до мережі Інтернет.

4. CD та DVD-диски зберігаються в адміністрації установи виконання покарань та видаються засудженим у вільний час, відведений розпорядком дня.

5. Гроші, цінності, будь-які вироби з дорогоцінних металів та музичні інструменти можуть тримати засуджені, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації».

Додатковим аргументом запропонованої зміни КВК України виступають теоретичні положення щодо змісту норм кримінально-виконавчого права, відповідно до яких суб'єктами кримінально-виконавчих правовідносин є персонал органів та УВП і засуджені (у даному випадку – особи, позбавлені волі)¹, а тому віддавати перевагу у цих відносинах одному із них (зокрема, персоналу колоній через регулювання питань щодо заборонених предметів можливостями відомчих (підзаконних) нормативно-правових актів) не можна.

Саме на цьому аспекті акцентують увагу положення Європейських пенітенціарних правил, у п. 2

---

¹ Кримінально-виконавче право України: підручник/О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужа. Київ: Атіка, 2010. С. 125–126.

ч. 1 яких зазначено, що особи, позбавлені волі, зберігають усі права, яких вони не були законно позбавлені за рішенням суду¹.

При цьому, прийнявши у 2004 р. Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»² та у 2014 р. – Закон України «Про приведення умов тримання засуджених до позбавлення волі до європейських стандартів»³, наша держава зобов'язана у тому числі провести своєрідну «ревізію» норм кримінально-виконавчого законодавства, які суперечать як нормам міжнародного права, так і Конституції України.

І, накінець, чому так важливо привести діяльність з питань, що стосуються переліку предметів і речей, які засуджені можуть мати при собі?

Як видається, відповідь на нього лежить у, принаймні, двох площинах, а саме:

а) історичній, тобто у тій суспільній практиці виконання – відбування покарань, яка склалась в історичному вимірі.

Зокрема, з 1917-го по 1939 р., коли правами і законними інтересами засуджених радянська ре-

---

¹ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

² Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2–3.

³ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

пресивна влада просто ігнорувала, у тому числі і шляхом введення різноманітних заборон для цих осіб, включаючи й щодо питань пов'язаних із користуванням у місцях позбавлення волі відповідними предметами і речами¹.

Саме цей «рудимент» (латин. *rudimentum* – слід явища, яке знищено)² тоталітарного режиму знайшов своє відображення й у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України (зокрема, в ч. 4 ст. 107 КВК);

б) у змісті принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань (ст. 5 КВК), пріоритетним із яких є предмет законності.

У кримінально-виконавчому праві, як вірно зауважив І. Г. Богатирьов, принцип законності виявляється у забезпеченні верховенства закону, який регулює виконання покарання та його пріоритети перед чинними нормативними актами, що регулюють суспільні відносини в цій сфері³.

Таким чином, проведений аналіз нормативно-правових джерел і наукової літератури дозволяє констатувати, що встановлений у законі порядок визначення переліку предметів, засобів і речовин, зберігання і використання яких засудженими до

---

¹ Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ–ХХ ст.): навч. посіб. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2013. С. 360–361.

² Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 510.

³ Кримінально-виконавче право України: підручник/О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужа. Київ: Атіка, 2010. С. 151.

позбавлення волі заборонено, не відповідає нормам Конституції України та має бути видозмінений з урахуванням сучасних правових реалій і бажань України інтегруватись у Європейський правовий простір.

Необхідність видозміни кримінально-виконавчого законодавства України обґрунтовано ще й тим, що зберігання та використання заборонених предметів засудженими у місцях позбавлення волі є однією з умов, що складають зміст детермінаційного комплексу причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів у сфері виконання покарань України¹.

2.3. Про суспільну небезпеку заборонних предметів, які тримають при собі засудженні до позбавлення волі в Україні

Як зазначено в ч. 7 ст. 102 КВК України, засудженими до позбавлення волі зберігання при собі речей, а також предметів, які заборонено використовувати в колоніях, не допускається². При цьому виявлені у цих осіб заборонені предмети і речі вилучаються персоналом цих установ виконання покарань, про що складається протокол. Крім цього, за клопотанням адміністрації УВП слідчий

---

¹ Корупційні дії та інші злочини, що вчиняються у сфері виконання покарань: кримінологічна характеристика та запобігання: навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Київ: Вид. дім «Кондор», 2019. С. 114–142.

² Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

суддя розглядає питання про конфіскацію таких речей і предметів або про передачу їх на зберігання до звільнення засудженого відповідно до положень розділу VIII КПК України¹ (ч. 7 ст. 102 КВК).

Згідно положень ч. 7 ст. 102 КВК, перелік і кількість предметів і речей, які засуджені до позбавлення волі можуть мати при собі, визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України. Зокрема, такий перелік закріплений у додатках 3 та 5 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань².

Проте, як свідчить практика, не дивлячись на здійснення персоналом колоній різноманітних заходів режимного (у формі обшуків та оглядів засуджених і їх особистих речей) (частини 5–6 ст. 102 КВК); оперативно-розшукового (ст. 106 КВК); технічного (ст. 103 КВК) та іншого характеру, в осіб, які тримаються у виправних і виховних колоніях, постійно вилучаються заборонені для користування у місцях позбавлення волі предмети, речовини і засоби.

Так, тільки у 2016 р. (часу активних реформ у сфері виконання покарань України³) лише при спробі доставки до охоронюваних об'єктів виправ-

---

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: офіц. текст. Київ: Алерта, 2017. 292 с.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

³ Про ліквідацію територіальних органів управління Держаної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 року № 348. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1117.

них колоній було вилучено майже 50 тис. грн (у 2015 р. – більше 58 тис. грн); 918 доларів США (2015 р. – 309); 1 тис. 790 л спиртних напоїв (2015 р. – 1773,8 л) та інших заборонених предметів, речовин і засобів¹.

Отже, в наявності складна прикладна проблема, що потребує вирішення, у тому числі й на науковому рівні.

Крім цього, про актуальність зазначеної проблематики свідчать і результати опитування персоналу в УВП та засуджених до позбавлення волі. Так, на питання «Чи слід зменшити перелік предметів, речовин і засобів, які заборонені для використання у місцях позбавлення волі?» особи з числа персоналу УВП дали наступні відповіді: «так» – 196 респондентів (37 % від загальної кількості опитаних (522 особи)); «ні» – 139 (27 %); «частково» – 187 (36 %). У свою чергу, засуджені на це питання дали такі відповіді: «так» – 317 респондентів (72 % у загальній структурі опитаних (1266 осіб)); «ні» – 49 (4 %); «частково» – 300 (24 %).

Результати вивчення наукової літератури показали, що, питаннями, які стосуються запобігання потраплянню до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі активно займаються як кримінологи, так і учені кримінально-виконавчого профілю. До таких можна віднести таких із них,

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 18.

як К. А. Автухов¹, В. А. Бадира², І. Г. Богатирьов³, В. В. Голіна⁴, Б. М. Головкін⁵, О. М. Джужа⁶, О. Г. Колб⁷, І. О. Колб⁸, І. М. Копотун⁹, В. М. Конопельський¹⁰, С. Ю. Лукашевич¹¹, А. А. Музика¹,

¹ Автухов К. А. Виконання покарання у виді арешту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. ун-т «Юридична академія» ім. Ярослава Мудрого, 2012. 20 с.

² Бадира В. А. Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2006. 17 с.

³ Богатирьов І. Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи України нового типу: інноваційний проект. Київ: Ін.-т крим.-вик. служби, ДПТС України, 2014. 53 с.

⁴ Голіна В. В. Поняття і система запобігання злочинності, класифікація запобіжних заходів. Кримінологія: підручник/за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 142–148.

⁵ Роль фонових явищ у детермінації злочинності. Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 80–81.

⁶ Джужа О. М. Запобігання поширенню СНІДУ: кримінологічні та кримінально-правові проблеми: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1996. 47 с.

⁷ Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.

⁸ Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС, 2013. 20 с.

⁹ Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.

¹⁰ Конопельський В. Я. Кримінально-виконавчі засади диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2015. 36 с.

¹¹ Лукашевич С. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. 2001. 19 с.

¹ Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. 94 с.

О. П. Рябчинська¹, А. В. Савченко², А. Х. Степанюк³, О. І. Плужнік⁴, М. С. Пузирьов⁵, І. С. Яковець⁶, С. Я. Фаренюк⁷, О. О. Шкута⁸ та ін.

Як встановлено у ході спеціальних наукових досліджень⁹ та, що відображено й у навчально-методичних виданнях¹, значна кількість засуджених,

---

¹ Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови: монографія. Запоріжжя: Акцент Інвес-трейд, 2012. 448 с.

² Савченко А. В., Матвійчук В. В., Никифорчук Д. Й. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: посібник/за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 60 с.

³ Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2002. 34 с.

⁴ Плужнік О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 20 с.

⁵ Пузирьов М. С. Диференціація та індивідуалізація виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС, 2012. 252 с.

⁶ Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія. Харків: Право, 2012. 392 с.

⁷ Фаренюк С. Я. Поняття режиму та його основні вимоги. Кримінально-виконавче право/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2010. С. 564–579.

⁸ Шкута О. О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь: Ун-т держ. фіскальної служби України, 2018. 38 с.

⁹ Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.

¹ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головіна. Харків: Право, 2014. С. 324.

які тримаються у виправних колоніях, хворіють на різноманітні соматичні та психічні захворювання (невротичні відхилення, алкоголізм, психічні аномалії тощо). Тому придбання цими особами алкогольних напоїв, наркотичних засобів, їх аналогів та прекурсорів не тільки погіршить їх стан, але й в багатьох випадках детермінує вчинення з їх боку повторних злочинів у ході відбування покарання у виді позбавлення волі.

Так, 06.01.1999 р. у гуртожитку Кіровоградської виправної колонії № 6 після вживання спиртних напоїв між засудженими О. та М. виник конфлікт, внаслідок якого саморобним ножом було вбито останнього¹.

Таким чином, слід констатувати, що наявність у засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, речовин і засобів значно підвищує ступінь їх суспільної небезпеки та рівень віктимності (здатності стати жертвою злочину)² для інших осіб, які відбувають покарання у виправних колоніях, а також для інших суб'єктів та учасників кримінально-виконавчих правовідносин.

У науці під суспільною небезпекою розуміють об'єктивну здатність злочину створювати загрозу

---

¹ Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. № 4. С. 11.

² Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 125–126.

або завдавати шкоду об'єктам кримінально-правової охорони¹.

До таких об'єктів у сфері правосуддя відносяться:

а) встановлений порядок виконання та відбування покарання (у даному випадку – щодо покарання у виді позбавлення волі на певний строк) (статті 390, 391, 392, ін. КК України);

б) встановлений порядок досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень (статті 371, 372, 373, ін. КК).

Крім цього, як свідчить практика запобігання та протидії пенітенціарній злочинності, об'єктами посягання у місцях позбавлення волі стає:

1) життя та здоров'я особи (статті 115–119; ін. КК);

2) громадський порядок (статті 293, 294, 296; ін. КК);

3) встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (статті 305–309; ін. КК).

У цілому, якщо узагальнити дані про об'єкти посягань та жертви злочинів, що вчиняються у місцях позбавлення волі та які були пов'язані з використанням правопорушниками заборонених предметів (спиртних напоїв, наркотичних засобів, саморобних колюче-ріжучих предметів тощо), то

---

¹ Кримінальне право України: Загальна частина: підручник/за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2010. С. 71–72.

«кримінологічний портрет» цих суспільно небезпечних діянь має наступний вигляд:

1. У середньому у місцях позбавлення волі реєструється від 300¹ до більш як 400 злочинів, що вчиняються засудженими².

2. Динаміка пенітенціарної злочинності у розрахунку на 1 тис. засуджених щорічно має коливальний характер, але у бік збільшення.

3. Кримінально-правова структура даного виду злочинності характеризується відносною стабільністю, а саме – її можна розподілити на три групи:

а) злочини, що посягають на встановлений порядок виконання покарання у виді позбавлення волі (складають майже 70 % у структурі пенітенціарної злочинності):

1) втеча з місць позбавлення волі;

2) злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань;

3) дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань; інші.

При цьому, в ході їх вчинення засуджені застосовують різноманітні заборонені предмети.

Так, у 1998 р. (останньому звітному періоді перебування органів та установ виконання покарань у складі МВС України) засуджений Б., який відбу-

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 1.

² Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 321.

вав покарання у виправній колонії № 64 Херсонської області, безперешкодно із локальної дільниці проник до приміщення короткострокових побачень, де за допомогою пилки по металу розпиляв ґрати на вікні, розбив його блоки та вчинив втечу з місця позбавлення волі¹;

б) злочини, що пов'язані із незаконним отриманням, виготовленням та вживанням наркотичних засобів, спиртних напоїв та інших заборонених речовин і предметів (більше 20 % у структурі пенітенціарної злочинності).

Так, у 1995 р. у виправній колонії № 97 Донецької області група засуджених до позбавлення волі вчинила умисне вбивство двох із осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі, вживши перед цим виготовлені ними на виробництві даної УВП спиртні напої, які пиячили всю ніч та затіяли сварку поміж собою. Як результат – двоє із них були вбиті саморобним ножем¹;

в) інші злочини (вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, крадіжки, інші) (майже 9 % у структурі пенітенціарної злочинності), які також мали пряме відношення до використання при цьому заборонених предметів, речовин і засобів.

Так, у 2016 р. засудженими до позбавлення волі у ході відбування даного покарання було вчинено

---

¹ Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: інформ. бюл. Київ: Державний департамент України з питань виконання покарань, 1999. № 2. С. 18.

¹ Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність кримінально-виконавчої системи у I півріччі 1995 року: інформ. бюл. Київ: ГУВП МВС України, 1995. С. 9.

9 злочинів після вживання спиртних напоїв та 2 – з використанням колюче-ріжучих предметів¹.

У цілому ж структура пенітенціарної злочинності в Україні у 2016 р. в узагальненому теоретико-прикладному вимірі мала наступний вигляд:

1. 2 злочини були вчинені особами, які відбували покарання у місцях позбавлення волі за ст. 115 КК України (умисне вбивство).

2. 1 злочин – за статтями 15, 115 КК (замах на умисне вбивство).

3. 2 злочини – за ч. 2 ст. 121 КК (умисне тяжке тілесне ушкодження).

4. 2 злочини – за ч. 1 ст. 122 КК (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження).

5. 4 злочини – за ст. 393 КК (втеча з місць позбавлення волі).

6. 16 злочинів – за ст. 393 КК (втеча з виправних колоній мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільниць соціальної реабілітації (адаптації)).

7. 47 злочинів – за ст. 390 КК (ухилення від відбування покарання у виді у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі).

8. 1 злочин – за ст. 15, 393 КК (спроба втечі).

9. 2 злочини – за ст. 392 КК (дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань).

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 8.

10. 95 злочинів – за ст. 391 КК (злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань).

11. 13 злочинів – за ст. 345 КК (погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу).

12. 101 злочин – у сфері обігу наркотичних засобів (ст. 307 КК – 8 злочинів; ст. 309 КК – 93 злочини).

13. 2 злочини – за ст. 185 КК (крадіжка).

14. 5 злочинів – за ст. 190 КК (шахрайство).

15. 2 злочини – за ст. 263 КК (незаконне поводження із зброєю).

16. 1 злочин – за ст. 289 КК (незаконне заволодіння транспортним засобом).

17. 1 злочин за ст. 382 КК (невиконання судового рішення)¹.

І, хоча у 2016 р. загальна кількість вчинених засудженими злочинів у місцях позбавлення волі по зрівнянню з 2015 р. зменшилась на 34,9 % (з 458 до 298), рівень пенітенціарної злочинності за цей період у розрахунку на 1 тис. осіб суттєво не змінився.

Так, у виправних колоніях максимального рівня у 2016 р. цей показник склав 4,19 злочину (у 2015 – 4,06); у виправних колоніях середнього рівня безпеки – 5,53 злочину у 2016 р. та 5,68 – у 2015 р.; у виправних колоніях мінімального рівня

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 1–2.

безпеки із загальними умовами тримання – 3,72 злочину у 2016 р. та 6,09 – у 2015 р.¹

Такий стан пенітенціарної злочинності склався у зв'язку із його обумовленістю декількома суттєвими обставинами, а саме:

а) у значній частині УВП та СІЗО України (Львівській виправній колонії № 48; Київському СІЗО; Вінницькій виправній колонії № 1; інших) засудженими негативної спрямованості чинився тиск на загальну масу осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі, та на адміністрацію зазначених УВП і СІЗО; здійснювались побори із засуджених (у так звані «общаки») та призначались «смотрящі»¹.

Більш того, вказана категорія засуджених фактично «керувала» і перешкоджала адміністрації УВП і СІЗО у наведенні належного правопорядку та здійсненні передбачених кримінально-виконавчим законодавством України функцій².

При цьому головним завданням злочинних авторитетів у місцях позбавлення волі було забезпечення засуджених наркотичними засобами, спиртними напоями, грошима та іншими забороненими

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 2–3.

¹ Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Рівне: МЕНУ, 2018. 344 с.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році... С. 12.

предметами, які виконують у СІЗО та УВП своєрідну функцію предмета купівлі-продажу, а також активізації (обумовлення) протиправної поведінки, спрямованої на послаблення вимог режиму виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі (ст. 102 КВК);

б) наявність у засуджених, позбавлених волі, великої кількості заборонених предметів, речовин і засобів.

Так, тільки у СІЗО України у 2016 р. у цих осіб було вилучено більше 12 тис. грн (2015 р. – 9,5 тис.); 7,5 тис. л спиртних напоїв (2015 р. – 8110 л); 20 тис. 968 г наркотичних засобів (2015 р. – 57 тис. 230 г); ін.¹

При цьому в більшості випадків канали потрапляння до ув'язнених під варту та засуджених в СІЗО заборонених предметів виявлені не були¹. У свою чергу, по УВП цей показник склав 12 %².

Таким чином, проведений аналіз показав, що наявність у засуджених, які тримаються у місцях позбавлення волі, заборонених предметів, речовин і засобів свідчить про їх високий рівень суспільної небезпеки, як умови, що сприяє вчиненню цими особами повторних злочинів у ході відбування даного кримінального покарання, та, у контексті

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 19.

¹ Там само, с. 20.

² Там само, с. 18.

реформ, які проводяться у сфері виконання покарань відповідно до Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України у вересні 2017 р.¹), об'єктивно потребує удосконалення на всіх рівнях (нормативно-правовому, організаційному, управлінському, т. ін.), змісту запобіжної діяльності всіх суб'єктів профілактики злочинів.

2.4. Про соціально-правову природу заборон щодо продуктів харчування для засуджених, позбавлених волі, які вони мають право зберігати при собі

У квітні 2014 р. Україна прийняла низку змін і доповнень у кримінально-виконавче законодавство, що були спрямовані на приведення умов виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі до європейських стандартів¹. Відповідні механізми реалізації даного завдання визначені, зокрема, в Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленій розпорядження Кабі-

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

нету Міністрів України у вересні 2017 р.¹ При цьому, однією із системних вимог, що пред'являються Європейською спільнотою до України, є суттєве покращення харчування осіб, які тримаються в місцях позбавлення волі. Важливим у зв'язку з цим є положення Європейських пенітенціарних правил, у п. 22.1 яких зазначено, що засуджені мають забезпечуватись комплексним харчуванням з урахуванням їх віку, стану здоров'я, релігії, культури та характеру їхньої роботи. При цьому вимоги щодо раціонального харчування, включаючи мінімальну кількість калорій та білків, визначаються національним законодавством¹.

Разом з тим, як свідчить практика, саме питання харчування засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі України, є завжди предметом негативної оцінки відповідних міжнародних експертів² та рішень Європейського суду з прав людини (ЄС ПП)³.

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

¹ Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.

² Бущенко А. П. Проти катувань. Аналіз відповідності українського законодавства та практики стандартам і рекомендаціям Європейського Комітету запобігання катування та жорстокому поводженню. Харків: Право людини; Харк. правозахисна група, 2005. 240 с.

³ Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

При цьому об'єктом критики у цьому контексті є й визначені у нормах кримінально-виконавчого права заборони щодо певних видів продуктів харчування, які вправі зберігати при собі засуджені до позбавлення волі (ч. 7 ст. 102, статті 108, 112 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) та додатках 3, 5 до Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (ПВР УВП)¹ [121]).

Як зазначено в ч. 1 ст. 108 КВК України, засуджені до позбавлення волі мають право придбавати за безготівковим розрахунком продукти харчування на гроші, зароблені в колоніях, одержані за переказами, за рахунок пенсії та іншого доходу без обмежень їх обсягу.

При цьому їх перелік визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України (ч. 7 ст. 108 КВК), що, з урахуванням вимог п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до якої виключно законами визначається діяльність органів та установ виконання покарань¹, не можна визнати правильним підходом законодавця з означених питань. Зокрема, у розділі 1 Переліку продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посилках (передачах), купувати в крамницях установ виконання покарань та зберігати при собі (додаток 5 до ПВР УВП (п. 1 розділу V)) зазначено про те, що це є продукти харчування фабричного (заводського) виготовлення в

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

¹ Конституція України: офіц. текст. Київ: Алерта, 2019. 80 с.

скляній або металевій тарі з діючим терміном реалізації, які не потребують додаткового приготування шляхом термічної обробки та можуть зберігатися за кімнатної температури, свіжі фрукти та овочі (огірки, помідори, цибуля, часник, перець, капуста, морква та зелень), а також чай та тютюнові вироби фабричного розфасування.

У зв'язку з цим виникає таке питання, які це продукти, що не потребують додаткової термічної обробки, перелік яких у ПВР УВП не встановлений, може придбаватись засудженим у місцях позбавлення волі?

У той самий час, відповідно до вимог ч. 1 ст. 19 Конституції України, правовий порядок ґрунтується на засадах, згідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

А, як це витікає із змісту ч. 1 ст. 107 КВК України, засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право в порядку, встановленому цим Кодексом і нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України одержувати інформацію та роз'яснення про умови відбuvання і порядок виконання покарання у виді позбавлення волі.

Тобто, у даній ситуації слід у переліку заборонених продуктів харчування (додаток № 5 до ПВР УВП) чітко вказати, які із них не можуть тримати засуджені при собі.

Такий висновок ґрунтується на наступних доводах:

1. Як це витікає із змісту ч. 1 ст. 107 КВК України, засуджені до позбавлення волі мають право розпоряджатися своїми грошовими коштами, придбавати, володіти і розпоряджатися предметами, речами та виробами, а також одержувати посилки, бандеролі, грошові перекази.

Виходячи з цього, варто було як у даному Кодексі, так і додатках до ПВР УВП чітко вказати перелік, зокрема, продуктів харчування, які засуджені можуть тримати при собі.

Такий підхід повністю кореспондувався б із змістом ч. 2 ст. 107 КВК, у якій зазначено, що засудженим до позбавлення волі можуть надаватися й інші права, реалізація яких не суперечить меті покарання, порядку і умовам виконання та відбування даного покарання.

2. У розділі II ПВР УВП вказано, що засуджені до позбавлення волі мають право користуватися у приміщеннях для вживання їжі та зберігання продуктів харчування електричними чайниками та мікрохвильовими пічками, які придбали за власний рахунок або рахунок родичів.

Враховуючи зазначене, слід констатувати, що заборона щодо продуктів харчування, які потребують термічної обробки, є дещо нелогічною.

Зокрема, якщо засуджений придбав їх у крамниці УВП, яка має відповідний сертифікат якості та виступає гарантом безпеки їх вживання, то чому ці продукти харчування віднесені до заборонених.

Поряд з цим, необхідно зазначити, що у статтях 107, 108 КВК право засуджених на користування електричними чайниками, мікрохвильовка-

ми, холодильниками тощо не закріплено, тобто у ПВР УВП дано розширене тлумачення (роз'яснення, яке виходить за межі змісту цих правових норм), що суперечить п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до якої виключно законами визначається право осіб (та в цілому – їх статус).

Більш того, ні в КВК (ст. 115 «Матеріально-побутове забезпечення засуджених до позбавлення волі»), ні в ПВР УВП (розділ XXII) відсутня норма про приміщення для вживання їжі та зберігання продуктів для харчування, про що говориться у розділі XXII ПВР УВП, а тому зазначену прогалину слід ліквідувати шляхом доповнення даних Правил відповідним положення про порядок обладнання приміщень для вживання їжі та зберігання продуктів харчування засудженими у місцях позбавлення волі.

3. У ч. 3 ст. 63 Конституції України зазначено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятками обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Аналогічне положення закріплено й в ч. 2 ст. 7 КВК, а також в ч. 4 цієї статті Кодексу, а саме: правовий статус засуджених визначається законами України, а також цим Кодексом, виходячи із порядку та умов виконання і відбування конкретного виду покарання.

Враховуючи зазначене, логічно було б ч. 1 ст. 107 КВК доповнити тим переліком продуктів харчування, який визначений в додатку 5 ПВР УВП, позаяк на рівні підзаконних нормативно-правових актів (до яких, зокрема, відносяться і вказані Пра-

вила) вводити правообмеження для засуджених не можна.

Як з цього приводу зазначено в п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя», якщо при розгляді справи буде встановлено, що нормативно-правовий акт, який підлягав застосуванню, не відповідає чи суперечить законові, суд зобов'язаний застосувати закон, який регулює ці правовідносини¹.

4. Як свідчить практика виконання покарання у виді позбавлення волі, однією з умов, що сприяє вчиненню засудженими таких злочинів як злісна непокора адміністрації установ виконання покарань (ст. 391 КК України) та дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392 КК), є недотримання персоналом колоній порядку надання послуг та забезпечення права засуджених на відповідне та якісне харчування, норми якого встановлюються Кабінетом Міністрів України (ч. 5 ст. 115 КВК).

Поряд з цим, ні в ст. 8 «Основні права засуджених», ні в ст. 107 «Права і обов'язки засуджених до позбавлення волі», ні в ст. 115 «Матеріально-побутове забезпечення засуджених до позбавлення волі» КВК України, ні в тих же нормах ПВР УВП жодним словом не обмовлено про право цих осіб на

---

¹ Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 137.

якісне харчування, норми якого визначаються законом (п. 14 ст. 92 Конституції України).

Враховуючи зазначену обставину та, одночасно, прогалину в законі, як одна сторона (адміністрація УВП), так й інша сторона (засуджені) використовують її при вирішенні тих чи інших конфліктних ситуацій, що вчиняються між ними у ході виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі.

Так, у 1991 р. саме з цього приводу мали місце групові відмови засуджених від роботи та прийому їжі в УВП Вінницької, Дніпропетровської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Херсонської, Хмельницької та Черкаської областей, тобто у більшості колоній України¹.

Аналогічні події були зареєстровані й в подальші роки.

Зокрема, у 2011 р. (першому звітному періоді після підпорядкування органів та установ виконання покарань Міністерству юстиції України) 31 засуджений за позбавлення волі Дніпропетровської виправної колонії № 89 у письмовій формі відмовились від вживання їжі, мотивуючи це, у тому числі, й неякісним харчуванням, організованим адміністрацією цієї УВП².

У 2015 р. з цих самих причин відбулась групова відмова від вживання їжі засудженими у Соло-

---

¹ Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году. Киев: ГУИН МВД Украины, 1992. С. 2.

² Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2011 році: інформ. бюл. Київ: ДПТс України, 2011. Кн. 1. С. 5.

нянській виправній колонії № 21 та Ірпінському виправному центрі № 132¹.

Отже, виходячи з вищевикладеного аналізу, необхідно констатувати, що в наявності складна теоретико-прикладна проблема, що має пряме відношення до забезпечення природного права людини на якісне і повноцінне харчування, включаючи й засуджених до позбавлення волі, та яка потребує невідкладного вирішення, у тому числі на нормативно-правовому рівні, позаяк зволікання з регулюванням цього питання відповідними нормами закону не дозволяє належним чином блокувати, нейтралізувати, усунути тощо ті детермінанти, що породжують і спричинюють вчинення нових злочинів особами, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, та які обумовлені проблемами неякісного забезпечення права засуджених на харчування.

2.5. Вплив заборонених предметів на формування та реалізацію протиправної поведінки засуджених у місцях позбавлення волі

Серед основних вимог режиму у виховних і виправних колоніях України (встановленому законом та іншими нормативно-правовими актами порядку виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі (ч. 1 ст. 102 Кримінально-вико-

---

¹ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки виконавчих установ у 2018 році. Київ: ДПТс України, 2019. С. 4.

навчого кодексу України¹) особливе місце займають ті із них, що стосуються заборони та правобмежень, які зазначені у додатках 3 та 5 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (ПВР УВП)² на підставі положень ч. 7 ст. 102 КВК.

Такий висновок ґрунтується на тому, що при вчиненні злочинів та інших правопорушень у місцях позбавлення волі однією з умов, яка сприяла цьому, майже завжди виступає наявність у засуджених заборонених предметів, речовин і виробів. При цьому зазначена тенденція має місце з 1991 р.¹ та триває по даний час².

Так, поширеними у 1991 р. у виправних і виховних колоніях України були групові відмови засуджених від роботи та прийому їжі (у Вінницькій № 39, Дніпропетровській № 21, Київській № 35, інших областях), які були вчинені, у тому числі, в стані алкогольного та наркотичного сп'яніння, кількість яких у вказаному періоді зростає в рази

---

¹ Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

¹ Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году. Киев: ГУИН МВД Украины, 1992. С. 1–12.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 1–12.

(наркотичних речовин – у 6,8 раза (з 436,8 г у 1990 р. до 2 тис. 964 г у 1991 р.); спиртних напоїв – у 3,4 раза (з 117,3 л у 1990 р. до 398,9 л у 1991 р.)¹.

І, хоча, зокрема, у 2016 р. (як і в подальші роки) чисельність засуджених, які тримались у виправних і виховних колоніях, зменшилась майже на 10 тис. осіб, а у зв'язку з цим знизились і показники вилучених у них заборонених предметів, речовин і виробів (на 63 % – кількість наркотичних засобів; на 52 % – колюче-ріжучих предметів; на 21 % – спиртних напоїв; на 15 % – браги; ін.)¹, проблема протидії даному суспільно небезпечному явищу у місцях позбавлення волі є актуальною та практично значущою на сьогодні.

Якщо узагальнити випадки протиправної поведінки засуджених у місцях позбавлення волі, при вчиненні яких були використані заборонені для них предмети, речовини і вироби, то їх можна поділити на такі види:

1. Дисциплінарні проступки, що мають безпосереднє відношення до даної проблематики.
2. Інші правопорушення, що опосередковано були пов'язані з цим питанням.
3. Злочини, однією з умов вчинення яких стала наявність у засуджених заборонених предметів.

---

¹ Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году. Киев: ГУИН МВД Украины, 1992. С. 2.

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 17.

Щодо першої класифікаційної групи, то в її основі лежать факти вживання особами, які відбували покарання у виді позбавлення волі, спиртних напоїв, наркотичних засобів тощо, а також зберігання при собі заборонених предметів, та питома вага цих дисциплінарних проступків у загальній їх кількості.

Так, у 1998 р. (останньому звітному періоді перебування органів та установ виконання покарань у системі МВС України) питома вага вживання спиртних напоїв та наркотичних речовин у загальній структурі дисциплінарних проступків засуджених до позбавлення волі складала 15 % (1997 р. – 23 %) ¹.

У свою чергу, у другій класифікаційній групі інші правопорушення, що стосуються змісту даної тематики дослідження, питома вага цих проступків мала наступний вигляд:

а) вилучення заборонених предметів у засуджених у місцях позбавлення волі – 38 % від загальної кількості правопорушень (1997 р. – 39 %);

б) участь в азартних іграх (відповідно – 8 % та 10 %);

в) інші грубі порушення (відповідно – 38 % та 39 %) ².

Третя кваліфікаційна група у 1998 р. характеризувалась такими ознаками:

---

¹ Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: інформ. бюл. Київ: Державний департамент України з питань виконання покарань, 1999. № 2. С. 73.

² Там само.

1) однією з умов вчинення злочинів особами, які відбували покарання у місцях позбавлення волі, на офіційному рівні була віднесена незадовільна організація проведення обшукової роботи персоналом УВП¹;

2) 67 % від загальної кількості усіх злочинів, які мали місце у даному періоді, були вчинені злісними порушниками режиму, до якої відносились й особи, що систематично вживали спиртні напої та наркотичні засоби, а також ті, у яких ці заборонені речовини вилучались у ході обшуків¹;

3) аналіз матеріалів службових розслідувань убивств та інших тяжких злочинів засвідчив, що вони були вчинені за допомогою заздалегідь виготовлених ножів або металевих заточок².

Зокрема, у 1998 р. у засуджених було вилучено 1337 одиниць колюче-ріжучих предметів, 28 % з яких кримінологічними експертами визнано холодною зброєю. При цьому найбільше таких фактів було зареєстровано в УВП Дніпропетровської (567 одиниць), Миколаївської (163), Запорізької (114) та Донецької (97 одиниць) областей³.

У 1999 р. (першому звітному році після повного виведення Державного департаменту України з питань виконання покарань (ДДУПВП)) зазначені показники по всіх класифікаційних групах

---

¹ Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: інформ. бюл. Київ: Державний департамент України з питань виконання покарань, 1999. № 2. С. 17.

¹ Там само, с. 19.

² Там само, с. 22.

³ Там само, с. 22–23.

суттєво не змінилися¹. Так, у загальній структурі дисциплінарних проступків отримання заборонених предметів засудженими до позбавлення волі складало 36 % (38 – у 1998 р.)².

Не відбулось якісних змін у цьому напрямі і на протязі 1999–2010 рр., коли ДДУПВП мав самостійний статус у системі центральних органів державної виконавчої влади України¹.

Так, у 2010 р. тільки у дільницях посиленого контролю виправних колоній максимального рівня безпеки, у засуджених було вилучено 15,5 л браги та 2,25 л спиртних напоїв, 370 грн та 22 одиниці колюче-ріжучих предметів². При цьому, на профілактичних обшуках саме з даного приводу перебували 72 особи, схильні до вживання та розповсюдження наркотичних речовин, та 10 – до виготовлення зброї та вибухових пристроїв³.

Зазначені тенденції та явища були характерними й у 2011–2015 рр. – періоді часткового підпорядкування органів та установ виконання покарань Міністерству юстиції України⁴.

---

¹ Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. № 4. С. 62.

² Там само.

¹ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 травня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

² Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2010 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2011. С. 49.

³ Там само, с. 48.

⁴ Про внесення змін і доповнень у нормативно-правові акти, що стосуються сфери виконання покарань України: Закон України від 16.10.2012 р. № 5461-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 5. Ст. 62.

Зокрема, у 2015 р. було вчинено 6181 випадок доставки до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, речовин і виробів, у тому числі:

а) 4028 випадків шляхом їх перекидання на охоронювані об'єкти УВП;

б) 29 – через персонал УВП; 268 – у посылках (передачах);

в) 205 – через кімнати тривалих побачень;

г) інші шляхи – 638 випадків¹.

При цьому в 1013 випадках (16,4 % у загальній кількості усіх випадків доставки) канали поступлення заборонених предметів, речовин та виробів до осіб, які тримались у місцях позбавлення волі, встановлені не були².

Такі ж проблеми, як це витікає із змісту Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної служби України, схваленої розпорядженням Кабінету міністрів України від 17 вересня 2017 р.³, залишаються актуальними й у сьогоденні (2016 р. – по теперішній час).

Так, тільки у СІЗО у 2016 р. порівняно з 2015 р. при спробі доставки до ув'язнених під варту та засуджених, позбавлених волі, на 28 % збільшився показник вилучення грошей (42 тис. 712 грн проти

---

¹ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році: інформ. бюл. Київ: ДПТС України, 2916. С. 58–59.

² Там само, с. 59.

³ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

30 тис. 655 грн) та на 17 % – спиртних напоїв (відповідно – 480,7 л та 397,6 л)¹.

Отже, виходячи з проведеного аналізу, можна констатувати, що наявність у засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, виробів і речовин, перелік яких визначено в додатках 3 та 5 ПВР УВП, створює відповідні умови для формування протиправної поведінки цих осіб та значні перешкоди для їх виправлення та реалізації у ході відбування даного покарання, а в подальшому детермінує їх злочинну діяльність у виді пенітенціарної та рецидивної злочинності.

Разом з тим, варто з зв'язку з цим погодитись з А. П. Закалюком, який аргументовано доводить, що окреслене – це лише подібна схема. Проте, воно не залишиться такою, якщо через дослідження та аналіз детермінації злочинних проявів певного виду будуть визначені конкретні за змістом детермінанти – явища, процеси, дії, прояви тощо, що обумовлюють детермінаційний процес, з'ясована їх дійсна роль: причини чи умови, чи інша, а також її функції, залежності – тобто все те, що складає за приведеною схемою і механізм детермінації злочинного прояву та одночасно мав предметно визначити адресати запобіжних заходів, а також першочергові пріоритети серед них¹.

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 20.

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 199–200.

Аналогічний висновок з цього приводу зробив Б. М. Головін, а саме: паралельно із злочинністю у системі суспільних відносин існують й інші негативні явища. У кримінології їх називають фонowymi¹.

На його думку (і це не викликає заперечень), фоніві для злочинності явище – це альтернатива легальним норми, інститути та форми діяльності, що дестабілізують систему суспільних відносин та санкціонують порушення правових принципів і кримінально-правових заборон¹. При цьому фоніві явища лише підвищують ймовірність вчинення пов'язаних із ними злочинів, а утворення критичної маси порушень моральних і правових норм високо ймовірно супроводжуються збільшенням кількості вчинених злочинів².

Зазначені та інші теоретичні підходи, без сумніву, необхідно враховувати при організації запобіжної діяльності та підвищенні ефективності режимних заходів, спрямованих на виявлення шляхів поступлення до засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, заборонених предметів, речовин і виробів, а також для нейтралізації, блокування, усунення тощо причин, які породжують, та умов, які сприяють розвитку даного суспільно небезпечного явища у сфері виконання покарань України.

---

¹ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головіна. Харків: Право, 2014. С. 80.

¹ Там само.

² Там само, с. 81.

Як з цього приводу зазначено в п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 березня 1993 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі», звернути увагу судів на необхідність суворого дотримання вимог закону при розгляді справ про злочини, які пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі, всебічного, повного і об'єктивного дослідження всіх обставин виконання злочину¹, а в п. 32 цієї постанови визначено положення про те, що у кожному випадку судом необхідно з'ясовувати причини та умови, які сприяли вчиненню злочину в місцях позбавлення волі².

Аналогічні завдання закріплені у Законі для органів та установ виконання покарань, зокрема при проведенні службових перевірок по фактах вчинення злочинів у сфері виконання покарань.

Так, у ч. 2 ст. 1 КВК України одним із таких завдань закріплено визначення порядку застосування до засуджених заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки, а в ч. 1 ст. 104 цього Кодексу – запобігання і виявлення злочинів, вчинених в колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування пока-

---

¹ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 р. № 2. Постанова Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 109.

² Там само, с. 116.

рання та виявлення причин і умов, що сприяють їх вчиненню.

Таким чином, встановлення по кожному вчиненому злочину та правопорушенню у місцях позбавлення волі впливу заборонених предметів, речовин і виробів на формування та реалізацію проти-правної поведінки засуджених – це не тільки законодавчо визначене завдання органів та установ виконання покарань та суду, але й необхідна органічна складова змісту запобіжної¹ та кримінально-виконавчої діяльності, які на сьогодні здійснюються на вкрай низькому рівні та не забезпечують досягнення визначеної у законі (ч. 1 ст. 1 та ч. 2 ст. 50 КК і ч. 1 ст. 1 та ч. 1 ст. 104 КВК України).

2.6. Про роль заборонених у місцях позбавлення волі предметів у механізмі вчинення злочинів засудженими

Як свідчить практика, щорічно з боку засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, вчиняються від 300² і більше злочинів³. При

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 1.

³ Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.

цьому, однією з умов, що сприяли їх вчиненню була наявність у цих осіб предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких засудженими заборонено відповідно до додатку 3 до Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань¹ та у загальних рисах – в ст. 102 Кримінально-виконавчого кодексу України².

Більш того, через низький рівень та ефективність реалізації в установах виконання покарань заходів запобіжного характеру, що пов'язані із проведенням обшуків території охоронюваних об'єктів, а також засуджених, їх речей і предметів, щорічно кількість вилучених у цих осіб заборонених засобів є сталою та однаковою у розрахунку на 1 тис. засуджених³.

Показовими у цьому контексті є статистичні дані, які характеризують зазначене явище, що стосуються 1992–2016 рр. Так, у 1992 р. (першому звітному періоді часів незалежності України) у засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк, було вилучено майже 500 л спиртних напоїв та більше 20 т браги⁴. І

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

² Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.

³ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 17–18.

⁴ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304. С. 2.

це при тому, що в Основних напрямках реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР, які були затверджені постановою Кабінету Міністрів України РСР, було закріплено таке завдання, як розширення асортименту дозволених для засуджених у місцях позбавлення волі предметів індивідуального та колективного користування¹.

Суттєво не змінилась зазначена ситуація і в 1999 р. (першому звітному році Державного департаменту України з питань виконання покарань (ДДУПВП) після його виведення з підпорядкування з МВС України у 1998 р.)².

Аналогічні показники з цього приводу мали місце й у 2011 р. (першому звітному періоду після підпорядкування органів та установ виконання покарань Міністерству юстиції України)³, а саме: у засуджених, які тримались у місцях позбавлення волі, було вилучено 33,7 л спиртних напоїв, 6 тис. 875 л браги, 934 г наркотичних речовин та інших заборонених предметів⁴.

---

¹ Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинетом Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года. № 88. Киев: РИО МВД Украинской ССР, 1991. С. 7.

² Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. № 4. 84 с.

³ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 травня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

⁴ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2011 р.: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2011. Кн. 1. С. 7.

У свою чергу, у 2015 р. (першому звітному періоді після реформи у сфері виконання покарань України) у засуджених, позбавлених волі, було вилучено 70 л спиртних напоїв та 7 тис. 535 л браги, а також інших заборонених предметів¹.

Ці ж тенденції збереглись й у подальші роки².

Таким чином, слід визнати, що в наявності складна практична проблема, яка потребує вирішення у тому числі й на теоретичному рівні. Виходячи з цього, одним із завдань даної наукової розробки стала розробка обґрунтованих шляхів запобіжного характеру, спрямованих на усунення, нейтралізацію, ліквідацію тощо умов, які сприяють поступленню до засуджених, позбавлених волі, тих предметів, речовин і засобів, які використовуються ними у ході вчинення злочинів.

В кримінології під умовами розуміють різноманітні явища, процеси, обставини, які сприяють або створюють можливість виникнення та прояву причини, яка породжує наслідок³. При цьому, як довів у своїх роботах А. П. Закалюк, обумовлення відносяться до одного із видів детермінації, який полягає у створенні можливості (ймовірності) на-

---

¹ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2016. С. 7.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 17.

³ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 188.

стання наслідку через один з двох або обома функціональними способами: сприянням формуванню причини і сприянням (створенням умов) для її реалізації¹.

Виходячи з цього, слід у кожній ланці причинного ланцюга, крім самої причини, враховувати наявні й інші, пов'язані з нею детермінанти, а саме: умови формування причини цієї ланки та умови, які сприяють настанню наслідку дії зазначеної причини, позаяк у цій ланці можуть бути присутні й інші різновиди детермінантів, зокрема корелянти (на переконання А. П. Закалюка, всі детермінанти цієї ланки становлять її детермінуючий комплекс²).

Така позиція дозволила встановити обставини, що сприяють проникненню до засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, заборонених для них на нормативно-правовому рівні предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких не дозволяється, а саме:

1. Відповідно до вимог п. 14 ст. 92 Конституції України, діяльність органів та установ виконання покарань має визначатись виключно законами.

У той самий час, перелік заборонених предметів тощо для засуджених, позбавлених волі, зазначений у підзаконному нормативно-правовому акті (ПВР УВП), що, з огляду змісту принципу верховенства права, який закріплений у ст. 8 Основного

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 191.

² Там само.

закону, не можна визнати правильним підходом законодавця.

Зазначена обставина, як показує практика виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, використовується злочинними авторитетами для здійснення тиску та вчинення різноманітних правопорушень, включаючи й спроби незаконного зберігання і використання заборонених предметів.

При цьому, не дивлячись на те, що у ч. 7 ст. 102 КВК України зазначено, що перелік і кількість предметів і речей, які засуджені можуть мати при собі визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України, вказана «ремарка» законодавця не може розглядатись як така, що відповідає вимогам Конституції України.

Саме на це акцентує увагу п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 9 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні судочинства», встановлювати чітку ієрархію нормативно-правових актів (норми Основного закону; закони; підзаконні нормативно-правові акти)¹.

Враховуючи зазначену колізію та протиріччя норм КВК і Конституції України, засуджені вважають, що встановлені у ПВР УВП заборони щодо предметів, виробів і речовин є колективним «ви-

---

¹ Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальній справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 136.

твором» персоналу Державної кримінально-виконавчої служби, який входить до системи Міністерства юстиції України, а тому використовують різноманітні форми і способи протидії адміністрації УВП, у тому числі й шляхом купівлі-продажу заборонених предметів у місцях позбавлення волі.

І, що більш небезпечно, використовують їх при вчиненні повторних злочинів у ході відбування даного покарання. Так, 19 квітні 1992 р. у виправній колонії № 52 УМВС України у Донецькій області після вживання, виготовленого в камері самогону, засуджені З. та Н., використовуючи заточку, вчинили умисне вбивство засуджених К. та Б., а потім нанесли умисні тілесні пошкодження засудженому М.¹

06.01.1999 р. у гуртожитку для засуджених Кіровоградської виправної колонії № 6 після вживання спиртних напоїв між засудженими О. та М. виник конфлікт, внаслідок якого саморобним ножем було вбито засудженого М.²

07.10.2011 р. засуджений Л., який відбував покарання у Бердичівському виправному центрі № 108, самовільно залишив контрагентський об'єкт, вжив спиртні напої та вчинив згвалтування малолітньої особи³.

---

¹ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304. С. 7.

² Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. № 4. С. 11.

³ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2011 році: інформ. бюл. Київ: ДПТС України, 2011. Кн. 1. С. 5.

18.04.2015 р. у приміщенні харчоблоку Городищенської виправної колонії № 96 на ґрунті раптово виниклої конфліктної ситуації двоє засуджених за допомогою заточених металевих пластин нанесли один одному колото-рублені рани спини та голови¹.

2. Не дивлячись на прийняття 14 квітня 2014 р. Закону України «Про приведення умов тримання засуджених до позбавлення волі до Європейських стандартів»² та, що знайшло своє відображення у змісті Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2017 р.³, досі порядок виконання – відбування даного покарання в Україні не відповідає нормам не тільки Європейського, але й міжнародного права у сфері кримінально-виконавчої діяльності.

Мова у даному випадку ведеться про те, що у Переліку предметів, виробів і речовин, збереження яких заборонено (додаток 3 до ПВР УВП), зазначені ті із них, які широко використовуються в УВП відповідно до інших норм КВК.

Так, у главі 19 (статті 123–128) даного Кодексу визначені заходи виховного впливу на засуджених

---

¹ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2016. С. 6.

² Там само.

³ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

до позбавлення волі, що в тому числі передбачають використання певних предметів, які входять у перелік заборонених.

Зокрема, у додатку 3 до ПВР УВП зазначено про такі із них, як: телевізори, мобільні телефони, комп'ютерну техніку, т. ін., користування якими дозволяється у розрахунку – один на відділення соціально-психологічної служби, або на жилу секцію (камеру), що є анахронізмом минулих років та, зокрема, тією заборонаю, яка була встановлена для засуджених ще у так звану «радянську епоху» та не відповідає у тому числі змісту Закону України «Про приведення умов тримання засуджених до позбавлення волі до Європейських стандартів»¹.

Виходячи з цього, слід визнати, що видозміна ч. 7 ст. 103 КВК та додатку 3 до ПВР УВП є очевидною.

3. Як свідчить практика та результати спеціальних наукових досліджень², засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, об'єктивно піддаються впливу та функціонують у площині офіційних приписів, що визначені у кримінально-виконавчому законодавстві, та кримінальної субкультури, вимоги якої є не менш жорсткими, а,

---

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

² Пенин О. В. Противодействие проникновению запрещенных предметов в учреждения, исполняющие наказание в виде лишения свободы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва: Акад. МВД РФ, 2010. 17 с.

подекуди, й більш жорстокими ніж, наприклад, заходи стягнення, які застосовуються до цих осіб згідно вимог ст. 132 КВК. При цьому однією з необхідних складових змісту кримінальної субкультури є активна участь засуджених у її дотриманні та розповсюдженні, а також у незаконному зберіганні та використанні предметів, виробів і речовин, які заборонені у місцях позбавлення волі¹.

У такій ситуації протидіяти зазначеному явищу тільки кримінально-виконавчими засобами реагування (у виді заборони; застосування заходів дисциплінарної та інших видів юридичної відповідальності; вилучення цих предметів у каналах їх надходження до засуджених; т. ін.) є недостатнім видом діяльності, позаяк дана проблема потребує системного підходу, який передбачає не тільки раціональне та ефективне використання при цьому можливостей загальносоціального характеру.

До них, зокрема, відносяться заходи щодо підвищення загальної культури населення, яка спрямована на витіснення із свого обігу кримінальної субкультури²; нетерпимість суспільства до її проявів на всіх рівнях життєдіяльності (побутовому, корпоративному, державному, т. ін.)³.

---

¹ Крикушенко О. Г. Сучасна субкультура місць позбавлення волі та її запобігання персоналом установ виконання покарань: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2015. 253 с.

² Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Рівне: МЕРУ, 2018. 344 с.

³ Пенин О. В. Противодействие проникновению запрещенных предметов в учреждения, исполняющие наказание в виде лишения свободы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва: Акад. МВД РФ, 2010. 17 с.

4. Інші обставини.

До таких, у першу чергу, відносяться ті, що пов'язані з організацією харчування засуджених, позбавлених волі, та стосуються тих заборон, які визначені в додатку 5 ПВР УВП та встановлені в Переліку продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посилках (передачах), купувати в крамницях УВП та зберігати при собі.

Як і в попередніх випадках, їх виділення у сьогоднішній день, особливо у контексті положень Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України 2017 р.¹, є об'єктивно обумовленим та невідкладним кроком, покликаним на підвищення рівня ефективності запобіжної діяльності з питань усунення причин і умов потенційної злочинності, а також блокування, нейтралізації, усунення тощо детермінант, які сприяють проникненню до засуджених у місцях позбавлення волі заборонених предметів, речовин і засобів.

Таким чином, слід констатувати, що в наявності складна прикладна проблема, яка не тільки стосується змісту кримінально-виконавчої діяльності, але й тісно пов'язана із загальносоціальними цінностями та потребами, вирішення яких неможливе без комплексного підходу та без ефективного використання при цьому потенціалу всіх суб'єктів запобігання злочинам, (державних, включаючи

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

правоохоронні органи; громадських інституцій та окремих громадян, зокрема і засуджених).

Контрольні запитання до розділу 2

1. Який перелік предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких засудженими заборонено визначений у додатку 3 до ПВР УВП (п. 3 розділ II)?

2. Що автори розуміють під поняттям «предмети, зберігання і використання яких засудженим до позбавлення волі заборонено»?

3. Чим обґрунтовано необхідність видозміни кримінально-виконавчого законодавства України?

4. Які є об'єкти кримінально-правової охорони у сфері правосуддя?

5. Що є об'єктами посягання у місцях позбавлення волі?

6. Чому питання харчування засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі України, є завжди предметом негативної оцінки відповідних міжнародних експертів?

7. На чому ґрунтується висновок про те що у переліку заборонених продуктів харчування (додаток № 5 до ПВР УВП) чітко вказати, які із них не можуть тримати засуджені при собі?

8. На які види можна поділити випадки протиправної поведінки засуджених у місцях позбавлення волі, при вчиненні яких були використані заборонені для них предмети, речовини і вироби?

9. Яка колізія законодавства сприяє проникненню до засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, заборонених для них на нормативно-правовому рівні предметів, виробів і речовин, зберігання і використання яких не дозволяється?

10. Чи відповідає порядок виконання – відбування даного покарання в Україні нормам Європейського та міжнародного права у сфері кримінально-виконавчої діяльності у зв'язку із прийняттям 14 квітня 2014 р. Закону України «Про приведення умов тримання засуджених до позбавлення волі до Європейських стандартів»?

Розділ 3

Основні напрями запобігання потрапляння до засуджених, позбавлених волі в Україні, заборонених предметів

3.1. Загальносоціальне запобігання потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин

Як свідчить практика, значну роль у запобіжній діяльності, включаючи й сферу виконання покарань України, займають заходи загальносоціального спрямування. При цьому, як вірно зауважив А. П. Закалюк, запобігання злочинності як різновид суспільної діяльності належить до таких важливих напрямів останньої, як соціальний контроль та соціальна профілактика¹.

Виходячи з цього, як доводить зазначений науковець, цей різновид має свій специфічний предмет і свою конкретну мету, а саме: предмет становить діяльність щодо перешкодження дії детермінантів злочинності, передусім її причин та сприятливих умов, з метою обмеження, нейтралізації, а за можливістью – й усунення їх дії².

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 323.

² Там само.

Цим, на переконання А. П. Закалюка, й визначається функціональна спільність і змістовний зв'язок усіх елементів запобіжної діяльності: її сфер, предмета, цілей, суб'єктів, об'єктів та інше¹, одним із якого і є загальносоціальне запобігання злочинності.

При такому підході під загальносоціальним запобіганням злочинності в кримінології розуміють, насамперед, комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин і усунення або нейтралізацію разом з тим причин та умов злочинності².

На думку В. В. Голіни, особливість при цьому соціально-економічних та культурно-виховних аспектів загальносоціального запобігання злочинності виявляється в тому, що їх планування і здійснення проводиться не заради протидії та запобігання злочинам (хоча і це мається на увазі), а для підвищення матеріального добробуту населення, його культурного рівня і свідомості³.

Таким чином, слід констатувати, що загальносоціальне запобігання злочинності – найважливіший аспект соціальної політики, тобто по суті – це

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 323.

² Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 143.

³ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 20–21.

соціальна реакція держави і суспільства на злочинність¹.

Як у зв'язку з цим слушно зауважив О. М. Джужа, заходи цього виду запобігання злочинності переслідують мету здійснювати позитивний вплив на формування особи всіх членів суспільства².

Аналогічну оцінку змісту даного виду запобіжної діяльності дають й зарубіжні фахівці. Так, А. І. Долгова переконана, що головна ударна сила загальносоціального запобігання спрямована на причини, умови, інші детермінанти злочинності, у всіх їх багатоманітності, включаючи «причини причин»³.

У свою чергу, В. Д. Малков вважає, що загальносоціальний рівень запобігання злочинності відрізняється тим, що його заходи є необхідним елементом діяльності, усунення недоліків у політичній, соціальній, морально-психологічній та моральній сферах суспільства⁴.

На думку Г. Й. Шнайдера, формальний соціальний контроль з кримінальним законодавством і системою кримінальної юстиції не може забезпе-

---

¹ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 144.

² Джужа О. М., Моїсеєв Є. М., Василевич В. В. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): навч. посіб. Київ: Атіка, 2001. С. 62.

³ Кримінологія: учеб. для юрид. вузов/под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. И. Долговой. Москва: Изд. гр. ИНФРА.М-НОРМА, 1997. С. 346.

⁴ Кримінологія: учебник/под ред. проф. В. Д. Малкова. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2004. С. 120.

чити того, що чекає від них суспільна думка, а саме – майже повного залякування всіх потенційних злочинців за рахунок загрози призначення та застосування покарання¹.

Немаловажним у зв'язку з цим є інший висновок, який зробив цей німецький фахівець: від теорії і практики варто виокремлювати ідеологію, яку можна вважати методом небажання знати будь-що².

На переконання Г. Й. Шнайдера, коли будь-які теорії походження злочинності (наприклад, марксистська теорія), або методи дослідження (наприклад, багатфакторний підхід) або реакція на злочинність (наприклад, медична модель поведінки із злочинцями) самим нестерпним чином претендують на абсолютну істину, вони перетворюються в ідеологію, яка спрямована на почуття і переконання людей³.

Враховуючи зазначені та інші методологічні підходи, що склались у кримінології з приводу досліджуваного у цій роботі явища⁴, можна вивести наступне визначення поняття *«загальносоціальне запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів»*, а саме – *це комплекс заходів правового, організаційного, технічного, фі-*

---

¹ Кримінология: пер. с нем./под общ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. Москва: Изд. гр. «Прогресс» – «Универс», 1994. С. 387.

² Там же, с. 236.

³ Там же.

⁴ Кримінологія: акад. підруч./І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Топчій та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. Чернівці: Технодрук, 2020. С. 115–116.

нансового та іншого характеру, що реалізуються відповідними суб'єктами запобіжної діяльності та спрямовані на усунення, блокування, нейтралізацію детермінант, які породжують та обумовлюють протиправну поведінку засуджених до позбавлення волі та інших осіб, пов'язаних з придбанням, виготовленням, зберіганням, використанням і збутом заборонених на нормативно-правовому рівні предметів, виробів, речовин, продуктів харчування тощо у слідчих ізоляторах та виконавчих установах закритого типу, арештних домах і виховних колоніях.

Отже, до системоутворюючих ознак, що складають зміст даного поняття, слід віднести наступні:

1. Це комплекс, а не система запобіжних заходів.

Такий висновок ґрунтується на тому, що не дивлячись на те, що в Україні створена низка суб'єктів, які здійснюють заходи загальносоціального запобігання злочинам, включаючи й сферу виконання покарань, говорити про їх систему допоки ще рано.

Як з цього приводу зазначили О. М. Бандурка та Л. М. Давиденко, подальший розвиток і удосконалення системи суб'єктів протидії злочинності вимагають визначення їх компетенції, прав і обов'язків, встановлення каналів зв'язку між ними; організації взаємодії; правового забезпечення¹, позаяк, як вірно зробив висновок А. П. Закалюк,

---

¹ Бандурка А. М., Давиденко Л. М. Преступність в Україні: причини и противодействие: монография. Харьков: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. С. 105.

важливі положення щодо ролі і значення запобіжної діяльності, її змісту, відповідності принципам справедливості, гуманності, законності, що містяться у багатьох міжнародних правових актах, до яких приєдналась Україна, фактично не стали змістом її національного законодавства, в основному невідомі суб'єктам запобіжної діяльності, нерідко їх не дотримуються¹.

Це так званий теоретичний аспект цієї проблематики.

Щодо практичної складової з цих питань, то про неї красномовно свідчить сучасний стан виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні.

Зокрема, результати спеціальних досліджень у сфері виконання покарань України у 2019 р. показали, що лише у 30 із 150 УВП адміністрація установ виконання покарань контролює ситуацію, а в інших – таке управління є формальним у силу того, що в місцях позбавлення волі пріоритетними є не правові норми, а правила злочинного середовища (так звана кримінальна субкультура). Саме в таких УВП засуджені обкладені «злодійським митом», засобами платежу в яких у тому числі виступають заборонені предмети, вироби і речовини (гроші, наркотики, спиртні напої, т. ін.)².

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 336.

² Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало недели. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

Все це, як встановлено в ході даного наукового пошуку, є наслідком безсистемної запобіжної діяльності у сфері виконання покарань та низької ефективності використання при цьому можливостей загальносоціального запобігання злочинам.

2. Це заходи правового, організаційного, технічного, фінансового та іншого характеру.

До заходів правового змісту відносяться ті державні програми, стратегії, концепції тощо, що розробляться на рівні парламенту, Президента України, Кабінету Міністрів України та центральних органів державної виконавчої влади та стосуються у тому числі й кримінально-виконавчої діяльності.

На сьогодні безпосереднім нормативно-правовим актом, що регулює зміст запобігання злочинам у сфері виконання покарань, є Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, яка схвалена Кабінетом Міністрів України у вересні 2017 р.¹ Зокрема, у розділі I «Загальні положення» даної Концепції зазначено, що наявна в країні система виконання покарань потребує структурної реформи, одним із завдань якої є розроблення законодавства у сфері функціонування СІЗО та УВП відповідно до законодавства Європейського Союзу, що має пряме відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики.

Важливою у зв'язку з цим є й закріплення у даній Концепції її мети, а саме: подальше реформування пенітенціарної системи України для без-

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

заперечного дотримання прав людини та громадянина і гуманізації кримінально-виконавчого механізму, встановлення відповідності між завданнями та функціями таких органів, з одного боку, структурою та їх чисельністю, з другого, та фінансовим забезпеченням, з третього, оскільки система протягом незалежності, фінансувалась у розмірі 40 % від потреби (розділ II Концепції) [9].

Як наслідок, застарілою залишається матеріальна база діючих кримінально-виконавчих установ ((113 у загальній кількості), 12 СІЗО та 6 виховних колоній), більшість будівель і споруд яких перебуває у незадовільному стані, а окремі – в аварійному, чим не забезпечуються умови тримання засуджених і ув'язнених під варту, що, в кінцевому підсумку, підвищує рівень вірогідності потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин, а також знижує одночасно ефективність запобіжної діяльності у цьому напрямі (розділ III Концепції).

Крім цього, низьким є також рівень технічної оснащеності УВП і СІЗО засобами охорони (понад 90 % наявних комплексів технічних засобів охорони периметрів та 33 % інших типів інженерно-технічних засобів охорони та нагляду УВП і СІЗО перебувають у незадовільному технічному стані внаслідок багатократного перевищення граничного стану експлуатації, морального і фізичного зношення (розділ III Концепції)¹.

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

Всі ці обставини виступають тими детермінантами, що сприяють засудженням, позбавленням волі, в отриманні, виготовленні, зберіганні та збуті заборонених предметів, виробів і речовин. Виходячи з цього, видозміна чинного національного законодавства України (щорічних державних бюджетів, Податкового кодексу, інших законів), що стосуються сфери виконання покарань, є очевидною.

Більш того, враховуючи сучасний стан пенітенціарної та рецидивної злочинності та проблеми протидії так званим «зłodіям у законі»¹ в Україні, а також те, що в Законі України «Про національну безпеку України» цьому питанню не присвячено жодної правової норми², варто було б ч. 2 ст. 12 даного закону «Склад сектору безпеки і оборони» доповнити таким органом, як Державна кримінально-виконавча служба України, що логічно витікає із змісту ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», у якому ДКВС України віднесена до спеціальних підрозділів, які призначені для запобігання та протидії тероризму в нашій державі³.

Крім цього, Закон України «Про національну безпеку України» варто доповнити ст. 22-1 «Державна кримінально-виконавча служба України» такого змісту:

---

¹ Закон України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо відповідальності для «зłodіїв у законі» та за проєкт № 1188 від 12.12.2014. URL: W1.C.1.radegov.ua.webproc4-1

² Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

³ Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20 березня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.

«Державно кримінально-виконавча служба України здійснює у межах своїх повноважень діяльність, пов'язану із забезпеченням громадської безпеки і порядку в установах виконання покарань з боротьбою з тероризмом, а також по запобіганню розповсюдження кримінальної субкультури з боку осіб, звільнених з місць позбавлення або обмеження волі, як однієї із загроз національній безпеці України».

Додатковим аргументом щодо видозміни зазначеного закону виступають положення ст. 1 даного нормативно-правового акту, а саме:

а) п. 6, у якому зазначено, що загрози національній безпеці України – це явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України;

б) п. 9, де вказано, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз;

в) п. 10, який визначив, що національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробуту її громадян¹.

---

¹ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

Крім цього, безпосереднє відношення УВП до забезпечення національної безпеки України, у тому числі шляхом запобігання та протидії проявам кримінальної субкультури з боку засуджених, витікає із змісту поняття «громадська безпека і порядок», що дано в п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», під якими розуміється захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням сил безпеки, інших держаних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз¹.

Саме з цих міркувань і розроблено на сьогодні новий законопроект, що стосується протидії впливу на правопорядок та суспільну мораль таких злочинних авторитетів, як «зłodії у законі»².

Щодо інших заходів загальносоціального запобігання (організаційного, технічного, фінансового та іншого характеру), що стосуються змісту проблем запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, то мова про них у загальних рисах ведеться в інших державних програмах.

Зокрема, у Законі України «Про захист суспільної моралі» у ч. 1 ст. 1 дано наступне визна-

---

¹ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

² Рада відправила на повторну підготовку законопроект про «зłodіїв у законі». URL: www.pravda.com.ua

чення поняття «суспільна мораль» – це система етичних норм, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість¹.

Поряд з цим, у даному нормативно-правовому акті жодним словом не обмовлено про шкідливий характер впливу на населення кримінальної субкультури та запобіжні заходи з цього приводу.

Виходячи з цього, логічно було б ст. 5 Закону України «Про захист суспільної моралі» доповнити таким напрямом державного регулювання обігу інформаційної продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, як запобігання впливу на моральні засади суспільства, особливо ті, що стосуються дітей і молоді, кримінальної субкультури.

Такий підхід ґрунтується на таких аргументах:

а) положеннях ст. 6 КВК України, в ч. 1 якої дано визначення поняття «виправлення засудженого», а саме – це процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої право слухняної поведінки;

б) змісті поняття «ресоціалізація засуджених», тобто свідомого відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

---

¹ Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року № 1296-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.

У той самий час, варто визнати, що нині категорії «виправлення» та «ресоціалізація» є доволі складними та суперечливими не лише в частині теоретичного обґрунтування, а й для практичної реалізації і передусім для персоналу органів та установ виконання покарань та тих працівників, які долучаються до роботи із засудженими та особами, звільненими з місць позбавлення волі¹;

в) сутності та великій суспільній небезпеці кримінальної субкультури, яка на сьогодні є панівною у місцях позбавлення волі².

Як свідчить практика та результати спеціальних наукових пошуків, опинившись у місцях позбавлення волі, людина стикається з таким явищем, як «друге життя». Це явище є неформальною системою самоорганізації засуджених, що склалась десятиріччями. Саме тому, як і будь-яка інша система самоорганізації, вона включає в себе рольову та соціальну стратифікацію членів, наявність певних правил поведінки (законів, звичаїв, традицій), а також карної системи (при порушенні правил)³. При цьому, як слушно зауважив К. В. Муравйов, засуджені не відгукуються на спроби адмі-

---

¹ Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Х. Степанюка. Харків: Кроссроуд, 2011. С. 19.

² Гула Л. Ф. Організаційно-правові заходи протидії протиправній діяльності кримінальних лідерів в установах пенітенціарної системи України: монографія/за заг. ред. проф. В. Л. Ортинського. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2017. С. 53–71.

³ Муравйов К. В. «Арештантська спільнота» як суспільно-психологічний феномен у місцях позбавлення волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 151.

ністрації спрямувати їх на правильний шлях не тому, що не бажають цього, або мають достатньо стійкі негативні стереотипи. Справжня причина глибша, вона сягає корінням у сформоване десятиріччями «друге життя» місце позбавлення волі, де діють свої ідеали, механізми, звичаї, поняття про добро та зло. Причина цього феномена полягає ще й у тому, що це життя до них ближче та більш значне, з огляду на захищеність, ніж те, що пропонує адміністрація¹.

Поряд з цим на державному (загальносоціальному) рівні питання щодо запобігання впливу на суспільну мораль, громадський порядок і громадську безпеку кримінальної субкультури досі не стало актуальним та практично значущим.

Такий висновок витікає з аналізу сучасних національних стратегій, що стосуються сфери прав людини, боротьби із злочинністю та національної безпеки України.

У першу чергу, звертає на себе увагу Національна стратегія у сфері прав людини, що затверджена Указом Президента України від 25 серпня 2015 р.², у загальній частині якої закріплено положення про те, що Стратегія зосереджена на вирішенні основних системних проблем у сфері захисту прав і свобод людини та нових викликів суспіль-

---

¹ Муравйов К. В. «Арештантська спільнота» як суспільно-психологічний феномен у місцях позбавлення волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 156.

² Про затвердження Національної стратегії у сфері права людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 160. 2 верес. С. 2–4.

ства, але не вичерпує повністю проблематику у зазначеній сфері.

Для цього у даному нормативно-правовому акті визначені наступні стратегічні напрями:

а) забезпечення прав на життя, одним із очікуваних результатів реалізації якої має стати відповідність міжнародним стандартам захисту прав на життя умов тримання та поведження з особами у місцях, в яких вони примусово тримаються за судовим рішенням адміністративного органу відповідно до закону;

б) протидія катуванням, жорстокому, або такому, що принижує гідність, поведження чи покарання, очікуваним результатом якої має стати відповідність міжнародним стандартам умов тримання та поведження з особами в інших місцях їх примусового тримання за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу згідно до закону.

При цьому, жодним словом у Національній стратегії у сфері прав людини не сказано про реконструкцію, модернізацію та будівництво сучасних СІЗО і УВП, як одного із ефективних заходів загальносоціального запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів. І, це при тому, що на даний час в експлуатації залишається, як зазначено в розділі III Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, будівлі СІЗО, які побудовані більш як 200 років тому (а це складає 12 % від загальної кількості цих установ попереднього ув'язнення); від 100 до 200 років тому (58 % у загальній їх

структурі); від 50 до 100 років тому (14 %); від 10 до 50 років (14 %) ¹.

Виходячи з цього, логічно було б розділ 4 Національної стратегії у сфері прав людини доповнити таким стратегічним напрямом, як забезпечення прав людини і громадянина у СІЗО та УВП, визначивши одним із очікуваних результатів реконструкцію та будівництво сучасних слідчих ізоляторів та установ виконання покарань.

Як показали результати проведеного аналізу, лише декілька загальних положень, які мають відношення до сфери виконання покарань, закріплені й в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», яка схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. ²

Зокрема, одним із визначених у розділі 2 Стратегії вектором руху є вектор безпеки, визначальною рисою якої, має стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя та впровадження ефективних механізмів протидії корупції. При цьому, як це передбачено розділом 3 цієї Стратегії, до першочергових 62 реформ та програм розвитку держави віднесена судова реформа та реформа правоохоронної системи, а також за вектором відповідальності – програма здорового життя та довголіття, що має пряме відношення до запобігання

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

² Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 6. 15 січ. С. 2–4.

потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів (наркотичних засобів, алкогольних напоїв, психотропних речовин тощо).

Важливими у цьому контексті є й положення даної стратегії, відповідно до яких до першочергових її реформ віднесена судова реформа та реформа правоохоронної системи. Так, метою першої є забезпечення функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також Європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини.

У свою чергу, метою державної політики у сфері діяльності правоохоронних органів визначено корегування завдань та функцій правоохоронних органів, впровадження нових засад проходження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

Поряд з цим, варто зазначити, що у силу того, що Міністерство юстиції України, у тому числі як центральний орган, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації (ч. 1 ст. 11 КВК), не відноситься згідно чинного законодавства до правоохоронних органів¹, мова про реформу у сфері правоохоронної діяльності можна вести лише умовно та тільки щодо органів та установ, які без-

---

¹ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

посередньо виконують визначені у ст. 50 КК кримінальні покарання.

Враховуючи зазначене, варто було б у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» серед першочергових реформ окремим напрямком виокремити реформу сфери виконання покарань України, а у векторі безпеки визначити діяльність по запобіганню рецидивній злочинності одним із складових забезпечення безпеки особи, суспільства та держави.

Такий підхід дав би можливість на практиці більш предметно реалізовувати ті загальносоціальні проекти, програми та заходи запобіжного характеру мова про які велась вище. Так, як це витікає із змісту Концепції реформи (розвитку) пенітенціарної системи України, на даний час 74 % співіщувачів охоронної сигналізації на периметрах УВП експлуатується понад 16 років та потребують заміни, а близько 10 % співіщувачів перебувають у несправному стані і підлягають списанню¹, що, як встановлено в ході даного наукового пошуку, нерідко використовується засудженими до позбавлення волі та іншими особами при незаконній доставці на охороняємі об'єкти заборонених предметів шляхом, зокрема, їх перекидання через огорожу УВП².

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

² Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. С. 20–24.

Аналогічна ситуація склалась і з питань забезпечення УВП комплектами систем контролювання доступу засуджених до тих чи інших приміщень (жилих, виробничих, камер тощо) (на сьогодні це складає лише 66 %). А наявні в СІЗО та УВП системи з електричними та електромеханічними замками мають строк експлуатації понад 10 років і повністю вичерпали свій ресурс¹, що також виступає однією з умов, яка сприяє потраплянню до осіб, позбавлених волі, заборонених предметів, речовин і виробів, перелік яких визначений у додатках 3 та 5 ПВР УВП².

На ефективність виконання запобіжних загально-носоціальних заходів у цьому напрямі негативно впливає плінність кадрів у ДКВС України, яка пов'язана з низькою заробітною платою персоналу органів та УВП, низьким рівнем соціального захисту та пенсіонерів Державної кримінально-виконавчої служби, що, як зазначено в Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи, робить професію непрестижною і створює умови для вчинення корупційних ризиків³.

Деякі організаційно-правові аспекти, що мають відношення до досліджуваної проблематики, ви-

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

³ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України... С. 8–9.

значені у Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., яка схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 р.¹ Зокрема, як це витікає із розділу 2 даної Стратегії, одним із її завдань є окреслення кола проблем і визначення їх причин, які необхідно усунути шляхом реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів (саме до останніх і відноситься сфера виконання покарань).

У розділі 3 Стратегії також зазначено, що на сьогодні система правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні у силу низької правової культури та правової свідомості суспільства², що в повній мірі відноситься й до сфери виконання покарань України та обумовлює протиправну діяльність, спрямовану на потрапляння у місце позбавлення волі заборонених предметів.

Крім цього, у розділі 3 даної Стратегії констатовано факт відсутності індивідуалізованого, заснованого на доказах підходу до запобігання злочинам, реабілітації та ресоціалізації.

Важливим, у контексті досліджуваних у цій роботі завдань, є положення Стратегії про:

а) надмірну зосередженість на короткострокових рішеннях у законодавчому процесі;

---

¹ Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 13. Ст. 864.

² Там само.

б) відсутність системного бачення у формуванні демократизації сектору правосуддя у довгостроковій, середньостроковій та найближчій перспективі;

в) відсутність стратегічного планування та належного аналітико-дослідницького забезпечення процесу проведення реформ, а також належного нормативно-правового та фінансового обґрунтування запланованих реформ, малорозвинені механізми моніторингу та оцінювання;

г) недостатній рівень координації та консультацій між відповідальними суб'єктами реформ, учасниками реформ та інститутами громадського суспільства;

г) відсутність належної динаміки у наближенні до стандартів Європейського Союзу¹.

Звертає на себе увагу й той факт, що одним із напрямів реформування суміжних інститутів у Стратегії визначено підвищення ефективності запобігання злочинам і реабілітації засуджених, а також вдосконалення системи виконання покарань (розділ 4).

У розділі 5 даної Стратегії закріплені наступні шляхи реалізації змісту реформування системи виконання покарань, які у тому числі обумовлюють необхідність видозміни загальносоціального запобігання діянням, пов'язаним із потраплянням до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, а саме:

---

¹ Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 13. Ст. 864.

1) розробка та практичне застосування сучасних підходів до управління пенітенціарними установами.

Вирішення проблем переповненості УВП, вдосконалення тюремної інфраструктури і залучення приватного сектору;

2) вдосконалення етичних та дисциплінарних правил і механізмів внутрішнього контролю в пенітенціарних установах;

3) вдосконалення системи відбування покарання неповнолітніми із забезпеченням їм права на продовження освіти та професійного навчання;

4) впровадження індивідуалізованого підходу до відбування покарання, поліпшення заходів безпеки в пенітенціарних установах, розробка механізмів боротьби і запобігання жорстокого поводження у пенітенціарних установах шляхом здійснення зовнішнього нагляду та незалежного моніторингу;

5) перепрофілювання та навчання співробітників пенітенціарної служби для створення повноцінної сучасної служби пробації¹.

Та, попри зазначену Стратегію та інші державні програми, у яких хоча й у загальних рисах закріплені правові, організаційні, фінансові та інші заходи загальносоціального запобігання злочинам у сфері виконання покарань, без створення належного громадського контролю за станом кримінально-виконавчої діяльності в Україні та за рівнем

---

¹ Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 13. Ст. 864.

запобіжної діяльності, спрямованої на реалізацію відповідних завдань, що визначені в ст. 1 КВК ефективність даного виду запобігання злочинам й надалі буде низькою та мало результативною.

Саме на цей аспект все частіше звертають увагу науковці¹.

Як з цього приводу в свій час слушно зауважив Г. О. Радов, діюче законодавство України в узагальненому вигляді не дає вичерпного переліку форм і напрямів участі та контролю інститутів громадянського суспільства за сферою виконання покарань². Разом з тим, правова система нашої держави володіє деякою сукупністю нормативно-правових актів, предметом регулювання яких у тій чи іншій мірі є зазначена сфера суспільних відносин³.

Одним з таких правових джерел з означених питань був Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», який, на жаль, втратив чинність у 2018 р.⁴

---

¹ Колб І. О. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до засуджених в Україні: теоретичні, правові та практичні засади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2019. С. 17.

² Радов Г. Правовые основы участия институтов гражданского общества в деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы Украины. *Тюрьма и общество: материалы Семинара для персонала учреждений по исполнению наказаний Донецкой области* / состав. А. Букалов. Донецк: Донецкий Мемориал, 2000. С. 5.

³ Там же.

⁴ Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 29 червня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366 (втратив чинність на підставі закону від 21.06.2018 р.). URL: <https://Zakon.rada.gov.ua>

У теоретичному аспекті, не дивлячись на цей юридичний факт, досить актуальними та доктринально значущими є наступні положення зазначеного закону:

а) основні завдання цивільного контролю, пріоритетними з яких та такими, що мають відношення до змісту загальносоціального запобігання злочинам в УВП, є: дотримання законності в діяльності правоохоронних органів держави; запобігання та недопущення порушень конституційних прав і свобод; урахування громадської думки при обговоренні та ухваленні рішень з питань діяльності правоохоронних органів; виділення у необхідних обсягах і раціональне використання бюджетних коштів, спрямованих на утримання правоохоронних органів; використання за цільовим і функціональним призначенням державного майна, переданого у управління правоохоронним органам; своєчасне, повне і достовірне інформування органів державної влади та суспільства про діяльність правоохоронних органів; т. ін. (ст. 2 Закону);

б) система та суб'єкти цивільного контролю (ст. 6 Закону), які у тому числі виступають й суб'єктами загальносоціального запобігання злочинам у сфері виконання покарань (Верховна Рада України; Уповноважений Верховної Ради з прав людини; Президент України; Рада національної безпеки; Кабінет Міністрів України; центральні та місцеві органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом; органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом; громадські організації та громадяни України, а також засоби масової інформації);

в) громадський контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави (розділ V Закону)¹.

Виходячи із змісту Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»², як видається можна говорити й про міжнародний контроль за станом дотримання прав людини і громадянина у сфері виконання покарань України.

Зокрема, про це свідчать положення:

а) ст. 2 цього Закону, у якому зазначено, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими для виконання Україною відповідно до ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

б) ст. 10, у якій встановлені додаткові заходи індивідуального характеру (відновлення юридичного стану Стягувача, який він мав до порушення його прав; інші заходи, що передбачені у рішенні ЄСПЛ);

в) ст. 12, яка закріпила дії органів, які є відповідальними за виконанням додаткових заходів індивідуального характеру;

г) ст. 13, у якій визначені заходи загального характеру (внесення змін до чинного законодавства та практики його застосування; внесення змін до

---

¹ Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 29 червня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366 (втратив чинність на підставі закону від 21.06.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

² Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

адміністративної практики: забезпечення юридичної експертизи законопроектів, забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду працівниками правоохоронних органів, а також з питань тримання людей в умовах позбавлення свободи; інші заходи);

г) ст. 17, у якій мова ведеться про те, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику суду як джерело права¹.

До загальносоціальних заходів запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів відносяться й інша діяльність відповідних суб'єктів, що віднесені науковцями до даної категорії запобігання злочинам². При цьому, як довів у своїх роботах А. П. Закалюк, суб'єкти цієї діяльності віднесені до таких, не стільки враховуючи реальне системне виконання ними запобіжних функцій, а з огляду на те, як вони визначені у правових актах у сучасній Україні³.

3. Слідуючою системоутворюючою ознакою, що складає зміст поняття «загальносоціальне запобігання потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів» є реалізація цих запобіжних заходів відповідними суб'єктами.

---

¹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

² Кримінологія: навч. посіб./О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужа. Київ: Атіка, 2009. С. 64.

³ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 348.

В кримінології за специфікою запобіжної діяльності розрізняють такі суб'єкти, які:

1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують та контролюють її, забезпечують її правове регулювання;

2) здійснюють безпосереднє керування і координацію окремими напрямками і учасниками запобігання злочинності;

3) виявляють та пізнають об'єкти запобіжного впливу та інформують про них інших суб'єктів;

4) виконують запобіжні заходи щодо випередження, обмеження, усунення кримінальних явищ та процесів, захисту соціальних благ і свобод;

5) реалізують заходи щодо відвернення і припинення злочинів і злочинності¹.

Виходячи із здійсненої на науковому рівні класифікації, до суб'єктів загальносоціального запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів можна віднести наступні:

а) Верховна Рада України, яка у межах своїх повноважень, що закріплені в розділі IV Конституції України (безпосередньо – в її ст. 85), а також відповідно до Регламенту Верховної Ради України² вправі приймати закони (п. 3 ст. 85), затверджу-

---

¹ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 150–151.

² Про Регламент Верховної Ради України. Закон України від 10 лютого 2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14–15. Ст. 133.

вати Держаний бюджет України та контролювати його виконання (п. 4 ст. 85), визначати засади внутрішньої політики (п. 5 ст. 85) та вчиняти інші дії, що стосуються, зокрема, правового регулювання сфери виконання покарань України;

б) Президент України, повноваження якого, що визначені в розділі V Основного закону та зокрема, в ст. 106 Конституції України, який вправі затверджувати та схвалювати відповідні нормативно-правові акти (Концепції, стратегій, т. ін.), у тому числі й ті, що стосуються сфери виконання покарань;

в) Кабінет Міністрів України, повноваження якого закріплені в розділі VI Конституції України (безпосередньо – в її ст. 116), а також у Законі України «Про Кабінет Міністрів України»¹;

г) інші органи державної виконавчої влади (державні адміністрації різних рівнів)²;

г) органи місцевого самоврядування³;

д) інші суб'єкти запобігання злочинам, включаючи й ті, що відносяться до суб'єктів спеціально кримінологічного запобігання злочинам. Наприклад, органи та установи виконання покарань вправі подавати свої обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України до суб'єктів законодавчої ініціативи (ст. 93 Конституції України); надавати освітні послуги та допомогу

---

¹ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 7 жовтня 2010 р. (втратив чинність на підставі Закону від 27.02.14 року). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

² Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190.

³ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

звільненим з місць позбавлення волі (статті 256, 157 КВК України) ін., що по змісту відноситься до заходів загальносоціального запобігання злочинам.

Як у зв'язку з цим слушно зауважив А. П. Закалюк, окремо слід застерегти щодо використання за сучасних умов неповного правового регулювання в Україні запобіжної діяльності такої підстави класифікації її суб'єктів, як наявність у них визначених повноважень стосовно її проведення¹. На його думку, нині в актах законодавства, які комплексно регулюють статус і повноваження деяких правоохоронних органів, що за призначенням мають займатися діяльністю щодо запобігання злочинним та іншим протиправним порушенням, завдання та обов'язки проведення цієї діяльності прямо не передбачені².

4. Заходи загальносоціального запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів спрямовані на усунення, блокування, нейтралізації детермінант, які породжують та обумовлюють зазначену протиправну поведінку.

У науці під усуненням розуміють доводити щонебудь до зникнення; припиняти існування; ліквідувати³; під блокуванням – здійснення блокади; оточувати; ізолювати⁴; а під нейтралізацією – по-

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 347.

² Там само.

³ Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 1012. С. 661.

⁴ Там само, с. 46.

слаблювати чи припиняти дію, вплив т. ін. чого-небудь¹.

У свою чергу, в кримінології детермінантами вважають різноманітні події, явища, процеси; ста-ни природи і суспільства, що відображаються сві-домістю і становлять передумови, підстави для ін-ших, похідних від них явищ, процесів, станів свідо-мості, форм діяльності, типів відносин², а під детер-мінацією злочинності розуміють сукупність різних за природою негативних явищ об'єктивного і суб'єк-тивного характеру, які у своєму зв'язку обумовлю-ють кримінальну форму поведінки у суспільстві³.

На переконання А. П. Закалюка, детермінація – це зв'язок, що включає різні функції та залежності: спричинення, опосередкування і обумовлення⁴. При цьому, серед детермінантів важливішими щодо впливу є причини (спричинення) та умови (обумов-лення)⁵.

У той самий час, корелянти відтворюють коре-ляційний зв'язок, який згодом, у міру визначення його природи, можна конкретизувати в інший вид зв'язку (обумовлення, опосередкування тощо)⁶.

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 1012. С. 418.

² Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 69.

³ Там само, с. 71.

⁴ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 191.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

При такому науковому підході під причинністю розуміють вид детермінації, який полягає у продукуванні одним явищем (причиною) іншого явища (наслідку)¹, під обумовленням – такий вид детермінації, який полягає у створенні можливості (ймовірності) настання наслідку через один з двох або обома функціональними способами: сприянням формуванню причин і сприянням (створенням умов) для її реалізації², а під кореляцією – такий зв'язок між подіями, явищами, процесами, за якого зміна одних явищ супроводжується (не спричинюється чи обумовлюється) зміною других³.

До детермінант, що спричинюють, корелюють та обумовлюють випадки вчинення правопорушень і злочинів, пов'язаних з потраплянням заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, в Україні, можна віднести наступні:

а) соціально-психологічні детермінанти, зокрема негативні елементи суспільної свідомості осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі у її різних формах, насамперед на рівні їх буденної психології як частини буденної свідомості.

У першу чергу, мова ведеться про те, що у структурі зазначеної категорії засуджених майже 25 % складають особи, притягнуті до кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу нарко-

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 191.

² Там само.

³ Там само, с. 187.

тичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти життя населення (розділ XIII Особливої частини КК); одна третина з яких – хронічні наркомани, для яких потреба у наркотичних засобах носить непереборний характер у силу фізичної та психологічної залежності від них та хворобливого стану психіки¹.

Крім цього, більше 30 % засуджених, які перебували на профілактичних обліках УВП (всього майже 4 тис. осіб або 14 % у загальній кількості засуджених до позбавлення волі), відносились до осіб, схильних до вживання і розповсюдження наркотичних речовин².

Серед інших кримінологічно значущих ознак засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі, звертають на себе увагу такі із них, як: відсутність роботи на момент притягнення до кримінальної відповідальності (29,3 % у структурі засуджених); 25,7 % – мали 2 судимості та 6 % – три і більше; 74 % осіб, які вчинили злочини у місцях позбавлення волі, перебували у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння; 41 % – не мали будь-яких позитивних соціальних зв'язків; 67,3 % – виховувались у неповних сім'ях або ін-

---

¹ Богатирьов А. І. Антикримінальний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Херсон: Вид. дім. «Гельветика», 2019. С. 198–199.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 16.

тернаті¹, а ще 7 % – це засуджені, які мали психічні відхилення²; ін.

Таким чином, у структурі детермінант соціально-психологічного характеру, що мають пряме відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики, пріоритетними є причини, які пов'язані з протиправним забезпеченням потреб засуджених, які в місцях позбавлення волі віднесені, згідно вимог нормативно-правових актів (зокрема, ст. 107 КВК та додатків 3 та 5 до ПВР УВП), до заборонених;

б) до другої групи детермінант, пов'язаних з потраплянням до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, відноситься підсистема умов даного виду правопорушень і злочинів, що вчиняються цими особами у ході відбування даного покарання.

У цій групі детермінант визначальними є ті, що стосуються негативного впливу на засудженого злочинного середовища у місцях позбавлення волі, зокрема, правил, традицій та способу життєдіяльності на ґрунті так званої злочинної субкультури.

Як з цього приводу правильно зробили висновок О. Г. Колб та А. В. Боровик, аналіз змін, які відбулись останнім часом у моральній, духовній, ідеологічній та інших життєво важливих сферах

---

¹ Богатирьов А. І. Антикримінальний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Херсон: Вид. дім. «Гельветика», 2019. С. 181–203.

² Кубрак Р. М., Лень В. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. С. 227.

нашого суспільства, дає підстави стверджувати, що серед населення України відбувалось та, на жаль, триває досі переорієнтація цінностей, які сформувались і впроваджувались цілими поколіннями багатьох століть нашої ери (чесність, справедливість, гуманність, порядність, працьовитість та інші суспільні чесноти сьогодні як на індивідуальному, так і на масовому рівнях підміняються безкультурністю, нахабством, аморальністю тощо)¹.

У таких умовах, на переконання С. Ю. Замули, сьогодні правомірно говорити про те, що в українському суспільстві сформувалась кримінальна субкультура². При цьому суспільна небезпека останньої полягає у тому, що вона стимулює протиправну поведінку людини та стає своєрідним механізмом «повторного виробництва» злочинності в Україні³. Більш того, кримінальна субкультура уможливорює ті спрямування, які офіційна культура обмежує та віддає під соціальний контроль (вживання наркотиків та алкоголю, агресію, т. ін.)⁴, що, в кінцевому підсумку, й обумовлює протиправну діяльність, пов'язану із потраплянням у місця позбавлення волі заборонених предметів;

в) до третьої групи детермінант відносяться ті підсистеми умов, які сприяють потраплянню до

---

¹ Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Рівне: МЕРУ, 2018. С. 3.

² Замула С. Ю. Профілактика впливу кримінальної субкультури на неповнолітніх засуджених у спеціальних виховних установах: навч.-метод. посіб. Біла Церква: ДПТС України, С. 6.

³ Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики... С. 10.

⁴ Там само.

засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів. а саме:

– організаційно-управлінські недоліки сфери виконання покарань.

Так, ліквідація у 2016 році територіальних управлінь ДПтС України та створення замість них 5-ти міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України¹ на практиці привела до того, що УВП «управлінські функції» перебрали у свої руки злочинні авторитети².

Як з цього приводу слушно зауважили С. Колесник та Є. Єнін, є приміщення, куди представники адміністрації УВП та навіть прокурори бояться заходити, не кажучи про контроль за внутрішнім розпорядком тощо³;

– організаційно-технічні.

Зокрема, маючи право на використання аудіо-візуальних, електронних та інших технічних засобів для запобігання проникненню у місця позбавлення волі заборонених предметів (ст. 103 КВК України), персонал УВП не в змозі об'єктивно ефективно здійснювати деякий вид контролю за

---

¹ Про ліквідацію територіальних органів управління Держаної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 року № 348. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1117.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 12.

³ Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало неділи. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

засудженими у силу фізичної та моральної зношеності цих засобів та непридатності інших об'єктів забезпечення нормальної життєдіяльності як суб'єктів, так і учасників кримінально-виконавчих правовідносин у ході виконання покарання у виді позбавлення волі¹;

– низький рівень запобігання злочинам і правопорушенням з боку персоналу органів та установ виконання покарань України.

Так, щорічно цією категорією осіб вчиняється від 100 і більше кримінальних правопорушень². При цьому, у структурі злочинності персоналу УВП майже 50 % припадає на правопорушення, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів³;

– високий рівень віктимності (здатності стати жертвою злочину)⁴ у місцях позбавлення волі.

Зокрема, тільки у 2016 р. на профілактичних обліках УВП перебувало 232 засуджених, схильних до нападу та захоплення заручників (7 % у

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

² Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: дані Департаменту ДКВС України. 2019. URL: <http://www.Kvs.gov.ua>

³ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 13.

⁴ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 125.

загальній кількості осіб (3304 засуджених), які були взяті на цей облік)¹;

– інші умови, мова про які ведеться у науковій літературі²;

г) четверту групу детермінант з означених питань складають корелянти, що відображають зв'язок між подіями, явищами, процесами, які пов'язані з потраплянням до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, та між станом сучасної кримінально-виконавчої політики та практикою її реалізації³, зокрема.

Як у зв'язку з цим зробили висновок деякі дослідники, упродовж років пенітенціарна система в Україні перебуває в перманентному стані реформування, кожен наступний етап якого виявляється стабільно гіршим від попереднього⁴. Так, у результаті так званих «реформ» засуджені негативної спрямованості у більш 30 із 150 УВП фактично «керували» іншими особами, які тримались у місцях позбавлення волі, та перешкоджали адміністрації СІЗО та УВП у наведенні належного право-

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 16.

² Богатирьов А. І. Антикримінальний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Херсон: Вид. дім. «Гельветика», 2019. С. 159–181.

³ Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.

⁴ Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало неділи. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

порядку та здійсненні передбачених кримінально-виконавчих функцій, включаючи й діяльність по забезпеченню потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів¹.

У науковій літературі можна зустріти й іншу класифікацію детермінант злочинності², у тому числі й тих, що мають безпосереднє відношення до проблем, які стосуються потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів³.

До таких А. А. Музика, зокрема, відносить: не володіння адміністрацією УВП оперативною обстановкою; порушення персоналом УВП встановленого порядку взаємовідносин із засудженими; відсутність належного контролю з боку керівництва УВП і територіальних органів управління ДКВС України за дотриманням правопорядку та злочинності у сфері виконання покарань; ін.⁴

5. До системоутворюючих ознак відноситься також інформація про суб'єктів вчинення злочинів і правопорушень, пов'язаних з потраплянням до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів.

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 12.

² Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 210–211.

³ Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. С. 20–24.

⁴ Там само, с. 22–24.

Як встановлено в ході даного дослідження до таких, зокрема, відносяться:

а) особи, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, та різноманітними способами доставляють в УВП і розповсюджують серед засуджених заборонені предмети.

Як з цього приводу зауважив А. А. Музика, в юридичній літературі і на практиці розмежовують поняття «спосіб» і «канал» передачі (доставки, проникнення) заборонених предметів до СІЗО і УВП¹. При цьому, на його думку, враховуючи етимологічне значення слова «канал» (шлях поширення чого-небудь)², відбувається підміна понять, коли, власне, спосіб називають каналом передачі (доставки, проникнення тощо) заборонених предметів у місця позбавлення волі³.

З таким підходом можна погодитись, виходячи з того, що до ознак складу будь-якого правопорушення, у тому числі злочину, відноситься спосіб його вчинення⁴.

Саме тому, ті словосполучення, що вживаються у підзаконних нормативно-правових актах, типу – «канал доставки», «канал проникнення», «канал передачі» тощо, а також у офіційних звітах ДКВС

---

¹ Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. С. 17.

² Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. Київ: Аконіт, 1998. Т. 2: Ж-05Д. С. 214.

³ Музика А. А. Методичні рекомендації... С. 17.

⁴ Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смародянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 247.

України¹, навряд чи можна назвати такими, що у повній мірі співвідносяться із змістом словосполучення «спосіб вчинення правопорушення».

Додатковим аргументом у зв'язку з цим виступає інформація, що використовується у наукових джерелах щодо запобігання, зокрема, контрабанді наркотичних засобів², де ключовим терміном виступає слово «спосіб» вчинення даного правопорушення.

До найбільш поширених способів доставки (передачі, проникненню тощо) заборонених предметів з боку засуджених один одному (чи їх групам) відносяться:

– їх транспортування шляхом вживання спеціальних запаяних у целофанових мішках капсул («торпед»), які природнім шляхом виходять з організму людини та використовуються за протиправним призначенням;

– їх доставка у спеціальних тайниках, що замасковані в їх одязі та на тілі засудженого;

– їх передача через отримані посилки, передачі, бандеролі тощо; інші способи³;

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 20.

² Кириченко Г. В. Запобігання контрабанді наркотичних засобів (кримінологічне дослідження): монографія/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. Київ: ВД «Дакор», 2014. 228 с.

³ Дука О. А., Копотун І. М. Організація нагляду за засудженими у кримінально-виконавчих установах: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: ДПТС України, 2012. С. 68–84.

б) близькі родичі засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, перелік яких визначений у ст. 110 КВК України.

Зазначені суб'єкти правопорушень вчиняють їх як способами, що використовуються засудженими, так й іншими способами, а саме:

– використовуючи можливості персоналу УВП та інших осіб, які згідно вимог ст. 24 КВК вправі відвідувати УВП;

– через медперсонал територіальних органів охорони здоров'я, які залучаються для надання медичної допомоги відповідно до положень статей 116, 117 КВК України;

– шляхом перекидання заборонених предметів через огорожу охороняємих об'єктів УВП;

– через тайники, споруджені у транспортних засобах, які на законних підставах в'їжджають на охороняємі об'єкти УВП; ін.¹;

в) інші особи, які на законних підставах перебувають на охороняємих об'єктах УВП (статті 22–25 КВК).

При цьому способи доставки заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, є аналогічними, які використовуються тими суб'єктами, мова про які велась вище;

г) персонал органів та УВП, який безпосередньо або опосередковано по роду служби (роботи) спілкується із засудженими, які тримаються у місцях позбавлення волі, використовуючи при

---

¹ Дука О. А., Копотун І. М. Організація нагляду за засудженими у кримінально-виконавчих установах: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: ДПтС України, 2012. 222 с.

цьому ті ж способи, що характерні для всіх інших суб'єктів доставки до цих осіб заборонених предметів, а також переносячи їх у своєму одязі чи речах (сумках, «кейсах», папках тощо), використовуючи при цьому довіру своїх колег; недоліки засобів нагляду та охорони (ст. 103 КВК) та зловживаючи своїм службовим положенням. Так, у 2005–2010 рр. найбільш кримінально активними у цьому сенсі у розрахунку на 1 тис. осіб були керівники УВП та їх структурних підрозділів¹, а в 2011–2016 рр. – знову ж таки, керівники УВП та особи з числа середнього начальницького складу².

6. Слідуючою системоутворюючою ознакою, що складає зміст поняття «загальносоціальне запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів» є вчинення для цього відповідних дій (незаконне придбання, виготовлення, зберігання, використання та збут заборонених предметів).

У наукових джерелах під незаконним придбанням (зокрема, наркотичних речовин) розуміють їх купівлю, обмін на інші товари або речі, прийняття як плати за виконану роботу чи надані

---

¹ Кримінологічні та оперативно-розшукові заходи запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: монографія/В. В. Василевич, О. М. Джужа, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., члена-кор. НАПрНУкраїни В. В. Коваленка. Київ: АТІКА, 2011. С. 59–60.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 13.

послуги, позики, подарунки або сплати боргу, привласнення знайденого (п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів»)¹.

Виготовлення – це всі дії, пов’язані з серійним одержанням наркотичних засобів, психотропних речовин з хімічних речовин та (або) рослин, включаючи відокремлення частин рослин або наркотичних засобів, психотропних речовин від рослин, з яких їх одержують, здійсненні всупереч встановленому законом порядку (п. 3 даної постанови Пленуму)².

Зберігання – це будь-які умисні дії, пов’язані з фактичним перебуванням наркотичних засобів у володінні винної особи (вона може тримати їх при собі, у будь-якому приміщенні, схованці або в іншому місці (п. 3 постанови Пленуму)³.

Використання – це дії, пов’язані з користуванням чим-небудь (майном, землею, т. ін.)⁴ (у даному дослідженні – забороненими предметами у місцях позбавлення волі).

---

¹ Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2008 року № 4. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 185.

² Там само, с. 184.

³ Там само, с. 185.

⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 1012. С. 309.

Збут – це будь-які оплатні чи безоплатні форми їх реалізації всупереч закону (п. 4 постанови зазначеного вище Пленуму Верховного Суду України)¹.

Таким чином, під діями спрямованими на потрапляння в місця позбавлення волі заборонених предметів, слід розуміти таку протиправну діяльність, яка пов'язана з їх придбанням, виготовленням, збереженням, використанням та збутом відповідними особами.

7. До системоутворюючих ознак відноситься також місце вчинення правопорушення, а саме – СІЗО та кримінально-виконавчі установи закритого типу, арештні доми і виховні колонії.

Відповідно до вимог ст. 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення», слідчі ізолятори відносяться до установ попереднього ув'язнення². При цьому, як це витікає зі змісту ст. 4 даного Закону та статей 89, 90 КВК України, в СІЗО, крім ув'язнених під варту, тримаються засуджені до позбавлення волі, які в установленому порядку залишені для роботи з господарського обслуговування (ст. 89), а також тимчасово залишені в СІЗО та переведені з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до СІЗО у зв'язку з проведенням слідчих дій у кримінальному провадженні (ст. 90).

---

¹ Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2008 року № 4. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 186.

² Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 червня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 360.

Крім цього, відповідно до вимог ст. 87 КВК України, у СІЗО на протязі 10 днів тримаються засуджені, рішення суду щодо яких вступило в законну силу (статті 532–539 КПК) та які очікують направлення в кримінально-виконавчі установи закритого типу.

До останніх, як це зазначено в ч. 11 КВК, відносяться виправні колонії (згідно ч. 2 ст. 18 цього Кодексу – це колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами; колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання; колонії середнього рівня безпеки; колонії максимального рівня безпеки).

У свою чергу, до арештних домів відносяться УВП, які виконують покарання у виді арешту (ст. 15 КВК).

І, хоча його виконання віднесено до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі (розділ I Загальної частини КВК), арешт по своїй соціально-правовій природі (статті 50–55 КВК) є позбавленням волі, що логічно витікає із змісту ч. 2 ст. 51 КВК, у якій встановлено, що на засуджених до арешту поширюються права, обов'язки, заборони і обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

До місць позбавлення волі відносяться і спеціальні виховні установи (виховні колонії)¹, у яких

---

¹ Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.

виконується покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх (ст. 19 КВК України).

8. Ще однією системоутворюючою ознакою є визначення заборонених для засуджених, позбавлених волі, предметів, виробів, речовин, продуктів харчування тощо на нормативно-правовому рівні.

Такий перелік закріплено у загальних рисах у ч. 7 ст. 102, ч. 4 ст. 107, ч. 7 ст. 108, частини 3, 4 ст. 109, частини 4, 5 ст. 112 КВК України та у додатках 3 і 5 ПВР УВП, хоча це й суперечить вимогам статей 19, 63 та п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до яких діяльність органів та установ виконання покарань визначається виключно законами.

Виходячи з цього, логічно було б затвердити ПВР УВП та перелік заборонених предметів для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, на рівні Кабінету Міністрів України, рішення якого відносяться до законодавства України¹, на відміну, зокрема, від підзаконних нормативно-правових актів, що входять в перелік законодавчих джерел.

Таким чином, проведений аналіз усіх системоутворюючих ознак поняття «загальносоціальне запобігання потрапляння у місце позбавлення волі

---

¹ Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про офіційне тлумачення терміну законодавство)». № 12-рп/98 від 9 липня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

заборонених предметів» дав можливість визначити його теоретичне та практичне значення.

Зокрема, теоретичне його значення полягає у тому, що вперше на доктринальному рівні сформульовано своєрідну наукову модель загальносоціального запобігання даному виду правопорушень і злочинів, які мають місце у сфері виконання покарань, а також створено методологічні засади для подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

У свою чергу, прикладне значення поняття виражається у тому, що на підставі науково обґрунтованих положень, які розроблені в ході здійсненого аналізу змісту його системоутворюючих ознак, на практиці можна сформулювати комплекс заходів, спрямованих на нейтралізацію, блокування, усунення тощо детермінант, які породжують і обумовлюють вчинення правопорушень та злочинів, пов'язаних з потраплянням до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів.

У цілому ж, якщо узагальнити отримані у ході даного дослідження результати по даному питанню, то можна виокремити наступні загальносоціальні заходи запобігання потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів, а саме:

1. Забезпечення неухильного виконання в нашій державі Закону України «Про захист суспільної моралі»¹, при цьому акцентувавши всі зусилля на запобіганні та протидії впливу кримінальної

---

¹ Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року № 1296-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.

субкультури на населення та, зокрема, засуджених до позбавлення волі.

2. Забезпечення 100 % фінансування сфери виконання покарань з Державного бюджету України, враховуючи, що на сьогодні інші джерела фінансового характеру є мізерними (доходи від працевикористання засуджених та від інших видів господарської діяльності УВП) та такими, що не забезпечують нагальні потреби ДКВС України, особливо в частині створення Європейських умов виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі, що передбачено відповідним Законом України¹.

3. Забезпечення на 100 % потреб УВП, пов'язаних з ремонтом, заміною та утриманням інженерно-технічних та інших засобів охорони, нагляду та виявлення заборонених предметів у місцях позбавлення волі, у тому числі з використанням новітніх технологій, як це передбачено ст. 103 КВК України.

4. Побудова нових та реконструкція існуючих СІЗО та УВП (які відносяться до місць позбавлення волі) по міжнародних стандартах (покамерне одичне або не більше 2-х осіб тримання засуджених; повне відеоспостереження за цими особами на всіх об'єктах життєдіяльності, суворі заходи кримінально-правового характеру за спроби постачання (проносу, підвозу, пересилання тощо) заборонених предметів у місця позбавлення волі).

---

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

5. Забезпечення ефективного соціального захисту персоналу ДКВС України, включаючи й шляхом приведення їх заробітної плати, як це зазначено в п. 76 ЄПП, до рівня фахівців що мають повагу в суспільстві, а також яка має бути достатньою для залучення і утримання органів та УВП (п. 79.1 ЄПП).

6. Залучення до роботи (служби) у сфері виконання покарань таких осіб, які володіють та повністю відповідають вимогам чесності, гуманності, а також володіють професійними навичками, включаючи комунікативні, та особистої здатності до виконання складної діяльності, яка від цих осіб вимагатиметься (п. 77 ЄПП), враховуючи, що персонал УВП виконує важливу суспільну функцію та повинен забезпечувати високі стандарти поведження із засудженими.

7. Прийняття спеціальної Державної програми, затвердженої Верховною Радою України на рівні відповідної постанови з питань реалізації державної політики у сфері виконання покарань та приведення порядку виконання і відбування покарань в Україні до Європейських стандартів, як це передбачено відповідними законами України¹.

8. Створення належних правових, організаційних та інших умов для здійснення ефективного громадського контролю за кримінально-виконавчою діяльністю в Україні та прийняття резолюції

---

¹ Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2–3.

недовіри по його результатах відповідним керівникам органів та УВП.

9. Підвищення ефективності контролю за сферою виконання покарань України з боку Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України інших органів державної виконавчої влади, результати якого мають бути доведені в установленому порядку до населення.

10. Затвердження ПВР УВП та визначення переліку заборонених предметів, речовин і виробів для засуджених, позбавлених волі, на рівні Кабінету Міністрів України, рішення якого відповідно до рішень Конституційного Суду України¹ відноситься, на відміну від рішень Міністерства юстиції, до законодавчих актів, що дають можливість привести діяльність з цих питань до вимог Конституції України (статті 19, 63, 92).

3.2. Спеціально-кримінологічне запобігання проникненню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, виробів і речовин

Як свідчить практика протидії злочинам і правопорушенням у місцях позбавлення волі, найбільш ефективними та цілеспрямованими у контексті

---

¹ Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про офіційне тлумачення терміну законодавство)». № 12-рп/98 від 9 липня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

досліджуваної проблематики є заходи спеціально-кримінологічного запобіжного характеру.

В кримінології під спеціально-кримінологічним запобіганням розуміють сукупність заходів боротьби із злочинністю, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки¹.

Як довів у своїх роботах А. П. Закалюк, на відміну від інших різновидів, заходи спеціально-кримінологічного запобігання злочинності чинять вплив:

- 1) не тільки після вчинення злочину, але частіше до нього;
- 2) у сфері, яка лише частково регулюється правом;
- 3) засобами, що мають виключно цільове запобіжне значення;
- 4) інколи паралельно з іншими засобами запобігання злочинності, але частіше після них².

На його переконання, такі заходи становлять окремий різновид щодо запобігання злочинності – суто кримінологічний, їх так і називають – спеціально-кримінологічні³.

---

¹ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 144.

² Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 328–329.

³ Там само, с. 329.

У свою чергу, В. В. Голіна вважає, що теорія і практика розробки і реалізації методів та заходів руйнівного впливу на явища і процеси, які зумовлюють або можуть зумовлювати активізацію криміногенного потенціалу суспільства у виді злочинних проявів, а також недопущення їх здійснення на різних стадіях злочинної поведінки, тобто на стадіях формування кримінальної мотивації, виникнення умислу на вчинення злочину, готування до злочину та замаху на злочин, називається спеціально-кримінологічним запобіганням злочинності¹.

Низка учених (О. М. Джужа, Є. М. Моїсєєв та В. В. Василевич) вивели наступне визначення спеціально-кримінологічного запобігання злочинам – це діяльність державних органів і громадських організацій щодо реалізації заходів, спрямованих на те, щоб у суспільстві не вчинялися злочини і адресовані усім членам суспільства².

На думку А. І. Долгової, спеціальне запобігання злочинності, на відміну від загальносоціального, має цілеспрямований зміст та характер на недопущення злочинів³. Більш того, як обґрунтовано вона зробила висновок з цього приводу, спеціальна спрямованість для виявлення та усунення

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 21.

² Джужа О. М., Моїсєєв Є. М., Василевич В. В. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): навч. посіб. Київ: Атіка, 2001. С. 62.

³ Кримінологія: учеб. для юрид. вузов/под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. И. Долговой. Москва: Изд. гр. ИНФРА-М-НОРМА, 1997. С. 347.

(блокування, нейтралізації) причин, умов, інших детермінант злочинності – це її профілююча, констатуюча ознака та головна особливість, позаяк з цим спеціально-кримінологічне запобігання включає також недопущення задуманих та тих, що готуються, та розпочатих злочинів¹.

Виходячи з цього, можна погодитись з В. В. Голіною, який переконаний, що завданням спеціально-кримінологічного запобігання злочинності є як запобігання виникнення детермінуючих злочинні прояви негативних явищ і процесів, їх обмеження та усунення, так і оперативне реагування на формування і розвиток злочинної поведінки². У зв'язку з цим від доводить, що цей вид запобігання злочинності здійснюється за трьома головними напрямками, за якими розробляють і реалізують заходи:

а) кримінологічної профілактики (профілактики випередження, обмеження, усунення, захисту)³;

б) відвернення злочинів (активної специфічної запобіжної діяльності держави та її інституцій, громадськості і громадян, розраховане як на необмежене коло, так і на конкретних осіб, що замислюють вчинення злочинів, домовляються про це заздалегідь, позитивно сприймають злочинний спосіб життя і кримінальну субкультуру, з метою дис-

---

¹ Криминология: учеб. для юрид. вузов/под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. И. Долговой. Москва: Изд. гр. ИНФРА.М-НОРМА, 1997. С. 347.

² Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 22.

³ Там само, с. 22–30.

кредитування злочинної поведінки, відмови від злочинної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності)¹;

в) припинення злочинів (виявлення осіб, які готують вчинення злочину або намагаються безпосередньо його здійснити (замах на злочин), і прийняття до таких осіб відповідних заходів².

Якщо розглянути досліджувану проблематику з огляду спеціально-кримінологічного запобігання злочинам і правопорушенням в СІЗО та УВП, то під цим видом діяльності наковці пропонують розуміти вид практики на концептуальній науковій основі, спрямованої на недопущення антигромадських проявів у місцях позбавлення волі, де запобігання виступає як певна сукупність ідей, концепцій, наукових гіпотез, проектів, практичних рішень, метою яких є забезпечення відповідної діяльності держави і суспільства³.

При такому підході, на переконання О. Г. Колба, спеціально-кримінологічне запобігання злочинам в СІЗО та УВП може бути визнане найбільш діючим способом боротьби зі злочинністю в місцях позбавлення волі, оскільки:

а) забезпечить виявлення та усунення її коріння, витоків та запобігатиме можливості вчинити злочин в умовах ізоляції;

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 31–35.

² Там само, с. 35–39.

³ Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посібник/за ред. О. М. Джужі. Київ: НАВС, 2013. С. 259.

б) впливатиме на криміногенні фактори, коли вони ще не набрали сили і легше піддаються усу-
ненню;

в) дозволятиме, використовуючи різноманітні засоби, запобігати злочинам на стадії готування;

г) перешкоджатиме настанню суспільно небез-
печних та інших шкідливих наслідків;

г') вирішуватиме завдання боротьби зі злочин-
ністю найбільш гуманними засобами (виключають
застосування кримінального покарання)¹.

У цілому, якщо узагальнити існуючі в кримі-
нології підходи, то під *«спеціально-кримінологіч-
ним запобіганням потраплянню у місця позбав-
лення волі заборонених предметів, виробів і речо-
вин»* слід розуміти *спеціальну діяльність відповід-
них суб'єктів запобігання, яка здійснюється у
формі кримінологічної профілактики, відвернення
та припинення даних правопорушень, включаючи
й кримінального характеру, що ґрунтується на
нормативно-правовій основі та спрямована на не-
допущення виникнення і розвитку детермінант,
які породжують і обумовлюють їх вчинення, об-
меження та усунення, на ефективне реагування
щодо формування злочинної поведінки засудже-
них та інших осіб, які схильні до незаконного
транспорткування або іншого способу доставки у
слідчі ізолятори, кримінально-виконавчі установи
закритого типу, арештні дома та виховні коло-*

---

¹ Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах вико-
нання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посібник/за
ред. О. М. Джужі. Київ: НАВС, 2013. С. 260.

нії заборонені для придбання, зберігання, використання та збуту предмети, вироби і речовини.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст даного поняття, можна віднести наступні:

1. Це спеціальна діяльність.

Сутність її полягає у тому, що в державі створюється система правоохоронних органів на які покладається завдання по запобіганню злочинам і правопорушенням.

Змістовну основу такої спеціальної запобіжної діяльності складають заходи, що реалізуються у межах оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій (глава 21 розділу II КПК України).

Зокрема, в ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що ОРД – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів¹.

До її завдань, як це витікає із змісту ч. 1 ст. 104 КВК України, відноситься пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп з метою:

а) забезпечення безпеки засуджених, персоналу колоній та інших осіб;

б) попередження і виявлення злочинів, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання;

---

¹ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

в) вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та правопорушень;

г) надання правоохоронним органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність або кримінальне провадження, допомоги в розкритті, припинення та попередженні злочинів.

У свою чергу, в ст. 246 КПК України мова ведеться про таку спеціальну запобіжну діяльність, включаючи й місця позбавлення волі, як негласні слідчі (розшукові) дії, тобто про різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом.

До спеціальної запобіжної діяльності, виходячи із змісту мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК) та мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 1 КВК), можна віднести й кримінально-виконавчу діяльність у місцях позбавлення волі, основними змістовними елементами якої та засобами впливу на засуджених є: встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно-корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив (ч. 3 ст. 6 КВК), а також застосування технічних засобів нагляду і контролю (ст. 103 КВК); режиму особливих умов у колоніях (ст. 105 КВК); застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї (ст. 106 КВК); здійснення громадського контролю з боку спостережних комісій (ч. 2 ст. 25 КВК); здійснення відомчого контролю (ст. 23 КВК); здійснення прокурорського нагляду (ст. 22 КВК); здійснення кон-

тролю з боку осіб, які згідно закону мають право відвідувати місця позбавлення волі (ст. 24 КВК); здійснення заходів душпастирської опіки засуджених (ст. 128-1 КВК).

Відповідно до вимог ст. 20 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», спеціально-кримінологічним запобіганням правопорушень у місцях позбавлення волі можуть займатися й інші органи державної виконавчої влади (як от: центр зайнятості населення, які за три місяці до звільнення особи від відбування покарання у виді позбавлення волі «бронюють» для них робочі місця¹); органи соціального та пенсійного забезпечення, які на загальних підставах призначають пенсії для засуджених, позбавлених волі, за віком, по інвалідності, т. ін. (ст. 122 КВК), а також вирішують питання про поміщення засуджених, які звільняються з СІЗО та КВУ закритого типу, виховних колоній і арештних домів до будинків для престарілих осіб, будинків-інтернатів тощо²; ін.).

2. Спеціально-кримінологічним запобіганням потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів займаються відповідні суб'єкти.

Зокрема, як це витікає із змісту ч. 2 ст. 104 КВК, ОРД у колоніях здійснюється оперативними підрозділами органів і установ виконання пока-

---

¹ Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року (в редакції від 01.01.2020). URL: zakon.rada.gov.ua

² Про загальнообов'язкове державне соціальне забезпечення (в редакції від 27.12.2019): Закон України від 23 вересня 1999 року. URL: zakon.rada.gov.ua

рань, які віднесені до суб'єктів оперативно-розшукової діяльності на підставі ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»¹.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 41 КПК України, оперативні підрозділи органів та установ виконання покарань здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого та прокурора.

До інших суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання у місцях позбавлення волі відносяться такі:

а) підрозділи охорони, нагляду та безпеки СІЗО² та УВП³, які безпосередньо виявляють способи (канали) транспортування (доставки) у місця позбавлення волі заборонних предметів, речовин і виробів, а також здійснюють аналогічні заходи відносно засуджених;

б) воєнізовані формування ДКВС України⁴, які залучаються до забезпечення правопорядку в СІЗО та УВП, у тому числі й на підставі ст. 195 КВК

---

¹ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 19–21.

³ Там само, с. 17–19.

⁴ Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 06.02.2017 № 292/5. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 15. Ст. 458.

України, та мають можливість здійснювати відповідні режимні заходи (огляди; обшуки; використання технічних засобів тощо) (ст. 102 КВК), спрямовані на вилучення заборонених предметів, речовин і виробів у засуджених, позбавлених волі¹.

Зокрема, тільки у 2016 р. персоналом зазначених підрозділів у виправних колоніях було вилучено 110 г наркотичних речовин; 9 л спиртних напоїв; 64 колюче-ріжучі предмети та більше 500 інших заборонених предметів²;

в) підрозділи Національної гвардії України, які залучаються в УВП для забезпечення режиму особливих умов (ст. 105 КВК), а також реалізації інших завдань, визначених у законі³;

г) підрозділи Національної поліції⁴, які здійснюють ОРД на обслуговуваних адміністративних територіях, а також проводять негласні слідчі (розшукові) дії відповідно до вимог статей 41, 246 КПК України, взаємодіючи при цьому з оперативними підрозділами СІЗО та УВП, а також залучаються згідно вимог статей 105–106 КВК для забезпечення правопорядку в місцях позбавлення волі;

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 31–32.

² Там само, с. 32.

³ Про національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 року № 876-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.

⁴ Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року (в редакції від 16.01.2020 р.). URL: zakon.rada.gov.ua

г) інші оперативні підрозділи, мова про які ведеться в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», у межах своїх повноважень;

д) інші суб'єкти запобігання злочинам, які здійснюють зазначену спеціальну запобіжну діяльність попутно поряд з основними своїми повноваженнями¹;

е) підрозділи соціально-психологічної служби органів та УВП, а також інші структурні підрозділи СІЗО, кримінально-виконавчих установ закритого типу, арештних домів та виховних колоній, які залучаються до реалізації заходів індивідуальної програми соціально-виховної роботи, яка складається відносно конкретно взятого засудженого та затверджується начальником зазначених установ (ч. 2 ст. 95 КВК України).

3. Спеціально-кримінологічне запобігання потраплянню заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, здійснюється у формі:

а) кримінальної профілактики;

б) відвернення даних правопорушень і злочинів;

в) припинення цих злочинів і правопорушень.

Зокрема, шляхом організації та реалізації у місцях позбавлення волі заходів випередження (обладнання територій СІЗО та УВП інженерно-технічними засобами охорони та нагляду (ст. 103 КВК); відібрання письмової розписки у засудженого про ознайомлення з вимогами нормативно-правових актів з питань кримінально-виконавчої

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 346.

діяльності, включаючи інформацію про недопустимість придбання, використання та збуту заборонених предметів у ході відбування покарання (додаток 6 до ПВР УВП); проведення огляду та обшуку приміщень та територій СІЗО і УВП, а також засуджених, їх речей та одягу; здійснення інших тому подібних заходів) забезпечується недопущення потрапляння у місця позбавлення волі та засуджених заборонених предметів, речовин і виробів.

У свою чергу, заходи профілактики обмеження дають можливість своєчасно запобігати вчиненню правопорушень, пов'язаних з потраплянням до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, заборонених предметів. До таких обмежувальних заходів відносяться, наприклад, ті, мова про які ведеться в п. 2 розділу XVII ПВР УВП «Залучення засуджених до суспільно корисної праці», а саме – забороняється використовувати працю цих осіб:

а) на всіх роботах і посадах у міжрегіональних управліннях, адміністративних будівлях, у яких розміщується персонал з охорони УВП, у розплідниках службових собак;

б) у приміщеннях, де розміщена зброя, спеціальні засоби, система сигналізації для запобігання втеч, система контролю за доступом до службової документації;

в) на роботах, пов'язаних з устаткуванням для розмноження документів, радіотелеграфною та телефонною технікою (за винятком лінійних монтерів у присутності представника адміністрації УВП);

г) на посадах продавців, бухгалтерів-операціоналістів, касирів, завідувача продовольчих та речових складів, комірників;

г) на роботах, пов'язаних з обліком, зберіганням та видачею медикаментів, а також вибухових та отруйних речовин;

д) як фотографів, зубопротезників, водії легкових та оперативних автомобілів і мотоциклістів;

е) на посадах з підпорядкуванням їм вільнонайманих працівників;

є) на роботах пов'язаних з обслуговуванням та ремонтом технічних засобів охорони і нагляду;

ж) на роботах пов'язаних з наданням медичної допомоги¹.

Поряд з цим, варто з даного приводу зазначити, що визначений у ПВР УВП перелік прав обмежень з питань права засуджених на працю не відповідає вимогам ч. 3 ст. 63 Конституції України, відповідно до яких право обмеження щодо цих осіб можуть вводитись лише на підстав закону та вироку суду.

Крім цього, такий відомчий підхід суперечить змісту п. 14 ч. 1 ст. 92 Основного закону, у якій закріплено положення про те, що діяльність органів та установ виконання покарань визначається виключно законом.

І, накінець, згідно вимог ст. 43 Конституції України, держава гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності.

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

Аналогічні норми закріплені також у трудовому, цивільному та господарському законодавстві України.

Виходячи з цього, можна було б ч. 3 ст. 118 КВК України виключити та викласти у новій редакції:

«Перелік робіт і посад, на яких забороняється використовувати засуджених до позбавлення волі, визначається чинним законодавством України.

У місцях позбавлення волі забороняється використовувати працю засуджених на тих об'єктах, які визначає власник або уповноважена ним особа згідно закону».

Для визначення переліку таких право обмежень для засуджених, позбавлених волі, необхідно також ст. 118 КВК доповнити приміткою, у якій відобразити ті положення, які нині закріплені в п. 2 розділу XVII ПВР УВП та стосуються заборони щодо використання праці цих осіб в УВП.

Як свідчить практика, немаловажне значення у механізмі кримінологічної профілактики мають й заходи профілактики усунення, зокрема детермінант, які породжують та сприяють вчиненню правопорушень, пов'язаних з потраплянням у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин.

Сутність цієї спеціальної діяльності полягає у тому, що відповідно до вимог статей 131-1 та 134 КВК України, по кожному випадку вчиненого засудженими правопорушення проводиться перевірка (службове розслідування), у ході якої, як це витькає із змісту ч. 1 ст. 104 даного Кодексу, виявляються причини і умови, які породили та сприяли даному юридичному факту.

Таким чином, це дозволяє у подальшому нейтралізувати, блокувати, усунути тощо детермінанти, наприклад, злочинів і правопорушень, що стосуються потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів.

Проте, як показує аналіз вилучених заборонених предметів у засуджених, позбавлених волі, на протязі 1991¹–2016 рр.² їх кількість у розрахунку на 1 тис. осіб щорічно є незмінною, тобто на сьогодні заходи профілактики усунення є малоефективними та формальними по своїй суті.

Враховуючи зазначене та з метою підвищення рівня результативності заходів кримінологічної профілактики у СІЗО та УВП, варто ч. 1 ст. 134 КВК України доповнити на початку реченням такого змісту:

«По кожному факту вчиненого засудженим правопорушення адміністрація установи виконання покарань зобов'язана провести перевірку відповідно до вимог діловодства, результати якої у письмовій формі повідомляються керівнику установи та доводяться до особи, яка вчинила правопорушення».

Далі – викласти ч. 1 ст. 134 КВК у тій редакції, що закріплена на даний час у зазначеному Кодексі.

---

¹ Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году. Киев: ГУИН МВД Украины, 1992. 28 с.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. 34 с.

Поряд з цим, на ефективність усіх вказаних вище заходів кримінологічної профілактики впливають також заходи профілактики захисту.

До таких у СІЗО, КВУ закритого типу, арештних домах та виховних колоніях можна віднести заходи, що стосуються забезпечення права засуджених на особисту безпеку (ст. 10 КВК)¹, а також визначений у додатках 3 та 5 до ПВР УВП перелік предметів, виробів і речовин, продуктів харчування тощо, придбання, зберігання, використання та збут яких цими особами у ході відбування покарання у виді позбавлення волі заборонено.

Саме шляхом встановлених у ПВР УВП та інших нормативно-правових актах у сфері виконання покарань заборон і здійснюється своєрідний захист засуджених від негативного впливу на процес їх виправлення від наркотичних речовин, спиртних напоїв, результатів гри в азартні ігри під матеріальну зацікавленість, т. ін.

Значну роль у системі спеціально-кримінологічних заходів запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів відіграють й заходи по відверненню злочинів.

У першу чергу мова ведеться про вилучення таких різноманітних речовин, напоїв, засобів тощо у каналах доставки заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, під якими в науковій літературі розуміється шлях, яким вони доставля-

---

¹ Баб'як А. В., Василевич В. В., Колб І. О. Право на особисту безпеку засуджених до позбавлення волі в Україні: поняття, зміст та форми забезпечення: навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джузи та д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Львів: Галиц. вид. спілка, 2014. 254 с.

ються засудженим чи особам, котрі тримаються в СІЗО, використовувати з цією метою різні способи¹.

Одним із таких способів є транспортування (доставка) цих предметів у місця позбавлення волі по схемі «воля – УВП, СІЗО» та, рідше, через канал «УВП або СІЗО – УВП або СІЗО».

Більш того, результати спеціальних розробок з означеної проблематики показали, що канали доставки заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, можуть бути:

- 1) основними або резервними (на випадок непередбачених обставин чи втрати головного каналу);
- 2) одноразового чи багаторазового користування;
- 3) задіяння одного або декількох каналів одночасно².

У доктринальних джерелах можна зустріти й інші способи доставки (транспортування) заборонених предметів у місця позбавлення волі³, які у тому числі знайшли своє підтвердження й під час проведення даного наукового пошуку.

Знову ж таки, як показує практика, заходи по відверненню злочинів і правопорушень, що стосуються потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів можна розділити на дві групи, а саме – на:

---

¹ Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. С. 17.

² Каширин Р. М. Оперативно-розсыльное предупреждение незаконного оборота наркотических средств в исправительных учреждениях: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Псков: Псков. ин-т внутр. дел, 2012. С. 11–12.

³ Музика А. А. Методичні рекомендації... С. 17.

а) заходи переорієнтації антисуспільної настанови осіб, схильних до їх придбання, використання та збуту;

б) активні контрзаходи.

Перша група заходів реалізується в СІЗО та УВП через зміст, основні напрями, форми і методи соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі, а також загальноосвітнього та професійно-технічного навчання цих осіб (статті 123–126 КВК України).

Для цього у місцях позбавлення волі функціонують більше 100 загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі:

1) у 50-ти із них – вечірні (змінні) школи;

2) у 74 – класи (групи) з вечірньою формою навчання;

3) у 19 – навчально-консультативні пункти;

4) у 3-х виховних колоніях – загальноосвітні середні школи I–II ступенів освіти¹.

Крім цього, для забезпечення потреб засуджених, позбавлених волі, у професійно-технічній освіті при УВП функціонує 88 професійно-технічних закладів, у тому числі:

а) 75 навчальних центрів;

б) 7 професійно-технічних училищ;

в) 6 філій професійно-технічних закладів².

Проте, враховуючи, що щорічно серед осіб, щодо яких суди виносять обвинувальні вироки, 70 %

---

¹ Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України/О. Г. Колб, О. М. Джужа, В. Я. Конопельський та ін.; за заг. ред. проф. О. Г. Колба та проф. О. М. Джужи. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. С. 192.

² Там само, с. 193.

складають засуджені, які до притягнення до кримінальної відповідальності ніде не працювали та не навчалися¹, кількість залучених до загальноосвітнього та професійно-технічного навчання засуджених є незначною, що є однією з детермінант формування їх протиправної поведінки під час відбування покарання у виді позбавлення волі².

У контексті змісту заходів, пов'язаних з відверненням злочинів та з переорієнтацією антисуспільної настанови засуджених, що стосується протиправної мотивації по придбанню, збереженню, використанню та збуту заборонених предметів у місцях позбавлення волі, важливе місце займають богослужіння, релігійні обряди та інші заходи душпастирської опіки³.

Для цього, на постійній основі залучені до релігійного виховання засуджених в УВП залучено більше 200 православних священнослужителів, які здійснюють зазначену діяльність у 106 релігійних спорудах (70 – це храми, а 36 – каплиці)⁴.

---

¹ Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2019 році (за даними судової статистики). URL: <http://www.scout.gov.ua/chients/vs.us>

² Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України/О. Г. Колб, О. М. Джу́жа, В. Я. Конопельський та ін.; за заг. ред. проф. О. Г. Колба та проф. О. М. Джу́жи. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. С. 193.

³ Жолтані М. І., Копотун І. М., Колб О. Г. Релігійні організації і релігійне виховання як учасник кримінально-виконавчих правовідносин: монографія. Київ: Кандиба Т. П., 2018. 190 с.

⁴ Пахомов І. В., Яценко В. І. Взаємодія персоналу пенітенціарних установ з Українською православною церквою у реалізації душпастирської (духовно-просвітницької) роботи: навч. посіб./за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. М. О. Супруна. Біла Церква: Білоцерк. училище ППП ДКВС України, 2016. С. 39.

Щодо контрзаходів по відверненню злочинів, то їх зміст у СІЗО та УВП зводиться в основному до реалізації відповідних оперативно-розшукових заходів на стадії готування¹ та постановки на профілактичний облік тих засуджених, які замислюють чи виконують намір вчиняти правопорушення, пов'язані з доставкою, транспортуванням, збутом, збереженням тощо заборонених предметів у місцях позбавлення волі.

При цьому, варто зазначити, що щорічно структура цих профілактичних об'єктів в СІЗО та УВП є незмінною, що свідчить про низький рівень та малу ефективність тих контрзаходів, які реалізуються у даному напрямі. Так, тільки у 2016 р. вона мала наступний вигляд:

1) всього на цих обліках перебувало більше 3 тис. 304 засуджених особи або майже 6 % від загальної кількості осіб (більше 58 тис.²);

2) у структурі цих об'єктів: 514 осіб були схильні до втечі (0,8 % від загальної кількості засуджених); 46 осіб – до виготовлення зброї або вибухових пристроїв (0,08 %); 1335 осіб – до вживання і розповсюдження наркотичних речовин (2,3 %) та 391 особа – до організації азартних ігор під матеріальну зацікавленість (0,7 %)³.

---

¹ Теория оперативно-розыскной деятельности/под ред. К. К. Горянова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. Москва: ИНФРА-М, 2007. С. 586–613.

² Кубрак Р. М., Лень В. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. С. 27.

³ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 16.

І, це при тому, що кількість вилучених у засуджених, позбавлених волі¹, та ув'язнених під варту² заборонених предметів щорічно не зменшується.

У змісті спеціально-кримінологічного запобігання проникненню у місця позбавлення волі заборонених предметів важливу роль відіграють й заходи, пов'язані з припиненням протиправних проявів засуджених у цьому напрямі (заходи опанування, обережності та активного втручання)³.

Зокрема, заходи опанування здійснюються з метою досягнення добровільної відмови особи, яка вчиняє зазначене правопорушення, від продовження протиправної діяльності.

Як зазначено з цього приводу в ч. 1 ст. 17 КК України, добровільною умовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину, або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.

Результати даного дослідження показують, що статистичних та інших даних з цих питань у ДКВС України немає, позаяк на практиці, як правило, мову ведуть про кількість профілактованих злочинів або їх вчинення, включаючи стадію замаху на злочин (ст. 15 КК).

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 17–19.

² Там само, с. 19–21.

³ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 145.

Зокрема, тільки у 2016 р. в УВП і СІЗО були здійснені заходи щодо запобігання понад 3,8 тис. злочинів з боку засуджених, позбавлених волі, та ув'язнених під варту¹.

З цього можна зробити висновок про те, що діяльність, що стосується застосування для припинення правопорушень, пов'язаних з потраплянням у місця позбавлення волі заборонених предметів, заходів опанування є формальною та такою, що потребує суттєвого покращення та інтенсифікації (напруги, посилення, результативності)².

У свою чергу, заходи обережності у ході спеціально-кримінологічного запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів полягають у тому, щоб удосконалити існуючі технічні засоби, які призначені для їх виявлення у каналах доставки та безпосередньо в осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, а також в інших суб'єктів, які вчиняють дане правопорушення, а також у модернізації цих засобів та використання при цьому новітніх технологій³.

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 8.

² Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 234.

³ Астаф'єва К. Ю. Досвід та особливості підготовки тюрем у центрі юридичних досліджень та спеціалізованої підготовки «GENERAL-TAT DE CATALUNEA». *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті зі законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.)*. Київ: Ін-т крим.-викон. служби; ФОП Кандиба Т. П., 2017. С. 114–117.

Як у зв'язку з цим зазначено в розділі III Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України від 13 вересня 2017 р., враховуючи тривалий строк використання будівель СІЗО та УВП, вони суттєво зношені та застарілі, у самих матеріалах, з яких побудовані корпуси, тривають руйнівні процеси, а зношеність обладнання інженерних мереж призводить до невиконання ними технічних функцій¹.

Враховуючи зазначене, у даній Концепції одним із шляхів розв'язання цих та інших проблем, що стосуються запобігання проникненню у тому числі у місця позбавлення волі заборонених предметів, визначено:

а) запровадження сучасних і модернізація технічних засобів охорони, включаючи системи відеоспостереження в УВП і СІЗО;

б) запровадження в УВП і СІЗО сучасних технічних засобів нагляду, які б відповідали вимогам безпеки суспільства та гарантували безпеку персоналу і засуджених;

в) організація цілодобового відеоспостереження та створення багаторівневої системи відеомоніторингу з метою зменшення впливу людського фактора, оптимізація охорони УВП і СІЗО, запобігання вчиненню злочинів і порушень порядку відбування покарань².

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

² Там само.

Як видається, з огляду змістовної спрямованості зазначених заходів їх можна віднести до спеціально-кримінологічних заходів обережності з питань недопущення потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, виробів, речовин тощо.

У той самий час, до найбільш ефективних та дієвих у цьому сенсі заходів, як показали результати даного дослідження, є заходи активного втручання по відверненню правопорушень, пов'язаних з доставкою (транспортуванням) заборонених предметів у місця позбавлення волі.

До таких, зокрема, можна віднести наступні:

1) реалізація отриманих у ході проведення ОРД та негласних слідчих (розшукових) дій результатів з означених питань (статті 256, 257 КПК України);

2) реалізація у цьому напрямі спеціальних режимних операцій (ст. 102 КВК) шляхом проведення позапланових та раптових обшуків приміщень та територій УВП і СІЗО, а також засуджених та їхніх речей і одягу;

3) реалізація цих заходів щодо конкретних об'єктів профілактичного обліку з метою затримання їх по «гарячих слідах» (безпосередньо під час чи відразу після вчинення дій, спрямованих на доставку, придбання, зберігання та збут заборонених предметів).

При цьому варто зазначити, що на сьогодні перелік технічних засобів нагляду і контролю та порядок їх використання, як це витікає із змісту ч. 3 ст. 103 КВК України, визначається не законами, що прямо передбачено п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції

України, а нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України, які згідно відповідного рішення Конституційного Суду України 1991 р. (справа про офіційне тлумачення терміну «законодавство») не віднесені до тих правових джерел, що складають його зміст¹.

Виходячи з цього, варто ч. 3 ст. 103 КВК викласти у новій редакції:

«Перелік технічних засобів нагляду і контролю та порядок їх використання визначаються чинним законодавством України».

До такого, зокрема, відносяться постанови Кабінету Міністрів України², однією з яких і може бути закріплено зазначений перелік, що в певній мірі буде кореспондуватись із змістом конституційних положень та виступить одним із заходів нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які породжують та обумовлюють випадки доставки (транспортування), зберігання, використання та збуту заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, а також підвищить рівень антикорупційної діяльності в СІЗО та УВП.

4. Спеціально-кримінологічне запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, речовин, виробів тощо ґрунтується на відповідній нормативно-правовій основі.

---

¹ Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про офіційне тлумачення терміну законодавство)». № 12-рп/98 від 9 липня 1998 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

² Там само.

До таких джерел відносяться:

1) загальні положення Конституції України, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина (статті 3, 19, 22, 24, 63, 68, ін.).

Зокрема, як у зв'язку з цим зазначено в ст. 3 Основного закону, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а в ст. 68 – те, що кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність людей, що має пряме відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики.

Поряд з цим, слід у цьому сенсі погодитись з А. П. Закалюком, який слушно зауважив, що у Конституції України, на жаль, немає норм, які б прямо визначали обов'язки держави та її органів щодо запобігання злочинності, проте міститься ряд статей, аналіз яких дає змогу визначити ставлення Основного закону до цієї державної і, загалом, суспільної діяльності, конституційні основи її здійснення¹;

2) законодавчі акти, які регулюють порядок виконання та відбування кримінальних покарань (КВК статті 1, 102, 103, 104, ін.); Закон України «Про попереднє ув'язнення»; Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»; «Про пробацію»; ін.), у яких закріплені завдання по запобіганню злочинам і правопорушенням;

---

¹ Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 336.

3) інші закони, що стосуються сфери виконання покарань та досліджуваних у цій роботі проблем (КПК, Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про тероризм», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»¹; ін.);

4) підзаконні нормативно правові акти з означених питань (ПВР УВП, Інструкції з організації охорони і нагляду в СІЗО, УВП, виховних колоніях та арештних домах, Положення, т. ін.).

Зокрема, у п. 1 розділу ХХІІІ ПВР УВП зазначено, що нагляд за засудженими – це система заходів, спрямованих на забезпечення відбування та виконання покарань у виді позбавлення волі, довічного позбавлення волі та арешту шляхом цілодобового і постійного контролю за поведінкою засуджених у місцях їх проживання та праці, запобігання та припинення з їх боку протиправних дій, забезпечення вимог ізоляції засуджених та безпеки персоналу УВП².

Поряд з цим, слід констатувати, що регулювання запобіжної діяльності в СІЗО та УВП на рівні підзаконних нормативно-правових актів, суперечить конституційним засадам з означених питань, відповідно до яких діяльність органів та установ виконання покарань та правообмеження щодо засуджених, які є наслідком застосування до

---

¹ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-ХІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

² Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

них відповідних заходів впливу, встановлюються виключно на підставі закону (у межах, при цьому, змісту терміну «законодавство», офіційне тлумачення якого дано Конституційним Судом України¹ (статті 3, 19, 22, 24, 63, 92; ін.).

Існуючий на сьогодні нормативно-правовий підхід, пов'язаний з організацією спеціально-кримінологічним запобіганням злочинам і правопорушенням у місцях позбавлення волі, не тільки виступає однією з детермінант, що негативно впливає на ефективність цієї діяльності, але й породжує та обумовлює конфлікти між персоналом СІЗО, УВП та виховних колоній і засудженими, позбавленими волі².

Зокрема, нерідко на практиці виникає питання, з яких підстав засуджені віднесені до категорії «схильних до втеч», «схильних до вживання наркотичних речовин і спиртних напоїв», «схильних до розповсюдження заборонених предметів» тощо, мова про які ведеться в офіційних звітах ДКВС України³.

---

¹ Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про офіційне тлумачення терміну законодавство)». № 12-рп/98 від 9 липня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

² Осауленко О. І. Підзаконне регулювання прав та свобод осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі. Кримінально-виконавча система України: теорія, практика, законодавство. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1994. С. 59–64.

³ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 16.

Науковці звертають увагу й на те, що у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України відсутні об'єкти запобіжного впливу, та наполягають на їх закріпленні у спеціальній нормі КВК¹.

Підтримуючи таку позицію, логічно було б ч. 2 ст. 104 КВК України у кінці речення доповнити словосполученням «у відповідності з оперативно-розшуковим законодавством України та цим Кодексом» та викласти її у новій редакції:

«Оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами органів і установ виконання покарань у відповідності з оперативно-розшуковим законодавством України та цим Кодексом».

Крім цього, ст. 104 КВК варто доповнити частиною четвертою такого змісту:

«З метою підтримання належного правопорядку в установах виконання покарань, запобігання злочинам і правопорушенням серед засуджених здійснюється комплекс профілактичних заходів щодо виявлення, постановки на облік та організації нагляду та інших спеціальних заходів запобіжного характеру за особами, схильними до вчинення злочинів і правопорушень».

Виявлення та постановка на профілактичний облік засуджених, які вчинили правопорушення або мають намір їх вчинити, здійснюється персоналом оперативного підрозділу колонії шляхом досконалого вивчення матеріалів особових справ за-

---

¹ Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт профілактики злочинів: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 281.

суджених, перевірки відомостей щодо їх поведінки в ізоляторах тимчасового тримання, СІЗО, лікарняних закладах, закладах охорони здоров'я тощо, документації, у якій фіксуються порушення режиму, перегляду кореспонденції, а також інформації персоналу підрозділів соціально-виховної роботи, нагляду і безпеки та оперативних підрозділів інших правоохоронних органів».

Такий підхід ґрунтується на положеннях:

а) п. 1 розділу XXIII ПВР УВП, у якому ці положення на сьогодні вже знайшли своє відображення¹;

б) ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»², яка визначає об'єкти ОРД;

в) статті 6, 18 (п. 10 ч. 1) Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», у якому закріплено обов'язки персоналу ДКВС України щодо запобігання злочинам і правопорушенням в органах та установах виконання покарань³.

5. Спеціально-кримінологічне запобігання спрямоване на:

1) недопущення виникнення і розвитку детермінант, які породжують і обумовлюють вчинення

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

² Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

³ Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 р. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. С. 4–10.

правопорушень, пов'язаних з потраплянням у місця позбавлення волі, їх обмеження та усунення;

2) ефективно реагування щодо формування і розвитку злочинної поведінки засуджених та інших осіб, схильних до незаконного транспортування та іншого способу доставки у СІЗО, КВУ закритого типу, арештні доми та виховні колонії заборонені для придбання, зберігання та збуту предметів, виробів і речовин, які заборонені у місцях позбавлення волі.

Слід звернути увагу на особливості детермінаційного комплексу причин і умов, що породжують та сприяють вчиненню правопорушень, пов'язаних з потраплянням до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, а саме – це:

а) необґрунтовані, та подекуди, авантюристичні (від фр. *adventurist* – необдуманий поступок)¹ спроби у відповідних законопроектах знищити правові засади ОРД як в цілому в Україні², так і в сфері виконання покарань зокрема³, що негативно відображається на стані злочинності, включаючи й пенітенціарну⁴;

б) низький рівень координаційної діяльності правоохоронних органів, що здійснюється проку-

---

¹ Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 8.

² У Верховній Раді зареєстровано новий законопроект про оперативнo-розшукову діяльність. URL: <https://radako.com.ua.news>

³ Проект закону про пенітенціарну систему: поданий народними депутатами України А. А. Кожем'якіним, І. В. Мосійчуком, О. В. Богомолець та ін. реєстр. № 7337 від 24.11.2017. URL: [w1.c1.Rada.gov.ua.webpro.C.4-1](http://w1.c1.Rada.gov.ua/webpro.C.4-1)

⁴ Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало недели. Украина*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

ратурою відповідно до вимог ст. 25 Закону України «Про прокуратуру»¹, у зв'язку з такою ж цілеспрямованою руйнацією засад її діяльності на нормативно-правовому рівні у сучасних умовах;

в) незадовільним станом взаємодії органів та УВП з іншими правоохоронними органами, зокрема в частині обміну інформацією щодо об'єктів запобіжної діяльності та в цілому ОРД²;

г) правовий парадокс (грец. *pradoksos* – неочікуваний; протиріччя; своєрідна думка, яка розходиться із загальноприйнятою)³, коли органи та УВП відносяться згідно закону до правоохоронних (ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»), а центральний орган, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації (відповідно до вимог ч. 1 ст. 11 КВК – це Міністерство юстиції України) до таких не відноситься⁴;

г) постійне недофінансування оперативних підрозділів правоохоронних органів, включаючи органи та установи виконання покарань, з Державного

---

¹ Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року (в редакції від 31.10.2019). URL: zakon.rada.gov.ua

² Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Про деякі прояви кіберзлочинності у місцях позбавлення волі. Кримінальні загрози в секторі безпеки: практики ефективного реагування: матеріали панельної дискусії II Міжнар. юрид. форуму «Право» (Харків, 26 верес. 2019 р.). Харків: Право, 2019. С. 51.

³ Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 422.

⁴ Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228. URL: zakon.rada.gov.ua

бюджету України¹, особливо на реалізацію завдань ОРД, визначених у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність»²;

д) критичний стан інженерно-технічних засобів охорони, нагляду та виявлення заборонених предметів, що склався в місцях позбавлення волі³;

е) відсутність ефективного громадського контролю за станом кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності у місцях позбавлення волі, що не дозволяє встановити реальний стан правопорядку в СІЗО та УВП та зруйнувати детермінанти злочинності у цих установах⁴;

є) інші детермінанти, мова про які ведеться в науковій літературі⁵.

Таким чином, враховуючи зазначені детермінанти та сучасний стан правопорушень, що стосуються потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, виробів і речовин тощо, слід визнати, що без вирішення проблем рівень та ефективність спеціально-кримінологічного

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

² Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.

³ Про схвалення Концепції реформування (розвитку)... С. 8–9.

⁴ Сухоруков А. Правозащитные организации – союзники или оппоненты. *Тюрьма и общество: материалы Семинара для персонала учреждений по исполнению наказаний Донецкой области (Донецк, 27–29 мая 1999 г.)*. Донецк: Донецкий Мемориал, 2000. С. 28–30.

⁵ Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посібник/за ред. О. М. Джужі. Київ: НАВС, 2013. С. 557–568.

запобігання в СІЗО, КВУ закритого типу, арештних домах та виховних колоніях із вказаних питань дослідження й надалі будуть залишатися мало результативними та такими, що не в повній мірі забезпечують реалізацію мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України (статті 1, 104 КВК).

3.3. Індивідуальне запобігання потраплянню у місця позбавлення волі, заборонених предметів, виробів і речовин

У науковій літературі під індивідуальним запобіганням розуміється таке спеціально-кримінологічне запобігання злочинності, яке здійснюється стосовно конкретної особи – потенційного злочинця¹.

Інші науковці вважають, що індивідуальне запобігання злочинам становить конкретизацію не тільки спеціально-кримінологічних, але й загальносоціальних заходів стосовно окремих осіб, позаяк вона спрямована на:

а) усунення несприятливих впливів на конкретну особу, які можуть призвести до формування антигромадської спрямованості та суспільно небезпечної поведінки;

б) зміну соціально неприйнятної поведінки, яка може привести на злочинний шлях і корекцію асоціальної орієнтації та рис особи (якщо її викривлене формування вже мало місце);

---

¹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 39.

в) застосування негайних заходів щодо запобігання злочинам, що готуються, та припинення спроб їх вчинення¹.

А. П. Закалюк переконаний, що індивідуальна запобіжна діяльність передбачає організацію за реалізацію заходів щодо стосовно конкретної особи та її мікросоціальних умов².

На думку В. В. Голіни, індивідуальне запобігання злочинам – це різновид запобігання злочинності щодо конкретної особи, воно становить ту його частину, яка здійснюється на стадії, котра передуює виникненню злочинного наміру³. Саме тому, головним завданням індивідуального запобігання злочинам є усунення небезпеки потенційного злочину⁴.

У свою чергу, А. І. Долгова вважає, що індивідуальне запобігання злочинності – це, перш за все, вплив на тих осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, та на їх соціальне середовище⁵.

Натомість, В. Д. Малков доводить у своїх роботах, що індивідуальне запобігання злочинам – це

---

¹ Кримінологія: навч. посіб./О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. С. 57–58.

² Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. С. 327.

³ Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 146.

⁴ Там само.

⁵ Кримінологія: учеб. для юрид. вузов/под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. И. Долговой. Москва: Изд. гр. ИНФРА.М-НОРМА, 1997. С. 383.

діяльність державних і недержавних органів, організацій та їх представників по виявленню осіб, судячи по їх поведінці, можна очікувати вчинення злочинів, здійсненню впливу на них та оточуюче середовище з метою позитивної корекції поведінки цих осіб, ліквідації або нейтралізації фактів, діючих у даному середовищі¹.

Г. Й. Шнайдер, не даючи визначення поняття «індивідуального запобігання», веде мову про його аналог – модель індивідуального впливу на правопорушника, яка характеризується наступними моментами:

1) ця модель пояснює виникнення злочинності єдиною та переважно індивідуальною патологією злочинця, статичними або динамічними порушеннями в структурі його особистості (згідно психологічної або психоаналітичної теорії злочинності);

2) шляхом індивідуального психологічного і психіатричного діагнозу та такої ж терапії ця модель забезпечує усунення порушень в структурі особистості і тим самим ресоціалізує злочинця;

3) психологічна та психіатрична індивідуальна терапія спрямована не тільки на гуманізацію покарання, але й на запобігання рецидиву або, у кращому випадку, на зменшення його вірогідності;

4) за допомогою цієї моделі в тюрмі створюється така атмосфера, в якій окремого засудженого можна «налаштувати» (шляхом переконання або навіть соціального тиску у виді обіцянки звільнити з

---

¹ Криминология: учебник/под ред. проф. В. Д. Малкова. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2004. С. 163.

місць позбавлення волі тільки після певних успіхів в ресоціалізації) на згоду здійснення такого впливу¹.

У доктринальних джерелах можна зустріти й інші підходи з означеної проблематики дослідження. Зокрема, О. М. Джужа, Є. М. Моїсеєв та В. В. Василевич переконані, що індивідуальне запобігання – це діяльність, що спрямована на корекцію особи з метою недопущення вчинення нею злочину².

Загальним при цьому для всіх наукових позицій є те, що до об'єктів індивідуального запобігання злочину віднесені наступні:

а) поведінка та спосіб життя осіб з високою ймовірністю вчинення злочину;

б) соціальні елементи їх особистості, які відображають антисуспільну спрямованість;

в) соціально значущі при формуванні і реалізації останньої деякі психофізичні особливості індивідів;

г) несприятливі умови оточуючого таку особу середовища та життєвого укладу;

ґ) інші довготривалі діючі обставини, які визначають криміногенну ситуацію та полегшують вчинення злочину³.

Отже, якщо узагальнити кримінологічну інформацію з досліджуваного у цій роботі питання,

---

¹ Криминология: пер. с нем./под общ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. Москва: Изд. гр. «Прогресс» – «Универс», 1994. С. 409.

² Джужа О. М., Моїсеєв Є. М., Василевич В. В. Криминологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): навч. посіб. Київ: Атіка, 2001. С. 63.

³ Криминологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 146.

то можна вивести наступне визначення поняття «індивідуальне запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин», а саме – це комплекс заходів спеціально-кримінологічного характеру, що здійснюються відповідними суб'єктами запобігання злочинності згідно принципів нормативно-правових актів та які спрямовані на виявлення засуджених, позбавлених волі, та інших осіб, схильних до вчинення даного правопорушення чи злочину, а також здійснення на них і оточуюче їх середовище профілактичного впливу з метою недопущення вказаних правопорушень (злочинів) та нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які спричинюють та обумовлюють формування і реалізацію мотивів протиправної поведінки профілактованої особи.

Виходячи із змісту запропонованого поняття, до об'єктів індивідуального запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, речовин і виробів слід віднести такі із них:

1. Раніше судимі особи, які тримались в установах попереднього ув'язнення та кримінально-виконавчих установах закритого типу, арештних домах та виховних колоніях, у силу отриманого ними протиправного досвіду життєдіяльності під час виконання покарання у виді позбавлення волі.

Такий підхід ґрунтується на положеннях КВК України, що встановлюють:

а) правила переміщення засуджених під вартою, відповідно до яких, окремо від інших таких осіб у місця позбавлення волі направляються до-

рослі та неповнолітні засуджені, а також засуджені до довічного позбавлення волі – окремо від інших осіб (ч. 2 ст. 88 КВК України).

При цьому, варто зазначити, що відповідно до внесених змін Законом України від 8 квітня 2014 р. «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів»¹, необґрунтовано, як видається, внесені зміни у ч. 2 ст. 88 КВК, згідно яких особи, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі, мають переміщатись з СІЗО до УВП окремо від інших категорій таких осіб.

Як результат та наслідок впливу на інших засуджених з боку раніше судимих осіб, рівень злочинності у 2016 р.² порівняно з 1991 р.³ зріс на 21 % (з 3,90 випадка у розрахунку на 1 тис. засуджених у 1991 р. до 4,91 – у 2016 р.), або майже у 1,3 раза.

І ця тенденція збереглась у подальшому – аж до сьогодні⁴.

---

¹ Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 6.

³ Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году. Киев: ГУИН МВД Украины, 1992. С. 1.

⁴ Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: дані Департаменту ДКВС України. 2019. URL: <http://www.Kvs.gov.ua>

Більш того, розпочинаючи з 2016 р.¹ збільшився рівень неконтрольованості та управління СІЗО і УВП з боку адміністрації цих установ та протиправної активності у цьому сенсі злочинних авторитетів, тобто осіб, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі².

Враховуючи зазначене та з метою підвищення ефективності індивідуального запобігання злочинам у місцях позбавлення волі, у тому числі з питань недопущення потрапляння до засуджених предметів, речовин і виробів, можна було б ч. 2 ст. 88 КВК України доповнити словосполученням «окремо від інших категорій засуджених у всіх випадках переміщаються особи, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі» та викласти цю правову норму у зв'язку з цим у новій редакції;

б) правила роздільного тримання засуджених до позбавлення волі у виправних і виховних колоніях (ст. 92 КВК), відповідно до яких вперше засуджені до позбавлення волі тримаються окремо від тих, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі (ч. 2);

Більш того, згідно ч. 4 ст. 92 КВК окремо тримаються у колоніях й чоловіки, які вперше засу-

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 12.

² Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало недели. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

джені до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності.

Поряд з цим, зазначені правила, як це витікає із змісту ч. 6 ст. 92 КВК, не розповсюджуються на лікувальні заклади місць позбавлення волі і колоній, які призначені для тримання і лікування інфекційно хворих засуджених, що виступає однією з детермінант, що сприяє вчиненню правопорушень пов'язаних з потраплянням до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, заборонених предметів, виробів і речовин.

Враховуючи вказану обставину, логічно було б у ч. 6 ст. 92 КВК виключити речення «лікувальні заклади місць позбавлення волі і колонії, призначені для тримання і лікування інфекційно хворих засуджених» та викласти її у новій редакції.

2. Злісні порушники встановленого порядку відбування покарання, антисуспільна настанова та протиправна поведінка яких у ході відбування покарання у виді позбавлення волі свідчить, з одного боку, про умисне ігнорування норм і приписів пов'язаних з виконанням та відбуванням даного покарання, а з іншого, як показує практика, тісно пов'язане з правопорушеннями, які стосуються потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів, речовин і виробів.

Правовою та, одночасно, фактичною підставою для постановки зазначеної категорії осіб на профілактичний облік СІЗО, КВУ закритого типу, арештних домів і виховних колоній виступають положення:

а) ст. 133 КВК, у якій дано перелік правопорушень, які законодавець відніс до категорії злісних

порушень встановленого порядку відбування покарання;

б) ч. 4 ст. 94 КВК, у якій мова ведеться про те, що засуджені, які систематично (два і більше разів) вчиняють злісні порушення установленого порядку відбування покарання, що загрожують безпеці персоналу, засуджених або інших осіб тримаються у дільниці посиленого контролю колоній;

в) ст. 100 та ч. 3 ст. 101 КВК, відповідно до яких залежно від поведінки засудженого засуджені, які злісно порушують режим відбування покарання, можуть бути переведені з дільниці соціальної реабілітації до іншої дільниці, з колонії середнього рівня безпеки чи звичайного жилого приміщення колонії максимального рівня безпеки в приміщенні камерного типу максимального рівня безпеки.

Як свідчить практика, кількість таких переводів засуджених є досить поширеною. Так, тільки у 2016 р. за порушення встановленого порядку відбування покарання 273 засуджених було повернуто з дільниць соціальної реабілітації виправних колоній у дільниці посиленого контролю, що складало 16 % від кількості осіб, які переводились до цього у попередні дільниці зазначених КВУ (у 2015 р. – відповідно 322 особи або 19 % у структурі всіх переведених засуджених)¹;

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-вкон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 27.

г) п. 5 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами звільненими з місць позбавлення волі», у якій зазначено, що адміністративний нагляд встановлюється щодо засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства¹.

3. Особи, засуджені за вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення (розділ XIII Особливої частини КК України)².

Правовою та фактичною підставою постановки на облік зазначеної категорії засуджених є положення п. «г» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», згідно яких адміністративний нагляд встановлюється за особами, засудженими до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів³ – навіть

---

¹ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

² Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України від 8 липня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 36. Ст. 317.

³ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі...

у випадках відсутності у них дисциплінарних проступків у ході відбування даного покарання.

4. Організатори та члени організованих злочинних груп і організацій (ст. 28 КК України).

Правовою та фактичною підставою для постановки таких засуджених до позбавлення волі на профілактичний облік є положення Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», у п. «б» ч. 1 ст. 5 якого зазначено, що до системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю відносяться державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них основних функцій (до таких, зокрема, відносяться й органи та установи виконання покарань), а в ст. 2 – про те, що метою цієї боротьби є усунення причин і умов існування організованою злочинності¹.

5. Об'єкти профілактичного обліку, що визначені в ст. 6 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме:

а) засудженні, щодо яких є інформація про злочини, що готуються;

б) інших засуджених, які представляють оперативний інтерес при наявності для цього правових підстав.

6. Інші категорії засуджених, що визначені як суб'єкти протиправних діянь у відповідних зако-

---

¹ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

нах (Закон України «Про тероризм»¹; Кодекс законів України про адміністративні правопорушення²; Закон України «Про захист суспільної моралі»³; ін.).

При цьому, варто зазначити, що до здійсненої класифікації об'єктів профілактичного обліку у місцях позбавлення волі не віднесені ті із них, які закріплені на відомчому нормативно-правовому рівні, позаяк такий підхід суперечить вимогам Конституції України (статті 19, 63, 92), відповідно до яких правообмеження для засуджених встановлюються виключно на підставі закону.

До таких, як показали результати вивчення практики, відносяться:

- 1) засуджені, схильні до втечі;
- 2) засуджені, схильні до нападу та захоплення заручників;
- 3) засуджені, схильні до самогубства або членоушкодження;
- 4) засуджені, які організують або приймають участь в азартних іграх під матеріальну зацікавленість⁴.

---

¹ Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20 березня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий 7 грудня 1984 року. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51 (додаток). Ст. 1122.

³ Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року № 1296-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.

⁴ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 16.

Виходячи з цього та з метою приведення змісту індивідуального запобігання злочинам і правопорушенням, що мають місце в СІЗО, КВУ закритого типу, арештних домах і виховних колоніях, до вимог закону логічно було КВК України доповнити ст. 104-1 «Об'єкти запобіжної діяльності в колоніях», у якій визначити всі ті із них, які на сьогодні встановлюються на підставі підзаконних нормативно-правових актів, з урахуванням їх класифікації, яка здійснена у цій роботі.

Індивідуальне запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, речовин і виробів здійснюється у три етапи:

1. До формування мотиву злочинного прояву та наміру його вчинити.

У першу чергу, зазначені заходи реалізуються у межах змісту індивідуальної програми соціально-виховної роботи, яка складається на кожного засудженого, позбавленого волі, за результатами медичного обстеження, первинної психодіагностики, психолого-педагогічного вивчення та на підставі кримінологічної, кримінально-правової характеристики, та затверджується начальником колонії (ч. 2 ст. 95 КВК України).

Крім цього, на кожного засудженого до позбавлення волі, як це витікає із змісту ч. 3 ст. 97 КВК, розробляється спеціальна індивідуальна програма, яка передбачає заходи індивідуально-виховного, психотерапевтичного, психокорегуючого характеру, які мають реалізовуватись у ході перебування даної особи в дільниці посиленого контролю.

При цьому, після виконання зазначеної програми за клопотанням начальника відділення соціально-психологічної служби постановою начальника колонії засуджений переводиться до дільниці ресоціалізації (ч. 4 ст. 97 КВК), підтверджуючи таким чином відсутність протиправної мотивації у цієї особи.

Поряд з цим, варто звернути увагу на той факт, що відсутність як у першому, так і в другому випадку у назві програм словосполучення «соціально-виховної роботи та запобігання злочинам» значно знижує ефективність першого етапу запобігання, зокрема, потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, речовин і виробів.

Враховуючи зазначене, логічно було б ч. 2 ст. 95 та ч. 3 ст. 97 КВК доповнити словосполученням «та запобігання злочинам» та викласти їх у новій редакції.

Такий підхід ґрунтується на тому, що метою і завданням кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 1 КВК) та метою покарання (ч. 2 ст. 50 КК) є запобігання вчиненню нових злочинів з боку засуджених, а не, власне, соціально-виховна робота з ними, яка виступає відповідним засобом, спрямованим на недопущення рецидиву протиправної поведінки у місцях позбавлення волі.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення п. 1 розділу XXIII ПВР УВП, відповідно до яких з метою підтримання належного правопорядку в УВП, запобігання злочинам і правопорушенням серед засуджених здійснюється комплекс спеціальних профілактичних заходів що-

до виявлення, постановки на облік та організації нагляду за особами, схильними до вчинення правопорушень¹.

Крім цього, на необхідність видозміни статей 95 та 97 КВК України вказують й статистичні дані щодо стану правопорядку у дільницях посиленого контролю виправних колоній. Так, у 2010 р. за постановами начальників цих УВП до зазначених дільниць переведено 210 засуджених з дільниць карантину, діагностики і розподілу та 828 – з дільниць ресоціалізації (відповідно 261 та 1083 у 2009 р.). При цьому, протягом 2010 р. у зв'язку з припиненням протиправної поведінки тільки 496 засуджених (або 48 % від усіх переведених) переведено з дільниць посиленого контролю до дільниць ресоціалізації².

Суттєво не змінились ці показники й в подальші роки³.

Таким чином, більше 50 % засуджених, які тримаються в дільницях посиленого контролю колоній, відносяться до потенційних об'єктів профілактичного обліку в місцях позбавлення волі, про що теж красномовно підтверджують офіційні дані про зазначених осіб. Так, тільки у 2010 р. засу-

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

² Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році: інформ. бюл. Київ: ДПТС України, 2016. С. 27.

³ Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: дані Департаменту ДКВС України. 2019. URL: <http://www.Kvs.gov.ua>

дженими, які тримались у дільницях посиленого контролю виправних колоній, було вчинено 5 тис. 672 порушення режиму відбування покарання, за які 1026 цих осіб поміщено у ДІЗО (18 % у структурі всіх правопорушників) та 410 засуджених – переведено в ПКТ (7 %) ¹.

Крім цього, у цих дільницях колоній та у засуджених було вилучено 370 гривень, 87 мобільних телефонів, 2,25 л спиртних напоїв, 15,5 л браги та 22 одиниці колюче-ріжучих предметів ².

2. Другий етап індивідуального запобігання досліджуваних у цій роботі правопорушень розпочинається після сформованості протиправного мотиву в засудженого, але до початку його реалізації.

Саме з міркувань запобігання цьому на практиці, адміністрація місць позбавлення волі й здійснює постановку на профілактичний облік засуджених, вірогідність вчинення якими правопорушень є очевидною.

При цьому, індивідуальне запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, виробів і речовин, як у зв'язку з цим зазначено в п. 1 розділу XXIII ПВР УВП, щодо осіб, які перебувають на профілактичних обліках місць позбавлення волі, здійснюється, у першу чергу, оперативними підрозділами СІЗО, КВУ закритого типу, арештних домів і виховних колоній, а також персоналом соціально-психологічної служ-

---

¹ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2016. С. 27.

² Там само, с. 28.

би, цілеспрямовано, планомірно, диференційовано з урахуванням особи правопорушника, характеру і ступеня його соціальної занедбаності, небезпеки вчиненого злочину та інших особливостей, що мають значення для правильного вибору методів і заходів впливу¹.

Більш того, постановка на профілактичний облік здійснюється комісійно на підставі достатніх даних про зміну поведінки засудженого, а підготовка матеріалів з цих питань покладається на персонал оперативних підрозділів з урахуванням пропозицій персоналу підрозділів соціально-виховної та психологічної роботи, а також підрозділів нагляду і безпеки (п. 1 розділу XXIII ПВР УВП).

Враховуючи, що в дільницях посиленого контролю тримаються найбільш суспільно небезпечні категорії засуджених, позбавлених волі (особи, які систематично (два і більше разів) вчиняють злісні порушення встановленого порядку відбування покарання, що загрожує безпеці персоналу, засуджених або інших осіб) (ч. 4 ст. 94 КВК), а також умови їх тримання у цих дільницях (ст. 94 КВК), можна констатувати, що саме з цих міркувань реалізуються запобіжні заходи другого етапу, метою яких є виявлення та постановка на профілактичний облік «потенційних» правопорушників.

Показовими у цьому контексті є дані з означених питань за 2010 р. (останній рік самостійного функціонування ДКВС України у системі централь-

---

¹ Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 р. № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net

них органів державної влади¹), позаяк у подальші роки (2011–2019 рр.), коли цією проблематикою займалось Міністерство юстиції України, ситуація стала просто критичною². Зокрема, у 2010 р. із 1 тис. 106 засуджених, які тримались у дільницях посиленого контролю місць позбавлення волі, 490 осіб перебували на профілактичних обліках (44 % від загальної кількості засуджених), в саме:

- а) 60 осіб – схильних до втечі;
- б) 10 осіб – схильних до виготовлення зброї;
- в) 33 особи – схильних до нападу, захоплення заручників;
- г) 72 особи – схильних до вживання і розповсюдження наркотичних речовин;
- г) 44 особи – організатори азартних ігор під матеріальну зацікавленість;
- д) 161 особа – схильна до суїциду та членоушкодження³.

Як встановлено в ході даного дослідження, аналогічні об'єкти профілактичного обліку можна зустріти й в інших дільницях колоній.

Зокрема, тільки у 2016 р. (останньому році офіційного оприлюднення ДКВС України даних з означених питань у спеціальному бюлетені який до теперішнього часу не видається, порушуючи при

---

¹ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 травня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

² Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало неділи. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.

³ Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2016. С. 27.

цьому визначений у ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» принцип відкритості¹), у дільницях соціальної реабілітації колоній (ст. 98 КВК, яка передбачає затверджену начальником колонії спеціальної індивідуальної програми підготовки засудженого до звільнення), внаслідок упущень у тому числі з питань індивідуального запобігання правопорушенням і злочинам було допущено 345 випадків порушень вимог встановленого порядку відбування покарання (у 2015 р. – 366), у тому числі 134 із них були пов'язані із вживанням цими особами спиртних напоїв (у 2015 р. – 106)².

Не змінились ці показники й в подальші роки³.

Враховуючи зазначені тенденції, а також відсутність на законодавчому рівні порядку постановки на профілактичний облік засуджених, позбавлених волі, варто було б КВК України доповнити ст. 104-2 «Порядок постановки засуджених, позбавлених волі, на профілактичний облік колоній» та викласти її в такій редакції:

«Постановка та зняття засуджених на профілактичний облік здійснюється комісійно адміні-

---

¹ Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. С. 4–10.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 26.

³ Про Державну кримінально-виконавчу службу України...

страцією колоній згідно наказу начальника цієї установи на підставі даних про зміну поведінки зазначених осіб по поданню оперативного підрозділу колоній, погодженому з керівництвом соціально-виховної та психологічної служби, а також підрозділів охорони, нагляду та безпеки цих установ.

Про факт постановки засудженого на профілактичний облік адміністрація колоній зобов'язана письмово його повідомити, вказавши при цьому на який строк та які правообмеження вводяться щодо нього у зв'язку з цим».

3. Третій етап індивідуального запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, виробів і речовин розпочинається після початку реалізації цими особами наміру через здійснення конкретних злочинних дій (на стадії готування та замаху на вчинення злочину (статті 14–15 КК України)).

На жаль, офіційних даних з цього приводу ніде не опубліковано.

У більшій мірі, мова ведеться про вилучення заборонених предметів, речовин і виробів:

а) у каналах потрапляння їх до засуджених, коли особи, які вчинили такі протиправні діяння, були не встановлені;

б) у близьких родичів засуджених, які вчиняли спроби передачі їх для останніх у посилках, передачах, бандеролях тощо (ст. 112 КВК України), а також при проведенні побачень (ст. 110 КВК);

в) в інших осіб, які вправі відвідувати місця позбавлення волі (статті 22–24 КВК);

г) які стали результатом перекидання заборонених предметів, речовин і виробів на охороняемі об'єкти місць позбавлення волі¹.

У цьому випадку, без сумніву, більш продуктивно та ефективно мають працювати оперативні підрозділи місць позбавлення волі та інші оперативні підрозділи правоохоронних органів, перелік яких визначено в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» з тим, щоб чітко визначити конкретних засуджених, які причетні до зазначених способів доставки заборонених предметів у СІЗО, КВУ закритого типу, арештних доміїв, виховних колоній.

Про необхідність активізації запобіжної діяльності свідчать, зокрема, статистичні дані про виявлені при спробі доставки до зон, що охороняються в СІЗО, заборонені предмети. Так, у 2016 р. при таких обставинах у каналах СІЗО було вилучено 42 тис. 712 грн, 428 дол. США, 480,7 л спиртних напоїв, 1 тис. 894 мобільних телефонів, 1620,471 г наркотичних засобів та 587 колюче-ріжучих предметів².

Аналогічна ситуація щорічно складається й в інших місцях позбавлення волі³.

---

¹ Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. С. 20–24.

² Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 20.

³ Там само, с. 18.

Важливість вирішення даної проблеми полягає ще й у тому, що у структурі пенітенціарної злочинності кримінальні проступки, пов'язані із обігом заборонених предметів у місцях позбавлення волі, складають щорічно 30 % і більше¹.

Така ж залежність склалась і з персоналом місць позбавлення волі, у структурі злочинності якого кримінальні правопорушення, що стосуються незаконного обігу, зокрема, наркотичних засобів, складають більше 45 % щорічно².

Про проблеми індивідуального запобігання злочинам і правопорушенням у місцях позбавлення волі, а також про низький рівень діяльності у цьому напрямі відповідних суб'єктів свідчить і той факт, що у 70–80 % зазначені суспільно-небезпечні діяння вчиняли особи, які не перебували на профілактичних обліках СІЗО та УВП³, а понад 60 % таких засуджених мали по два і більше дисциплінарні стягнення, але злісними порушниками не були визнані, бо за формальними підставами не підпадали під дію ст. 133 КВК України з цих питань⁴.

Більш того, 33 % від усіх засуджених, які перебували на профілактичних обліках місць позбав-

---

¹ Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. С. 2.

² Там само, с. 13.

³ Гула Л. Ф. Організаційно-правові заходи протидії протиправній діяльності кримінальних лідерів в установах пенітенціарної системи України: монографія/за заг. ред. проф. В. Л. Ортинського. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2017. С. 20.

⁴ Там само.

лення волі, вчиняють щорічно нові злочини у ході відбування покарання, що є своєрідним «лакмусовим» папірцем та, одночасно, критерієм оцінки стану індивідуальної запобіжної діяльності, яка проводиться під «орудом» оперативних підрозділів СІЗО та УВП.

Зазначений факт свідчить також про те, що у сьогоденному реформуванні сфери виконання покарань України¹ увагу слід приділяти не стільки тому, як позбавити органи та установи виконання покарань правоохоронних функцій, а також ліквідації у зв'язку з цим оперативних підрозділів місць позбавлення волі з передачею цих функцій підрозділам Національної поліції², скільки акумулювати зусилля законодавчого, соціально-політичного, організаційно-управлінського та іншого характеру на удосконалення ОРД та індивідуального запобігання злочинам і правопорушенням, що мають місце в СІЗО, КВУ закритого типу, арештних домах і виховних колоніях.

Важливими у цьому контексті є також заходи кримінологічного прогнозування та планування³,

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

² Проект закону про пенітенціарну систему: поданий народними депутатами України А. А. Кожем'якіним, І. В. Мосійчуком, О. В. Богомолець та ін. реєстр. № 7337 від 24.11.2017. URL: [w1.c1.Rada.gov.ua.webpor.C.4-1](http://w1.c1.Rada.gov.ua/webpor.C.4-1)

³ Закалюк А. П. Курс сучасної кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3: Практична кримінологія. С. 144–188.

враховуючи перманентність (безперервність), циклічність (повторюваність у звітних періодах) та однотипність кількісно-якісних показників, що стосуються індивідуального запобігання потраплянню заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі.

Ще на один аспект індивідуального запобігання потраплянню заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, варто звернути увагу.

Мова ведеться про зміст та ефективність заходів індивідуального віктимологічного запобігання зазначеним злочинам і правопорушенням¹.

Сутність цієї проблеми полягає у тому, що у структурі засуджених, позбавлених волі, майже 30 % складають особи, які відносяться до категорії наркоманів та алкоголіків².

Поряд з цим, як показали результати вивчення індивідуальних програм соціально-виховної роботи із засудженими, у їх змісті профілактичні заходи, спрямовані на запобігання потраплянню до цих осіб заборонених предметів, виробів і речовин, майже відсутні або зведені до формалізму, враховуючи, що на зазначені цілі кошти з Державного бюджету України майже не виділяються, позаяк корегування психіки та в цілому здоров'я такої

---

¹ Журавська З. В. Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 20 с.

² Гула Л. Ф. Організаційно-правові заходи протидії протиправній діяльності кримінальних лідерів в установах пенітенціарної системи України: монографія/за заг. ред. проф. В. Л. Ортинського. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2017. С. 20.

категорії засуджених має здійснюватись у спеціальних клініках, які у сфері виконання покарань не функціонують саме через брак коштів¹.

Таким чином, слід констатувати, що віктимізація цих осіб у місцях позбавлення волі є очевидною, а тому має бути включена у спеціальний розділ тих державних програм, що стосуються реформування сфери виконання покарань України².

У науковому контексті зазначена проблематика має стати предметом окремих наукових розробок, а на нормативно-правовому рівні – об'єктам видозмін чинного законодавства України по тих, зокрема, алгоритмах, що викладені в цьому науковому дослідженні.

Виходячи з проведеного у даному підрозділі дослідження результатів, можна також визнати, що без системного підходу до вирішення існуючих у змісті індивідуального запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, тобто без урахування можливостей загальносоціальної та спеціально-кримінологічної діяльності у цьому напрямі, навряд чи можна говорити про їх ефективність, а також про позитивні зміни та прогнози у зв'язку з цим у змісті діяльності усіх без винятку суб'єктів кримінологічної профілактики.

---

¹ Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.

² Там само.

Контрольні запитання до розділу 3

1. Чому загальносоціальне запобігання злочинності – найважливіший аспект соціальної політики?

2. Що автори розуміють під поняттям «загальносоціального запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів»?

3. Який безпосередній нормативно-правовий акт на сьогодні регулює зміст запобігання злочинам у сфері виконання покарань?

4. Які стратегічні напрями визначені у Національній стратегії у сфері прав людини, що затверджена Указом Президента України від 25 серпня 2015 р.?

5. Які суб'єкти виконують функції загальносоціального запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів?

6. Які є детермінанти, що спричиняють, корелюють та обумовлюють випадки вчинення правопорушень і злочинів, пов'язаних з потраплянням заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі, в Україні?

7. Що слід розуміти під діями спрямованими на потрапляння в місця позбавлення волі заборонених предметів?

8. Що автори розуміють під поняттям «спеціально-кримінологічного запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин»?

9. Що можна віднести до спеціальної запобіжної діяльності, виходячи із змісту мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК) та мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 1 КВК)?

10. Які суб'єкти займаються спеціально-кримінологічним запобіганням потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів?

11. У якій формі здійснюється спеціально-кримінологічне запобігання потраплянню заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі?

12. В чому полягає сутність заходів профілактики усунення детермінант, які породжують та сприяють вчиненню правопорушень, пов'язаних з потраплянням у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин?

13. На які групи можна розділити заходи по відверненню злочинів і правопорушень, що стосуються потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів?

14. Як поділяються заходи пов'язані з припиненням протиправних проявів засуджених у напрямі спеціально-кримінологічного запобігання проникненню у місця позбавлення волі заборонених предметів?

15. Які можна визначити об'єкти індивідуального запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, речовин і виробів?

16. Які етапи здійснення індивідуального запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, речовин і виробів?

17. Яке значення мають заходи індивідуального віктимологічного запобігання потраплянню заборонених предметів до засуджених, позбавлених волі?

18. Яка роль заходів кримінологічного прогнозування та планування в площині індивідуального запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, речовин і виробів?

Висновки

У результаті дослідження у посібнику сформульовано низку висновків, теоретичних і практичних положень, а саме:

1. Визначено п'ять періодів (1991–1998 рр.; 1999–2003 рр.; 2004–2010 рр.; 2011–2013 рр.; 2014 – по теперішній час) (в основу покладено історико-правовий критерій), на протязі яких сформувались та набули розвитку нормативно-правові засади діяльності по запобіганню потрапляння до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, а також встановлені ті особливості, які впливали на цей процес, а саме:

а) правові відносини з означених питань як до прийняття Конституції України у 1996 р., так і після цього регулювались відомчими нормативно-правовими актами, ідеологія змістовного формування яких склалась ще у радянський період та є детермінуючою до теперішнього часу;

б) правові реформи, що проводились у сфері виконання покарань України з 1991 р. та тривають по теперішній час, жодним чином не стосувались тих проблем, що були пов'язані з потраплянням до засуджених заборонених у місцях позбавлення волі предметів, а також не досліджувались у контексті їх впливу і ролі у механізмі протиправної поведінки цих осіб, зокрема у виді детермінуючих корелянтів вчинення ними злочинів і правопорушень;

в) низьким був рівень наукових розробок з означеної тематики, жодна з яких не стосувалась безпосередньо змісту досліджуваної проблематики,

створюючи при цьому лише загальні методологічні засади, спрямовані на активізацію наукових пошуків у цьому напрямі.

2. Встановлено сутність та зміст поняття «запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів», а також сформульовано його авторський варіант та здійснено аналіз його системоутворюючих ознак.

Для усунення існуючих проблем та удосконалення правових засад даної діяльності науково обґрунтована необхідність щодо:

2.1. Виключення з ч. 1 ст. 104 КВК словосполучення «попередження злочинів» та замінити його на інше – «запобігання злочинам».

2.2. Приведення змісту розділу XXIII ПВР УВП до вимог КВК, а саме – замінити у ньому слова «попередження» та «профілактика» на слово «запобігання».

2.3. Доповнити ст. 1 КВК приміткою наступного змісту:

«Метою запобігання злочинам у сфері виконання покарань є недопущення посягання на охороняемі у цьому законі об'єкти та настання у зв'язку з цим суспільно небезпечних наслідків».

2.4. Доповнення КВК ст. 107-1 «Перелік предметів, виробів і речовин, збереження яких засудженими заборонено», взявши за основу Перелік, який визначений у ПВР УВП.

2.5. Доповнення ст. 107 КВК частиною п'ятою такого змісту:

«За невиконання чи неналежне виконання визначених у законі обов'язків і порушень заборон

засуджені притягаються до встановлених видів юридичної відповідальності».

3. Визначено сутність і зміст міжнародно-правових підходів, а також зарубіжної практики (держави романо-германської, англо-американської та скандинавської правової сім'ї) з питань запобігання потраплянню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів.

Для вирішення існуючих в Україні проблем з урахуванням позитивного міжнародного правового досвіду, у цій роботі науково обґрунтована необхідність:

3.1. Доповнення ч. 1 ст. 107 КВК реченнями такого змісту:

3.1.1. «Адміністрація місць позбавлення волі зобов'язана вживати заходи для забезпечення збереження предметів першої потреби, які засуджені вправі зберігати при собі».

3.1.2. «Засуджений вправі зберігати при собі медичні препарати, дозвіл на використання яких йому надано відповідним медичним працівником».

3.1.3. «Засуджені вправі бути присутніми при проведенні обшуків тих приміщень, у яких вони проживають та працюють на законних підставах».

У випадках проведення обшуків в порядку, визначеному у кримінальному процесуальному законодавстві України, присутність засудженого є обов'язковою».

3.2. Доповнити новим абзацом ч. 4 ст. 107 КВК такого змісту:

«Засудженим забороняється отримання, зберігання та розповсюдження видань, які пропагують війну, розпалюють расову, національну, релігійну

ворожнечу чи конфлікти, насильство або жорстокість, видання порнографічного характеру, а також підписки на них».

3.3. Доповнити ст. 105 КВК частиною 4 наступного змісту:

«При затвердженні режиму особливих умов у колоніях судом, на підставі письмового клопотання начальника цієї установи виконання покарань, можуть бути введені право обмеження для засуджених у межах, визначених кримінально-виконавчим законодавством України».

3.4. Доповнити ч. 1 ст. 107 КВК реченням такого змісту:

«Перелік продуктів харчування, які засуджені можуть мати при собі, зберігати та отримувати в посылках, передачах, бандеролях або отримувати іншим законним чином може бути обмежений по рішенню санітарно-епідеміологічної служби».

4. Встановлено сутність і зміст поняття предметів, збереження і виготовлення яких засудженими, позбавленими волі, заборонено, а також сформульовано його авторський варіант.

Для приведення до зазначеної теоретичної моделі практичної сфери діяльності з означених питань запропоновано:

4.1. Доповнити примітку до додатку 3 ПВР УВП пунктом шостим, у якому закріпити перелік тих законів та інших нормативно-правових джерел, на підставі яких встановлено Перелік заборонених у місцях позбавлення волі предметів, речовин і виробів.

4.2. Доповнити примітку до додатку 5 ПВР УВП пунктом 8 такого змісту:

«У кожному приміщенні, де проживають засуджені (відділені соціально-виховної служби), обладнується кімната для вживання ними їжі та зберігання продуктів харчування, у якій дозволяється користуватися електричними чайниками потужністю не більше 2 Квт та мікрохвильовими пічками у розрахунку: три чайники – на відділення соціально-психологічної служби (один – на камеру), дві мікрохвильові печі – на відділення соціально-психологічної; один холодильник – на відділення (у ПКТ виправних колоній (секторів) максимального рівня безпеки холодильники встановлюють у приміщеннях для зберігання продуктів харчування».

4.3. Доповнити примітку до додатку 5 ПВР УВП пунктом 9 такого змісту:

«До навчального приладдя належать: підручники, навчальні посібники, методичні вказівки, словники, довідники, навчальні карти, таблиці, кінофільми, діафільми, прилади, моделі, макети тощо.

4.4. Доповнити ч. 1 ст. 95 КВК України у кінці речення словосполученням «а також здійснюється поглиблене вивчення ними положень Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань та основних прав і обов'язків засуджених до позбавлення волі, визначених у законі» та викласти зазначену правову норму в новій редакції.

5. Визначено сутність заборонених для використання засудженими предметів як джерел небезпеки для виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі.

Для усунення, нейтралізації та блокування детермінант, що спричинюють та обумовлюють потрапляння заборонених предметів у місця позбавлення волі, розроблені науково обґрунтовані заходи та запропоновано:

5.1. Ч. 1 ст. 102 цього Кодексу виключити та викласти у новій редакції, а саме:

«Перелік і кількість предметів і речей, які за-суджені можуть мати при собі, визначаються зако-ном».

5.2. Доповнити КВК України ст. 102-1 «Пере-лік предметів, виробів і речовин, збереження і використання яких засудженими заборонено», ви-клавши її в редакції, що зазначена в додатку 3 ПВР УВП, а саме:

«Предмети, вироби та речовини, вилучені з ци-вільного обігу.

Будь-яка зброя, а також спеціальні засоби та засоби активної оборони, оптичні прилади.

Пересувні засоби.

Гроші та цінності.

Будь-які вироби з дорогоцінних металів.

Будь-які напої із вмістом алкоголю та енерге-тичної дії, пиво, дріжджі, одеколон та інші вироби на спиртовій основі.

Психотропні речовини, наркотичні та лікарські засоби, медичні вироби (за винятком медичних ви-робів, технічних та інших засобів реабілітації, а також лікарських засобів, необхідних для підтри-мання життєдіяльності організму за наявності відповідного медичного висновку).

Будь-яка теле-, радіо-, аудіо- та відеоапара-тура, аудіо-, відеокасети, CD та DVD-диски (за

винятком: гучномовець – один на жилу секцію (камеру), телевізор – один на відділення соціально-психологічної служби або на жилу секцію (камеру), DVD-програвач – один на відділення соціально-психологічної служби або на жилу секцію (камеру)).

Радіоелектронні засоби, призначені для передавання чи приймання радіосигналів (радіостанції, мобільні телефони та зарядні пристрої до них, SIM-картки, скретч-картки поповнення рахунку мобільного зв'язку, пейджери тощо), друкарські машинки, розмножувальні прилади (засудженим, які тримаються у виправних центрах, дозволяється зберігати та користуватися мобільними телефонами у порядку, встановленому пунктом 2 розділу XIV Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань).

Комп'ютерна техніка (за винятком комп'ютерної техніки, встановленої у комп'ютерних класах. Засудженим, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації, дозволяється мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них), ігрові консолі та приставки.

Ножі, бритви (крім електричних, механічних та безпечних з касетною головкою) та інші гостро-різальні і колючі предмети.

Сокири, молотки та інші інструменти.

Гральні карти.

Фотоапарати, фотоматеріали, хімікати.

Будь-які документи (крім копій вироків і ухвал судів, квитанцій на зберігання грошей, речей та цінностей, а також кореспонденції від органів та осіб, зазначених у пункті 1 розділу XIII Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань).

Топографічні карти, компаси.

Військовий та інший формений одяг, обладнання до нього, а також верхній одяг, головні убори та взуття (за винятком тапочок) невстановлених законодавством зразків.

Музичні інструменти.

Будь-яке спортивне знаряддя, у тому числі для заняття бойовими мистецтвами (боксерські рукавички та груші, рукавички для заняття рукопашним боєм, маківари тощо)».

5.3. Доповнити ст. 102-1 КВК слід приміткою наступного змісту:

«1. Музичні інструменти, які є у власності засудженого, здаються на зберігання до складу або клубу установи виконання покарань. Користування ними дозволяється у спеціально визначених приміщеннях у встановлений розпорядком дня час.

2. Засудженим до довічного позбавлення волі забороняється мати при собі та зберігати в камерах дзеркала, бритви для гоління (крім електричних та механічних) та інші гострорізальні і колючі предмети. Дозволяється мати годинники в пластмасовому корпусі, запальничку разового використання без залізної основи та поролонову губку для чищення взуття.

3. Засудженим до довічного позбавлення волі, які навчаються у вищих навчальних закладах, за

необхідності використання у навчанні комп'ютерної техніки у визначений адміністрацією установи виконання покарань час може видаватися ноутбук без доступу до мережі Інтернет.

4. CD та DVD-диски зберігаються в адміністрації установи виконання покарань та видаються засудженим у вільний час, відведений розпорядком дня.

5. Гроші, цінності, будь-які вироби з дорогоцінних металів та музичні інструменти можуть тримати засуджені, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації».

6. Встановлено зміст суспільної небезпеки заборонених предметів, які придбавають, зберігають, використовують та збувають засуджені у ході відбування покарання у виді позбавлення волі.

По результатах проведеного аналізу практики запобіжної діяльності в УВП доведено, що наявність у засуджених, які тримаються у місцях позбавлення волі, заборонених предметів, речовин і засобів свідчить про їх високий рівень суспільної небезпеки, як умови, що сприяє вчиненню цими особами повторних злочинів у ході відбування даного кримінального покарання, та, у контексті реформ, які проводяться у сфері виконання покарань відповідно до Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України у вересні 2017 р.), об'єктивно потребує удосконалення на всіх рівнях (нормативно-правовому, організаційному, управлінському, т. ін.), змісту цього виду

суспільної діяльності всіх суб'єктів профілактики злочинів.

7. Визначено соціально-правову природу заборон щодо продуктів харчування для засуджених, позбавлених волі, які вони мають право зберігати при собі.

Крім цього, констатовано, що в наявності складна теоретико-прикладна проблема, що має пряме відношення до забезпечення природного права людини на якісне і повноцінне харчування, включаючи й засуджених до позбавлення волі, та яка потребує невідкладного вирішення, у тому числі на нормативно-правовому рівні, позаяк зволікання з регулюванням цього питання відповідними нормами закону не дозволяє належним чином блокувати, нейтралізувати, усунути тощо ті детермінанти, що породжують і спричиняють вчинення нових злочинів особами, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, та які обумовлені проблемами неякісного забезпечення права засуджених на харчування.

З метою усунення зазначених негативних обставин запропоновано доповнити ч. 1 ст. 107 КВК тим переліком продуктів харчування, який визначений в додатку 5 ПВР УВП, позаяк на рівні підзаконних нормативно-правових актів (до яких, зокрема, відносяться і вказані Правила) вводити правообмеження для засуджених не можна.

8. Встановлено вплив заборонених предметів на формування та реалізацію протиправної поведінки засуджених у місцях позбавлення волі та на цій підставі доведено, що з'ясування по кожному вчиненому злочину та правопорушенню у місцях

позбавлення волі впливу заборонених предметів, речовин і виробів на формування та реалізацію протиправної поведінки засуджених – це не тільки законодавчо визначене завдання органів та установ виконання покарань та суду, але й необхідна органічна складова змісту запобіжної та кримінально-виконавчої діяльності, які на сьогодні здійснюються на вкрай низькому рівні та не забезпечують досягнення визначеної у законі (ч. 1 ст. 1 та ч. 2 ст. 50 КК і ч. 1 ст. 1 та ч. 1 ст. 104 КВК України).

Констатовано, що наявність у засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, виробів і речовин, перелік яких визначено в додатках 3 та 5 ПВР УВП, створює відповідні умови для формування протиправної поведінки цих осіб та значні перешкоди для їх виправлення та реалізації у ході відбування даного покарання, а в подальшому детермінує їх злочинну діяльність у виді пенітенціарної та рецидивної злочинності.

9. Визначено роль заборонених у місцях позбавлення волі предметів у механізмі вчинення злочинів засудженими та на цій підставі констатовано що в наявності складна прикладна проблема, яка не тільки стосується змісту кримінально-виконавчої діяльності, але й тісно пов'язана із загальносоціальними цінностями та потребами, вирішення яких неможливе без комплексного підходу та без ефективного використання при цьому потенціалу всіх суб'єктів запобігання злочинам, (державних, включаючи правоохоронні органи; громадських інституцій та окремих громадян, зокрема і засуджених).

Встановлено, що через низький рівень та ефективність реалізації в установах виконання покарань заходів запобіжного характеру, що пов'язані із проведенням обшуків території охоронюваних об'єктів, а також засуджених, їх речей і предметів, щорічно кількість вилучених у цих осіб заборонених засобів є сталою та однаковою у розрахунку на 1 тис. засуджених.

Доведено, що через наявність колізій і протиріч між нормами КВК і Конституції України, засуджені вважають, що встановлені у ПВР УВП заборони щодо предметів, виробів і речовин є колективним «витвором» персоналу Державної кримінально-виконавчої служби, який входить до системи Міністерства юстиції України, а тому використовують різноманітні форми і способи протидії адміністрації УВП, у тому числі й шляхом купівлі-продажу заборонених предметів у місцях позбавлення волі

10. Визначено зміст загальносоціального запобігання потрапляння у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин.

Для підвищення ефективності цієї діяльності розроблено комплекс науково обґрунтованих заходів, які включають такі із них, як:

10.1. Забезпечення неухильного виконання в нашій державі Закону України «Про захист суспільної моралі», акцентувавши при цьому всі зусилля на запобіганні та протидії впливу кримінальної субкультури на населення та зокрема, засуджених до позбавлення волі.

10.2. Забезпечення 100 % фінансування сфери виконання покарань з Державного бюджету Украї-

ни, враховуючи відсутність на сьогодні інших альтернативних джерел фінансування.

10.3. Забезпечення на 100 % потреб УВП, пов'язаних з модернізацією засобів охорони, нагляду та виявлення заборонених предметів у засуджених.

10.4. Побудова нових та реконструкція існуючих СІЗО та УВП по європейських технологіях.

10.5. Забезпечення ефективного соціального захисту персоналу ДВС України, включаючи й шляхом приведення їх заробітної плати відповідно до фізичних, психологічних та інших затрат, які ці особи несуть при виконанні своїх повноважень.

10.6. Залучення до роботи (служби) у сфері виконання покарань таких осіб, які володіють та повністю відповідають вимогам чесності, гуманності та професійними навичками, включаючи комунікативні, та особистої здатності до виконання складної діяльності, яка від цих осіб буде вимагатись.

10.7. Прийняття спеціальної державної програми, затвердженої Верховною Радою України на рівні відповідної постановки з питань реалізації державної політики у сфері виконання покарань.

10.8. Створення належних правових, організаційних та інших умов для здійснення ефективного громадського контролю у сфері виконання покарань та прийняття резолюції недовіри по його результатах відповідним керівникам органів та УВП.

10.9. Підвищення ефективності контролю за сферою виконання покарань з боку Верховної Ради України, Президента України та інших органів державної влади, з доведенням результатів даної діяльності до населення.

10.10. Затвердження ПВР УВП та визначення переліку заборонених предметів для засуджених, позбавлених волі, на рівні Кабінету Міністрів України, рішення якого відносяться до законодавства України.

11. Встановлено змістовні елементи спеціально-кримінологічного запобігання проникненню до засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів, а також розроблено комплекс науково обґрунтованих заходів, спрямованих на підвищення рівня ефективності даного виду суспільної діяльності, а саме:

11.1. Викласти ч. 3 ст. 118 КВК України у новій редакції:

«Перелік робіт і посад, на яких забороняється використовувати засуджених до позбавлення волі, визначається чинним законодавством України.

У місцях позбавлення волі забороняється використовувати працю засуджених на тих об'єктах, які визначає власник або уповноважена ним особа згідно закону».

11.2. Доповнити ч. 1 ст. 134 КВК на початку реченням такого змісту:

«По кожному факту вчинення засудженим правопорушення адміністрація установи виконання покарань зобов'язана провести перевірку відповідно до вимог законодавства, результати якої у письмовій формі повідомляються керівнику установи та доводяться до особи яка вчинила правопорушення».

11.3. Викласти ч. 3 ст. 103 КВК у новій редакції:

«Перелік технічних засобів нагляду і контролю та порядок їх використання визначаються чинним законодавством України».

11.4. Доповнити ч. 2 ст. 104 КВК України у кінці речення словосполученням «у відповідності з оперативно-розшуковим законодавством України та цим Кодексом» та викласти її у новій редакції:

«Оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами органів і установ виконання покарань у відповідності з оперативно-розшуковим законодавством України та цим Кодексом».

11.5. Доповнити ст. 104 КВК частиною четвертою такого змісту:

«З метою підтримання належного правопорядку в установах виконання покарань, запобігання злочинам і правопорушенням серед засуджених здійснюється комплекс профілактичних заходів щодо виявлення, постановки на облік та організації нагляду та інших спеціальних заходів запобіжного характеру за особами, схильними до вчинення злочинів і правопорушень.

Виявлення та постановка на профілактичний облік засуджених, які вчинили правопорушення або мають намір їх вчинити, здійснюється персоналом оперативного підрозділу колонії шляхом досконалого вивчення матеріалів особових справ засуджених, перевірки відомостей щодо їх поведінки в ізоляторах тимчасового тримання, СІЗО, лікарняних закладах, закладах охорони здоров'я тощо, документація у якій фіксується порушення режиму, перегляду кореспонденції, а також інформацію персоналу підрозділів соціально-виховної та

психологічної роботи, нагляду і безпеки оперативних підрозділів правоохоронних органів.

12. Визначено зміст і сутність індивідуального запобігання потраплянню у місця позбавлення волі заборонених предметів, виробів і речовин, а також розроблено низку науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму з цих питань, а саме:

12.1. Доповнити ч. 2 ст. 88 КВК словосполученням «окремо від інших засуджених переміщуються особи, які раніше відбували покарання у вид позбавлення волі» та викласти цю норму в новій редакції.

12.2. Виключити з ч. 6 ст. 92 КВК речення «правила тримання засуджених не розповсюджуються на лікувальні заклади місць позбавлення волі, призначені для інфекційно хворих осіб» та викласти цю норму в новій редакції.

12.3. Доповнити КВК ст. 104-1 «Об'єкти запобіжної діяльності, у якій закріпити всі ті, які визначені у відомчих нормативно-правових актах Міністерства юстиції України.

12.4. Доповнити ч. 3 ст. 97 КВК словосполученням «індивідуальна програма соціально-виховної роботи та запобігання злочинам» та викласти цю норму в новій редакції.

12.5. Доповнити КВК ст. 104-2 «Порядок постановки засуджених, позбавлених волі, на профілактичний облік», взявши за основу положення п. 1 розділу XXIII ПВР УВП.

Список використаних джерел

1. Авраменко А. М. Кримінально-виконавча характеристика покарання у виді арешту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 20 с.
2. Автухов К. А. Виконання покарання у виді арешту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. ун-т «Юридична академія» ім. Ярослава Мудрого, 2012. 20 с.
3. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року: схвалений 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>
4. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2019 році (за даними судової статистики). URL: <http://www.scout.gov.ua/chients/vs.us>
5. Ананиан Л. Л., Долович Ш. Наказание именем государства и частные тюрьмы (Dolovich Sh. State punishment and private prisons). *Dukelaw/Durhat*. 2005. Vol. 55. № 3. P. 437–546.
6. Андреященко Р. А. Пенитенциарная система Англии и Уэльса в XVI–XX вв.: историко-юридическое исследование: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Екатеринбург: Екатеринбург. гос. ун-т, 2006. 180 с.
7. Астаф'єва К. Ю. Досвід та особливості підготовки тюрем у центрі юридичних досліджень та спеціалізованої підготовки «GENERAL-TAT DE CATALUNYA». *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті зі законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.)*. Київ: Ін-т крим.-викон. служби; ФОП Кандиба Т. П., 2017. С. 114–117.
8. Баб'як А. В., Василевич В. В., Колб І. О. Право на особисту безпеку засуджених до позбавлення волі в Україні: поняття, зміст та форми забезпечення: навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи та д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Львів: Галиц. вид. спілка, 2014. 254 с.

9. Бадира В. А. Виправлення жінок, засуджених до позбавлення волі, як мета покарання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2006. 17 с.
10. Бандурка А. М., Давиденко Л. М. Преступність в Україні: причини и противодействие: монографія. Харьков: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 368 с.
11. Блага А. Б. Кримінологічні особливості жіночої злочинності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. ун-т внутр. справ, 2000. 16 с.
12. Благородні метали. Вікіпедія. URL: [Uk.m.wikipedia](http://uk.m.wikipedia)
13. Богатирьов А. І. Антикримінальний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Херсон: Вид. дім. «Гельветика», 2019. 432 с.
14. Богатирьов І. Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи України нового типу: інноваційний проект. Київ: Ін.-т крим.-вик. служби, ДПтС України, 2014. 53 с.
15. Богатирьов І. Г., Копотун І. М., Пузирьов М. С. Порівняльне кримінально-виконавче право: навч. посіб./ за заг. ред. І. Г. Богатирьова. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2013, 140 с.
16. Боголюбова Т. А. Наркотизм: основы частной криминологической теории: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Москва: Акад. МВД СССР, 1991. 32 с.
17. Богунов С. О., Копотун І. М., Пузирьов М. С. Пенітенціарні системи України та Норвегії: порівняльно-правовий аналіз: посібник/за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: ДПтС України, 2012. 52 с.
18. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ–ХХ ст.): навч. посіб. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2013. 408 с.
19. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Рівне: МЕРУ, 2018. 344 с.
20. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Вид. 2-ге, допов. і виправл. Луцьк: СПД Гадак Ж. В., друкарня «Волинь-поліграф», 2020. 400 с.

21. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, исправ., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с.
22. Бурцев А. Н. Пенитенциарная система Германии в XVI – нач. XXI в.: историко-юридическое исследование: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Екатеринбург: Екатеринбург. гос. ун-т, 2007. 223 с.
23. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монографія. Київ: Ін Юре, 2014. 564 с.
24. Буценко А. П. Проти катувань. Аналіз відповідності українського законодавства та практики стандартам і рекомендаціям Європейського Комітету запобігання катування та жорстокому поводженню. Харків: Право людини; Харк. правозахисна група, 2005. 240 с.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 1012. 864 с.
26. Вітвіцька Р. В. Кримінологічні проблеми попередження злочинних посягань на моральний і фізичний розвиток неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 20 с.
27. Возный А. Ф. Полицейский сыск и кружок петрашевцев: учеб. пособие. Киев: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1976. 86 с.
28. Всеволодів В. М. Індивідуальна кримінологічна профілактика відносно організованих злочинних груп: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1998. 20 с.
29. Вступ України в ООН: матеріали е-бібліотеки «Україніка». URL: www.nbuv.gov.ua
30. Вступ України до Ради Європи. URL: sfs.gov.ua
31. Гадейбаев С. А. Уголовно-правовые и криминологические меры предупреждения контрабанды наркотиков: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Киев: Укр. акад. внутр. дел, 1996. 21 с.
32. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб./за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.

33. Годлевська-Коновалова А. В. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2019. 20 с.
34. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
35. Голіна В. В. Поняття і система запобігання злочинності, класифікація запобіжних заходів. Кримінологія: підручник/за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. С. 142–148.
36. Голіна В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Укр. держ. юрид. акад., 1994. 44 с.
37. Градецький Ю. В. Добровільна відмова при співучасті: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2002. 20 с.
38. Гриценко О. А. Дисциплінарна практика в жіночих кримінально-виконавчих установах мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання: теоретичні та соціально-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. акад., 2012. 23 с.
39. Гула Л. Ф. Організаційно-правові заходи протидії протиправній діяльності кримінальних лідерів в установах пенітенціарної системи України: монографія/за заг. ред. проф. В. Л. Ортинського. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2017. 380 с.
40. Гумін О. М. Проблеми боротьби з наркотизмом серед засуджених у виправно-трудовах колоніях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 18 с.
41. Давиденко Л. М., Бандурка А. А. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы: монография. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2005. 302 с.
42. Дедюхин В. В. Становление и развитие организации борьбы с преступностью в исправительно-трудовах

- учреждениях: учеб. пособие. Москва: РИО МВД СССР, 1984. 112 с.
43. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.
44. Держава і громадянське суспільство: грані взаємодії: матеріали круглого столу (Київ, 12 черв. 2017 р.) / відп. ред. О. В. Сокальська. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2017. 118 с.
45. Джужа О. М. Запобігання поширенню СНІДУ: кримінологічні та кримінально-правові проблеми: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1996. 47 с.
46. Джужа О. М., Моїсєєв Є. М., Василевич В. В. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): навч. посіб. Київ: Атіка, 2001. 368 с.
47. Довідник про автореферати виконаних за 1991–2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук/уклад. В. К. Грищук, Б. О. Кириць, О. Ф. Паська. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 472 с.
48. Дудко Є. В., Колб І. О., Савченко А. В. Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужа та д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 240 с.
49. Дука О. А., Копотун І. М. Організація нагляду за засудженими у кримінально-виконавчих установах: навч. посіб./за заг. ред. О. М. Джужа. Київ: ДПіТС України, 2012. 222 с.
50. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: прийнята 26.11.1987 р. Кабінетом Міністрів Ради Європи. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 267–273.

51. Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи від 11.01.2006. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 361–392.
52. Жабский В. А. Наказания по уголовному законодательству зарубежных стран: теоретико-прикладное исследование: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Рязань: Акад. М-ва юстиции РФ, 2011. 416 с.
53. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порвіняльно-правовий аналіз): монографія. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ; Одиссей, 2013. 376 с.
54. Жолтані М. І., Копотун І. М., Колб О. Г. Релігійні організації і релігійне виховання як учасник кримінально-виконавчих правовідносин: монографія. Київ: Кандиба Т. П., 2018. 190 с.
55. Журавська З. В. Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 20 с.
56. Загальна декларація прав людини: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 12–17.
57. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України: дані Департаменту ДКВС України. 2019. URL: <http://www.Kvs.gov.ua>
58. Закалюк А. П. Курс сучасної кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2008. Кн. 3: Практична кримінологія. 320 с.
59. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. Київ: Вид. дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
60. Закон України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо відпові-

- дальності для «злочинів у законі» та за проект № 1188 від 12.12.2014. URL: W1.C.1.radegov.ua.webproc4-1
61. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. коментар/за ред. С. В. Петкова. Київ: Центр учб. л-ри, 2015. 240 с.
  62. Замула С. Ю. Профілактика впливу кримінальної субкультури на неповнолітніх засуджених у спеціальних виховних установах: навч.-метод. посіб. Біла Церква: ДПТС України, 240 с.
  63. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань: навч. посіб./ А. В. Боровик, О. Г. Колб, І. М. Копотун та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В.; друкарня «Волиньполіграф», 2020. 320 с.
  64. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Х. Степанюка. Харків: Кроссруд, 2011. 323 с.
  65. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань пенітенціарних установ і поводження з в'язнями/упоряд. О. І. Шинальський та ін. Київ: Анна-Т, 2008. 502 с.
  66. Звід принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 43/173 від 09.12.1998. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 75–85.
  67. Зозуля А. В. Некоторые аспекты проблемы взаимодействия оперативных аппаратов ВТК и территориальных органов внутренних дел по раскрытию преступлений: сб. науч. тр. Минск: МН ВШ МВД СССР, 1986. С. 67–70.
  68. Изучение факторов, влияющих на состояние, структуру и динамику преступности в исправительно-трудовых учреждениях/М. П. Журавлев, И. В. Каретников, А. Я. Марков и др. Москва: РИО МВД СССР, 1978. 98 с.
  69. Исса Халед Фахед Мостафа. Криминологические и уголовно-правовые вопросы борьбы с наркоманией

- (на материалах Украины, Иордании, Египта): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Киев: Киев. ун-т им. Тараса Шевченко, 1994. 15 с.
70. Каретников И. В. Предупреждение преступлений в исправительно-трудовых колониях: учеб. пособие. Москва: Акад. МВД СССР, 1987. 88 с.
71. Каширин Р. М. Оперативно-розыскное предупреждение незаконного оборота наркотических средств в исправительных учреждениях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Псков: Псков. ун-т внутр. дел РФ, 2012. 18 с.
72. Каширин Р. М. Оперативно-розыскное предупреждение незаконного оборота наркотических средств в исправительных учреждениях: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Псков: Псков. ин-т внутр. дел, 2012. 206 с.
73. Кваша О. О. Организатор злочину (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. 18 с.
74. Квашук В. А. Взаємодія Уповноваженого органу з питань пробації з громадськими організаціями як умова дотримання прав засуджених. *Держава і громадянське суспільство: грані взаємодії: матеріали круглого столу (Київ, 12 черв. 2017 р.)*. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2017. С. 71–74.
75. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Загальна теорія держави і права: підручник/за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. С. Кельмана. Тернопіль: Терно-граф, 2018. 804 с.
76. Кельман Н. С. Методологія як форма мислення і складова культури дослідника: навч. посіб. для аспірантів та магістрів/за заг. ред. М. С. Кельмана. Львів: Растра-7, 2017. 220 с.
77. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.
78. Кирилук В. А. Слідчий ізолятор як суб'єкт виконання попереднього ув'язнення та кримінального

- покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС, 2011. 18 с.
79. Кириченко Г. В. Запобігання контрабанді наркотичних засобів (кримінологічне дослідження): монографія/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. Київ: ВД «Дакор», 2014. 228 с.
80. Ключев О. М., Судаков О. Є. Оцінка ефективності і стимулювання результатів діяльності оперативних підрозділів і підрозділів карного розшуку. *Вісн. ун-ту внутр. справ.* 1996. Вип. 1. С. 130–137.
81. Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17.12.1979. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями.* Київ: Анна-Т, 2008. С. 53–58.
82. Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий 7 грудня 1998 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1984. № 51. Ст. 1123.
83. Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий 7 грудня 1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР.* 1984. № 51 (додаток). Ст. 1122.
84. Козаченко О. В. Поняття предмету наркотизму і його кримінально-правове значення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. держ. юрид. акад., 2000. 19 с.
85. Койл Э. Подход к управлению тюрьмой с позиции прав человека: пособие для тюремного персонала. Лондон: Международный центр тюремных исследований, 2002. 156 с.
86. Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС, 2013. 20 с.
87. Колб І. О. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до засуджених в Україні: теоретичні, правові та практичні засади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2019. 35 с.
88. Колб О. Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України:

- автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1997. 23 с.
89. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 32 с.
90. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт профілактики злочинів: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 464 с.
91. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Про деякі прояви кіберзлочинності у місцях позбавлення волі. *Кримінальні загрози в секторі безпеки: практики ефективного реагування: матеріали панельної дискусії II Міжнар. юрид. форуму «Право» (Харків, 26 верес. 2019 р.)*. Харків: Право, 2019. С. 49–51.
92. Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. *Зеркало недели. Україна*. 2019. № 1274. 21–26 груд. С. 7.
93. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Кабінетом Міністрів Ради Європи 17.07.1997 р. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 219–234.
94. Конвенція про передачу осіб, які страждають психічними розладами, для проведення примусового лікування: прийнята 28.03.1997. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 428–432.
95. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, не людських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 39/46 від 10 грудня 1984 року. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями/упоряд. О. І. Шинальський та ін.* Київ: Анна-Т, 2008. С. 63–69.

96. Конопельський В. Я. Кримінально-виконавчі засади диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2015. 36 с.
97. Конституція України: офіц. текст. Київ: Алерта, 2019. 80 с.
98. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.
99. Корецький С. М. Кримінологічна характеристика девіантної поведінки неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 20 с.
100. Корупційні дії та інші злочини, що вчиняються у сфері виконання покарань: кримінологічна характеристика та запобігання: навч. посіб./за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Київ: Вид. дім «Кондор», 2019. 444 с.
101. Крикушенко О. Г. Сучасна субкультура місць позбавлення волі та її запобігання персоналом установ виконання покарань: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2015. 253 с.
102. Крикушенко О. Г. Трансформація поглядів на процес виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі. *Вісн. пенітенціарної Асоціації України*. 2019. № 2 (8). С. 114–124.
103. Кримінологія: пер. с нем./под общ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. Москва: Изд. гр. «Прогресс» – «Универс», 1994. 504 с.
104. Кримінологія: учеб. для юрид. вузов/под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. И. Долговой. Москва: Изд. гр. ИНФРА-М-НОРМА, 1997. 784 с.
105. Кримінологія: учебник/под ред. проф. В. Д. Малкова. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2004. 528 с.
106. Кримінальне право України. Загальна частина. Альбом схем: навч. посіб. Київ: Алерта, 2015. 212 с.
107. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. юрид. вузів і ф-тів/Г. В. Андрусів,

- П. П. Андрушко, В. В. Беньківський та ін.; за ред. П. С. Митишевського. Київ: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.
108. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник/за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2010. 456 с.
109. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т./за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
110. Кримінальний кодекс України: прийнятий 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
111. Кримінальний процесуальний кодекс України: офіц. текст. Київ: Алерта, 2017. 292 с.
112. Кримінально-виконавче право України (схеми і таблиці): навч. посіб./за заг. ред. О. В. Лісіцкова, О. М. Литвинова, Є. Ю. Бараша. Харків: Тім Пабліш Груп, 2012. 328 с.
113. Кримінально-виконавче право України: підручник/В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодед та ін.; за ред. В. В. Голіни та А. Х. Степанюка. Харків: Право, 2015. 392 с.
114. Кримінально-виконавче право України: підручник/О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужа. Київ: Атіка, 2010. 752 с.
115. Кримінально-виконавче право України: підручник: у 2-х т. Т. II/А. А. Музика, В. Я. Конопельський, Є. О. Письменний та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. Київ: Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. 622 с.
116. Кримінально-виконавче право: підручник/Б. М. Головкін, О. Г. Колб, А. Х. Степанюк та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна, А. Х. Степанюка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2019. 288 с.
117. Кримінально-виконавче право: у схемах та таблицях: навч. посіб./О. Г. Колб, В. І. Олефір, Н. З. Ро-

- гатинська та ін.; за заг. ред. проф. В. І. Олефіра та О. Г. Колба. Київ: Центр учб. л-ри, 2016. 260 с.
118. Кримінально-виконавчий кодекс України: наук.-практ. коментар/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Коваленка та д-ра юрид. наук, проф. А. Х. Степанюка. Київ: Атіка, 2012. 492 с.
119. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.
120. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посібник/за ред. О. М. Джужи. Київ: НАВС, 2013. 620 с.
121. Кримінологічні та оперативно-розшукові заходи запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: монографія/В. В. Василевич, О. М. Джужа, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., члена-кор. НАПрН України В. В. Коваленка. Київ: АТІКА, 2011. 367 с.
122. Кримінологія. Загальна частина. Альбом схем/упоряд. С. Ф. Денисов та ін. Чернігів: ПАТ «ПВК “Десна”», 2015. 658 с.
123. Кримінологія: акад. підруч./І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Топчій та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. Чернівці: Технодрук, 2020. 336 с.
124. Кримінологія: навч. посіб./О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. 312 с.
125. Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін., за ред. В. В. Голіні та Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
126. Кубрак Р. М., Ленъ В. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. 272 с.
127. Левицька Л. В. Запобігання насильницьким злочинам щодо неповнолітніх в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. 24 с.

128. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2001. 20 с.
129. Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. 39 с.
130. Литвак О. М. Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992–1995 роки): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. ун-т внутр. справ, 1997. 26 с.
131. Литвин О. П. Кримінально-правова охорона громадської безпеки і народного здоров'я: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 1999. 46 с.
132. Лихолоб В. Г. Проблемы эффективности правоприменительной деятельности органов внутренних дел в борьбе с преступностью (криминологический и теоретико-правовой аспект): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Киев: Киев. ун-т им. Тараса Шевченко, 1992. 41 с.
133. Література. URL: uk.m.wikipedia.org
134. Лукашевич С. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2001. 19 с.
135. Львовчкін В. А. Нормативно-правові та організаційні засади забезпечення реалізації в Україні міжнародних стандартів з прав і свобод засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 18 с.
136. Марунов А. Ф. Тюремная политика Англии и Уэльса: историко-правовое исследование: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Санкт-Петербург: Санкт-Петербург. гос. ун-т, 2001. 308 с.
137. Михалко І. С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулюван-

- ня правослухняної поведінки засуджених: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2012. 20 с.
138. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 2200 А(XXI) від 16.12.1966. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 37–45.
139. Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими: ухвалені 30.08.1955 р. на I Конгресі ООН. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 18–36.
140. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. Київ: Логос, 1998. С. 3–10.
141. Музика А. А. Методичні рекомендації щодо запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань і слідчих ізоляторів. Київ: Паливода А. В., 2016. 94 с.
142. Музика А. А. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1998. 44 с.
143. Муравйов К. В. «Арештантська спільнота» як суспільно-психологічний феномен у місцях позбавлення волі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2000. № 5. С. 151–157.
144. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2000. 35 с.
145. Навчальне приладдя. URL: Encyclopedia.com.ua
146. Наден О. В. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.

147. Напої енергетичної дії. Вікіпедія. URL: Uk.m.wikipedia.org
148. Напої із вмістом алкоголю. Вікіпедія. URL: Elitalcohol.com.ua
149. Негодченко В. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо попередження злочинів у сучасних умовах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 20 с.
150. Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году. Киев: ГУИН МВД Украины, 1992. 28 с.
151. Никифорчин І. О. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Укр. держ. юрид. акад., 1994. 22 с.
152. Новаков О. С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 19 с.
153. Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. Київ: Аконіт, 1998. Т. 2: Ж-05Д. 912 с.
154. Оболонцев В. Ф. Актуальні проблеми латентної злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2001. 19 с.
155. Обушевский И. Ф. Правовые и криминологические проблемы борьбы с незаконной передачей запрещенных предметов лицам, содержащимся в исправительно-трудовых колониях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Киев: КВШ МВД СССР, 1991. 18 с.
156. Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. 55 с.
157. Оніщенко Н. М. До питання про розвиток доктрини прав людини в Україні (роки незалежності). Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція/В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 331–357.

158. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність кримінально-виконавчої системи у I півріччі 1995 року: інформ. бюл. Київ: ГУВП МВС України, 1995. 74 с.
159. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: інформ. бюл. Київ: Державний департамент України з питань виконання покарань, 1999. № 2. 83 с.
160. Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1999 році: інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. № 4. 84 с.
161. Оптичні прилади – Вікіпедія. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>
162. Оптичні прилади. URL: [Wikipedia.uk.m.wikipedia.org](https://uk.m.wikipedia.org/wiki)
163. Орловський Р. С. Кримінальна відповідальність за пособництво вчиненню злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2000. 19 с.
164. Осауленко О. І. Підзаконне регулювання прав та свобод осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі. Кримінально-виконавча система України: теорія, практика, законодавство. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1994. С. 59–64.
165. Основні принципи поводження з в'язнями: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/111 від 14.12.1990. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 96–97.
166. Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинетом Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года. № 88. Киев: РИО МВД Украинской ССР, 1991. 18 с.
167. Панов С. В. Криминологическая характеристика и предупреждение наркотизма среди несовершеннолетних: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Омск: Омск. гос. ун-т, 1998. 19 с.

168. Пахомов І. В., Яценко В. І. Взаємодія персоналу пенітенціарних установ з Українською православною церквою у реалізації душпастирської (духовно-просвітницької) роботи: навч. посіб./за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. М. О. Супруна. Біла Церква: Білоцерк. училище ППП ДКВС України, 2016. 129 с.
169. Пенин О. В. Противодействие проникновению запрещенных предметов в учреждения, исполняющие наказание в виде лишения свободы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва: Акад. МВД РФ, 2010. 17 с.
170. Пирожков В. Ф. Криминальная психология. Москва: Ось-89, 2013, 704 с.
171. Пісоцька Н. М. Рецидивна злочинність молоді та її попередження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 17 с.
172. Плужник О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2003. 20 с.
173. Положення про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 06.02.2017 № 292/5. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 15. Ст. 458.
174. Положення про технічний захист інформації в Україні: затверджено Указом Президента України від 18 листопада 2003 р. (в редакції від 04.05.2008). URL: zakon.rada.gov.ua
175. Правила внутреннего распорядка изоляторов временного содержания, следственных изоляторов, исправительных учреждений и воспитательных колоний. Новосибирск: Сиб. университет. изд-во, 2011. 111 с.
176. Правила внутрішнього розпорядку випрано-трудоустанов: затвердж. наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 6 липня 2000 року № 395/65. URL: zakon.rada.gov.ua

177. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затвердж. наказом Міністерства юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. URL: ips.ligazakon.net
178. Правила ООН щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 45/113 від 14.12.1990. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями*. Київ: Анна-Т, 2008. С. 98–117.
179. Прибудько П. С., Заяць Н. В., Лук'янець Г. І. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. для студ. і курсантів/за заг. ред. П. С. Прибудька. Київ: НАВС, 2015. 156 с.
180. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
181. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 грудня 2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 9. Ст. 50.
182. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 року № 771/ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 19. Ст. 98.
183. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20 березня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.
184. Про виведення Державного департаменту України з питань виконання покарань з підпорядкування МВС України: Указ Президента України від 12 березня 1999 р. № 248/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 11. Ст. 24.
185. Про видавничу справу: Закон України від 5 червня 1997 року № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 32. Ст. 206.
186. Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

187. Про внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 р. № 1186-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 42. Ст. 699.
188. Про внесення змін і доповнень у нормативно-правові акти, що стосуються сфери виконання покарань України: Закон України від 16.10.2012 р. № 5461-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 5. Ст. 62.
189. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 29 червня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366 (втратив чинність на підставі закону від 21.06.2018). URL: <https://Zakon.rada.gov.ua>
190. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального: Закон України від 19.12.1955 р.) (в редакції від 13.02.2020). URL: Zakon.rada.gov.ua
191. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.
192. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2735-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 101. Ст. 3602.
193. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. С. 4–10.
194. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3475-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 258.
195. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки виконавчих установ у 2018 році. Київ: ДПТС України, 2019. 59 с.

196. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2011 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2011. Кн. 1. 69 с.
197. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2010 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2011. 56 с.
198. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2015 році: інформ. бюл. Київ: ДПтС України, 2016. 64 с.
199. Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 року (в редакції від 04.11.2018 р.). URL: zakon.rada.gov.ua
200. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2–3.
201. Про загальнообов'язкове державне соціальне забезпечення (в редакції від 27.12.2019): Закон України від 23 вересня 1999 року. URL: zakon.rada.gov.ua
202. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2736-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 22. Ст. 145.
203. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року (в редакції від 01.01.2020). URL: zakon.rada.gov.ua
204. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Офіц. текст. Київ: Алерта, 2018. 76 с.
205. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальний справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 136–141.
206. Про затвердження Випрано-трудоного кодексу Української РСР від 23 грудня 1970 року. № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. Ст. 6.

207. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до неї, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 (в редакції від 06.12.2019 року). URL: Zakon.rada.gov.ua
208. Про затвердження Національної стратегії у сфері права людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 160. 2 верес. С. 2–4.
209. Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань: постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1024. URL: <https://Zakon.rada.gov.ua>
210. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України: Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 394/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 28. Ст. 1161.
211. Про затвердження положення про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 1992 року № 576. URL: Zakon.rada.gov.ua
212. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: zakon.rada.gov.ua
213. Про затвердження Порядку забезпечення речовим майном та норм належності речового майна для засуджених, які відбувають покарання в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах: наказ Міністерства юстиції України від 20.02.2012 № 280/5. URL: Zakon.rada.gov.ua
214. Про затвердження Порядку захисту державних інформаційних ресурсів у інформаційно-телекомунікаційних системах: наказ Департаменту спеціаль-

- них телекомунікаційних систем та захисту інформації СБУ від 24 грудня 2001 року № 76 (в редакції від 08.07.2006 року: втратив чинність). URL: [Zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
215. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ МВС України від 20 грудня 1991 р. № 453 (із змінами, внесеними наказами МВС України від 8 липня 1996 р. № 478, від 22 грудня 1997 р. № 865). URL: zakon.rada.gov.ua
216. Про затвердження правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 р. № 275. URL: zakon.rada.gov.ua
217. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 29 грудня 2014 р. № 2186/5. URL: ips.ligazakon.net
218. Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку: постанова Ради Міністрів Української РСР від 27 лютого 1991 р. № 49 (втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1024). URL: <https://Zakon.rada.gov.ua>
219. Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських: наказ МВС України від 19.08.2017 року № 178. URL: Zakon.rada.gov.ua
220. Про затвердження Правил носіння форменого одягу особового складу органів і підрозділів цивільного захисту: наказ Міністерства оборони України від 09.12.2013 року № 850 (втратив чинність згідно з наказом від 25.08.2016 р. № 437). URL: Ips.Liga-zakon.net
221. Про затвердження Програми подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002–2005 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 167. URL: zakon.rada.gov.ua
222. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 5 липня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.

223. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 р. № 1296-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.
224. Про зв'язок: Закон України від 16 травня 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12. Ст. 155.
225. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 7 жовтня 2010 року (втратив чинність на підставі Закону від 27.02.14 року). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
226. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: Указ Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 87. Ст. 750.
227. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 24. Ст. 168.
228. Про лікарські засоби: Закон України від 4 квітня 1996 року № 123/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 22. Ст. 86.
229. Про ліквідацію територіальних органів управління Держаної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1117.
230. Про Майдан 2013–2014 рр. Незламні/уклад. В. Медвідь. Луцьк: Твердиня, 2014. 122 с.
231. Про міжнародні договори: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
232. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
233. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20–21. Ст. 190.

234. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 22 грудня 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 10. Ст. 89.
235. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
236. Про національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 р. № 876-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.
237. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. (в редакції від 16.01.2020 р.). URL: zakon.rada.gov.ua
238. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України від 8 липня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 36. Ст. 317.
239. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 липня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 304.
240. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 травня 2010 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.
241. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.
242. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.
243. Про освіту: Закон України від 27 вересня 2017 р. (в редакції від 16.01.2020). URL: zakon.rada.gov.ua
244. Про основи охорони здоров'я в Україні: Закон України від 19 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
245. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16 жовтня 1992 року (із змінами станом на 21.06.2001). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 50. Ст. 678. URL: Ips.Liga-zakon.net

246. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 6 грудня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
247. Про підтвердження відповідності: Закон України від 17 травня 2001 року № 2406-III (втратив чинність на підставі Закону від 15.01.2015 року). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 14. Ст. 96.
248. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 червня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 360.
249. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. (в редакції від 31.10.2019). URL: zakon.rada.gov.ua
250. Про Регламент Верховної Ради України. Закон України від 10 лютого 2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14–15. Ст. 133.
251. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та вєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: інформ. бюл. Київ: Департамент Держ. крим.-викон. служби М-ва юстиції України, 2017. 34 с.
252. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 року № 2408-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 31. Ст. 145.
253. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних інститутів на 2015–2020 рр.: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 13. Ст. 864.
254. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 6. 15 січ. С. 2–4.
255. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими патронами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах*/упоряд. В. В. Рожнова,

- А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 176–182.
256. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2008 р. № 4. Постанова Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 183–193.
257. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.03.1993 р. № 2. Постанова Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах/упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: Паливода А. В., 2011. С. 109–116.
258. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (в редакції від 01.01.2020). URL: zakon.rada.gov.ua
259. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 178. 20 верес. С. 8–9.
260. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12. Ст. 155.
261. Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 року № 3164-IV (втратив чинність на підставі Закону від 15.01.2015 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 14. Ст. 96.
262. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22 квітня 1998 року № 344/98. *Урядовий кур'єр*. 1998. № 82–83. 30 квіт. С. 3.
263. Проект закону про пенітенціарну систему: поданий народними депутатами України А. А. Кожем'я-

- кіним, І. В. Мосійчуком, О. В. Богомолець та ін. реєстр. № 7337 від 24.11.2017. URL: [w1.c1.Rada.gov.ua.webpor.C.4-1](http://w1.c1.Rada.gov.ua/webpor.C.4-1)
264. Пташинський О. Б. Правові проблеми реформування пенітенціарної системи в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 18 с.
265. Пузирьов М. С. Диференціація та індивідуалізація виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НАВС, 2012. 252 с.
266. Пузирьов М. С. Особливості виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у Швейцарії. *Кримінальне право: традиції та новації: матеріали III Міжнар. круглого столу, присвяч. вшануванню пам'яті В. В. Сташися (м. Чернігів, 7–8 верес. 2017 р.)*. Чернігів: Десна-Поліграф, 2017. С. 162–163.
267. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. 514 с.
268. Рада відправила на повторну підготовку законопроект про «злодіїв у законі». URL: www.prawda.com.ua
269. Радов Г. Правовые основы участия институтов гражданского общества в деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы Украины. *Тюрьма и общество: материалы Семинара для персонала учреждений по исполнению наказаний Донецкой области/состав. А. Букалов. Донецк: Донецкий Мемориал, 2000. С. 5–13.*
270. Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України/О. Г. Колб, О. М. Джужа, В. Я. Конопельський та ін.; за заг. ред. проф. О. Г. Колба та проф. О. М. Джужи. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 336 с.

271. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про офіційне тлумачення терміну законодавство)». № 12-рп/98 від 9 липня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.
272. Роль фонових явищ у детермінації злочинності. Кримінологія: підручник/В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. С. 80–81.
273. Романенко О. В. Пенітенціарна функція демократичної правової держави та роль громадянського суспільства в механізмі її реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 19 с.
274. Романов М. В. Правове регулювання заходів стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 20 с.
275. Романов С. Ю. Обман як спосіб злочинної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. ун-т внутр. справ, 1998. 16 с.
276. Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. 20 с.
277. Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови: монографія. Запоріжжя: Акцент Інвес-трейд, 2012. 448 с.
278. Савченко А. В., Матвійчук В. В., Никифорчук Д. Й. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: посібник/за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 60 с.
279. Саленко І. В. Режим виконання і відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі:

- автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2011. 20 с.
280. Серватко Т. Проблеми боротьби з організованою злочинністю в Польщі та в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 19 с.
281. Сергеев І. С. Теоретичні та практичні питання діяльності відділів спеціального обліку установ виконання покарань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. 17 с.
282. Словник української мови в 11-ти томах. Київ: Наука, 1972. Т. 3. 768 с.
283. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 року. *Офіційний вісник України*. 2004. № 26. Ст. 17.
284. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2002. 34 с.
285. Степанюк А. Х. Вибрані праці/уклад. К. А. Автухов. Харків: Право, 2017. 608 с.
286. Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. *Правова доктрина України: у 5 т. Право*, 2013. Т. 5: *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку/за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова*. С. 784–789.
287. Степанюк А. Х., Яковець І. С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: монографія. Харків: Кроссруд, 2007. 184 с.
288. Стручков Н. А., Шутилов В. П. Исполнение уголовного наказания в капиталистических странах: учеб. пособие. Москва: Акад. МВД СССР, 1977. Вып. 1. 64 с.
289. Стрюк М. В. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2001. 18 с.

290. Стулов О. О. Реалізація принципу законності при виконанні та відбуванні покарання у виді позбавлення волі на певний строк: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2011. 20 с.
291. Сухоруков А. Правозащитные организации – союзники или оппоненты. *Тюрьма и общество: материалы Семинара для персонала учреждений по исполнению наказаний Донецкой области (Донецк, 27–29 мая 1999 г.)*. Донецк: Донецкий Мемориал, 2000. С. 28–30.
292. Тарасенко О. М. Ефективність попередження злочинності органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1996. 24 с.
293. Теория оперативно-розыскной деятельности/под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синелова. Москва: ИНФРА-М, 2007. 832 с.
294. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл./О. В. Петрушин, С. П. Погребняк, В. С. Смородянський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
295. Терентьев В. І. Відповідальність спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. акад., 2003. 20 с.
296. Трастюк З. А. Вимоги до термінологічного апарата Особливої частини КК України та їх загальна характеристика. *Проблеми пенітенціарної теорії на практиці: бюлетень*. Київ: Київ. ін-т внутр. справ, 2001. № 6. С. 102–107.
297. Туляков В. О. Вчення про жертву злочину: соціально-правові аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. акад., 2001. 36 с.
298. У Верховній Раді зареєстровано новий законопроект про оперативно-розшукову діяльність. URL: <https://radako.com.ua.news>

299. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 16 вересня 2014 року. URL: <https://www.ukrinform.ua.2078074>
300. Уголовно-исполнительное право: учебник/А. С. Михлин, П. Г. Пономарев, И. В. Шмаров и др.; под ред. И. В. Шмарова. Москва: Новый юрист, 1998. 368 с.
301. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь. Минск: Нац. центр прав. информ. Республики Беларусь, 2000. 144 с.
302. Уголовно-исполнительный кодекс Российской Федерации. Москва: Омега-Л, 2012. 91 с.
303. Фаренюк С. Я. Поняття режиму та його основні вимоги. Кримінально-виконавче право/за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2010. С. 564–579.
304. Федусик В. В. Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одес. нац. юрид. акад., 2001. 22 с.
305. Фельдман проти України (Feldman v Ukraine): рішення Європейського суду з прав людини. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі*. 2011. № 3 (04). С. 164–190.
306. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації: монографія. Київ: Істина, 2005. 264 с.
307. Хохоряков Г. Ф. Парадоксы тюрьмы. Проблемы, дискуссии, предложения. Москва: Академия МВД СССР, 1991. 224 с.
308. Храпцов О. М. Кримінологія вербальної агресії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2003. 19 с.
309. Цивільний кодекс України. Харків: ПП «ІГВІНІ», 2008. 400 с.
310. Цінність. Вікіпедія. URL: uk.m.wikipedia
311. Чакубаш Ю. В. Социально-педагогические основы деятельности пенитенциарной системы США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Москва: Акад. МВД РФ, 1993. 24 с.

312. Чеботарьова Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2005. 22 с.
313. Човган В. О. Обмеження прав в'язнів: правова природа та обґрунтування: монографія. Харків: Права людини, 2017. 608 с.
314. Шаблистий В. В., Якименко Л. Г. Запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань: монографія/за заг. ред. В. В. Шаблистого. Дніпро, 2017. 168 с.
315. Шайхисламова О. Р. Назначение осужденным к лишению свободы вида исправительного учреждения: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Саратов: Саратов. гос. ун-т, 2005. 229 с.
316. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 1996. 56 с.
317. Шалгунова С. А. Кримінально-правові та кримінологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 16 с.
318. Шестопалова Л. М. Самогубство та доведення до самогубства: заходи протидії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 20 с.
319. Шинальський О. І. Покарання в системі засобів протидії злочинності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 20 с.
320. Шкута О. О. Виправлення та ресоціалізація засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях середнього рівня безпеки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2011, 20 с.
321. Шкута О. О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь: Ун-т держ. фіскальної служби України, 2018. 38 с.

322. Шулежко Т. А. Особливості карально-виховного впливу на неодноразово судимих до позбавлення волі жінок, які відбували покарання у виправно-трудо-вих установах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1996. 24 с.
323. Шумилова А. Ю. О возникновении и становлении научных представлений об уголовно-розыском праве. Проблемы формирования уголовно-розыского права. *Актуальные вопросы правового регулирования оперативно-розыскной, контрразведывательной, частной сыскной, уголовно-процессуальной и уголовно-исполнительной деятельности: ведомств. сб. науч. работ.* Москва: Изд. Шумилова И. И., 1998. Вып. 1. С. 4–10.
324. Юхим'юк О. М., Колб О. Г., Косило А. Б. Кримінально-правова характеристика Кримінально-виконавчого кодексу Польщі: метод. рек. для студ. юрид. ф-ту. Луцьк: РВВ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. 90 с.
325. Яковець І. С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2006. 20 с.
326. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія. Харків: Право, 2012. 392 с.
327. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: ХНУВС, 2014. 36 с.
328. Ярмиш Н. М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 40 с.
329. Act concerning the execution of prison sentences of measures of rehabilitation and prevention involving deprivation of liberty (Prison Act). 45 p. URL: <http://>

- www.gesetre-im-internet.de/englisch-stvolizy/endlich-stvoling.pdf
330. Act on Imprisonment. Swedish Code of Statutes, 2010. 17 p. URL: <http://www.kriminalvarden.se/pgf>
331. Act relating to the execution of sentences etc. (The Execution of Sentences Act): 19 p. URL: <http://img3.custompublish.com/getfile.php/2018208.823.ytdxsvbi/be/straffegien-nomforingstolen+engelsk.Pdf>
332. Corrections and Conditional Release Act. 161 p. URL: <http://Laws-lois.gc.ca/PDF/c-44.6.pdf>
333. Criminal Code of Canada. 1177 p. URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/c-46.Pdf>
334. Prison Act. 1952. 32 p. URL: http://www.legislation.gov.ua/ukr-ga/1952/52/pdfs/ukrga_19520052_en.pdf
335. Prison polisy, prison regime and rights in Finland, 2008. Vol. 42. P. 317–338.
336. Prisons and Reformatories Act of Canada. 10 p. URL: <http://Laws-lois.gc.ca/PDF/p-20.pdf>
337. Regulations to the Execution of Sentences Act. 20 p. URL: <http://img3.custompublish.com/getfile.php/2018212.823.rctufbagcu.Pdf>
338. Swiss Criminal Code of 21 December 1937 (Status as of 1 July 2013). 178 p. URL: https://www.unodc.org/res/cid/document/che/1937/swiss_criminal_code_en_htm1/Swiss_CC_1937_am_2013_en.pdf
339. The Prison Rules. 1999. 27 p. URL: <https://www.Legislation.gov.uk/uks/1999/728/made/data>
340. The Swedish Penal Code. Stockholm, 1999. 182 p. URL: <http://www.gov.uk.Pgf>

Авторський колектив

БОГАТИРЬОВ Іван Григорович – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (підрозділ 3.3);

ГОЛОВКІН Богдан Миколайович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (підрозділ 1.2);

КОЛЬ Олександр Григорович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри політології, державної безпеки і управління Волинського національного університету імені Лесі Українки» (загальна редакція, підрозділи 2.2, 3.2);

БОРОВИК Андрій Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, проректор з наукової роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (підрозділи 1.3);

БЄЛКІНА Діна Сергіївна – кандидат юридичних наук, голова Баранівського районного суду Житомирської області (підрозділ 2.6);

ДЕРЕВ'ЯНКО Наталія Зеновіївна – доктор філософії в галузі права, член-кореспондент Академії адміністративно-правових наук, старший викладач кафедри суспільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (підрозділ 3.2);

МАХНІЦЬКИЙ Олег Ігорович – кандидат юридичних наук, экс-Генеральний прокурор України (підрозділ 2.1);

МАХНІЦЬКА Катерина Григорівна – доктор філософії в галузі права (підрозділи 1.1, 2.5);

МИКУЛЕЦЬ Віталій Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (підрозділ 2.3 спільно з А. В. Томчуком);

ЖУРАВСЬКА Зоряна Валентинівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і процесу Волинського національного університету імені Лесі Українки (підрозділ 2.4);

ТОМЧУК Андрій Валерійович – кандидат юридичних наук, суддя Вінницького окружного адміністративного суду (підрозділ 2.3 спільно з В. Ю. Микульцем).

Навчальне видання

**А. В. Боровик, К. Г. Махніцька, О. Г. Колб,
І. Г. Богатирьов, Б. М. Головкін, Д. С. Белкіна,
Н. З. Дервянко, О. І. Махніцький,
В. Ю. Микулець, З. В. Журавська, А. В. Томчук**

**ЗАПОБІГАННЯ ПОТРАПЛЯННЮ
У МІСЦЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ
ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ:
КРИМІНОЛОГІЧНІ ТА КРИМІНАЛЬНО-
ВИКОНАВЧІ ЗАСАДИ**

Навчальний посібник

Редактор *Л. А. Бозуш*
Технічний редактор *М. Б. Філіпович*

Підписано до друку 10.11.2021 р. Формат 60×84¹/₁₆. Папір
офсетний. Гарнітура SchoolBookAS. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 23,25. Тираж 300. Замовлення № 0721-202.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6424
від 04.10.2018 р.